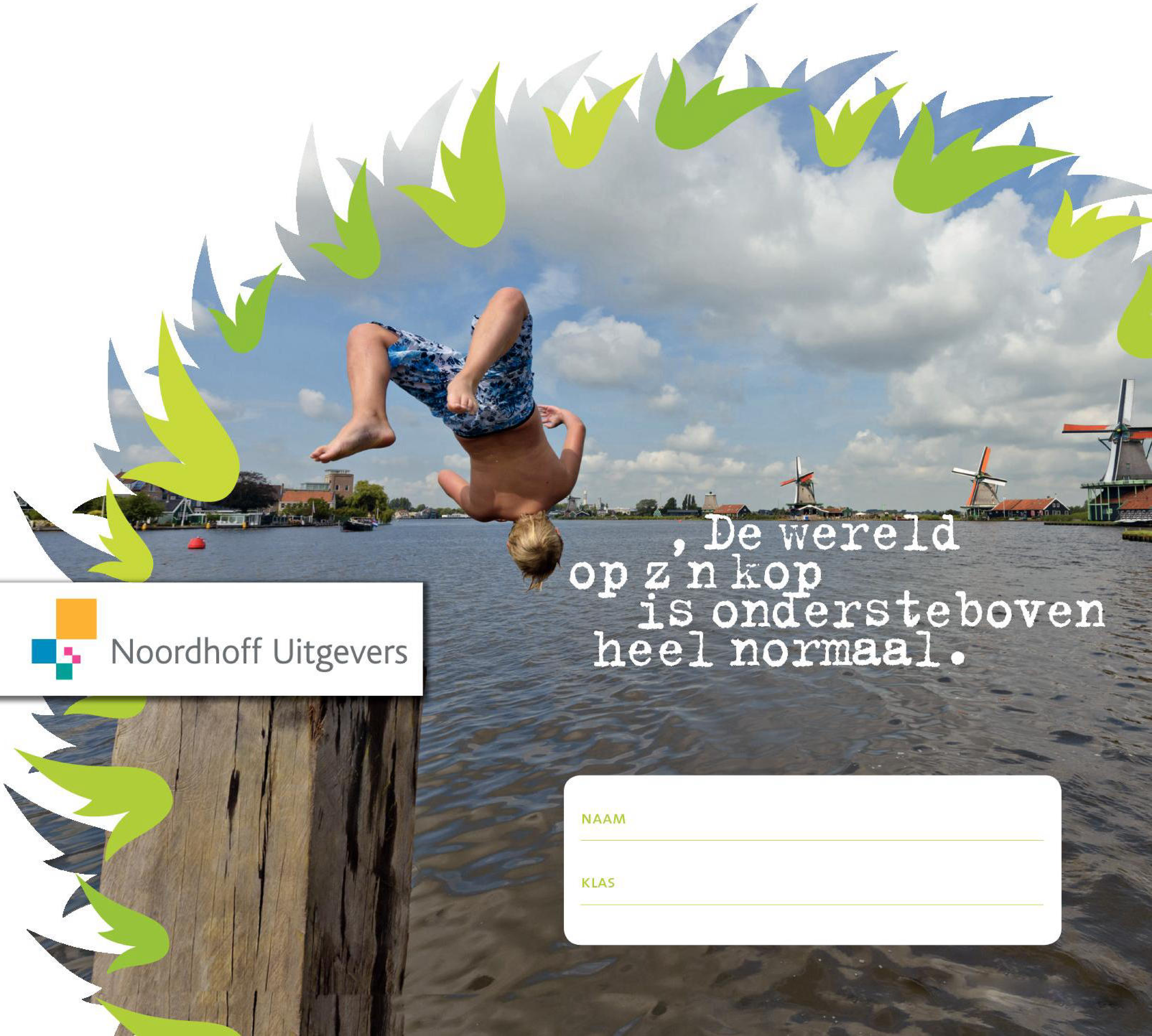
NEDERLANDS | 6E EDITIE | 2 HAVO/VWO

Nieuw Nederlands

Noordhoff Uitgevers

NAAM

KLAS

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Omslagfoto: Hollandse Hoogte
Illustraties: Flos Vingerhoets, Haarlem

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontlenen.

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

1 / 19

© 2018 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Utrecht, The Netherlands

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsenauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN 978-90-01-88974-6

Nieuw Nederlands

2 havo/vwo

Eindredactie:
Margreet Kooiman
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Anne-Carine van den Akker
Annie van der Beek
Jan Erik Grezel
Margreet Kooiman
Jet Meerkerk
Lisette Veldhuizen
Marit Vos
Hinke Zetstra

Noordhoff Uitgevers Groningen

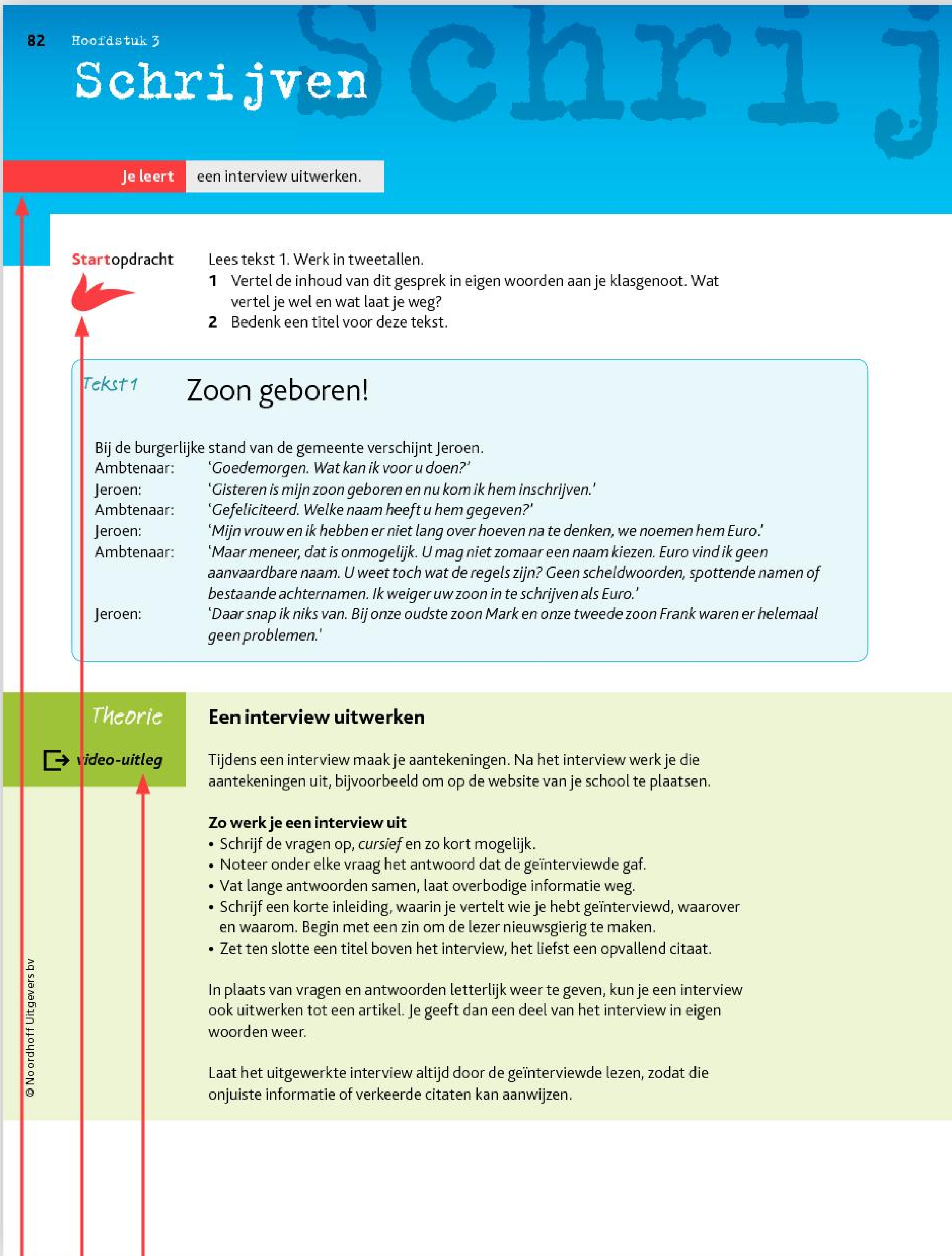
Hoe werk je met Nieuw Nederlands?

De quiz en De brug
Je kunt Nieuw Nederlands beginnen met *De quiz*. Als je *De quiz* maakt, zie je hoe goed je het vak Nederlands al kunt. Als het nodig is, kun je na de quiz oefenen met de opdrachten uit *De brug*. Die vind je vanaf bladzijde 246 van dit boek. *De brug* helpt je alvast op weg met de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Dit boek bestaat uit zes hoofdstukken. Ieder hoofdstuk heeft dezelfde indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Grammatica
- Formuleren
- Spelling
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*. Je gaat stukjes lezen uit spannende boeken en grappige gedichten. Je kunt ook laten zien dat je zelf een schrijver bent!

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals filmpjes en feedbackformulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten. Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

82 Hoofdstuk 3

Schrijven

Je leert een interview uitwerken.

Startopdracht Lees tekst 1. Werk in tweetallen.
1 Vertel de inhoud van dit gesprek in eigen woorden aan je klasgenoot. Wat vertel je wel en wat laat je weg?
2 Bedenk een titel voor deze tekst.

Tekst 1 Zoon geboren!

Bij de burgerlijke stand van de gemeente verschijnt Jeroen.
Ambtenaar: *'Goedemorgen. Wat kan ik voor u doen?'*
Jeroen: *'Gisteren is mijn zoon geboren en nu kom ik hem inschrijven.'*
Ambtenaar: *'Gefeliciteerd. Welke naam heeft u hem gegeven?'*
Jeroen: *'Mijn vrouw en ik hebben er niet lang over hoeven na te denken, we noemen hem Euro.'*
Ambtenaar: *'Maar meneer, dat is onmogelijk. U mag niet zomaar een naam kiezen. Euro vind ik geen aanvaardbare naam. U weet toch wat de regels zijn? Geen scheldwoorden, spottende namen of bestaande achternamen. Ik weiger uw zoon in te schrijven als Euro.'*
Jeroen: *'Daar snap ik niks van. Bij onze oudste zoon Mark en onze tweede zoon Frank waren er helemaal geen problemen.'*

Theorie video-uitleg

Een interview uitwerken

Tijdens een interview maak je aantekeningen. Na het interview werk je die aantekeningen uit, bijvoorbeeld om op de website van je school te plaatsen.

Zo werk je een interview uit
- Schrijf de vragen op, *cursief* en zo kort mogelijk.
- Noteer onder elke vraag het antwoord dat de geïnterviewde gaf.
- Vat lange antwoorden samen, laat overbodige informatie weg.
- Schrijf een korte inleiding, waarin je vertelt wie je hebt geïnterviewd, waarover en waarom. Begin met een zin om de lezer nieuwsgierig te maken.
- Zet ten slotte een titel boven het interview, het liefst een opvallend citaat.

In plaats van vragen en antwoorden letterlijk weer te geven, kun je een interview ook uitwerken tot een artikel. Je geeft dan een deel van het interview in eigen woorden weer.

Laat het uitgewerkte interview altijd door de geïnterviewde lezen, zodat die onjuiste informatie of verkeerde citaten kan aanwijzen.

© Noordhoff Uitgevers bv

In de theorie wordt de nieuwe lesstof uitgelegd. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online video-uitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht waarin je kennismaakt met de nieuwe lesstof.

Bij 'Je leert' staat wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Lees tekst 2.
1 Waaraan kun je zien dat deze tekst gebaseerd is op een interview? Noteer drie dingen.
2 Noteer twee interviewvragen waarop in alinea 2 antwoorden te vinden zijn.
3 Lees alinea 3 nogmaals. Op welke vraag wilde de interviewer antwoord hebben?
4 Bedenk een (opvallende) titel voor deze tekst.

Tekst 2

[1] Zondag is het World Food Day, een initiatief van de Verenigde Naties, waarop wereldwijd acties plaatsvinden om honger tegen te gaan. Aanleiding om eens te praten met een medewerker van Voedselbanken Nederland.
[2] 'Naar schatting leven 1,2 miljoen Nederlanders onder de armoedegrens. Acht procent van deze mensen heeft om de dag niet genoeg geld voor een volwaardige warme maaltijd', vertelt de medewerker. 'Zelfs in Nederland hebben dus tienduizenden mensen honger, van wie een deel afhankelijk is van de Voedselbank. Onze organisatie probeert de armste groep van voldoende voeding te voorzien, maar omdat wij afhankelijk zijn van donaties, verschilt per week hoe groot en gezond de pakketten zijn.'
[3] In Nederland wordt soms lichtzinnig over armoede en honger gedacht. 'Je hoort vaak dat je in Nederland geen honger hoeft te lijden. En dat het de eigen schuld van mensen is. Uit de persoonlijke contacten die ik met een aantal cliënten had, blijkt dat

ze zich vaak schamen voor hun situatie. Er zitten aardig wat mensen tussen die het voorheen goed voor elkaar hadden. Maar als je eenmaal in armoede bent beland, is het erg moeilijk om er weer uit te komen. Bovendien kan het iedereen overkomen', aldus de medewerker.

Naar: nu.nl, op 20 oktober 2016

Opdracht
2

Kijk nog eens naar de paragraaf *Spreken en gesprekken* uit hoofdstuk 1. Daar staat bij opdracht 2 een letterlijk weergegeven interview met een schrijver. Werk dat interview uit tot een artikel van ongeveer 150 woorden. Volg de stappen hieronder:
1 Kies drie of vier deelonderwerpen uit het interview. Voeg antwoorden samen en laat overbodige informatie weg.
2 Vertel in de inleiding wie 'je' hebt geïnterviewd, waarover en waarom.
3 Zet ten slotte een titel boven de tekst.

Opdracht
3 ✪

Werk samen met een klasgenoot. Jullie gaan elkaar interviewen over zakgeld.
1 Bereid in vijf minuten een interview over zakgeld voor. Denk aan vragen over de hoeveelheid zakgeld, wat je ermee moet doen, of je nog andere inkomsten hebt, of je weleens geld leent enz. Schrijf je vragen kort op.
2 Neem elkaar om de beurt in vijf minuten het interview af. Noteer onder elke vraag het antwoord dat de geïnterviewde geeft.
3 Werk het interview uit tot een artikel van ongeveer 150 woorden.
4 Laat het uitgewerkte interview door de geïnterviewde lezen, zodat die onjuiste informatie of verkeerde citaten kan aanwijzen.

Ik kan/weet • een interview uitwerken (tot een artikel).

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdrachten op een hoger niveau herken je aan de ster. Je docent vertelt of je deze opdracht maakt of niet.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Je ziet ook welk niveau daarbij hoort.

Opdrachten waarbij je online een filmpje of een geluidsfragment kunt vinden en opdrachten waarbij je online moet werken, herken je aan het symbool voor online.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

© Noordhoff Uitgevers bv

Inhoud

© Noordhoff Uitgevers bv

© Noordhoff Uitgevers bv

De

503ZO_TEGEN100-bew2

© Noordhoff Uitgevers bv

quiz

De brug van klas 1 naar klas 2

Dit is het tweede schooljaar dat je het vak Nederlands krijgt. Misschien is Nederlands makkelijk of juist moeilijk voor je. Als je Nederlands in klas 1 lastig vond, is het een goed idee om alvast te oefenen met de opdrachten uit *De brug*.

Doe de quiz!

Door de quiz te maken, weet je of het een goed idee is om te oefenen met *De brug*. Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan leerjaar 2 begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. *De brug* herhaalt alle leerstof uit klas 1 over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. In *De brug* vind je korte, heldere uitleg van de theorie plus een aantal opdrachten. Je vindt *De brug* vanaf bladzijde 246.

Je kunt alle opdrachten uit De brug ook online maken.

© Noordhoff Uitgevers bv

Hoofdstuk 1

Contact

© Noordhoff Uitgevers bv

Dubbelzinnig

Tante Lien is aan de lijn. Adèle gaat alleen op vakantie in de zomermaanden. De Canadese boer vertelt over zijn Nederlandse wortels. Deze zinnen zijn **dubbelzinnig**: je kunt ze op twee manieren lezen. Welke twee betekenissen hebben de zinnen?
Dubbelzinnigheid ontstaat doordat een woord verschillende betekenissen heeft of doordat een zinsdeel bij verschillende zinsdelen kan horen. Hoe ontstaat de dubbelzinnigheid in de zinnen hierboven? Maak zelf een zin met een dubbele betekenis en laat een klasgenoot de zin uitleggen.

Krantenkoppen

Krantenkoppen zijn soms grappig doordat ze, meestal onbedoeld, dubbelzinnig zijn. Wat willen de volgende koppen zeggen? Welke andere betekenis hebben ze?
Kussen tijdens yogalessen taboe.
Ziekenhuizen snijden in personeel.
Heineken boert goed in de VS.

Doe de quiz 'Dubbelzinnige krantenkoppen'.

Woordspeling

Als je door dubbelzinnigheid bewust een grapje maakt, spreken we van een **woordspeling**. De docent Nederlands zegt bijvoorbeeld: 'Als iemand eens een komma verkeerd zet, dan maak ik daar geen punt van.'
Cabaretiers spelen vaak met taal. Toch noemen we niet al hun grappen woordspelingen. Ze zetten een betekenis soms in een bijzonder verband. Zo zegt de Twentse cabaretier Herman Finkers: 'Neem nou iets alledaags als de file. Wat men daar nu aan vindt? Maar ze staan ervoor in de rij!'
Wie is jouw favoriete cabaretier? Geef een voorbeeld van een woordspeling of andere taalgrap uit een van zijn of haar voorstellingen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Je leert over hoofd- en bijzaken en kernzinnen.

Startopdracht

Lees tekst 1.
Je krijgt de opdracht om aan iemand het belangrijkste uit de tekst te vertellen. Daarvoor moet je één zin uit de tekst gebruiken. Welke zin kies je en waarom?

Tekst 1

Loflied op de oude liefdesbrief

In een van de oudste Nederlandse liefdesbrieven schrijft ene Maarten aan zijn geliefde: 'Ic scijnke hu mijn herte, ziel ende lijf.' In modern Nederlands: Ik geef me helemaal aan je over. Maarten bedacht zijn woorden waarschijnlijk zelf, wat in die tijd erg bijzonder was. Vroeger was het namelijk de gewoonte om het schrijven van liefdesbrieven aan een beroepsschrijver over te laten of iets te kopiëren uit een boek met voorbeeldbrieven.

Naar: Noordhollands Dagblad, 3 mei 2016

Theorie

video-uitleg

Hoofd- en bijzaken en kernzinnen

De belangrijkste informatie in een tekst noemen we de **hoofdzaken**. Wat niet zo belangrijk is, zijn de **bijzaken**. De hoofdzaken van een tekst vind je vaak op **voorkeursplaatsen**, zoals de inleiding en het slot van een tekst.

De hoofdzaak van een alinea staat vaak in de **kernzin**. Dat is meestal de eerste zin van de alinea en soms de laatste. In de zinnen voor of na de kernzin staat dan een nadere uitleg of een voorbeeld.
De kernzin is ook weleens de tweede zin. De eerste zin kan dan het verband met vorige alinea's aangeven, zoals: *Er is nog een manier om mensen te leren kennen*.
Soms heeft een alinea geen kernzin. Dan moet je zelf de hoofdzaak bepalen.

Als je een tekst moet onthouden, kun je de hoofdzaken in een **schema** zetten of in een **samenvatting**.

Zo maak je een schema van een tekst
Lees de tekst goed door.

1. Onderstreep de hoofdzaken. Let op de voorkeursplaatsen: de inleiding, het slot en de kernzinnen. Kijk ook goed naar opvallend gedrukte woorden.
2. Noteer de belangrijkste informatie uit de tekst. Geef opsommende verbanden aan met nummers (1, 2, 3), dots (•) of streepjes (–); geef tegenstellende verbanden aan met pijltjes (↔).

© Noordhoff Uitgevers bv

Zo maak je een samenvatting van een tekst
Lees de tekst goed door.
1 Onderstreep de hoofdzaken. Let op de voorkeursplaatsen: de inleiding, het slot en de kernzinnen. Kijk ook goed naar opvallend gedrukte woorden.
2 Neem de kernzinnen en andere hoofdzaken over. Maak er een samenhangende tekst van. Gebruik signaalwoorden om verbanden aan te geven.

Opdracht 1

Lees onderstaande alinea's (tekst 2, 3 en 4). Zoek van elke alinea de kernzin en onderstreep hem.

Tekst 2

Hoi, met Zweden

Normaal gesproken bel je alleen met mensen en bedrijven, maar nu kun je dat ook met een land doen. Zweden heeft namelijk een telefoonnummer gekregen en als je dat belt, krijg je een willekeurige inwoner van het land aan de lijn. Wat moet het interessant zijn om eens niet gebeld te worden door familie, vrienden of zakelijke contacten, maar door een volslagen vreemde. Dit lijkt me een leuke verrassing tussendoor. Misschien worden mensen hierdoor ook wel minder eenzaam.

Naar: Lotte, www.sevendays.nl, op 15 april 2016

Tekst 3

Flirten vanuit de ja-stand

Als het op flirten aankomt, zijn de Nederlanders het meest bescheiden volk in Europa. Zomaar oogcontact maken, op straat of in de trein – ze durven het niet. Als je gewoon met de trein van A naar B wilt, zit je toch niet te wachten op een knipoog van een medepassagier? Laat staan dat je reageert op een vraag of opmerking. Liever duik je in je mobiel of ga je uitgebreid het voorbijrazende landschap bestuderen, ook al heb je dat al duizend keer gezien.

Naar: Wilfred Simons, Noordhollands Dagblad, 13 februari 2014

Tekst 4

Praten met je handen

'Een Nederlandse zin als "Ik heb geen zin in koffie" is in gebarentaal het gebaar voor "zin" en dat voor "koffie". Ondertussen schud je nee en moet uit je mimiek duidelijk blijken dat je er géén zin in hebt. Als iemand boos is, moet ik ook op een boze manier een vertaling geven. Mimiek is dus een belangrijk onderdeel van mijn werk', aldus tolk Nederlandse Gebarentaal Daan Heimans.

Naar: Laura Schouten, www.sevendays.nl, op 8 juli 2016

Opdracht 2

Lees tekst 5, een tekst zonder kernzin. Formuleer zelf een zin die de hoofdzaak van de alinea weergeeft.

Tekst 5

Flessenpost reist 18.623 kilometer

Op een eilandje ergens tussen Nieuw-Zeeland en de Zuidpool heeft een natuuroppasser iets bijzonders ontdekt. Hij liep op het strand en raapte een plastic waterflesje op met daarin een dollarbiljet en een briefje van drie zeilers: een Rus, een Fin en een Nederlander. Het was echte flessenpost. De zeilers waren met een groot zeilschip bij het zuidelijkste puntje van Zuid-Amerika geweest. Daar hadden ze de fles in zee gegooid. En het bijzonderste: dat hadden ze twee jaar geleden al gedaan. Het waterflesje was heel lang onderweg geweest en had ver gereisd: wel 18.623 kilometer.

Naar: Hester van Zanten, NRC Handelsblad, 4/5 oktober 2014

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 3

Lees tekst 6.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Herken je de situaties die in alinea 1 en 2 worden beschreven? Vind je de bezorgdheid van Sherry Turkle terecht?
3 De woorden *a* tot en met *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a sloten buiten (al. 1)	– *genoeg; voldoende*
b verschraling (al. 2)	– *geschikt zijn; passen (in de situatie)*
c ontwikkelingen (al. 4)	– *lieten niet meedoen*
d voldoen (al. 4)	– *op vaste momenten*
e toereikend (al. 6)	– *(toepasselijke) spreuk*
f interpreteren (al. 7)	– *veranderingen (die doorwerken op andere gebieden)*
g empathie (al. 7)	– *verklaren; uitleggen*
h op gezette tijden (al. 8)	– *vermindering van kwaliteit*
i motto (al. 8)	– *vermogen om je in iemand in te leven*

4 Wat is de belangrijkste informatie van alinea 1 en 2 samen?
5 Wat is de kernzin van alinea 3?
6 Welke maatschappelijke ontwikkelingen tonen volgens Herberd Prinsen het belang van sociale vaardigheden aan?
7 Geef aan waarom alinea 6 eigenlijk weinig nieuwe informatie bevat.
8 Wat is de kernzin van alinea 7?
9 Wat is de kernzin van alinea 8?
10 Maak een samenvatting van de tekst aan de hand van de vragen 4 tot en met 9 en je antwoorden. Gebruik niet meer dan 120 woorden.

Opdracht 4 ✱

1 In alinea 6 komt een vorm van beeldspraak voor: een vergelijking. Welke twee zaken worden met elkaar vergeleken en wat is de overeenkomst?
2 Vind je deze tekst betrouwbaar? Waarom (niet)?

Tekst 6

Mag die smartphone even weg?

[1] In 2013 vroeg de directeur van een middelbare school in New York of de Amerikaanse sociologe Sherry Turkle langs wilde komen. Het was het lerarenteam opgevallen dat leerlingen moeilijker vriendschappen sloten. Niet alleen waren de scholieren elke pauze met hun mobiele telefoons bezig in plaats van met elkaar, de contacten tussen tieners op school leken oppervlakkiger geworden. Kinderen sloten elkaar makkelijker buiten en reageerden daar onverschillig op. Hun vermogen om zich in elkaar in te leven en hun interesse in elkaar namen af, constateerden de leerkrachten.

[2] Het was niet de eerste keer dat Sherry Turkle geluiden opving in onderwijsinstellingen over de verschraling van de persoonlijke omgang. Zo had ze uit eerder onderzoek onder studenten begrepen dat ze liever appten dan belden en dat ze liever op Facebook zaten dan 'live' met hun medestudenten spraken. De studenten zeiden het ongemakkelijk te vinden een

© Noordhoff Uitgevers bv

avond lang in andermans gezelschap te verkeren zonder de afleiding van een scherm. Ze noemden lange gesprekken saai of lastig. 'Mensen kunnen tegenwoordig steeds minder goed met elkaar omgaan', concludeert Turkle bezorgd. 'Vaak hebben ze onvoldoende sociale vaardigheden.'

[3] Sociale vaardigheden kun je verdelen in vier categorieën: contact maken, feedback geven, feedback ontvangen en voor jezelf opkomen. Sociaal handig zijn gaat dan ook niet om regeltjes, maar om het bezit van een aantal instrumenten waarmee je makkelijker door het leven kunt gaan, volgens Herberd Prinsen. Hij geeft al twintig jaar training in sociale vaardigheden aan kinderen, pubers en volwassen. 'Als je je goed bij anderen kunt aansluiten, zit je zelf ook lekkerder in je vel', zegt hij. 'Hoe meer sociale vaardigheden je hebt, hoe minder kans op kommer en kwel.'

[4] Er zijn twee maatschappelijke ontwikkelingen die laten zien hoe belangrijk het is om sociaal vaardig te zijn. De eerste heeft met 'sociale mobiliteit' te maken; dat betekent: van de ene maatschappelijke laag naar de andere stijgen. 'Nog niet zo lang geleden werd de zoon van de timmerman ook timmerman en bleef hij in dezelfde wijk wonen', zegt Prinsen. 'Hij kon doen zoals zijn vader deed. Tegenwoordig doet de dochter van de timmerman een universitaire studie en wordt ze misschien wel chirurg. De vaardigheden die ze thuis heeft geleerd, voldoen dan niet meer allemaal. De amicale manier waarop ze de collega-bouwvakkers van haar vader bejegent, is bijvoorbeeld niet geschikt voor de omgang met patiënten.'

[5] De andere ontwikkeling is de nadruk op samenwerking in het onderwijs en op de werkvloer. Van scholieren wordt tegenwoordig verwacht dat ze samen aan projecten en presentaties werken en werknemers moeten vaker functioneren in teamverband. Dat betekent dat je in elk geval moet weten hoe je feedback dient te geven en te ontvangen. 'De basis is dat je kunt nadenken over je eigen gedrag en dat van een ander,' zegt Prinsen, 'want dat is het begin van verandering en inlevingsvermogen. En ook zelfvertrouwen speelt een belangrijke rol, omdat je feedback moet kunnen ontvangen zonder je meteen persoonlijk aangevallen te voelen.'

[6] De sociale vaardigheden die je van thuis meekrijgt, zijn lang niet altijd toereikend voor alle situaties die je in het leven tegenkomt, want overal gelden andere manieren. Prinsen somt op: 'Basisschool, middelbare school, vervolgopleiding, de werkvloer, de vrienden en familie van je partner, je woonomgeving – ga zo maar door.' Hij ziet sociale vaardigheden als een verzameling instrumenten die je afhankelijk van het moment kunt inzetten. 'Soms heb je een boor nodig, soms een steeksleutel, soms een schroevendraaier, dan weer een hamer of een beitel.' Zo brengt hij dat ook tijdens de trainingen die hij aan pubers geeft; dan zegt hij: 'Hier in het midden ligt allerlei gereedschap. Ik hoop dat jullie aan het eind van de training zo veel mogelijk gereedschap in jullie rugzak hebben zitten, want hoe meer je hebt, hoe meer je te kiezen hebt in verschillende situaties. Neem alleen het thema 'Begroeting'. Dat doe je soms met een hand, soms met een knuffel, soms een knipoog, een high five, een boks of een kus op de wang. Maar wanneer en bij wie gebruik je nu wat?'

[7] Volgens technologieprofessor Sherry Turkle leer je sociale vaardigheden in eerste instantie door persoonlijk contact, dus vooral tijdens persoonlijke gesprekken en gesprekjes, of die nu plaatsvinden aan de eettafel thuis of in de schoolkantine. Alleen dan ga je het verband zien tussen wat iemand zegt, de toonhoogte van de stem, de blik in de ogen en de lichaamshouding. Zo leer je die verschillende signalen te interpreteren. Andere manieren om sociale gereedschappen als geduld, luistervermogen, empathie, intimiteit en diepgang 'in de rugzak' te krijgen, zijn er volgens Turkle niet.

[8] Dat alles betekent dat we ons gebruik van digitale media moeten gaan beperken. Turkle is niet tegen digitale media, maar roept op om verstandig met die technologie om te gaan, op gezette tijden. Haar motto voor de toekomst: 'Praat met elkaar, *face to face*. En leg die telefoon af en toe eens even weg.'

Naar: Annemieke Leclaire, Libelle, nr. 10, 2016

Opdracht 5

Lees tekst 7.

1. Bekijk de bron, de herkomst van de tekst. Wat voor tekst is het?
2. Wat is het onderwerp van de tekst?
3. Volgens de tekst zijn jouw sportschoenen, kleding en mobiel waarschijnlijk in het buitenland gemaakt. Klopt dat? Ken je nog meer artikelen die niet in Nederland gemaakt worden?

© Noordhoff Uitgevers bv

4 De woorden *a* tot en met *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a satelliet (al. 2)	– *dichtgaan; ophouden te bestaan*
b proces (al. 2)	– *grote landen of bedrijven*
c belemmeringen (al. 3)	– *hinder; dingen die in de weg staan*
d giganten (al. 3)	– *kleiner worden*
e krimpen (al. 3)	– *langzaam*
f ontwikkeling (al. 4)	– *onbemand ruimtevaartuig dat om de aarde draait*
g hun poorten sluiten (al. 4)	– *op elkaar volgende veranderingen*
h profiteren (al. 4)	– *verbetering van de economische situatie en de leefomstandigheden van mensen*
i traag (al. 4)	– *voordeel hebben*

5 In welke twee opeenvolgende zinnen staat de belangrijkste informatie van alinea 1 en 2 samen?
6 Schrijf die belangrijkste informatie (zie vraag 5) op in je eigen woorden.
7 Noteer de drie oorzaken van globalisering. Gebruik voor elke oorzaak niet meer dan 20 woorden.
8 Welke drie groepen landen vormen samen een soort wereldsysteem?
9 De globalisering heeft tot twee veranderingen in het wereldsysteem geleid. Welke twee?
10 Maak een schema of samenvatting van de tekst aan de hand van de vragen 5 tot en met 9 en je antwoorden. Gebruik niet meer dan 130 woorden.

Opdracht
6 ✱

1 Hebben tekst 6 en 7 hetzelfde doel? Licht je antwoord toe.
2 Welke bewering over tekst 7 is waar? Licht je antwoord toe.
A ☐ In deze tekst herken je vooral een mening en argumenten.
B ☐ In deze tekst herken je vooral een verschijnsel, oorzaak en gevolgen.
C ☐ In deze tekst herken je vooral een volgorde van verleden/heden(/toekomst).
D ☐ In deze tekst herken je vooral een vraag en verschillende antwoorden.

Tekst 7

Globalisering verandert het wereldsysteem

[1] Grote kans dat jouw sportschoenen in Vietnam zijn gemaakt. Of beter: in elkaar gezet. De ruim vijftig verschillende onderdelen van elk paar Nikes worden uit vijf verschillende landen aangevoerd. De schoenen gaan door honderdvijftig handen voor ze in het schap staan van jouw favoriete sportwinkel.

De wereld krimpt

[2] Als je door de supermarkt loopt, moet je eens uitzoeken waar de groenten en het fruit allemaal vandaan komen. Check ook eens waar je T-shirt en mobiel worden gemaakt. Veel producten hebben al een hele wereldreis achter de rug. Dat geldt niet alleen voor goederen. Door internet en satellietverbindingen is de informatie-uitwisseling enorm toegenomen. Vrijwel altijd en overal kun je op de hoogte blijven van

© Noordhoff Uitgevers bv

het laatste nieuws. Het gevolg is dat de gebieden op aarde op tal van terreinen steeds meer met elkaar verbonden raken. Dat proces noem je **globalisering**.

Oorzaken van globalisering

[3] Voor het proces van globalisering zijn drie belangrijke ontwikkelingen verantwoordelijk:

1 Vanaf 1975 ontwikkelen steeds meer bedrijven zich tot een **multinationale onderneming (mno)**. Dat zijn grote bedrijven die in meerdere landen fabrieken en kantoren hebben staan, bijvoorbeeld Philips en de Rabobank. Die zien de hele wereld als hun afzetmarkt en als werkplaats waar je spullen kunt laten maken.
2 Handelsbelemmeringen verdwijnen. Na 1990 stellen steeds meer landen hun grenzen open voor de wereldmarkt. Giganten als India en China, samen goed voor ruim een derde van de wereldbevolking, voorop.
3 De afstanden tussen gebieden 'krimpen'. Schoenengigant Nike maakt sportschoenen in Vietnam. In het hoofdkantoor in de VS worden vanachter de computer 'met een druk op de knop' containerschepen vol met schoenen de hele wereld over gestuurd. Dat kan door het gebruik van moderne **communicatiemiddelen** en door snelle verbindingen via glasvezel en satellieten. Maar vooral doordat het vervoer met schepen, treinen, vrachtwagens en vliegtuigen goedkoper en sneller is geworden.

De patronen van het wereldsysteem veranderen

[4] De landen in de wereld kunnen we indelen in **centrumlanden** (de meest ontwikkelde landen), **semiperiferie*** (landen die al een eind op weg zijn in hun ontwikkeling) en **periferie** (landen die achterblijven in hun ontwikkeling). Deze drie blokken vormen samen een soort wereldsysteem. Tussen en binnen deze blokken worden constant goederen en diensten uitgewisseld. Door de globalisering vinden er na 1980 twee belangrijke veranderingen in dit wereldsysteem plaats.

1 De economische rol van de drie blokken verandert. Vroeger verdienden de landen in de periferie vooral geld met de export (uitvoer) van **grondstoffen**. Dat zijn onbewerkte producten zoals katoen. De rijke landen verwerkten deze grondstoffen tot **halffabricaten** (bewerkte grondstoffen zoals geweven stof) en **eindproducten** (bijvoorbeeld jouw T-shirt). Na 1980 verplaatsen multinationals hun productiebedrijven steeds vaker naar landen in de semiperiferie en de periferie. Logisch als je weet dat een Cambodjaanse textielarbeidster twintig keer minder verdient dan haar Nederlandse collega. Het gevolg is dat veel industrieën in de centrumlanden hun poorten moeten sluiten. In de Amerikaanse autostad Detroit leidt dat bijvoorbeeld tot grote werkloosheid en armoede.
2 De welvaart verschuift in het wereldsysteem. In 2012 groeit de wereldeconomie met ongeveer 3 procent, maar opkomende grote landen in de semiperiferie, zoals Brazilië, Rusland, India en China (de **BRIC-landen**), halen met gemak bijna het dubbele resultaat. Niet alleen zij doen het goed. De wereld wordt voller en rijker. Hierdoor stijgt de vraag naar grondstoffen en energie. Olielanden en landen met veel grondstoffen, bijvoorbeeld in Afrika, profiteren daarvan. En de rijke landen dan? Daar gaat de groei traag. Nu nog is de VS de grootste economie in de wereld, maar misschien neemt China al in 2016 de koppositie over. Natuurlijk, de mensen in de centrumlanden zijn nog vele malen rijker dan die in de semiperiferie en de periferie. Maar de verschillen tussen de drie blokken worden kleiner. Zijn er dan geen verliezers? Jawel! Landen in de periferie die geen grondstoffen hebben en waarin mno's niet willen investeren, blijven ook in het nieuwe wereldsysteem arm.

Naar: buiteNLand 2 havo/vwo. Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Houten 2013

* semiperiferie komt van 'semi' (= half) en 'periferie' (= buitenste rand)

Ik kan/weet

- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
- kernzinnen herkennen.
- een korte tekst samenvatten. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Schrijven

Je leert een zakelijke e-mail schrijven.

Startopdracht

Gisteren moest je tijdens wiskunde naar de orthodontist en daarom weet je niet wat het huiswerk voor morgen is. Je besluit het per e-mail te vragen aan je docent of aan een klasgenoot.
Zou je ze precies dezelfde mail sturen? Licht je antwoord toe.

Theorie

video-uitleg

Een zakelijke e-mail schrijven

Een zakelijke e-mail stuur je meestal naar iemand van een bedrijf, een instelling of een vereniging. Dat doe je bijvoorbeeld om informatie op te vragen. Zo'n e-mail is **formeel**: je schrijft in een zakelijke e-mail 'officiëler' dan in een persoonlijk mailtje aan vrienden of familie. Daarom moet je een zakelijke e-mail volgens bepaalde regels schrijven.

Zo schrijf je de inhoud van een zakelijke e-mail
- Maak duidelijk wie je bent.
- Schrijf kort waarover de e-mail gaat.
- Stel je vraag.
- Laat eventueel weten wat je van de ander verwacht.

Zo schrijf je een e-mail in de goede vorm
- Noteer in een of enkele woorden het onderwerp in de onderwerpregel.
- Begin met een passende aanhef, gevolgd door een komma: *Beste mevrouw Van Dijk, Geachte heer/mevrouw,*
- Sla een regel over. Begin met een hoofdletter op een nieuwe regel.
- Wees beleefd en spreek de ander aan met 'u'.
- Sla na de laatste zin een regel over.
- Zet een afscheidsgroet onder je mail. Bijvoorbeeld: *Met vriendelijke groet,*
- Sla weer een regel over en zet je voor- en achternaam onder je mail. Voeg zo nodig je adres en/of telefoonnummer toe.
- Controleer je e-mail op spel- en andere taalfouten en verbeter zo nodig de fouten.

Opdracht 1

Lees tekst 1.
1. Deze e-mail is ***informeel / formeel***.
2. Wat is het doel van de mail?
3. Noteer drie onderdelen uit de theorie die je in deze e-mail herkent.
4. Vind je het onderwerp duidelijk? Wat kan daaraan worden toegevoegd?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

Aan: duckstad@disney.nl
Onderwerp: prijsverhoging abonnement

Geachte heer/mevrouw,

Al heel lang heb ik een abonnement op de *Donald Duck*. In oktober zag ik ineens dat u de prijs van mijn abonnement hebt verhoogd. Ik betaalde altijd € 10,95 per maand en nu moet ik € 12,35 betalen. Met deze brief wil ik u laten weten dat ik het niet eens ben met deze verandering, omdat u niet vooraf hebt laten weten dat u de prijs zou verhogen.
Ik verzoek u om mij de *Donald Duck* voor de oude prijs te blijven leveren. Als u dat niet doet, ga ik mijn abonnement opzeggen.

Met vriendelijke groet,
Linda Bekkers

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1. Deze e-mail is ***formeel / informeel***.
2. Wat is het doel van de mail?
3. Verwacht je dat de gemeente na ontvangst van deze e-mail geld overmaakt? Leg uit.
4. Herschrijf de e-mail met behulp van de theorie.
5. Wissel je e-mail uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Tekst 2

Aan: postbus2000@soest.nl
Onderwerp: me moeder is gevallen over een tegel

hallo mensen van de gemeente,
echt balen! vorige week is me moeder gevallen over een losse stoeptegel. hartstikke rot natuurlijk want ze heeft d'r enkel gebroken en kan nu niks doen. ik moet nu alles doen boodschappen koken de was en nog veel meer. daar heb ik haast geen tijd voor want ik moet ook naar school en naar training. de stoep is van jullie en daarom is het jullie schuld. jullie moeten zorgen voor rechte stoeptegels. ik vind dat jullie moeten betalen voor iemand die ons kan komen helpen. me moeder weet niks van deze mail. ik dacht gewoon ik kan het wel proberen.

doeg, Joris

Opdracht 3

Werk in tweetallen. Tijdens de kerstvakantie wil je samen met een vriend(in) iets 'goeds' doen. Jullie denken aan het organiseren van een gezellige middag voor de bewoners van een verzorgingshuis. Het mag ook iets anders zijn.

1. Bedenk een originele invulling en schrijf een e-mail aan de directie van de instelling die jullie gekozen hebben.
2. Wissel jullie e-mail uit met die van klasgenoten en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet
- een correcte zakelijke e-mail schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Kijken en luisteren

Je leert een interview beoordelen.

Startopdracht

Bekijk het fragment.
Dit interview verloopt niet zoals de interviewer had verwacht. Hoe komt dit?

Theorie

video-uitleg

Een interview beoordelen

Een **interview** is een middel om doelgericht informatie te verkrijgen. Zo'n interview komt vaak rechtstreeks op radio of televisie, maar een journalist kan het gesprek ook uitwerken tot een artikel voor in een krant of tijdschrift. Een interviewer moet zich altijd goed voorbereiden, zodat hij de juiste vragen kan stellen. Met een degelijke voorbereiding laat hij ook zien dat het onderwerp en zijn gesprekspartner hem interesseren.

Let bij het kijken en luisteren naar een interview op het volgende:
- Leidt de interviewer het interview goed in?
- Stelt hij de juiste vragen?
- Geeft hij de geïnterviewde tijd om rustig over zijn antwoorden na te denken?
- Luistert hij goed?
- Vraagt hij door als iets niet duidelijk is?
- Is zijn houding tegenover de geïnterviewde correct?

Opdracht 1

Bekijk het fragment, een interview met turnster Sanne Wevers. Zij won op de Olympische Spelen van 2016 een gouden medaille op het onderdeel balk. Hiermee was ze de eerste Nederlandse turnster die een olympische medaille won.

1. De journalist leidt zijn interview op de volgende manier in: 'Sanne Wevers, fantastisch! Olympisch kampioen, geweldig! Ik kom woorden tekort.' Vind je dit een goede inleiding? Waarom (niet)?
2. Noteer de eerste vraag die de journalist stelt.
3. Wat is het antwoord van Wevers op deze vraag?
4. Noteer de vraag waarmee de journalist vervolgens doorvraagt.

Opdracht 2

Bekijk de rest van het interview met Sanne Wevers.

1. Op de vraag die je genoteerd hebt bij opdracht 1, vraag 4 geeft Wevers veel uitgebreider antwoord dan op de eerste vraag. Hoe komt dat?
2. Waarom is het winnen van deze gouden medaille voor de hele familie Wevers bijzonder?
3. Welke vraag had de journalist kunnen stellen na de uitleg van Wevers waarom het voor de hele familie bijzonder was?
4. Waarom zou de journalist deze vraag niet stellen?

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

Luister naar het radiofragment, over gillende meiden tijdens popconcerten.

1 Het fragment begint met de introductie van Roos Vonk, een psycholoog. Er wordt over haar gezegd dat ze zelf als 'bakvis' ook verliefd was op een ster. Wat is een 'bakvis'?
2 Wat vind je van de manier waarop Roos Vonk geïntroduceerd wordt?
3 Noteer de openingsvraag van presentator Jeroen Kijk in de Vegte.
4 Is dit een goede vraag om het interview mee te openen? Waarom (niet)?
5 Welke twee verklaringen geeft Roos Vonk voor het gegil van jonge meisjes bij zo'n concert?
6 Kijk in de Vegte denkt dat de idolen dat gegil helemaal niet leuk vinden. Waarom vinden ze het volgens Vonk waarschijnlijk wel leuk?
7 De presentator en de psycholoog verschillen van mening over de vraag of jongens ook dit gedrag vertonen. Met welk gedrag van jongens (of mannen) vergelijkt Vonk het gegil van de meiden?
8 Vind je dat Vonk gelijk heeft dat dit hetzelfde soort gedrag is? Leg uit.
9 Vind je de houding van de presentator tegenover Vonk correct? Leg uit.

Opdracht
4

Bekijk het fragment, een interview van Jeroen Pauw met Max Verstappen. Het fragment gaat over de dag dat Verstappen voor het eerst een race in de formule 1 won.

1 Wat deed Verstappen op de ochtend van die dag?
2 Als Verstappen het heeft over de *meet-and-greet,* vraagt Pauw door. Noteer de woorden waarmee hij de vervolgvraag inleidt.
3 Wat is een *meet-and-greet?*
4 Pauw zegt: 'Dus op zondagochtend wordt dan al besloten dat jij twee pitstops doet.' Aan welk woord kun je horen dat dit een controlevraag is?
5 Hoe wordt bepaald hoeveel pitstops er nodig zullen zijn?
6 Pauw vraagt zich af hoe het kan dat de teamgenoot van Max Verstappen drie stops nodig had. Hij leidt deze vraag in met de woorden: 'Het is weer een lekenvraag ...' Wat bedoelt hij daarmee?
7 Uit het feit dat Pauw deze vraag stelt, zou je kunnen concluderen dat hij zich niet goed heeft voorbereid. Wat zou een andere reden kunnen zijn om zo'n 'lekenvraag' te stellen?
8 Wat is uiteindelijk het antwoord op de vraag?
9 Waaraan kun je zien dat de gespreksdeelnemers goed naar elkaar luisteren?
10 Voelt Verstappen zich op zijn gemak tijdens dit interview? Licht je antwoord toe.

Ik kan/weet
- vragen over de inhoud van interviews beantwoorden. 1F
- een interview beoordelen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Spreken en gesprekken

Je leert een informatief gesprek voeren.

Startopdracht

Lees de tekst. Wat gaat er mis in dit gesprekje?

Muren

Een man gaat naar de dokter omdat hij zich al een tijdje niet goed voelt. Volgens zijn vrouw is hij overspannen. Op de vraag van de dokter wat de klachten zijn, antwoordt de man: 'Als ik thuiszit, komen de muren op me af.' Waarop de arts zegt: 'Dan moet u niet bij mij zijn, maar bij de woningbouwvereniging.'

Theorie

video-uitleg

Een informatief gesprek houden

In een **informatief gesprek** wordt informatie uitgewisseld. Denk aan een gesprek tussen een klant en een verkoper. De ene persoon wil iets te weten komen, de andere wil informatie geven. Maar ook de vraagsteller moet informatie geven, anders kan de gesprekspartner niet goed reageren.

Zo krijg je informatie

- Bedenk van tevoren een aantal vragen en noteer die. Denk aan open en gesloten vragen en vragen naar een feit of een mening.
- Stel **vervolgvragen** als een antwoord onduidelijk is:
  - *'Hoe ging dat precies?'*
  - *'Kunt u dat uitleggen?'*
  - *'Kun je daar een voorbeeld van geven?'*
- Stel **controlevragen** om te bepalen of je de ander begrijpt:
  - *'Dus u vindt …'*
  - *'Samengevat kan ik stellen dat …'*
- Maak aantekeningen als dat nodig is, bijvoorbeeld als het om veel informatie gaat of als je iets heel precies moet onthouden.

Zo geef je informatie

- Luister goed naar de vraag van je gesprekspartner. Wat wil hij precies weten?
- Stem je informatie af op degene met wie je spreekt. Wat is zijn leeftijd? Hoeveel weet hij al over het onderwerp?

Let op: Houd altijd in de gaten of je gesprekspartner je begrijpt. Stel controlevragen, maak oogcontact en let op non-verbale signalen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Je wilt weten wat een klasgenoot in de vakantie gedaan heeft.

1 Noteer een aantal vragen die je wilt stellen.

2 Zoek een klasgenoot die je nog niet zo vaak gesproken hebt in het nieuwe schooljaar. Spreek af wie als eerste gaat interviewen. De interviewer krijgt drie minuten om de ander te bevragen. Daarna wissel je van beurt.

Opdracht 2

1 Noteer bij onderstaande vragen en antwoorden steeds een passende vervolgvraag.

a V: Wilde u altijd al schrijver worden?
A: Ja.

b V: Zitten er ook vervelende kanten aan schrijver zijn?
A: Ja, het is wel een eenzaam beroep. Ik houd wel van gezelschap en heb het ook nodig om onder de mensen te zijn. Omdat ik de hele dag thuiszit, moet ik mijn best doen om andere mensen te ontmoeten.

c V: Hoe kwam u op het idee om een boek over uw woonplaats te schrijven?
A: Eigenlijk vond ik mijn woonplaats nogal saai, maar mijn buurman vertelde een interessant verhaal en toen heb ik het een en ander uitgezocht. Ik ontdekte dat er in het dorp behoorlijk wat bijzondere dingen gebeurd zijn en daar heb ik toen een verhaal omheen bedacht.

2 Noteer bij onderstaande vragen en antwoorden steeds een controlevraag.

a V: Hoelang heeft u over het schrijven van dit boek gedaan?
A: Dat vind ik lastig te zeggen, omdat werken aan een boek veel meer is dan alleen het schrijfwerk. Voor dit boek heb ik veel research gedaan en met heel veel mensen gesproken. Daar ben ik vier jaar geleden mee begonnen. Maar ik ben tussendoor ook met andere projecten bezig geweest.

b V: Sommige dorpsbewoners zijn boos en zeggen dat uw boek niet goed weergeeft wat er gebeurd is. Wat vindt u daarvan?
A: Ik wilde niet de waarheid vertellen, maar een mooi verhaal schrijven.

c V: De hoofdpersoon heeft niet echt bestaan. Hoe bedenkt u zo'n personage?
A: In dit geval wist ik wat ik met het personage wilde. Hij moest een brug vormen tussen het heden en het verleden. Zijn karakter kreeg geleidelijk meer vorm. In het begin wist ik alleen dat het een vasthoudend type moest zijn, anders zou hij niet achter de waarheid kunnen komen. Pas toen ik begon te schrijven, begon hij voor mij ook echt te leven en werd mij duidelijk hoe hij eruit moest zien en welke karaktertrekken hij nog meer moest hebben.

Opdracht 3

Werk in drietallen. Jullie gaan een aantal informatieve telefoongesprekken voeren over een activiteit waarvoor je lessen of trainingen kunt volgen.

1 Kies een activiteit waarover je veel weet. Noteer wat iemand die voor het eerst naar de les of training komt, moet weten.

2 Vraag een van de anderen welke activiteit hij heeft gekozen en noteer een aantal vragen waarop jij een antwoord wilt hebben voor je een les of training volgt.

3 Verdeel de rollen (docent/trainer, informatievrager en observant) en voer het gesprek. De observant vult het feedbackformulier in.

4 Wissel twee keer van rol, zodat iedereen alle rollen heeft gehad.

5 Bespreek de gesprekken na aan de hand van de ingevulde feedbackformulieren.

Ik kan/weet

- in een gesprek informatie vragen en geven. 2F
- informatie verzamelen door het voeren van een vraaggesprek. 2F
- doorvragen en controlevragen stellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Woordenschat

Je leert over vergelijkingen.

Startopdracht

Werk in groepjes van vijf of zes.
Jullie kennen de uitdrukkingen: *zo wit als sneeuw* en *zo gek als een deur*. Nu gaan jullie zelf zulke uitdrukkingen bedenken.
Schrijf een bijvoeglijk naamwoord op. Om de beurt leest iemand zijn woord voor. De anderen proberen er een originele vergelijking mee te maken.

Theorie

video-uitleg

Vergelijking

In een **vergelijking** zet je twee dingen naast elkaar die op elkaar lijken: het **object** (o) en het **beeld** (b). Een paar voorbeelden:
– *De winnaar van de talentenjacht* (o) *was zo trots als een pauw* (b).
– *Zijn hoofd* (o) *lijkt wel een varkenskop* (b); *er zit zowat geen haar meer op*.
– *Wat een boom* (b) *van een kerel* (o)!
– *Het leven* (o) *is net een krentenbol* (b), *met af en toe een hard stukje*.

Het object is iets uit de werkelijkheid, bijvoorbeeld *de winnaar van de talentenjacht*. Het beeld is iets waar het object op lijkt, bijvoorbeeld *een pauw*.
Om object en beeld met elkaar te verbinden, gebruik je: *als (een) …, lijkt wel (een) …, zo … als (een) ..., een … van (een) …, … is net ….*
Een vergelijking is een vorm van **beeldspraak**. Beeldspraak is altijd **figuurlijk taalgebruik**.
Met een vergelijking kun je iets extra duidelijk of krachtig uitdrukken. Ook kun je een tekst er aantrekkelijker mee maken.

Opdracht
1

1 Neem de vergelijkingen *a* tot en met *j* over in je schrift.
2 Vul op de puntjes een dier in. Kies uit: *beer – hoentje – hond – kwartel – mol – spin – vis – vogel – vos – wezel.*

a zo bang als een …
b zo blind als een …
c zo doof als een …
d zo fris als een …
e zo gezond als een …
f zo nijdig als een …
g zo slim als een …
h zo sterk als een …
i zo vrij als een …
j zo ziek als een …

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1 Wat wordt bedoeld met de ‘Brabantse drieklapper’ (titel)?
2 Noteer de woorden 1 tot en met 16 uit de tekst onder elkaar.
3 De betekenis van die woorden kun je bijna allemaal uit de tekst afleiden. Gebruik daarbij de woordraadstrategieën die je hebt geleerd: zoek synoniemen, omschrijvingen, voorbeelden, tegenstellingen en woorddelen. Schrijf de betekenis achter de woorden.

© Noordhoff Uitgevers bv

4 De tekst bevat een aantal vergelijkingen. Tussen haakjes staat hoeveel vergelijkingen er in de alinea's te vinden zijn: alinea 1 (2), alinea 2 (1), alinea 3 (3), alinea 4 (2), alinea 5 (1) en alinea 6 (1). Noteer ze alle tien en schrijf erachter wat ermee bedoeld wordt.

Tekst 1

De Brabantse drieklapper

[1] Baal jij ook als een stekker als je op een familiefeestje door (1) Jan en alleman begroet wordt met een Brabantse drieklapper? Of zwaai je met je hand en roep je 'Hi!' tegen alle aanwezigen tegelijk? Misschien 'neus' je wel met deze of gene. De manier waarop wij elkaar begroeten, is afhankelijk van onze cultuur. In Italië bijvoorbeeld vindt iedereen het heel gewoon om elkaar een knuffel en een kus op beide wangen te geven, terwijl mensen in Japan uit respect als een knipmes voor elkaar buigen.

[2] De typisch Nederlandse gewoonte om elkaar drie keer te kussen, is van (2) relatief (3) recente datum: deze is minder dan vijftig jaar geleden in Brabant ontstaan, vandaar de naam. Het 'neuzen' van Eskimo's is echter al zo oud als de weg naar Rome. In de vrieskou zouden hun vochtige lippen anders snel aan elkaar plakken.

[3] Ook het gewone handen schudden is cultuurgebonden. In Afrika begroeten mensen elkaar met een slap handje, terwijl in Noord-Europa elkaar snel en stevig een hand geven de (4) norm is. Bij mensen die je nog niet kent, moet je je ook (5) introduceren: je noemt je naam en vertelt wie je bent. Op de vraag 'Hoe gaat het?' is het (6) nooit ofte nimmer de bedoeling dat je zo eerlijk als goud antwoord geeft. Op de hele wereld geldt dat je hierop met 'goed', 'prima' of 'uitstekend' reageert. Gelukkig maar, want om op zo'n moment te moeten luisteren naar de (7) langdradige verhalen over de kwaaltjes van tante Bets, die zo doof is als een kwartel, zou een (8) kwelling zijn. Om nog maar te zwijgen over oom Gerard, die maar niet kan ophouden met praten en dus net een spraakwaterval is.

[4] De afstand tussen jou en degene met wie je praat, is eveneens (9) onderhevig aan de culturele gewoonte. Bij Chinezen is het bijvoorbeeld de (10) standaard om tijdens een gesprek heel dicht bij elkaar te staan en elkaar geregeld aan te raken, zelfs als de gesprekspartners elkaar niet kennen. Wij voelen ons daarbij niet erg op ons gemak en krijgen misschien

wel een hoofd als een boei als ons dat overkomt. Net als in veel andere culturen is het bij ons namelijk (11) gangbaar iedereen voldoende eigen ruimte te geven en niet als haringen in een ton bij elkaar te gaan staan.

[5] Naast bovengenoemde verschillen bestaan er (12) variaties in gebaren. Als wij onze duim omhoogsteken, begrijpt iedereen dat we willen (13) demonstreren dat alles oké is. Dit gebaar is (14) internationaal erkend, behalve in Iran: daar vinden ze je zo brutaal als de beul als je je duim omhoogsteekt. Het gebaar betekent daar namelijk hetzelfde als bij ons de opgestoken middelvinger.

[6] Nog zo'n gebaar waarmee het fout kan gaan, is het rondje dat wij maken door de toppen van onze duim en wijsvinger tegen elkaar te doen. Voor ons is het dan zo klaar als een klontje dat de zaak in orde is. Maar in Japan vraag je hiermee om de rekening, terwijl het in Arabische landen staat voor het boze oog, dat 'narigheid' betekent.

[7] Als je bedenkt dat maar liefst zeventig procent van de communicatie (15) non-verbaal is, begrijp je waarschijnlijk wel dat je niet zomaar op iedereen kunt afstappen, maar dat je op de hoogte moet zijn van de (16) lokale regels. Kortom, neem kennis van de plaatselijke gebruiken als je op een of andere manier in aanraking komt met andere volken.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 3

1 Maak met elk woord (*a* tot en met *h*) uit het linker rijtje en een woord uit het rechter rijtje net zo'n vergelijking als *een boom* (b) *van een kerel* (o). Noteer de vergelijkingen in je schrift en zet er steeds bij wat het object (o) is en wat het beeld (b) is. Je mag elk woord maar één keer gebruiken.

2 Kies drie van de vergelijkingen en gebruik die elk in een zin, zodat de betekenis duidelijk wordt.

a dijk	– baby
b draak	– conditie
c kalf	– hond
d kast	– huis
e kwal	– film
f reus	– kerel
g schat	– meid
h wolk	– vent

Opdracht 4

Sommige vergelijkingen worden zo vaak gebruikt dat bijna niemand nadenkt over de herkomst ervan. Toch is het interessant om zo nu en dan na te gaan waar zo'n uitdrukking vandaan komt. Lees tekst 2.

1 Neem de vergelijkingen *a* tot en met *h* over in je schrift.

2 Vul op de puntjes het juiste woord in. Soms moet je een lidwoord toevoegen. Kies uit: *God in Frankrijk – graf – leeuw – paard – raven – rund – schoorsteen – zwerende vinger.*

3 Schrijf achter de vergelijkingen de betekenis. Gebruik zo nodig een woordenboek.

a bloeden als …	*e* stelen als …
b kloppen als …	*f* vechten als …
c leven als …	*g* werken als …
d roken als …	*h* zwijgen als …

Tekst 2

Praten als Brugman

Praten als Brugman betekent 'veel en met grote overtuigingskracht praten'. Dat betekent overigens niet dat degene die zo praat, anderen altijd weet te overtuigen. De uitdrukking komt nogal eens voor in zinnen als '*Ik/hij/zij kon praten als Brugman, maar …*', waarop vaak iets volgt als '*ze luisterden niet*' of '*ze gaven me mijn geld niet terug*'.
Deze vergelijking gaat terug op een historische figuur: pater Johannes Brugman (1400-1473). Hij was een minderbroeder oftewel een franciscaan. De franciscanen vormen een wereldwijde broederschap binnen de Rooms-Katholieke Kerk, die bestaat uit volgelingen van Franciscus van Assisi. Franciscus kwam uit Umbrië (Italië) en samen met zijn metgezellen schonk hij al zijn bezittingen aan de armen om zelf in armoede verder te leven. Pater

Prediking van BRUGMAN.

Brugman stond bekend om zijn vurige preken. Volgens de spreekwoorddeskundige F.A. Stoett wordt *praten als Brugman* al sinds de zestiende eeuw gebruikt.

Naar: https://onzetaal.nl/taaladvies/advies/praten-als-brugman

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 5

Lees tekst 3.

1 In de tekst ontbreken op de plaats van de puntjes woorden. Vul ze in. Kies uit: *ansichtkaarten – contact – corresponderen – cultuur – e-mail – herinneringen – hobby – klikt – knie – leerzaam – online – overwegen – profielen – verveelt – websites.*

2 Zoek de betekenis op van de woorden die je niet kent.

Tekst 3

Contact via de post

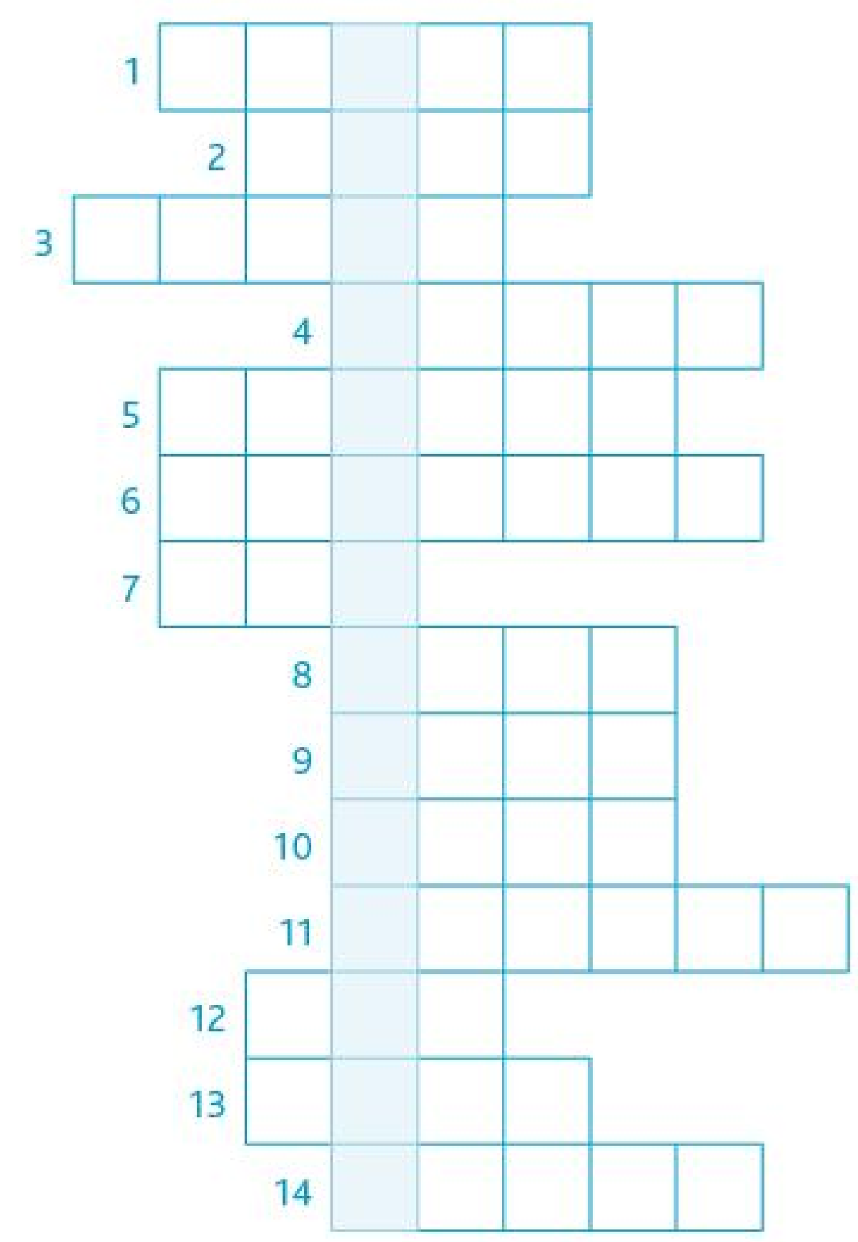
Als je je (1) …, kun je op zoek gaan naar een penvriend of penvriendin. Met penvrienden hou je regelmatig (2) …, soms per brief, maar tegenwoordig gaat het vaak per (3) ….. Met hen kun je bespreken wat je wilt en als het (4) … tussen jullie, kun je misschien zelfs eens (5) … om een keer wat af te spreken.
Tegenwoordig kun je penvrienden heel makkelijk (6) … vinden. Er zijn verschillende (7) … waarop je je daarvoor gratis kunt aanmelden. Penpalworld.com is bijvoorbeeld een grote site met meer dan 1 miljoen leden van over de hele wereld die op zoek zijn naar iemand om mee te schrijven.
Via de website kun je aangeven wat voor penvriend jij zoekt. Misschien wil je graag contact met iemand met dezelfde (8) … of schrijf je liever met iemand die woont in het land waar je weleens naartoe gaat op vakantie of waar je juist een keer graag naartoe zou willen.
Voordat je je inschrijft op de site, kun je al (9) … bekijken van de leden. Om in contact te komen met iemand, moet je je (gratis) aanmelden via de website. Door te (10) … met een penvriend, doe je nieuwe contacten op met mensen die je anders waarschijnlijk nooit had gesproken. Verder kun je via de gewone post leuke dingetjes meesturen, zoals (11) …, foto's of lokale producten. Ook kan het hebben van een penvriend (12) … zijn. Je kunt bijvoorbeeld in contact komen met mensen uit een andere (13) … of streek en daar een hoop van opsteken. De brieven die je ontvangt, zijn leuke (14) … om te bewaren voor later.
Tot slot: wanneer je een penvriend uit het buitenland kiest, is het schrijven een goede manier om je Engels (of misschien wel een andere) taal beter onder de (15) … te krijgen.

Naar: www.alsjejeverveelt.nl, op 2 november 2016

Opdracht 6

Zoek bij vergelijkingen 1 tot en met 14 een passend woord. Schrijf de gevonden woorden in de puzzel. In de blauwe kolom verschijnt een woord van 14 letters.

1 zo … als een veertje
2 zo ziek als een …
3 zo stijf als een …
4 zo … als een pauw
5 … als een roos
6 … als een leeuw
7 zo mager als een …
8 zo dood als een …
9 zo koppig als een …
10 zo … als een kreeft
11 … als de raven
12 zo … als een gans
13 zo … als een tonnetje
14 zo … als een spin

Ik kan/weet • vergelijkingen herkennen en begrijpen. 2F

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica
zinsdelen

Je leert over het voorzetselvoorwerp.

Startopdracht

1. Bij de werkwoorden *zorgen, zich verbazen, gokken* en *huilen* horen vaste voorzetsels. Noteer deze voorzetsels en maak met de werkwoorden en de voorzetsels vier correcte zinnen.
2. Bedenk zelf nog enkele werkwoorden die een vast voorzetsel hebben.

Theorie

video-uitleg

Voorzetselvoorwerp

Sommige werkwoorden hebben een vast voorzetsel bij zich: twijfelen *aan*, rekenen *op*, verlangen *naar*. Je zegt niet 'hopen bij' of 'hopen met', want 'hopen op' is een vaste combinatie. Bij werkwoorden met zo'n vast voorzetsel hoort een **voorzetselvoorwerp** (vv). Zo heet het zinsdeel dat begint met het vaste voorzetsel.

– *Niemand gelooft in deze methode.*
  vv = in deze methode.

Let op: Bij een voorzetselvoorwerp wordt het voorzetsel figuurlijk gebruikt. Als het voorzetsel een plaats aangeeft, wordt het letterlijk gebruikt, bijvoorbeeld in de zin *De kleuter speelt in de achtertuin*. Je kunt ook zeggen: *De kleuter speelt op het schoolplein*. Er is bij 'spelen' dus geen sprake van een vaste combinatie. De zinsdelen *in de achtertuin* en *op het schoolplein* zijn een bijwoordelijke bepaling.

Zo vind je het voorzetselvoorwerp

1. Noteer persoonsvorm, onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
2. Kijk of er een werkwoord is met een vast voorzetsel.
3. Kijk of het voorzetsel niet letterlijk gebruikt wordt.
4. Het zinsdeel dat begint met het vaste voorzetsel, is het voorzetselvoorwerp.

– *Het handbalteam rekent komend seizoen op een plaats in de finale.*
  1. *pv = rekent, ow = Het handbalteam, wg = rekent*
  2. *'rekenen op' is een vaste combinatie*
  3. *het voorzetsel 'op' wordt niet letterlijk gebruikt*
  4. *vv = op een plaats in de finale*

Opdracht **1**

Noteer van de zinnen pv, ow, wg en vv. Elke zin bevat een voorzetselvoorwerp. Tip: zet streepjes tussen de zinsdelen.

1. De meeste kleine kinderen luisteren graag naar traditionele sprookjes.
2. Op de Olympische Spelen twijfelde Bolt nooit aan zijn winst op de 100 meter.
3. De agent heeft zich behoorlijk geërgerd aan de grote mond van die arrestant.
4. Wie van jullie keek het meeste uit naar de eerste schooldag?
5. In de polder waarschuwen verkeersborden voor overstekende otters.
6. Meestal zullen leerlingen uitgaan van de eerlijkheid van de docent.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
2

Is het onderstreepte zinsdeel een vv? Noteer bij *nee* wat het dan wel is.
1 In een moeilijke situatie moet je op jezelf vertrouwen.
2 Annika gaat altijd met haar rode handtas naar school.
3 De broer van Irene hangt in de sportschool elke dag aan de rekstok.
4 Tijdens de wedstrijd smeekte Abdoul om een rode kaart voor de tegenpartij.
5 Tot haar ergernis moest Djoekie op het perron lang op haar vriendin wachten.
6 Amber begeeft zich soms in een lastige situatie.

Opdracht
3

Maak met elk van de volgende voorzetsels twee zinnen: *naar, van, over*. In de eerste zin maak je met het vz een bwb en in de tweede zin een vv. Je maakt dus zes zinnen.

Voorbeeld met: – *in*
Richard zwemt bij warm weer graag in koud water. (bwb)
Welk bedrijf is gespecialiseerd in de opsporing van mollen? (vv)

Opdracht
4

Benoem de onderstreepte zinsdelen van de tekst: ow, wg, lv, mv, vv of bwb.

Nieuwe schoolregel: 'Geen contact met ouders!'

(1) Op de middelbare school leer je méér dan alleen Franse woordjes en de geschiedenis van de mensheid. (2) Je leert er ook je problemen oplossen. (3) Maar hoe pakken leraren dat aan? (4) Een school in Arkansas (VS) bedacht een behoorlijk drastische maatregel ...
(5) Op de deur van de jongensschool hangt sinds vorige week een briefje met een stopteken: (6) 'Komt u een lunchpakket, boeken, huiswerk, schoolspullen enzovoorts brengen? Draai dan om en verlaat dit gebouw. (7) Uw zoon leert dan zijn problemen zelf oplossen.'
(8) Veel mensen vinden dit een uitstekende regel. (9) Anderen vinden het onzin. Ze zeggen: (10) 'Je hoeft je kind geen honger te laten lijden. (11) Je hoeft hem ook niet te laten bedelen om zijn lunch. (12) Huiswerk en boeken zijn echter een ander verhaal.'
(13) Zouden leraren zich in dat laatste ook kunnen vinden?

Naar: Kim Einder, www.sevendays.nl, op 19 augustus 2016

Opdracht
5 ✱

Sommige zinnen hebben een **naamwoordelijk gezegde** (ng) in plaats van een werkwoordelijk gezegde (wg). Het ng bevat altijd een vorm van een **koppelwerkwoord** *(zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen)* en een bijvoeglijk of zelfstandig naamwoord. Het koppelwerkwoord koppelt dit naamwoord aan het ow:
– *De Apenheul is een leuke dierentuin.* (is [een leuke dierentuin] = ng)
Noteer het ng.
1 Wordt jouw buurjongen de nieuwe zaterdaghulp?
2 Coen, mijn achterneef, is af en toe bijdehand.
3 Ondanks de zware training blijft deze turnster enthousiast.
4 De musical *Soldaat van Oranje* lijkt me geweldig!

Ik kan/weet
- het voorzetselvoorwerp in een zin vinden.
- onderscheid maken tussen voorzetselvoorwerpen en bijwoordelijke bepalingen.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica
woordsoorten

Je leert over persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* tot en met *d*. Zijn ze allemaal correct? Licht je antwoord toe.

a Vond jij me zusje ook zo uitsloverig?
b Vanaf het begin vindt Gerard me leuk.
c Gisteren heb je jouw mobiel laten liggen.
d Laten we maar bij jouw afspreken.

Theorie

video-uitleg

Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord

Voornaamwoorden zijn woorden die verwijzen naar personen, dieren of andere zelfstandige dingen. Er zijn verschillende soorten voornaamwoorden.

- Een **persoonlijk voornaamwoord** (pers.vnw) duidt een persoon, dier of ding aan: *zij verloren de wedstrijd; pas op, hij bijt!; ik heb het op tafel gelegd.*
- Een **bezittelijk voornaamwoord** (bez.vnw) geeft aan van wie iets is. Het staat altijd vóór het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort: *jullie tuin, ons feest, jouw beste vriend.*

		persoonlijke vnw		**bezittelijke vnw**
		onderwerp	**geen onderwerp**	
enkelvoud	1e persoon	ik	mij / me	mijn
	2e persoon	jij / je	jou / je	jouw / je
		u	u	uw
	3e persoon	hij	hem	zijn
		zij / ze	haar / ze	haar
		het	het	zijn
meervoud	1e persoon	wij / we	ons	ons / onze
	2e persoon	jullie	jullie	jullie
		u	u	uw
	3e persoon	zij / ze	hun / hen / ze	hun

In het schema zie je dat *je*, *haar*, *ons*, *jullie* en *hun* zowel persoonlijk als bezittelijk voornaamwoord kunnen zijn. Je kunt de woordsoort bepalen door het woord te vervangen door *hij, hem* of *zijn*.

- Een persoonlijk voornaamwoord kun je vervangen door *hij* of *hem*.
  – *Is dit volbloedpaard van jullie? → Is dit volbloedpaard van hem? → jullie = pers.vnw*
- Een bezittelijk voornaamwoord kun je vervangen door *zijn*.
  – *Dat is haar verrekijker. → Dat is zijn verrekijker. → haar = bez.vnw*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Noteer de pers.vnw en bez.vnw. Schrijf de afkorting erachter.
Let op: soms worden voornaamwoorden afgekort, bijvoorbeeld: *zijn → z'n, het → 't.*

1. Mijn oma breit nog steeds wollen sokken voor haar kleinkinderen.
2. Wist je dat Frankrijk al jaren onze favoriete vakantiebestemming is?
3. Een van m'n neefjes houdt zich fanatiek bezig met zijn hobby filatelie.
4. De lokettist overhandigde hun de kaartjes met de nummers van hun plaatsen.
5. Ik zou van jou nog het telefoonnummer van die nieuwe schaakclub krijgen.
6. Het doet me deugd dat je na lange tijd weer meedoet!

Opdracht
2

Hun en *hen* worden vaak verkeerd gebruikt. Je gebruikt *hen* als lv en als mv met een voorzetsel. Je gebruikt *hun* als mv zonder voorzetsel en als bez.vnw.
Let op: *hun* en *hen* zijn nooit onderwerp.
Vul *hun* of *hen* in. Licht je antwoord toe.

1 Wie heeft … het grote nieuws verteld over … koninklijke onderscheiding?
2 Kirsten de Valk koopt voor … een klein cadeautje bij de Wereldwinkel.
3 Met Kerstmis hoop ik … eindelijk na al die jaren weer eens te zien.
4 Vanwege … grote inzet worden die mooie cijfers … echt wel gegund!

Opdracht
3

Je kent nu vier soorten voornaamwoorden: aanwijzend (aanw.vnw), vragend (vr. vnw), persoonlijk (pers.vnw) en bezittelijk (bez.vnw). Lees de tekst en vul de juiste voornaamwoorden in. Schrijf de afkorting erachter.

Verlegenheid is een mooie eigenschap, maar (1) ... karaktertrek kan ook behoorlijk lastig zijn. Verlegen mensen leggen minder makkelijk contact, waardoor (2) … soms vereenzamen. (3) … durven nauwelijks initiatief te nemen, behalve in (4) … vertrouwde omgeving. (5) ... vragen zich namelijk steeds af (6) … anderen van (7) … denken. Ben (8) … ook zo verlegen?

Opdracht
4

Lees het gedicht. Tel alle zn en noteer het aantal. Doe hetzelfde voor alle ww, vz, pers.vnw en bez.vnw. Vergelijk je uitkomsten met die van een klasgenoot.

Zusje

Onzichtbaar zijn de draadjes
die mij verbinden met mijn zusje.
Een blik, een aai, een kusje,
maar ook een duw, een mep…
Wat ik met mijn zusje heb
is heel speciaal.
Een soort geheime taal,
onverstaanbaar voor een ander.

Mieke van Hooft. In: Hans en Monique Hagen (red.), Ik zoek een woord. Querido, Amsterdam 2014

Opdracht
5*

Je hebt geleerd dat er zes koppelwerkwoorden zijn (*zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen*). Toch zijn deze ww niet altijd kww. Het kww moet een naamwoord koppelen aan het ow. Geef van de onderstreepte ww aan of ze kww of zww zijn.

1 Laat het probleem niet steeds erger <u>worden</u>!
2 Wij zullen hier zeker nog drie weken <u>blijven</u>.
3 In de vakantie <u>is</u> Thijmen van de Wind alle dagen gezellig.
4 De oude boom moet helaas worden <u>gekapt</u>.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
• persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over variatie in woordgebruik.

Startopdracht

Lees tekst 1.
1 De tekst is niet zo prettig leesbaar. Hoe komt dat?
2 Wat zou je kunnen doen om de tekst wat levendiger te maken?

Tekst 1

Augurken op de weg

Vorige maand stond op de A58 een lange file vanwege een gekantelde vrachtwagen. De chauffeur van de gekantelde vrachtwagen was de macht over het stuur kwijtgeraakt, waardoor de vrachtwagen was gaan slingeren en gekanteld was. Zo'n gekantelde vrachtwagen komt wel vaker voor, maar deze gekantelde vrachtwagen was geladen met augurken. De lading augurken lag verspreid over de hele snelweg. Voordat de auto's achter de gekantelde vrachtwagen door konden rijden, moest de lading augurken eerst opgeruimd worden. De lading augurken op de weg zorgde namelijk voor een gevaarlijke situatie. Als andere auto's over de augurken heen zouden rijden, zou de weg spekglad worden en daarom moest iedereen wachten tot de lading augurken opgeruimd was.

Naar: www.nu.nl, op 5 september 2016

Theorie

video-uitleg

Variatie in woordgebruik

Een tekst wordt snel saai als je steeds dezelfde woorden gebruikt. Het is beter om wat variatie aan te brengen.

Zo voorkom je dat je woorden herhaalt
- Gebruik synoniemen. Synoniemen kun je vinden in een woordenboek of met Word: ga met de cursor op het woord staan, klik op de rechter muisknop en ga naar 'Synoniemen'. Je moet dan wel de grondvorm invoeren, dus niet *huizen*, maar *huis* en niet *verbeterde*, maar *verbeteren*.
- Gebruik verwijswoorden, zoals *hij, haar, zijn, deze, die* enz.

Schrijf dus niet: *Binnenkort geeft Beyoncé weer een concert in Nederland. Omdat ik Beyoncé heel goed vind, zal ik zeker proberen kaartjes te krijgen voor het concert van Beyoncé.*
Maar bijvoorbeeld: *Binnenkort geeft Beyoncé weer een concert in Nederland. Omdat ik haar heel goed vind, zal ik zeker proberen kaartjes te krijgen voor dit optreden.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

In tekst 2 wordt een woord te vaak gebruikt.
1 Noteer het woord dat te vaak herhaald wordt.
2 Noteer zo veel mogelijk synoniemen of omschrijvingen voor dit woord.

Tekst 2

Losgeslagen kalkoenen

Tientallen wilde kalkoenen veroorzaken overlast in de Amerikaanse stad Foxborough. De politie denkt dat iemand de kalkoenen voert, waardoor de kalkoenen aan mensen gewend raken. De gemeente mag de kalkoenen afmaken, maar de politie zegt dat de kalkoenen daarvoor nog niet voldoende gevaar opleveren. Wat er uiteindelijk met de kalkoenen gaat gebeuren, is dus nog niet bekend. Dierenactivisten hopen dat de kalkoenen niet eindigen als Thanksgivingmaaltijd.

Naar: www.nu.nl, op 7 november 2016

Opdracht
2

Je gaat een korte tekst schrijven over een zelfgekozen onderwerp, bijvoorbeeld je sport of je hobby.
1 Noteer drie woorden die je gaat gebruiken.
2 Noteer bij elk woord minimaal twee synoniemen.
3 Schrijf de tekst. Verwerk de woorden en de synoniemen en gebruik minimaal drie keer een verwijswoord.
4 Wissel je werk uit met dat van een klasgenoot. Controleer de tekst van de ander:
- Omcirkel de synoniemen en verwijswoorden.
- Onderstreep de synoniemen en verwijswoorden.
- Markeer woorden die te vaak herhaald worden.

Opdracht
3 ✱

Lees tekst 3.
1 De tekst bevat weinig herhaling van woorden. Toch is hij niet prettig om te lezen. Hoe komt dat?
2 Herschrijf de tekst zo, dat hij prettiger leesbaar is. Je mag woorden toevoegen.

Tekst 3

Fietsendief vlucht voor boksters

Een fietsendief in Schiedam is vorige week flink geschrokken. De man wilde een fiets stelen. Hij werd opgemerkt door een groep vrouwen. De dames kwamen net van een boksles. Zij zagen de crimineel een fiets meenemen en renden naar buiten. De dief ging er snel vandoor. De boksters haalden hem bijna in. De man koos eieren voor zijn geld en liet het rijwiel los. Hij kwam zonder de tweewieler sneller vooruit en wist te ontsnappen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • mijn tekst aantrekkelijker maken door te variëren in woordgebruik. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

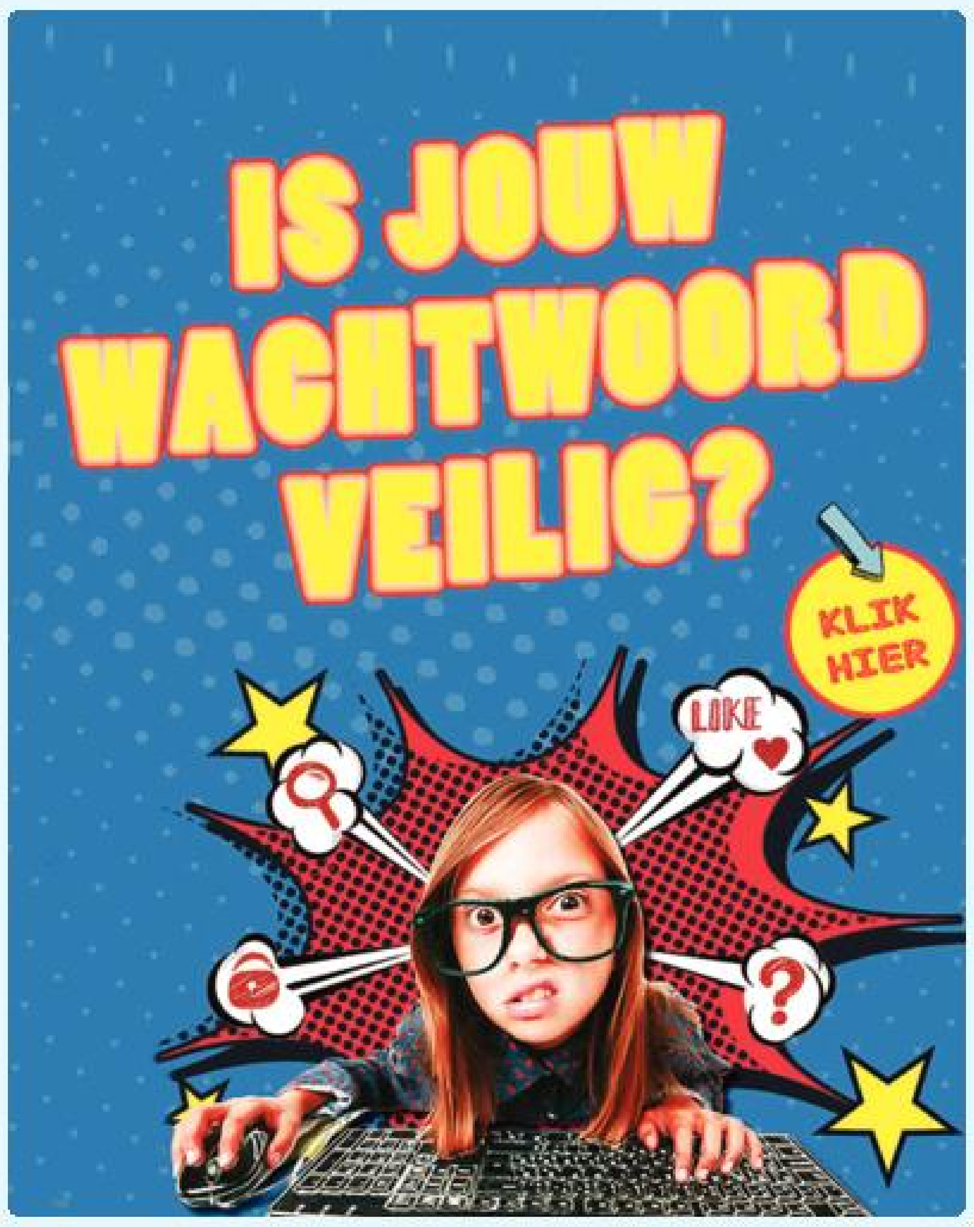
Je leert over leestekens.

Startopdracht

Neem de tekst over en plaats hoofdletters, punten en komma's.

Wachtwoorden

wachtwoorden zijn vaak een bron van ergernis want je moet inmiddels zoveel wachtwoorden onthouden ze moeten vaak ook nog voldoen aan een aantal eisen ze moeten bijvoorbeeld minimaal acht letters twee hoofdletters en een leesteken bevatten natuurlijk bewaar je je wachtwoorden zorgvuldig toch moet je na enkele maanden soms opeens weer een nieuwe code instellen

Theorie

video-uitleg

Leestekens: punt, komma, puntkomma en dubbele punt

Je gebruikt **leestekens** om een tekst beter leesbaar te maken.

- Na een zelfstandige, mededelende zin komt een **punt**:
  – *Santosz spaart voor een nieuwe vishengel.*
  De komma in de volgende zin is dus fout (er moet een punt staan):
  – *Gisela gaat morgen naar Amsterdam, ze wil met de bus gaan.*

- Wanneer je twee zinnen samenvoegt tot een nieuwe (langere) zin, gebruik je een **komma**. Die komma staat dan
  - tussen twee persoonsvormen:
    – *Als jij opschiet, kunnen we de trein nog halen.*
  - voor verbindingswoorden zoals *maar, nadat, omdat, terwijl, want:*
    – *Dieter is gek op pizza, maar hij eet die zelden.*
  - voor een deel van de zin dat geen zelfstandige zin is:
    – *We hebben een fijne vakantie gehad, die bovendien lekker lang duurde.*
    Zet (in het algemeen) geen komma voor *en* en *of*.

- Als twee zelfstandige zinnen sterk met elkaar samenhangen, kun je een **puntkomma** gebruiken, maar een punt mag ook:
  – *Stef wil later chirurg worden; zijn vader werkt ook in het ziekenhuis.*
  – *Stef wil later chirurg worden. Zijn vader werkt ook in het ziekenhuis.*

© Noordhoff Uitgevers bv

- Als twee zelfstandige zinnen met elkaar samenhangen, vormt de tweede zin soms een verklaring of reden bij de eerste zin. In dat geval verbind je de zinnen met een **dubbele punt**:
  – *Mijn verjaardag was erg geslaagd: al mijn vriendinnen waren aanwezig.*
  Je kunt zo'n dubbele punt vervangen door een komma + *want*:
  – *Mijn verjaardag was erg geslaagd, want al mijn vriendinnen waren aanwezig.*

Opdracht 1

Leg met behulp van de theorie uit waarom het leesteken tussen haakjes goed gebruikt is.

1. Als je de stof begrijpt (,) zal het zeker lukken (.)
2. De concertkaartjes waren populair (:) er stonden lange rijen voor de kassa.
3. Jozua bracht de lege flessen naar de glasbak (,) omdat zijn moeder het vriendelijk vroeg.
4. Morgenochtend om 8 uur heeft Alex rijexamen (;) hij moet dus vroeg opstaan.
5. De goudvissen dreven dood in de kom (:) ze hadden al dagen geen voer gehad.
6. De vriend van Carry studeert criminologie (;) hij hoopt volgend jaar af te studeren.

Opdracht 2

Schrijf de zinnen over en plaats hoofdletters en leestekens.

1. na schooltijd kan bram doen wat hij graag wil voetballen met zijn vrienden en daarna gamen
2. de heer van bergen woont vlak bij zijn werk maar hij pakt altijd de auto
3. zou je dit verslag vrijdag aanstaande willen inleveren bij anja de graeff
4. dat je je kamer nog steeds niet opgeruimd hebt is ronduit schandalig
5. de franse delicatessenwinkel verkoopt de volgende producten olijfolie stokbrood paté en droge worsten
6. nog altijd is de buurtwinkel populair hij biedt producten aan voor een lage prijs

Opdracht 3

Noteer de juiste spelling van de onderstreepte woorden.

1. Het pasgeboren baby…je droeg een klein zilveren kettin…je.
2. De coach vond het fas…inerend hoe de spelers het …onflict zelf oplosten.
3. De student filosofie moet een artikel over et…iek schrijven, maar hij heeft de n…ging om het steeds uit te stellen.
4. Je moet tijdens de pauze niet gaan rodde…en om een ami…ale indruk te maken.
5. Het medisch exper…ment mislukte en ru…neerde Maria's sportcarrière.
6. Zagen jullie gisteren ook die …ngelse do…umentaire over de vulkaanuitbarsting?

Opdracht 4 ✱

1. Onze taal bevat ook woorden die afkomstig zijn uit een andere taal, zoals *computer* of *restaurant*. We noemen zulke woorden **leenwoorden**. Bedenk vijf leenwoorden die te maken hebben met sport.
2. Zet van elk woord de letters in de goede volgorde, zodat er een leenwoord ontstaat.

a audace	*d* rillhert
b byab	*e* tappol
c anticross	*f* heetrat

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- punten, komma's, puntkomma's en dubbele punten correct gebruiken. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de gebiedende wijs.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* tot en met *d*. Vergelijk de zinnen *a* en *b* met de zinnen *c* en *d*. Welke verschillen zie je?

a Niemand klapt voor de stuntelige artiest.
b De schoenmaker poetst de doffe schoenen.
c Gooi die troep nu toch eens weg!
d Laat het er niet bij zitten!

Theorie

video-uitleg

Gebiedende wijs

Bij zinnen met een bevel erin gebruik je de **gebiedende wijs** (gw). In zulke zinnen staat geen onderwerp:
– *Geef het cadeau maar aan de jarige!*
– *Kom vanavond op tijd!*

Zo schrijf je de gebiedende wijs
De gebiedende wijs schrijf je als de **ik-vorm tt**, ook wanneer je je richt tot meerdere personen:
– *Bedenk eerst het onderwerp waarover je wilt schrijven.*
– *Kleed je goed aan en ga dan pas naar buiten!*
– *Luister allemaal goed!*

De ik-vorm komt ook als persoonsvorm voor. We schrijven dus de ik-vorm:
- bij de pvtt als *ik* voor of achter de pv staat *(ik zwem, vind ik);*
- bij de pvtt als *jij/je* achter de pv staat *(word jij, geloof je);*
- bij de gebiedende wijs *(doe mee).*

Opdracht 1

Maak met de gegeven woorden een zin in de gebiedende wijs. Je moet het werkwoord vervoegen, de volgorde wijzigen en soms woorden toevoegen.
1 tafel – zetten – de borden
2 meenemen – jullie rekenmachine – toetsweek
3 bij de balie – bij aankomst – melden – direct
4 niet – vrienden en vriendinnen – zwartmaken

Opdracht 2

Noteer de juiste vorm van het werkwoord.
1 … (worden) nu eens wakker!
2 De oma van Jessica … (branden) graag een kaarsje in de kerk.
3 Dat … (gebeuren) me zeker niet nog een keer!
4 … (houden) je goed vast in de draaimolen!
5 … (bereiden) jij vanavond de maaltijd?
6 Waarom … (wrijven) een vlieg met zijn voorpootjes tegen elkaar?

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

1 Vul de juiste werkwoordsvormen in.
Tip: Maak gebruik van *'t (e)x-f(o)ksch(aa)p* bij de verleden tijd van zwakke werkwoorden.
2 Welke werkwoorden uit het schema zijn sterk?

infinitief	**pvtt – hij …**	**pvvt – hij …**
a beminnen		
b boffen		
c bonzen		
d stelen		
e stranden		
f verachten		
g verbieden		
h vrezen		

Opdracht
4

Noteer eerst de vorm (pvtt, pvvt, gw, vd, od of bn) en daarna de juiste spelling van de werkwoorden.
Tip: Kijk naar het schema werkwoordspelling op blz. 272.
1 … (vinden) je een … (schrijven) brief in deze tijd niet veel leuker?
2 De … (verroesten) spijkers werden door de … (klussen) man zorgvuldig … (verwijderen).
3 Nynke … (verwaarlozen, vt) jarenlang haar … (wandelen) takken.
4 De oude lantaarn ... (kunnen) de slecht … (onderhouden) straat amper verlichten.
5 ... (zingen) kwam het … (opluchten) meisje de rumoerige klas binnen.
6 Wanneer … (worden) je tweedehands omafiets … (repareren)?

Opdracht
5 ✷

Werkwoorden die we hebben overgenomen uit een andere taal, vervoegen we volgens onze spellingregels. Noteer de juiste spelling van de werkwoorden.
1 Carel en Ans hebben alvast online ... (inchecken) voor hun non-stopvlucht naar het eiland Trinidad.
2 Met een vast sportmaatje … (squashen, vt) Jeroen elke dinsdagavond in sportcentrum De Bron.
3 Weet je dat een kwart van de bevolking films … (downloaden)?
4 Door de toename van variabele werktijden wordt er sinds tien jaar minder ... (carpoolen) door werknemers.
5 De gehaaste jongen …. (racen, vt) met zijn fiets zo snel mogelijk naar huis.
6 Het liefste … (barbecueën) ik met Turks brood, verse tonijn, witlofsalade én in gezelschap van goede vrienden.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • werkwoorden in de gebiedende wijs correct spellen.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Hallo wereld!

Vraag jij je weleens af waar, met wie of hoe je later zult leven en wat je later zult doen om je geld te verdienen? Bestaat er eigenlijk een recept voor een leuk, interessant of afwisselend leven?

In deze opdracht ga je in tweetallen iemand interviewen met een interessant leven. Met wie zouden jullie weleens willen praten? En lukt het jullie om wat goede tips te krijgen voor een afwisselend leven? Door het interview vallen er misschien wel wat goede *do's-and-don'ts* voor de toekomst te ontdekken!

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- een zakelijke e-mail schrijven;
- een vraaggesprek houden;
- interpunctie correct toepassen.

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F • Ik kan kernzinnen herkennen. • Ik kan een korte tekst samenvatten. 2F
Schrijven	• Ik kan een correcte zakelijke e-mail schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan vragen over de inhoud van interviews beantwoorden. 1F • Ik kan een interview beoordelen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan in een gesprek informatie vragen en geven. 2F • Ik kan informatie verzamelen door het voeren van een vraaggesprek. 2F • Ik kan doorvragen en controlevragen stellen. 2F
Woordenschat	• Ik kan vergelijkingen herkennen en begrijpen. 2F
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het voorzetselvoorwerp in een zin vinden. • Ik kan onderscheid maken tussen voorzetselvoorwerpen en bijwoordelijke bepalingen.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan mijn tekst aantrekkelijker maken door te variëren in woordgebruik. 2F
Spelling	• Ik kan punten, komma's, puntkomma's en dubbele punten correct gebruiken. 3F
Spelling werkwoorden	• Ik kan werkwoorden in de gebiedende wijs correct spellen.

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

© Noordhoff Uitgevers bv

Aantekeningen

© Noordhoff Uitgevers bv

© Noordhoff Uitgevers bv

Hoofdstuk 2

Buiten

© Noordhoff Uitgevers bv

Taalpijn

Taal kan je raken als het om gevoelige dingen gaat, zoals een verdrietig boek of een liefdesverklaring. Maar taal kan ook pijn doen, omdat de spreker er iets vervelends mee doet. Wist je dat hersenonderzoek die 'taalpijn' zelfs kan aantonen? Speciale hersenscans laten zien dat de pijngebieden in je hersenen geactiveerd worden als je uitgescholden wordt. In welke gevallen kan taal in jouw hersenen pijngebieden doen oplichten? Denk je dat jij anderen weleens 'bezeerd' hebt door jouw taalgebruik?

Vloeken

De Bond tegen vloeken wil mensen bewust maken van de gevolgen van grof taalgebruik, zoals vloeken, schelden en verwensingen. Vroeger was vloeken, waarbij de naam van God wordt gebruikt ('godslastering' of 'blasfemie'), bij de wet verboden. Vind jij het terecht dat vloeken nu niet meer verboden is? Via de Bond tegen vloeken worden regelmatig **slogans** tegen vloeken en grof taalgebruik bekend. Bedenk zelf een goede slogan voor de Bond.

Taalfouten

Er zijn mensen die in elkaar krimpen als ze horen: 'Esther is ouder als *mij*' of '*Hun* hebben vrij'. Dat moet volgens de regels zijn: 'ouder dan *ik*' en '*Zij* hebben'. Ook bij het zien van spelfouten als 'het *gebeurd* vaak' lopen sommige mensen de rillingen over de rug. Hoe komt het dat mensen zich zo storen aan taalfouten? Word jij weleens verbeterd of verbeter je het taalgebruik van anderen weleens? In welke gevallen?

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Je leert over tekstverbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* tot en met *d*. Wat is het verschil tussen de zinnen met 'Daarom' (*a* en *c*) en de zinnen met 'Daardoor' (*b* en *d*)?

a De weg is spiegelglad. Daarom lopen de kinderen heel voorzichtig naar school.
b De weg is spiegelglad. Daardoor gaan veel fietsers op de brug onderuit.
c Max' buurjongen is fanatiek aan het drummen. Daarom doet Max oordoppen in.
d Max' buurjongen is fanatiek aan het drummen. Daardoor kunnen ze elkaar bij Max thuis niet verstaan.

Theorie

video-uitleg

Tekstverbanden en signaalwoorden (1)

In een goede tekst hangen woorden, zinnen en alinea's met elkaar samen. Die samenhang heet het **tekstverband**. Je kent al het chronologisch verband, het opsommend verband, het tegenstellend verband en het toelichtend verband. Hier volgen nog een paar tekstverbanden.

Tekstverband	Signaalwoorden
Bij een **concluderend verband** wordt een *conclusie* getrokken uit eerdere informatie in de tekst.	*dus, daarom, dat houdt in, kortom, concluderend, al met al*
Een **redengevend verband** geeft aan *waarom* iemand iets doet of vindt.	*omdat, daarom, dus, want, de reden hiervoor is, dankzij*
Een **oorzakelijk verband** toont *waardoor* iets gebeurt (buiten iemands wil).	*doordat, daardoor, als gevolg van, dat komt door, het gevolg is, dus, dankzij*

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Heb je zelf weleens straatkunst gezien? Wat vond je ervan?
3. In alinea 1 is sprake van een redengevend verband. Aan welk signaalwoord herken je dit verband?
4. 'Als ik in een creatieve bui ben, […].' (al. 2) Wat bedoelt Lor-K met die zin?
5. Welk signaalwoord voor oorzakelijk verband zie je in alinea 3?
6. Wat is in alinea 3 de oorzaak en wat is het gevolg?
7. Om welke reden bedenkt Lor-K recepten met knalkleuren? (al. 3)
8. Aan welk signaalwoord herken je de reden in alinea 3?
9. Welk signaalwoord voor een conclusie zie je in alinea 4?
10. Welke conclusie trekt Lor-K in alinea 4?
11. Waarom vindt Lor-K het niet erg dat ze niet weet hoe het met haar kunstwerken verder gaat? (al. 4)
12. Aan welk signaalwoord herken je die reden in alinea 4?
13. Welk signaalwoord voor oorzakelijk verband zie je in alinea 5?
14. Wat is in alinea 5 de oorzaak en wat is het gevolg?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

Koken met afgedankt materiaal

[1] Ze zien er niet erg fris uit en liggen niet voor niets op straat. Daarom lopen de meeste mensen met een grote boog om weggegooide matrassen heen. Lor-K doet dat echter niet. De Franse straatkunstenares bereidt er de mooiste maaltijden mee.

[2] 'Als ik in een creatieve bui ben, spring ik op mijn scooter en zoek ik de straten af naar de perfecte plek voor Eat Me', vertelt Lor-K over haar nieuwste project. Ze maakt al zes jaar straatkunst en woont in Vitry-sur-Seine, een plaats net onder Parijs, die bekendstaat om zijn *street art*. Zodra Lor-K gedumpt beddengoed tegenkomt en een geschikte plek heeft gevonden, haalt ze haar 'keukengerei' tevoorschijn: spuitbussen verf, zagen, messen, scharen, naald en draad, touw en tape. In twee tot zes uur weet ze van een oude matras een prachtig gebakje, pizzapunt, burrito, wat sushi of een broodje te maken. Korte filmpjes en foto's van het 'kokkerellen' deelt ze via sociale media.

[3] 'De voorwerpen en de locatie zijn even belangrijk', legt Lor-K uit. 'Samen bepalen ze wat ik ga maken. Ik heb vaak al wat ideeën, maar pas het recept aan. Het gevolg is dat de maaltijd perfect in het landschap past. Omdat ik me sterk voel aangetrokken tot kleur, bedenk ik recepten met een interessante combi: met knalkleuren die echt opvallen.'

[4] De Française heeft inmiddels dertien 'lekkere hapjes' bereid en wil nog de hele zomer doorgaan. Wat er met haar gerechten gebeurt als ze eenmaal zijn 'opgediend', weet ze niet. 'Bij andere projecten ben ik erbij gebleven om daar achter te komen. Nu heb ik die behoefte niet. Of en hoe mijn kunstwerken verder leven, zal ik dus nooit weten. Dat vind ik niet erg, hoor, want ik houd wel van zulke mysteries.'

[5] Ook in het andere werk van Lor-K speelt straatvuil de hoofdrol. 'Dankzij mijn projecten zie ik de stad op nieuwe manieren. Ik kijk altijd naar de straat en fotografeer elk verlaten voorwerp dat ik tegenkom. Die foto's deel ik op Instagram. Mijn hoofddoel is om de aandacht van mensen te richten op de troep die de stoep vervuilt. Ik wil laten zien wat je ermee kunt doen.'

Naar: Charlotte Goldhoorn, www.sevendays.nl, op 1 juli 2016

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Hoe heet de straat waarin jij woont? Waarom zou die zo heten?

3 De woorden *a* tot en met *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a omslachtig (al. 2)	– *gracht om een stad*
b singel (al. 3)	– *heel snel gebouwd*
c lokaliseren (al. 4)	– *ingewikkeld*
d in de volksmond (al. 4)	– *kost nogal wat moeite*
e prominent (al. 4)	– *opvallend*
f staat van dienst (al. 5)	– *plaats bepalen van*
g uit de grond gestampt (al. 5)	– *positie (status) op basis van prestaties*
h in zwang (al. 5)	– *(veel)gebruikt*
i heeft veel voeten in de aarde (al. 6)	– *zoals de gewone man het zegt*

4 Welk signaalwoord voor een conclusie staat er in alinea 1?

5 Waarom bedacht men in de middeleeuwen kortere aanduidingen in routebeschrijvingen? (al. 2)

© Noordhoff Uitgevers bv

6 Aan welk signaalwoord herken je die reden in alinea 2?
7 Welk verband bestaat er tussen de eerste en de tweede zin van alinea 3?
8 Aan welk signaalwoord herken je dit verband?
9 Waarom werd besloten om straatnamen officieel vast te leggen en elk huis een nummer te geven? (al. 4)
10 Aan welke formulering in alinea 4 herken je die reden?
11 In welke drie groepen kun je de eerste officiële straatnamen verdelen?
12 Welk signaalwoord voor oorzakelijk verband zie je in alinea 5?
13 Wat is in alinea 5 de oorzaak en wat is het gevolg?
14 Welk signaalwoord voor een conclusie staat er in alinea 7?
15 Geef van de volgende beweringen aan of ze waar of niet waar zijn. Licht je antwoord toe.
a De Admiraal Michiel de Ruyterweg is typisch een straatnaam van deze tijd.
b Het is onmogelijk een straat te vernoemen naar iemand die nog leeft.
c Officiële straatnamen bestaan al sinds de twaalfde eeuw.
d Straten als Bakkerstraat en Boekbindersweg vind je meestal in het oudste gedeelte van een stad.
16 Welke straat in jouw stad zou naar jou vernoemd mogen worden? Waarom juist die straat?

Opdracht 3

1 Welke bewering over deze tekst is waar? Licht je keuze toe.
A ☐ In deze tekst herken je vooral een mening en argumenten.
B ☐ In deze tekst herken je vooral een volgorde van verleden/heden(/toekomst).
C ☐ In deze tekst herken je vooral voor- en nadelen.
D ☐ In deze tekst herken je vooral vragen en antwoorden.
2 Geef de inhoud van de tekst overzichtelijk weer in niet meer dan 125 woorden.

Tekst 2

Het ontstaan van straatnamen

[1] Kalverstraat, Lange Poten, Coolsingel, Oude Gracht … Voor ons is het gebruik van straatnamen volkomen normaal. Maar er was een tijd waarin je niet op elke hoek van de straat een naambordje vond. Iemand moet bedacht hebben dat het handig was om straten een naam te geven, maar wie en wanneer? Kortom: waar komen onze straatnamen eigenlijk vandaan?

[2] Als je in de middeleeuwen de weg wilde weten, kreeg je een uitgebreide beschrijving: bij de brug links, bij het huis van de klokkenmaker rechts de steeg in en bij het huis van oude Pier het weggetje rechtdoor. Op een gegeven moment vond men die aanwijzingen te omslachtig; daarom bedachten de mensen kortere aanduidingen, zoals Brugstraat, Kloksteeg en Piersweggetje.

[3] Straatnamen uit die tijd zijn meestal erg logisch. Zo werd een straat vaak vernoemd naar een eigenschap (Langestraat, Nieuwstraat), naar zijn functie (Singel, Plein), naar de handel die er plaatsvond (Vismarkt, Erwtenmarkt), naar de ambachten die er werden uitgeoefend (Schoenmakersteeg,

© Noordhoff Uitgevers bv

Koekebakkerstraat) of naar de relatie met iets of iemand (Kloosterlaan, Koningsplein). Uit oude bronnen blijkt dat er al vanaf de twaalfde eeuw namen aan straten werden gegeven, maar deze waren niet officieel. Het kwam dan ook vaak voor dat een en dezelfde straat wel drie of vier namen had.

[4] In 1851 kwam hier verandering in. In dat jaar werd in de Gemeentewet bepaald dat straatnamen voortaan officieel vastgelegd dienden te worden. Er werden officiële straatnaambordjes geplaatst en ook moest elk huis in een straat een vast nummer krijgen. De belangrijkste reden voor dit besluit was dat het overal steeds drukker werd. De postbode kon mensen niet meer lokaliseren en ook hulpdiensten als politie, brandweer en ambulance hadden moeite met het vinden van het juiste adres. Veel straten hadden in die periode al een naam in de volksmond; veelal werd deze naam overgenomen door de gemeenten en aangenomen als officiële straatnaam. Ook werden straten vernoemd naar uithangborden die prominent in de straat aanwezig waren of naar gevelstenen van bepaalde huizen. Verder werd het populair om straten te vernoemen naar personen met een bepaalde staat van dienst, zoals zeehelden en belangrijke politici.

[5] Doordat er rond 1900 compleet nieuwe woonwijken uit de grond gestampt werden, waren er veel nieuwe straatnamen nodig. Het werd toen ook gebruikelijk om bepaalde wijken een thema mee te geven voor de straatnamen, zoals Vogelwijk (met de Merel-, Lijster- en Eksterstraat), Kruidenbuurt of Edelstenenbuurt. Ook namen van het koningshuis zijn een tijd in zwang geweest, net als die van bomen en schilders.

[6] Als een gemeente een straat naar een persoon wil vernoemen, dan kiest men vaak voor een persoon die al minstens vijf jaar niet meer leeft. Gemeenten hanteren deze regel om de kans te verkleinen dat iemand na zijn dood nog 'besmet' raakt door negatieve informatie. In dat geval zou de naam van een straat veranderd moeten worden en dat heeft veel voeten in de aarde. Op deze regel wordt een uitzondering gemaakt voor leden van het Koninklijk Huis. Soms wordt er per geval beslist of er van de regel afgeweken mag worden. Zo bestaat in Utrecht de Anton Geesinkstraat; deze straat kreeg zijn naam toen de – inmiddels overleden – beroemde Nederlandse judoka nog leefde. Nog zo'n voorbeeld – al gaat het hier niet om een straat – is de Dafne Schippersbrug, ook in Utrecht, genoemd naar de beste Nederlandse hardloopster van deze tijd.

[7] Straten kregen dus namen om ingewikkelde routebeschrijvingen simpeler te maken en om bewoners snel te kunnen vinden in plaatsen waar het steeds drukker werd. De oudste namen ontstonden al honderden jaren geleden op een heel natuurlijke manier. Het is dan ook logisch dat je de Grote Markt en het Kerkplein meestal in het oude centrum van een plaats kunt vinden en de Boogschutter en de Steenbok (vaak zonder 'straat' of 'weg' in de naam) in een nieuwe buitenwijk.

Naar: educatie-en-school.infonu.nl en www.overstraatnamen.nl, op 5 november 2016

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Heb je weleens iets vergelijkbaars gedaan als Elva? Hoe vond je dat?
3. In deze tekst wordt informatie over Elva afgewisseld met andere informatie. Welke alinea's gaan over Elva?
4. Waar gaan de alinea's uit het andere deel over?
5. De woorden *a* tot en met *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a verkocht (al. 2)	– *aangeschoten; met alcohol in het lijf*
b gefocust (al. 3)	– *enthousiast*
c uitdaagt (al. 4)	– *geconcentreerd*
d een vlucht nemen (al. 4)	– *goed in vorm*
e gradaties (al. 5)	– *groot worden*
f scherp (al. 6)	– *meedoende; deelnemende*
g participerende (al. 9)	– *niveaus*
h een brug te ver (al. 9)	– *te moeilijk; niet haalbaar*
i met een slok op (al. 9)	– *verleidt*

© Noordhoff Uitgevers bv

6 Waarom moet je je heel erg concentreren om je heupen recht boven je voeten te houden als je aan het slacklinen bent? (al. 2)
7 Aan welk signaalwoord herken je die reden in alinea 2?
8 'Hoewel slacklinen veel weg heeft van koorddansen, zijn er wezenlijke verschillen.' (al. 4) Wat is het meest wezenlijke verschil?
9 Welk signaalwoord voor oorzakelijk verband herken je in alinea 4?
10 Welk tekstverband herken je vooral in de tweede helft van alinea 4?
A ☐ chronologisch verband
B ☐ concluderend verband
C ☐ opsommend verband
D ☐ redengevend verband
11 'In die laatste categorie valt Tom Peek.' (al. 5) Wat bedoelt de schrijver met 'die laatste categorie'?
12 Welke twee tekstverbanden herken je vooral in alinea 7? Noteer ook de bijbehorende signaalwoorden.
13 Wat wordt in alinea 7 tegenover elkaar gezet?
14 'Met alle tips in het achterhoofd is er ook ruimte voor participerende journalistiek.' (al. 9) Leid uit de rest van de alinea af wat 'participerende journalistiek' inhoudt.
15 Welk signaalwoord voor oorzakelijk verband herken je in alinea 9?
16 Wat is in alinea 9 de oorzaak en wat is het gevolg?

Opdracht 5

1 Stel dat je een spreekbeurt gaat houden over slacklinen. Welk deel van tekst 3 geeft informatie die je kunt gebruiken? Noteer de alineanummers. Licht je antwoord toe.
2 Verwacht je dat slacklinen een grote sport wordt in Nederland? Onderbouw je mening met minstens twee argumenten.

Tekst 3

Balanceren tussen de bomen

[1] In een park vol rennende kinderen, fietsers en blaffende honden probeert een meisje geconcentreerd haar evenwicht te bewaren. Op een meter hoogte balanceert ze over een lijn die tussen twee bomen is gespannen. Halverwege veert ze op, stuitert op haar knieën op de band en slaagt er maar net in om weer in evenwicht te komen.

[2] Twee bomen, een gespannen band en lopen maar. Hoewel het redelijk eenvoudig klinkt, valt slacklinen in de praktijk nogal tegen. 'Die lijn beweegt onder je voeten. Daarom moet je je heel erg concentreren om je heupen recht boven je voeten te houden; anders val je eraf', zegt Elva de Cock Buning uit Amsterdam. Ze kreeg haar eerste slackline een paar jaar geleden – als troostprijs bij een klimwedstrijd. 'Dat was reclamemateriaal; de sport was toen nog klein. Het heeft wel gewerkt, want ik was meteen verkocht', lacht ze, terwijl ze de lijn tussen twee

bomen spant op het Museumplein in Amsterdam. 'Slacklinen werkt verslavend.'

[3] Als ze op de lijn staat, is Elva zowel fysiek als mentaal bezig. 'Voor mij is het echt een manier om tot

© Noordhoff Uitgevers bv

rust te komen. Ik ben volledig gefocust op mijn evenwicht, zodat ik van tachtig procent van wat er om me heen gebeurt, helemaal niets merk – ik word er helemaal ontspannen van.'

[4] Hoewel slacklinen veel weg heeft van koorddansen, zijn er wezenlijke verschillen. Waar koorddansers over een stalen kabel lopen, doet de slackline denken aan een vijftien meter lange autogordel van elastisch materiaal. Hierdoor kun je erop stuiteren, wat de gevorderde slackliner weer uitdaagt om er trucs op te proberen. De sport, die zijn oorsprong heeft in de klimsport, wist een paar jaar geleden een vlucht te nemen in Europa. Enthousiastelingen spanden zelf lijnen tussen de bomen in het park. Verkopers zagen een nieuwe rage ontstaan en begonnen daarop kant-en-klare slacklinepakketten te verkopen. Inmiddels zoeken slackliners uit verschillende steden elkaar op via Facebook en worden er internationale wedstrijden gehouden.

[5] Binnen het slacklinen bestaan allerlei gradaties. Sommigen balanceren op een halve meter hoogte in het park en anderen doen dat tussen twee bergpassen in met 500 meter lucht en leegte onder zich. In die laatste categorie valt Tom Peek. Hij beoefent de sport nu vijf jaar en geeft workshops in slacklinen. 'We geven gastlessen op evenementen en scholen, en trainen gymleraren om slacklinen in hun lessen toe te passen.'

[6] Tom leert iedereen die voor het eerst op een lijn gaat staan, eerst om op één been te balanceren. 'Stappen zetten komt later wel. Ik leer ze ook direct om hun armen niet als een vliegtuig te houden, maar met gekromde ellebogen; daardoor is de balans beter. Verder moeten ze naar voren kijken in plaats van naar beneden.' De grootste uitdaging voor beginners is volgens Tom om zowel fysiek als mentaal scherp te blijven. 'Het is een samenwerking tussen je geest en je lijf. Je bent de hele tijd aan het corrigeren om je evenwicht te bewaren.'

[7] Op het Museumplein trekt Elva met haar slackline de nodige aandacht van toeristen. 'Zit jij op de circusschool?', vraagt een voorbijganger, terwijl Elva over de lijn loopt. Ze hoort die vraag wel vaker. 'Ik snap waarom mensen dat denken, want wat ik doe, ziet er wel een beetje uit als een circuskunstje. Maar voor mij is het veel meer dan dat. Het is echt een sport.'

[8] Elva gaat het liefst naar wat drukkere plaatsen om te slacklinen. 'Omstanders reageren ontzettend leuk en willen het vaak zelf ook eens proberen.' In een halfuur op het Museumplein melden zich inderdaad drie voorbijgangers die een poging willen wagen. Een opgewekte Japanse toerist geeft voor de zekerheid zijn telefoon aan zijn vriendin – die toekijkt hoe hij net geen doodsmak maakt.

[9] Met alle tips in het achterhoofd is er ook ruimte voor participerende journalistiek. En inderdaad: ik vind het alleen al lastig om te blijven staan. Doordat de lijn elastisch is, beginnen mijn voeten direct te wiebelen zodra ik mijn gewicht erop zet, en om dat te stoppen, moet ik veel kracht vanuit mijn enkels zetten. Gelukkig hangt de lijn niet al te hoog, dus kan ik er zo weer af stappen. Na vijf pogingen lukt het me om een paar seconden op de lijn te staan – lopen is echt nog een brug te ver. Elva lacht: 'Dit is al heel wat! In de zomer krijg je nog weleens toeristen met een slok op, die beweren heel goed te zijn en het per se willen proberen. Die liggen er meestal het snelst af.'

Naar: Sjoerd Klumpenaar, NRC Handelsblad, 24 en 25 september 2016

Ik kan/weet
- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
- concluderende, redengevende en oorzakelijke verbanden in een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Schrijven

Je leert een bouwplan maken.

Startopdracht

Stel dat je een tekst van anderhalf A4'tje moet schrijven over een recreatiegebied in jouw omgeving; denk daarbij aan een bos, de duinen of een rivier. Natuurlijk zoek je er eerst wat informatie over op, maar dan …? Hoe ga je beginnen? Waarover moet je nadenken vóór je begint met schrijven?

Theorie

video-uitleg

Een bouwplan maken

Voordat je een tekst gaat schrijven, denk je na over het onderwerp, het **tekstdoel** en de **inhoud**:
- Wat wil je bereiken: de lezer amuseren, informeren, overtuigen of activeren?
- Wat wordt je hoofdgedachte?
- Wat ga je precies vertellen?
- Bedenk een logische volgorde: Wat vertel je in de inleiding? Wat zijn de deelonderwerpen van het middenstuk? Wat komt er in het slot?

Al deze dingen leg je vast in een **bouwplan**. Als je dat hebt gemaakt, hoef je je tijdens het schrijven alleen te concentreren op de formulering.

Zo maak je een bouwplan
- Noteer het onderwerp, het doel van je tekst en de hoofdgedachte.
- Maak een schema met vier kolommen (A, B, C en D):
  – in kolom A noteer je de woorden 'Inleiding', 'Middenstuk' en 'Slot';
  – in kolom B noteer je de alineanummers;
  – in kolom C noteer je de deelonderwerpen;
  – in kolom D schrijf je in voldoende steekwoorden de inhoud.

Voorbeeld:

Onderwerp: bootcamp

Tekstdoel: lezers informeren over bootcamp

Hoofdgedachte: Bootcamp is kracht- en conditietraining in de open lucht.

A	B	C	D
Inleiding	1	wat is bootcamp?	training in open lucht; versterkt spieren en verbetert conditie; …
Middenstuk (met deelonderwerpen)	2	oorsprong	training Amerikaans leger in bezette gebieden; …
	3	opbouw en oefeningen	warming-up: intervalopdrachten; cooling-down; materiaal voorhanden: boomtakken, speeltoestellen, …; opdrukken, sit-ups, …
	4	deelnemers	professionele instructeur; kleine groepen: alle leeftijden, sportief of niet, …
Slot	5	samenvatting	Kortom, bootcamp: efficiënt, snel resultaat; conditieverbeterend, spierversterkend; lijkt het je wat: zoek in je woonplaats, …

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Lees tekst 1. Bekijk het incomplete bouwplan van die tekst dat je van je docent krijgt.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Wat is volgens jou het doel van deze tekst?
3 Noteer aan de hand van de uitgeschreven alinea's de steekwoorden van alinea 2, 3 en 5.
4 Schrijf alinea 1 of 4 met behulp van de steekwoorden in kolom D. Gebruik ongeveer 70 woorden.

Tekst 1

Vroege vogels

[1] ...

[2] Vogels zijn overal: op het balkon, in de tuin, gewoon op straat. In Nederland is Texel een favoriete plek van veel vogelaars: miljoenen vogels strijken er elk jaar neer. Maar ook op veel plekken in je eigen buurt kun je terecht. Je hebt niet veel nodig om ze te spotten. Met open ogen en oren kom je een heel eind. Maar met een verrekijker wordt het wel veel leuker: je haalt de vogel dichterbij en kunt zo kleurrijke veren, glanzende ogen en acrobatische vluchten zien.

[3] Hoe weet je welke vogel je ziet? Alle vogels hebben wel iets waaraan je ze kunt herkennen; denk aan kleur, lengte van de staart en hoogte van de pootjes. Het is wel zo dat de ene soort zich (veel) gemakkelijker laat herkennen dan de andere. Vogelgidsen zijn daarbij onmisbaar. Die zijn er in alle soorten en maten. Een gids waarin afbeeldingen en teksten per soort (roofvogels, uilen, weidevogels) bij elkaar staan, is het handigst. Ook is het leuk als je in de gids een fonetische weergave kunt vinden van het geluid dat de vogels maken, bijvoorbeeld 'gruttooo', 'tjululuu' en 'tsip'.

[4] ...

[5] Natuurlijk kun je in je eentje eropuit trekken, maar samen zie je meer. Tijdens een excursie leren vogelkenners en andere deelnemers je de fijne kneepjes van het vogels kijken. In veel dorpen en steden zijn vogelaarsverenigingen waar je daarover informatie kunt krijgen. En elk jaar in mei organiseert de Vogelbescherming de Nationale Vogelweek. Dat zou een mooie aanleiding kunnen zijn om met een nieuwe hobby te beginnen.

Naar: vogelbescherming.nl, op 20 november 2016

Opdracht
2

Kijk nog eens naar de startopdracht. Je moet nu de voorbereidingen treffen voor het schrijven van die tekst. Let op: je hoeft de tekst niet helemaal uit te schrijven.
1 Verzamel informatie over het door jou gekozen gebied.
2 Noteer onderwerp, tekstdoel en hoofdgedachte.
3 Maak een bouwplan voor deze tekst.
4 Wissel je bouwplan uit met dat van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
5 Schrijf met behulp van de steekwoorden in kolom D in drie of vier zinnen een van de alinea's uit het middenstuk.
6 Wissel je uitgewerkte alinea uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- een bouwplan voor een tekst maken.

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert aantekeningen maken.

Startopdracht

Twee leerlingen vertellen aan de hand van een spiekbriefje dat ze van de docent krijgen, hoe het komt dat spreeuwen in de lucht niet botsen.
Daarna bekijken jullie met de klas een filmpje.

1 Wie is er het beste in geslaagd om dezelfde uitleg te geven als in het filmpje?
2 Waardoor komt het dat de ene leerling een betere uitleg gaf dan de andere?

Theorie

video-uitleg

Aantekeningen maken

Als je mondelinge informatie moet onthouden, kun je het beste **aantekeningen** maken. Die moet je daarna uitwerken, zodat je de informatie later nog steeds begrijpt. Probeer daarbij de **opbouw** van de beluisterde tekst aan te houden.

De opbouw van een (gesproken) tekst herken je onder andere aan **structurerende zinnen** en **signaalwoorden**.

- Structurerende zinnen zijn zinnen als: *Ik zal eerst de voordelen van dit systeem bespreken. Daarna komen de nadelen aan de orde.* En: *Er is ook een andere manier om dit probleem aan te pakken.*
- Signaalwoorden geven een tekstverband aan. Er zijn signaalwoorden voor:
  – conclusie of samenvatting: *kortom, om kort te gaan, dus, concluderend, afrondend, samenvattend;*
  – doel-middel: *opdat, zodat, om te, door middel van, met behulp van;*
  – oorzaak-gevolg: *daardoor, dus, zodat, doordat, dankzij;*
  – opsomming: *om te beginnen, bovendien, vervolgens, in de vierde plaats;*
  – reden: *omdat, want, immers, namelijk, daarom, dus, vanwege;*
  – tegenstelling: *maar, toch, echter, hoewel, niettemin, anderzijds;*
  – uitleg of toelichting (voorbeeld): *bijvoorbeeld, denk aan, neem, zo, zoals;*
  – vergelijking: *in vergelijking met, (net) als, evenals, zoals, meer/groter/beter dan.*

Zo maak je aantekeningen

- Noteer het onderwerp.
- Schrijf de belangrijkste informatie op in **steekwoorden**.
- Noteer de informatie schematisch met behulp van de signaalwoorden.
- Gebruik **symbolen** als *streepjes*, *cijfers* of *letters* voor opsommingen en *pijltjes* voor verbanden (bijvoorbeeld: oorzaak → gevolg; voordelen ↔ nadelen).
- Gebruik **afkortingen** zoals *bv.* (bijvoorbeeld).

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Lees eerst de vragen door, zodat je weet waarop je moet letten tijdens het kijken. Bekijk dan het fragment en beantwoord tijdens het kijken de vragen.

1 Noteer het onderwerp van het fragment.
2 Waar is het fragment opgenomen?
3 Noteer twee steden waar barbecueën in parken verboden is.
4 Noteer drie steden waar barbecueën in parken wel is toegestaan.
5 Noteer de regels die gelden voor het barbecueën in parken.
6 Waarom zijn er regels voor het barbecueën in parken?

Opdracht 2

Luister naar het fragment uit *Vroege vogels* over de 'troetelboom van Ulvenhout'.

1 Vul onderstaand schema tijdens het luisteren in.
2 Vergelijk jouw ingevulde schema met dat van een klasgenoot. Bespreek de verschillen tussen jullie schema's.
3 Verbeter eventueel je eigen schema.

Schema

De eik van Ulvenhout

plaats: middenberm van de ________________

drukke snelweg → ________________ → extra rijstrook nodig → boom moet weg

mogelijkheden verbreding:

1 ________________ → viaduct staat in de weg
2 middenberm → ________________
} beste opl. vlgs Rijkswaterstaat: …

Bomenstichting wil dat boom blijft staan:

eik staat er al meer dan ________________ jaar → best oud voor boom in Nederland

vroeger: meer bomen, onderdeel ________________ landgoed Annevil

ontstaan huidige situatie:

boomkap bij aanleg snelweg: ________________ nodig; eik kon overleven → ________________

nu bijnaam: ________________

Opdracht 3

Bekijk het fragment.

1 Maak tijdens het luisteren aantekeningen:
- Noteer het onderwerp.
- Schrijf de belangrijkste informatie op in steekwoorden.
- Gebruik afkortingen.

2 Werk je aantekeningen uit:
- Geef de informatie schematisch weer.
- Gebruik symbolen om verbanden aan te duiden.

3 Bekijk het fragment nog een keer en check of je aantekeningen kloppen. Pas indien nodig je aantekeningen aan.

Opdracht 4

Bekijk het fragment. Voer dezelfde stappen uit als bij opdracht 3.

Ik kan/weet
- aantekeningen maken bij een kijk- of luisterfragment. 1F
- onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F
- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Spreken en gesprekken

Je leert een tekst navertellen op basis van aantekeningen.

Startopdracht

Luister naar de fragmenten.
1 Welk fragment legt het beste uit waarom spreeuwen in de lucht niet botsen?
2 Hoe kan het dat het ene fragment veel beter te begrijpen is dan het andere?

Theorie

video-uitleg

Informatie navertellen op basis van aantekeningen

Als je informatie moet navertellen aan de hand van aantekeningen, is het handig de opbouw van de oorspronkelijke tekst aan te houden. Die heb je kunnen herkennen aan signaalwoorden en aan structurerende zinnen, zoals *Maar laten we eerst eens gaan kijken wat gif eigenlijk is* en *Hetzelfde geldt voor water: als je te veel water drinkt, dan kun je een watervergiftiging krijgen.*

Zo vertel je na op basis van aantekeningen
- Noem het onderwerp.
- Vertel de informatie na op basis van de steekwoorden die je hebt opgeschreven.
- Gebruik structurerende zinnen.
- Gebruik signaalwoorden om verbanden aan te geven:
  - symbolen als streepjes, cijfers of letters 'vertaal' je met bijvoorbeeld *Ten eerste*, *ook* en *ten slotte;*
  - pijltjes (→ en ↔) zet je om in woorden:
    → wordt iets als *Een gevolg daarvan is* … of *Dat leidt tot …;*
    ↔ wordt bijvoorbeeld *Daar staat tegenover* …

Opdracht 1

Werk samen met een klasgenoot.
1 Bekijk tekst 1 op de volgende bladzijde, de aantekeningen die Jonathan gemaakt heeft naar aanleiding van een tekst over de otter. Noteer enkele structurerende zinnen en signaalwoorden die je kunt gebruiken.
2 Vertel je klasgenoot aan de hand van de aantekeningen wat je weet over de otter.
3 Wissel van rol.
4 Geef elkaar feedback op het gebruik van structurerende zinnen en signaalwoorden.

Opdracht 2

Werk samen met een klasgenoot. Gebruik de aantekeningen die je bij opdracht 3 en 4 van de paragraaf *Kijken en luisteren* gemaakt hebt.
1 Spreek met elkaar af wie de aantekeningen van opdracht 3 gebruikt en wie die van opdracht 4. Bekijk je aantekeningen en probeer je te herinneren wat er gezegd werd.
2 Vertel je klasgenoot aan de hand van de aantekeningen waar het fragment over ging. De ander kijkt in zijn eigen aantekeningen om te zien of je verhaal volledig is. Ook let hij erop of je structurerende zinnen en signaalwoorden gebruikt.
3 Wissel van rol.
4 Geef elkaar feedback op het navertellen en het gebruik van structurerende zinnen en signaalwoorden.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

De otter: marterachtig waterdier

eigenschappen
- *80-140 cm lang (staart = 30-50 cm)*
- *waterdichte vacht*
- *viseter*
- *kan 7 à 8 uur achtereen zwemmen, ca. 1,5 à 2 km/uur*
- *voortplantingsperiode: afh. v. voedselaanbod*
- *vooral 's nachts actief*

leefomgeving:
- *visrijk, schoon, helder water*
- *gevoelig voor vervuiling*
  - *→ aanw.heid otter: water = schoon!*

bedreigingen
- *jacht (bedreigingen voor visers)*
- *vervuiling (trek naar ander gebied → verkeer)*
- *verkeer (jonge mannetjes trekken naar ander gebied)*
- *voedseltekort (geen voortplanting)*

situatie in NL
- *1989 bijna uitgestorven (jacht, verkeer)*
- *2002-2009: 31 otters uitgezet in Weerribben (Ov.) (wildvang Oost-Europa / dierenparken)*
- *2004: eerste jongen geb. in wild*
- *verkeer blijft gr. bedr.*
  - *organisatie niet op 1 lijn:*
  blijven uitzetten ↔ nat. migratie vanuit buitenland afw.

toekomst: ecologische verbindingszones nodig

↓

- loopplanken/wandelpaadjes bij bruggen
- tunnels onder wegen
} moeten onderhouden worden

Otter is nog niet veilig!

Opdracht 3

Werk samen met een klasgenoot. Gebruik aantekeningen van een ander vak.

1. Spreek met elkaar af van welke vakken jullie de aantekeningen gebruiken. Kies elk een ander vak.
2. Lees je aantekeningen goed door. Bekijk waar je signaalwoorden of structurerende zinnen moet gebruiken.
3. Leg aan de hand van de aantekeningen de leerstof uit aan je klasgenoot.
4. Wissel van rol.
5. Geef elkaar feedback op de uitleg: Was de uitleg volledig en begrijpelijk? Heeft de ander goede structurerende zinnen en signaalwoorden gebruikt?

Ik kan/weet
- op basis van aantekeningen een tekst navertellen.
- signaalwoorden gebruiken om verbanden aan te geven. 2F
- structurerende zinnen gebruiken om de opbouw van een tekst aan te geven. 3F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Woordenschat

Je leert over metaforen en personificaties.

Startopdracht

Wat is het verschil in betekenis tussen de onderstreepte woorden in de *a*- en de *b*-zinnen?

1 *a* In de lente staan de koetjes en kalfjes heerlijk in de wei te grazen.
b Ik vind het heerlijk om met Marieke over koetjes en kalfjes te praten.

2 *a* De agent greep de overvaller bij de keel en duwde hem tegen een muur.
b Toen Pim de slang dichterbij zag kruipen, greep de angst hem bij de keel.

Theorie

video-uitleg

Metafoor en personificatie

Je hebt geleerd dat je bij een **vergelijking** twee dingen naast elkaar zet die op elkaar lijken: het **object** (o) en het **beeld** (b). Een voorbeeld:
– *Van veraf is die rots* (o) *net een olifant* (b).
Bij een **metafoor** vallen object en beeld samen. Je vervangt dan het object helemaal door het beeld; in plaats van *die rots* zeg je bijvoorbeeld:
– Zullen we *die olifant* eens beklimmen?

Metaforen komen vaak voor als **spreekwoord**:
– *Als het kalf verdronken is, dempt men de put.*
Dit betekent: Pas nadat er iets fout is gegaan, neemt men maatregelen.
– *Je moet een gegeven paard niet in de bek kijken.*
Dit betekent: Je mag niet klagen over de kwaliteit van iets wat je gekregen hebt.

Bij een **personificatie** geef je een voorwerp, plant, dier of abstract begrip (*liefde*, *verdriet*) menselijke eigenschappen:
– *De zon doet zijn best tevoorschijn te komen.*
– *De toekomst lacht me tegemoet.*

Een metafoor en een personificatie zijn – net als een vergelijking – vormen van beeldspraak. Beeldspraak is altijd **figuurlijk taalgebruik**.

Opdracht 1

Lees de zinnen *a* tot en met *h*.
1 Noteer per zin welk(e) woord(en) beeldspraak is/zijn.
2 Schrijf erbij of het om een metafoor (M) of een personificatie (P) gaat.
3 Geef de betekenis van de zinnen.
a De camping bevond zich aan de voet van de berg.
b Die engel van hiernaast heeft ons veel geholpen na de brand in de schuur.
c Onze tuin snakt naar regen.
d Als je moet wachten op de uitslag van een onderzoek, kruipt de tijd voorbij.
e Na het slechte bericht van de dokter stak mijn vader zijn kop in het zand.
f Die Citroën uit 1980 kwam hoestend en proestend op gang.
g Karel kreeg op zijn veertiende eindelijk de baard in de keel.
h Toen de worstelaar ging zitten, kreunde de stoel onder zijn gewicht.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht

2

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 20 uit de tekst onder elkaar.

2 Van de onderstaande woorden staat de betekenis in het rechter rijtje. Zoek bij elk woord de juiste betekenis.

3	uitputten	– *belangstelling*
5	gerenommeerde	– *beroemde*
6	Nieuwe Wereld	– *duidelijke; heldere; realistische*
8	exploitatie	– *kunnen verdragen*
9	verkassen	– *Mars*
10	de rode planeet	– *Noord- en Zuid-Amerika*
11	expedities	– *ontdekkingstochten*
15	oppert	– *stelt voor*
17	bestand zijn tegen	– *verhuizen*
18	lucratieve	– *volledig leeghalen; alle energie opgebruiken*
19	animo	– *het winstgevend maken*
20	concrete	– *winstgevende*

3 Gebruik voor de betekenis van de andere woorden de woordraadstrategieën die je hebt geleerd: zoek synoniemen, omschrijvingen, voorbeelden, tegenstellingen en bekende woorddelen. Schrijf de betekenis achter de woorden.

4 In de tekst staat een aantal metaforen en personificaties. Zoek er van beide soorten drie. Noteer ze. Zet erbij of het om een metafoor (M) of een personificatie (P) gaat en schrijf erachter wat ermee bedoeld wordt.

Tekst 1

Enkeltje Mars

[1] Tegenwoordig maakt een groot aantal mensen zich zorgen over de toekomst van de aarde: de temperatuur stijgt en daardoor smelt het ijs op de polen. Het gevolg daarvan is dat de (1) zeespiegel stijgt. Grote stukken land zullen door die toenemende hoogte van het zeewater verdrinken. Waar moet de groeiende wereldbevolking dan wonen? Op een andere planeet, op Mars bijvoorbeeld? Is een kolonie op Mars haalbaar?

[2] Veel mensen zijn ervan overtuigd dat onze soort uiteindelijk gedwongen wordt de planeet aarde in te ruilen voor een andere planeet. We (2) ruïneren onze planeet namelijk, zijn hem aan het (3) uitputten en zullen uiteindelijk (4) genoodzaakt zijn om onze tenten elders op te slaan. Maar als we de (5) gerenommeerde journalist Stephen L. Petranek moeten geloven, zal dat niet het zwaarwegendste argument zijn. Nee, de voornaamste reden is geld. 'We zullen gaan om dezelfde reden als Spanjaarden aan het eind van de vijftiende eeuw naar de (6) Nieuwe Wereld trokken: om rijk te worden. Sommigen zullen geld verdienen door anderen erheen te brengen. Anderen zullen de nederzetting waarschijnlijk als een (7) uitvalsbasis gebruiken voor verdere verkenning en (8) exploitatie van planetoïden (rotsachtige brokstukken die net als een planeet in een baan rond de zon draaien). Vanuit dat centrale vertrekpunt kunnen ze de kostbare delfstoffen winnen die in de planetoïdengordel tussen Mars en Jupiter zitten', aldus Petranek.

[3] Reden genoeg om te (9) verkassen naar (10) de rode planeet, zou je zo denken. Maar kan dat wel? Al heel wat knappe koppen hebben zich over dat vraagstuk gebogen. Zo ook miljardair Elon Musk, een Amerikaanse ingenieur die SpaceX oprichtte. Dat is een Amerikaans bedrijf dat goederen naar en van het internationaal ruimtestation ISS verzendt. Musk ziet zo'n kolonie al voor zich. De raketten die de eerste mensen daarheen moeten brengen, zouden volgens hem voor 2030 klaar kunnen zijn. En tussen 2030 en 2050 kunnen dan tien (11) expedities worden georganiseerd en tienduizenden mensen worden afgezet. Uiteindelijk ziet Musk zelfs een zwerm

→

© Noordhoff Uitgevers bv

ruimtevaartuigen voor zich die in één klap 80.000 mensen op Mars afzet. En dat om de twee jaar. Voor je het weet, (12) herbergt Mars meer inwoners dan Amsterdam.

[4] Dat klinkt allemaal geweldig, maar natuurlijk zijn er struikelblokken. Hoe komen we daar aan water? Aan zuurstof? Aan voedsel? En hoe beschermen we ons tegen de gevaarlijke straling die – Mars heeft maar een dunne atmosfeer – het oppervlak bereikt? Dat zijn inderdaad allemaal hindernissen, maar de (13) huidige technologie kan deze wegnemen. En mocht een van die hindernissen te hoog zijn, dan kunnen we met onze hedendaagse kennis van de techniek in het uiterste geval (14) overwegen niet Mars aan de mens, maar de mens aan Mars aan te passen, zo (15) oppert Petranek. We kunnen bijvoorbeeld wat (16) sleutelen aan de genen van astronauten om ervoor te zorgen dat ze beter (17) bestand zijn tegen straling of uit de voeten kunnen met een atmosfeer die voor het grootste deel uit CO_2 bestaat.

[5] Vliegen naar Mars is niet goedkoop. Het bedrijf van Musk denkt winst te maken als een kaartje 500.00 euro kost. Een flink bedrag, maar Musk twijfelt er niet aan dat er voldoende mensen zijn die dat willen en kunnen neertellen. Hij benadrukt nog maar eens dat het om enkeltjes gaat: mensen kunnen dus rustig hun hele hebben en houden op aarde verkopen en vervolgens zo'n kaartje aanschaffen. En als 1 op de 100.000 aardbewoners dat doet, dan wordt het toch een (18) lucratieve handel. (19) Animo om voorgoed naar de rode planeet te gaan, is er voldoende, zo bleek in 2013. Ruim 165.000 mensen meldden zich aan bij Mars One, een Nederlandse organisatie die mensen in 2025 op Mars wil zetten.

[6] Terug naar de hoofdvraag: mogen we verwachten dat Mars ooit mensen gaat huisvesten? Volgens Petranek wonen er binnen twintig jaar mensen op Mars. Hij stelt daarbij zijn vertrouwen met name op Musk. 'De beste man heeft (20) concrete plannen. Bovendien moeten we niet vergeten dat Musk wel vaker grootse ideeën op indrukwekkende wijze (en snel!) werkelijkheid liet worden. Het beste voorbeeld is misschien wel de Tesla, de elektrische auto die een paar jaar geleden nog lacherig werd ontvangen, maar die inmiddels hard bezig is de elektrische autobranche te veroveren.' Kortom: naar Mars gaan we – en waarschijnlijk veel sneller dan we denken.

Naar: scientias.nl, op 9 november 2016

Opdracht 3

Werk in tweetallen.

1 Maak met elk woord (*a* tot en met *j*) uit de linker rij en een woord uit de rechter rij een bestaand spreekwoord. Soms moet je de woorden aanpassen.

a aantrekken	– gooien
b aflopen	– hand
c gat	– hoofd
d haar	– kant
e hart	– mond
f loodje	– schoen
g mes	– sisser
h neus	– tong
i pet	– zalm
j woord	– zwaar

2 De spreekwoorden die je gemaakt hebt, zijn allemaal metaforen. Noteer bij elk spreekwoord de juiste betekenis uit onderstaande lijst.

1 *Dat is de allerbeste kwaliteit.*
2 *Het laatste gedeelte van iets is het moeilijkst.*
3 *Het levert dubbel voordeel.*
4 *Het probleem leek heel groot, maar viel uiteindelijk mee.*
5 *Hij doet zijn best niet.*
6 *Hij geeft te gemakkelijk geld uit.*
7 *Ze heeft er enorm veel spijt van.*
8 *Ze zegt direct wat ze denkt, zonder erbij na te denken.*
9 *Ze zegt wat ik net wilde zeggen.*
10 *Wie schuldig is, moet zich aangesproken voelen.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
4

Lees tekst 2.
1 Noteer de woorden 1 tot en met 12 uit de tekst onder elkaar.
2 De betekenis van die woorden kun je bijna allemaal uit de tekst afleiden. Gebruik daarbij de woordraadstrategieën die je hebt geleerd. Zoek woorden die je niet kent op. Schrijf de betekenis achter de woorden.
3 In de tekst staat een aantal metaforen en personificaties. Zoek er van beide soorten drie. Zet erbij of het om een metafoor (M) of een personificatie (P) gaat en schrijf erachter wat ermee bedoeld wordt.

Tekst 2

Gevelstenen: geschiedenis op straat

[1] Bij een wandeling door een van de vele mooie historische steden van Nederland doe je er goed aan om ook de voorkant van de oude gebouwen eens goed te bekijken. Je kunt dan de prachtige (1) gevels van (2) monumenten bewonderen en ook de soms verborgen gevelstenen. Deze vind je, zoals het woord al zegt, in de gevel van een gebouw. Meestal zijn het tamelijk kleine stenen met een (3) reliëf. Doordat deze oneffen stenen vaak met felle kleuren beschilderd zijn, springen ze nogal in het oog. Ze vormden – vóór de komst van straatnamen en huisnummers – voor de zeventiende-eeuwse bewoners van de Nederlandse steden een houvast in de (4) wirwar van kronkelende straatjes in de binnensteden.

[2] Als je kijkt naar wat de gevelstenen vertellen, gaat de geschiedenis pas echt voor je leven. De kleine kunstwerkjes gaven in teksten of afbeeldingen dikwijls de (5) bedrijfsactiviteiten van de bewoners aan: zo kon je zien waar de slachter zijn vlees verkocht (ossenkop) en waar een kleermaker woonde (schaar). Vaak kwam bij het plaatsen van gevelstenen ook de (6) concurrentie om de hoek kijken. Had een goede bakker een krakeling in de gevelsteen, dan wilde een andere bakker een gekroonde of vergulde krakeling. Trouwens, ook een toeter verwijst vaak naar een bakker. Dit grijpt terug op het gebruik dat de bakker op zo'n instrument blies als het brood klaar was.

[3] Gevelstenen waren niet alleen wegwijzers en aanduidingen van winkelpanden, ze (7) functioneerden ook op andere gebieden. Zo lieten sommige mensen een afbeelding van hun familienaam in de steen beitelen; denk aan de familie De Hond, De Wolf en Kip. Ook verwijzingen naar een (8) religieuze of (9) politieke (10) overtuiging kwamen voor: orangisten (aanhangers van prins Maurits van Oranje) bijvoorbeeld hadden vaak oranjeappels in hun gevelsteen verwerkt.

[4] Als je het moeilijk vindt om alle betekenissen van de gevelstenen in een stad thuis te brengen, dan kun je een speciale routebeschrijving (11) raadplegen. Verschillende (12) amateurhistorici en andere liefhebbers van geschiedenis hebben de gevelstenen in hun stad namelijk in kaart gebracht. Hiermee hebben ze de geschiedenis van onze oude steden nog meer kleur gegeven.

Naar: Evelijn Hillebrand, isgeschiedenis.nl, op 14 september 2016

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • metaforen en personificaties herkennen en begrijpen. 2F

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica zinsdelen

Je leert over het naamwoordelijk gezegde.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* en *b*. Maak bij beide zinnen een eenvoudige tekening. Welke tekening is makkelijker om te maken? Leg uit waarom.

a Jip is boos.
b Jip geeft de planten water.

Theorie

video-uitleg

Naamwoordelijk gezegde

Het werkwoordelijk gezegde van een zin zegt wat iemand of iets (het onderwerp) *doet* en een **naamwoordelijk gezegde** (ng) zegt wat iemand of iets *is* of *wordt*.

– *De hockeycoach / is / streng.*
  ng = is [streng]
– *Sien wordt docent beeldende kunst.*
  ng = wordt [docent beeldende kunst]

Het naamwoordelijk gezegde bestaat uit een werkwoordelijk deel en een naamwoordelijk deel.

- Het **werkwoordelijk deel** (ww.deel) bevat alle werkwoorden uit de zin. Een van die werkwoorden is een **koppelwerkwoord** (kww). Er zijn zes koppelwerkwoorden: *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen*.
- Het **naamwoordelijk deel** (nw.deel) bevat een bijvoeglijk of zelfstandig naamwoord dat een eigenschap (*streng, docent beeldende kunst*) van het onderwerp (*De hockeycoach, Sien*) geeft. Het koppelwerkwoord (*is, wordt*) koppelt de eigenschap aan het onderwerp.

Let op: in zinnen met een naamwoordelijk gezegde staat nooit een lijdend voorwerp.

Zo vind je het naamwoordelijk gezegde

1 Stel vast of er een koppelwerkwoord in de zin staat.
2 Stel vast of het onderwerp iets *doet* of iets *is* of *wordt*.
3 Als het onderwerp iets *is/wordt*, stel je de vraag: *Wat + persoonsvorm + onderwerp + overige werkwoorden?* Het antwoord op die vraag is het naamwoordelijk deel.
4 Noteer het naamwoordelijk gezegde: pv + [nw.deel] + overige werkwoorden. Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

Voorbeeld:
Nova wil later een beroemde pianiste worden.
1 worden = kww
2 Nova wil later iets <u>*worden*</u>, namelijk *een beroemde pianiste.*
3 Vraag: *Wat wil Nova worden?* Antwoord: *een beroemde pianiste.*
4 ng = wil [een beroemde pianiste] worden

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Stel het onderwerp van de zinnen vast. Noteer of het onderwerp iets *doet* of iets *is/wordt*.

1 Zal de coördinator vanwege het mooie weer op een ijsje trakteren?
2 Afgelopen zaterdag is de uitverkoop een succes geweest.
3 Sommige dingen blijven nu eenmaal voor altijd raadselachtig.
4 Op plechtige wijze zal de voorzitter de medailles overhandigen.

Opdracht 2

Noteer pv, ow en ng. Elke zin bevat een ng. Zet het nw.deel tussen vierkante haken.

1 Het openbaar vervoer is voor studenten en ouderen ideaal.
2 Ruben uit klas 4 schijnt een veelbelovende gamer te zijn.
3 Voor de meeste mensen zal een eigen vakantiewoning onbetaalbaar blijven.
4 Jouw zelfgemaakte citroentaart met aardbeien is heel lekker geworden!
5 Het nieuwe wetsvoorstel over privacy blijkt nogal ingewikkeld.
6 Met de patiënt schijnt volgens de cardioloog alles in orde.

Opdracht 3

De werkwoorden *zijn*, *blijven* en *schijnen* komen niet alleen als kww voor, ook als zelfstandig werkwoord (zww). Als *zijn* en *blijven* de betekenis hebben van *zich bevinden*, zijn ze zww. Als *schijnen* de betekenis heeft van *licht geven*, is het een zww. Maak twee zinnen met elk van de werkwoorden *zijn* en *blijven*. In de eerste zin maak je met het ww als zww een werkwoordelijk gezegde en in de tweede zin maak je met het ww als kww een naamwoordelijk gezegde. Je maakt dus vier zinnen.

Voorbeeld:
– schijnen
Katja schijnt met de zaklamp. (wg – Katja doet iets)
Quinten schijnt [heel betrouwbaar]. (ng – Quinten is iets)

Opdracht 4

Noteer van de zinnen: pv, ow, wg/ng, lv, mv en bwb. Zet bij een ng het nw.deel tussen vierkante haken. Niet elke zin bevat alle zinsdelen.

1 Nederlandse dj's zijn de laatste jaren enorm populair.
2 Dj Martin Garrix geeft in de RAI een show voor alle leeftijden.
3 Met zijn optreden belooft Garrix het publiek een spetterende avond.
4 De bezoekers worden steeds vrolijker tijdens deze spectaculaire show.

Opdracht 5 *

In een zin met een naamwoordelijk gezegde kan ook een voorzetselvoorwerp staan. Noteer van de zinnen: pv, ow, wg/ng, lv, mv, vv en bwb. Zet bij een ng het nw.deel tussen vierkante haken. Niet elke zin bevat alle zindelen.

1 De pupillen van roeivereniging De Triomf zijn dol op hun nieuwe trainer.
2 Elsbeth verlangt al weken naar de wintersportvakantie met haar ouders.
3 Jarik, de zanger van de schoolband, is volgens de jury een echt talent.
4 Nog nooit was Rick zo benieuwd naar zijn cijfer voor Duits!
5 Om die flauwe grappen kon het publiek gisteren in de schouwburg niet lachen.
6 Met dit gure weer laat mevrouw De Leeuw haar boodschappen bezorgen.

Ik kan/weet

- het (werkwoordelijk en naamwoordelijk deel van het) naamwoordelijk gezegde in een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica
woordsoorten

Je leert over koppel- en hulpwerkwoorden.

Startopdracht

Je hebt geleerd dat een naamwoordelijk gezegde altijd een koppelwerkwoord (kww) bevat. Noteer van de zinnen *a* tot en met *d* de werkwoorden en onderstreep het kww. Geef aan wat door het kww wordt gekoppeld aan het onderwerp.

a Zijn reis naar Afrika was een fantastisch avontuur.
b Ik wil graag goedgehumeurd blijven.
c Vast en zeker wordt Sem later een uitstekende schermer.
d Een reis naar Mars lijkt de kans van je leven te zijn!

Theorie

video-uitleg

Koppelwerkwoord of hulpwerkwoord

Een naamwoordelijk gezegde bevat altijd één **koppelwerkwoord** (kww): een vorm van *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen*. Als het naamwoordelijk gezegde maar één werkwoord bevat, dan is dat dus een koppelwerkwoord. Als er meer werkwoorden in de zin staan, zijn de overige werkwoorden allemaal **hulpwerkwoord** (hww). Het koppelwerkwoord staat dan vaak achter in de zin.
Let op:

- In een zin met een naamwoordelijk gezegde staat altijd een koppelwerkwoord en in een zin met een werkwoordelijk gezegde staat altijd een zelfstandig werkwoord.
- Als er meer dan één werkwoord in de zin staat, is de persoonsvorm altijd een hulpwerkwoord.

Voorbeelden:
– *Van dit mooie weer worden (kww) we vanzelf [vrolijk].*
– *Van dit mooie weer zijn (hww) we vanzelf [vrolijk] geworden (kww).*
– *Van dit mooie weer zullen (hww) we vanzelf [vrolijk] geworden (kww) zijn (hww).*

Opdracht 1

Noteer de onderstreepte werkwoorden en zet de juiste afkorting erachter: kww, zww of hww.

1 Met de nieuwe inrichting zal de woonkamer een stuk gezelliger worden.
2 De liedjes van K3 zijn jarenlang geliefd geweest bij een jeugdig publiek.
3 Gelukkig is het grootste werk gisteren al door vrijwilligers gedaan.
4 In dit nieuwe eetcafé worden alle pizza's voor vijf euro verkocht.

Opdracht 2

Noteer de werkwoorden en zet de juiste afkorting erachter.

1 De column in dit tijdschrift schijnt wel acht spreekwoorden te bevatten.
2 Helaas werd de camera boven het stoplicht niet door de automobilist opgemerkt.
3 Tot onze verrassing bleek de nieuwe klasgenoot heel humoristisch te zijn.
4 Voor de derde keer dit jaar zijn de treinschoonmakers aan het staken.
5 Na zijn debuut bij FC Twente zou de voetballer onverminderd fanatiek blijven.
6 De slechte oogst is zonder twijfel het gevolg van langdurige droogte.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

1 Maak zinnen met de gegeven woordsoorten in de volgorde zoals die is aangegeven. Gebruik zo veel mogelijk verschillende woorden.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot en controleer elkaars zinnen.
a lw – bn – zn – hww – lw – bw – bn – zn – zww
b vz – lw – zn – hww – lw – zn – bn – kww
c pers.vnw – kww – bw – lw – bn – zn
d vr.vnw – hww – bez.vnw – bn – zn – hww – zww?

Opdracht
4

Geef van de volgende beweringen aan of ze *juist* of *onjuist* zijn.
1 In een zin staat altijd een zww of een kww. ***juist / onjuist***
2 De pv is altijd een hww. ***juist / onjuist***
3 Het kww staat altijd aan het einde van de zin. ***juist / onjuist***
4 De werkwoorden *zijn* en *worden* zijn altijd kww. ***juist / onjuist***

Opdracht
5

Lees de tekst. Neem de onderstreepte woorden over en zet de woordsoort erachter: zn, blw, olw, bn, zww, kww, hww, aanw.vnw, vr.vnw, pers.vnw, bez.vnw, vz of bw.

Honderd uur nacht

(1) Om half vier ruk ik me eindelijk los van mijn telefoon. (2) Mijn vingers zijn veranderd in een soort dode takjes – nog even en mijn touchscreen herkent me niet meer als mens. (3) Ik ben zeker anderhalf uur van huis en moet nu echt beginnen aan de terugtocht. (4) Anders ben ik niet vóór donker terug. (5) Terwijl ik door de grijze stad loop en weer mechanisch popcorn eet, denk ik aan de verwoestingen waarover ik heb gelezen. (6) Ik denk aan de foto's van water dat metrostations in spuit en van mensen die alles verloren hebben. (7) Want orkaan Sandy viel dus *niet* mee.

Anna Woltz, Honderd uur nacht. Querido, Amsterdam 2014

Opdracht
6

Hieronder staan vier zinnen. Onder elke zin staat een bewering. Geef aan of deze bewering *juist* of *onjuist* is en licht je antwoord toe.
1 *De ambitieuze student werd terecht winnaar van de ontwerpwedstrijd.*
Het ww *werd* is het enige werkwoord in de zin en *werd* is hier dus een kww.
2 *De familie Vernhout is vanwege het mooie weer iets langer op Texel gebleven.*
Het ww *gebleven* is een kww, omdat het een vorm is van het kww *blijven*.
3 *Met haar charmante glimlach is prinses Diana vanaf de eerste dag geliefd geweest.*
Het ww *is* is hier een kww, omdat *geliefd* gekoppeld wordt aan het ow.
4 *Volgens sommige mensen zijn er ufo's in het Nederlandse luchtruim.*
In deze zin staat geen kww.

Ik kan/weet
• koppel- en hulpwerkwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Formuleren

Je leert over variatie in zinsopbouw.

Startopdracht

1 Verdeel de zinnen *a* t/m *h* in twee groepen. Bedenk zelf een logische verdeling.
2 Vergelijk je indeling met die van een klasgenoot. Hebben jullie dezelfde indeling gemaakt? Als de ander een andere verdeling heeft, vind je die dan ook logisch?
- *a* Mijn broer geeft zijn vriendin elk jaar voor haar verjaardag een roos.
- *b* Elk jaar geeft mijn broer zijn vriendin voor haar verjaardag een roos.
- *c* Op haar zeventiende verjaardag is hij daarmee begonnen.
- *d* Hij is daarmee begonnen op haar zeventiende verjaardag.
- *e* Zijn vriendin vindt het natuurlijk heel lief.
- *f* Natuurlijk vindt zijn vriendin het heel lief.
- *g* Zelf geeft ze hem altijd een lekker luchtje voor zijn verjaardag.
- *h* Ze geeft hem zelf altijd een lekker luchtje voor zijn verjaardag.

Theorie

video-uitleg

Variatie in zinsopbouw

Je hebt geleerd dat een tekst saai wordt als je vaak dezelfde woorden gebruikt. Daarom moet je variëren in woordkeuze.
Hetzelfde geldt voor de **zinsopbouw**: de volgorde van de zinsdelen. Van nature begin je een zin vaak met het onderwerp (hier afgekort als O). Daarna komt de persoonsvorm (P) en vervolgens een ander zinsdeel (A): *onderwerp – persoonsvorm – ander zinsdeel* (OPA). Maar als alle zinnen beginnen met het onderwerp, wordt dat vervelend voor de lezer of luisteraar.

Zo varieer je in zinsopbouw
- Kies in plaats van de volgorde OPA ook eens voor de volgorde APO: *ander zinsdeel – persoonsvorm – onderwerp.*
- Maak nu en dan een vraagzin (POA): *persoonsvorm – onderwerp – ander zinsdeel?*
- Gebruik in teksten waar dat kan, zoals instructies en advertenties, ook de gebiedende wijs (PA). De zin begint dan met de persoonsvorm en bevat geen onderwerp.

Opdracht 1

Noteer van elke zin de zinsopbouw: OPA, APO, POA of PA.
1 In de herfstvakantie worden veel activiteiten voor jongeren georganiseerd.
2 Zo kun je in de Weerribben meedoen aan een middagje survivallen in de natuur.
3 Tijdens deze zogenaamde ‘bushcraft’ leer je overleven in de natuur.
4 Het wordt een spannende middag, vol leuke activiteiten: hutten bouwen, eten en drinken zoeken en knakworstjes roosteren boven het vuur.
5 Ben jij een echte survivalheld met voldoende lef en doorzettingsvermogen?
6 Geef je dan op via de website!

Opdracht 2

1 Noteer de zinsopbouw van de volgende zin: *De olifanten van de dierentuin moesten na de verhuizing heel langzaam wennen aan hun nieuwe verblijf.*
2 Herschrijf de zin een aantal keren door steeds met een ander zinsdeel te beginnen. Geef bij elke nieuwe zin aan welke volgorde hij heeft.
3 Welke volgorde komt het vaakst voor? Hoe komt dat?
4 Welke volgorde kun je niet gebruiken? Hoe komt dat?

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 3

Lees tekst 1. In deze tekst heeft elke zin de volgorde OPA.
1 Om de tekst prettiger leesbaar te maken, moet je vier zinnen herschrijven. Kies deze zinnen zorgvuldig, noteer de nummers en leg je keuze uit.
2 Herschrijf de zinnen die je gekozen hebt.
3 Vergelijk je herschreven zinnen met die van een klasgenoot. Hebben jullie dezelfde keuzes gemaakt? Als er verschil is, is de ene keuze dan beter dan de andere? Waarom (niet)?

Tekst 1

Zeldzame ukken naar zee

(1) Vier kleine schildpadjes begonnen deze week aan een bijzondere reis. (2) Ze kropen vanuit hun ei op een Frans strand zo de Middellandse Zee in. (3) Franse natuurliefhebbers hadden eerder dit jaar het nest van een karetschildpad ontdekt op het strand van Cannes. (4) Deze bijzondere schildpadsoort had nooit eerder eieren gelegd aan de Middellandse Zee. (5) Dierenbeschermers hielden het nestje goed in de gaten. (6) Ze zagen afgelopen week eindelijk iets bewegen in het zand. (7) Vier piepkleine, kerngezonde schildpadjes kropen maandag omhoog. (8) Ze schuifelden rustig naar de zee. (9) Ze zullen wel niet lang bij de Franse badplaats blijven. (10) De Fransen zullen de schildpadjes misschien nog weleens zien. (11) Ze kunnen bijvoorbeeld terugkomen om zelf eieren te leggen. (12) De Franse dierenliefhebbers hopen hier stiekem wel op.

Naar: www.kidsweek.nl, op 4 oktober 2016

Opdracht 4

Schrijf een tekstje van ongeveer 100 woorden over je favoriete seizoen.
1 Kies een seizoen. Noteer drie prettige kenmerken van dit seizoen en twee dingen die je graag doet in dit seizoen.
2 Schrijf de tekst. Varieer in woordkeus en zinsbouw.
3 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Kijk de tekst na:
- Geef bij elke zin de volgorde aan (OPA, APO, POA of PA). Beoordeel of de ander voldoende gevarieerd heeft.
- Onderstreep woorden die te vaak gebruikt worden.
- Markeer synoniemen.
- Markeer spelfouten en fouten in de zinsopbouw.

4 Herschrijf je eigen tekst aan de hand van de feedback.

Opdracht 5 ✱

Zin *a* en *b* hebben beide de volgorde OPA.
1 Herschrijf beide zinnen. Zet hierbij het onderstreepte zinsdeel voorop.
2 Van welke zin verandert de betekenis als je hem herschrijft? Hoe komt dit?
3 Hoe komt het dat de betekenis van de andere zin niet verandert?
a Angela geeft <u>Nick</u> elk jaar voor sinterklaas een surprise met een gedicht.
b Hans kan <u>elke boom</u> herkennen aan zijn eigen bladvorming.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • mijn tekst aantrekkelijker maken door te variëren in zinsopbouw. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Spel

Je leert over de spelling van leenwoorden.

Startopdracht

Zet de letters in de goede volgorde, zodat er een goed woord ontstaat. De omschrijving tussen haakjes helpt je daarbij. Wat valt je op aan de woorden?

a eaurub (werktafel)
b anvarac (vakantiehuisje op wielen)
c wlonc (grappenmaker)
d ywbooc (veedrijver)

Theorie

video-uitleg

Leenwoorden

Woorden die uit andere talen in het Nederlands zijn terechtgekomen, heten **leenwoorden**. Je hebt ze op allerlei gebieden, zoals sport (*keeper*), eten (*restaurant*), kleding (*legging*), uiterlijk (*lipstick*), verkeer (*ambulance*) en computers (*deleten*).
De meeste woorden die we overnemen uit andere talen, worden in de loop van de tijd aangepast aan het Nederlandse spellingsysteem.

Zo spel je Engelse leenwoorden

- Een samenstelling van Engelse woorden schrijf je in het Nederlands als één woord: *latenightshow, voicemail*.
- Als het rechterdeel van de samenstelling een Engels voorzetsel is, plaats je een koppelteken: *time-out, all-in*.
- Als de combinatie wordt gezien als een **woordgroep**, schrijf je de delen los: *second opinion, low budget*.

Zo spel je Franse leenwoorden

- In sommige Franse woorden schrijf je op een klinker een **accent aigu** (zoals op de *é* in *decolleté*), een **accent grave** (zoals op de *è* in *crèche*) of een **accent circonflexe** (zoals op de *ê* in *enquête*). Deze accenten zijn nodig om de uitspraak aan te geven.
- Andere Franse woorden schrijf je zonder accenttekens: *controle, diner*.
- In een woord dat als echt Frans wordt aangevoeld, blijven alle accenttekens staan. Dat geldt vooral voor woordgroepen (*déjà vu*).

Tip: Gebruik voor de spelling van leenwoorden een (online)woordenboek.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

1 Onderstreep de juiste spelling van de leenwoorden in zin *a* t/m *f*. Gebruik zo nodig een woordenboek.
2 Geef aan of het leenwoord uit het Engels of het Frans komt.

a Het verslag van de **stageair / stagiair** had een verzorgde **layout / lay-out**.
b Liselot borg haar **makeup / make-up** zorgvuldig op in haar **etui / étui**.
c Pas op met die **jus d'orange / jus-d'orange** op dat antieke **dressoire / dressoir**!

d Het lage **nivo / niveau** betekende uiteindelijk het **faillissement / fallissement** van de hogeschool.
e Zijn deze bussen voorzien van **air-bags / airbags** en **airco / air-co**?
f Simone van der Vlugt schreef een spannend boek over de **quillotine / guillotine**.

Opdracht
2

Vul op de stippellijn het juiste leenwoord in. Kies uit: *actrice – baguette – bootcamp – boxershort – crème fraîche – diskjockey – maillot – mascara – première – rouge – skateboard*.

1 Gerechten met ... zijn vaak lekker, maar bevatten aardig wat calorieën.
2 Op de … verscheen de … in een oranje jurk met een roodgeruite … eronder.
3 Achter de draaitafel werkte de ... een … weg onder het oog van zijn publiek.
4 Voordat Yfke de deur uitgaat, doet ze … op haar gezicht en gebruikt ze ... voor langere wimpers.
5 De sportiefste deelnemer van de … kwam op zijn … naar de training.
6 Met sinterklaas krijgt mijn broer altijd een grappige … voor zijn onderbroekenverzameling.

Opdracht
3

Noteer de juiste spelling van de onderstreepte woorden.

1 Sommige presidenten staan bekend om hun legendari… …uotes.
2 Op school hing een attra…tief affi…e voor de toneelvoorstelling.
3 Tijdens de diploma-uitreiking begon het publiek spontaan te applaudi…eren voor alle leerlingen met hun vele …apaciteiten.
4 Het repert…re van deze professionele kunstenaar laat zijn fut…ristische visie zien.
5 Vind jij de v…rtuele wezens van deze animatiefilm sympa…iek om te zien?
6 Na een hevige regenbui verdwenen de donkere wolken onmidde...ijk en verscheen de zon aan het heldere firma...ent.

Opdracht
4 ✱

1 Onze taal kent ook woorden die uit het Duits komen. Welke Duitse leenwoorden worden bij *a* tot en met *f* omschreven? Controleer de spelling met een woordenboek.
2 Welke Duitse leenwoorden ken je nog meer?
a iemand die graag alleen is
b afdalen via een klimtouw
c warm, alcoholisch drankje
d misdaadfilm
e verf voor het gezicht
f dubbele punt boven een letter om de klank te veranderen

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- Engelse en Franse leenwoorden correct spellen.

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over de spelling van Engelse werkwoorden.

Startopdracht

Je hebt geleerd hoe je werkwoorden vervoegt. Hoe zit dit met Engelse werkwoorden? Overleg met een klasgenoot en noteer de juiste spelling.

a Amelie … (lunchen) vandaag alweer met haar beste vriendin Lente.
b Wanneer heb je de uitnodigingen … (mailen)?
c Lucas … (interviewen) de straatkrantverkoper bij de ingang van het winkelcentrum.
d Met zijn vriendin uit Engeland … (chatten) Jim gisterenavond urenlang.

Theorie

video-uitleg

De vervoeging van Engelse werkwoorden

Het Nederlands heeft veel werkwoorden uit het Engels overgenomen. We vervoegen deze werkwoorden net als Nederlandse werkwoorden.

Zo spel je Engelse werkwoorden

- De ik-vorm van een Engels werkwoord maak je meestal door -*en* van het werkwoord af te halen (*speechen – speech; rugbyen – rugby*).
- Als het woord in het Engels aan het eind een dubbele medeklinker heeft, schrijven we in het Nederlands een enkele medeklinker (*softballen – softbal*), tenzij de dubbele medeklinker nodig is voor de uitspraak (*baseballen – baseball*).
- In de tegenwoordige tijd enkelvoud schrijf je *ik-vorm* of *ik-vorm + t*.
- In de verleden tijd en bij het voltooid deelwoord gebruik je *'t (e)x-f(o)ksch(aa)p*.

Voorbeelden:

– *chillen: ik chil, hij chilt, zij childe, jullie hebben gechild;*
– *crossen: ik cros, zij crost, wij crosten, zij hebben gecrost;*
– *relaxen: ik relax, jij relaxt, hij relaxte, zij heeft gerelaxt;*
– *snookeren: ik snooker, hij snookert, jullie snookerden, ik heb gesnookerd.*

Tip: Gebruik voor de spelling van leenwoorden een (online)woordenboek.

Opdracht 1

Noteer de juiste vorm van de persoonsvorm. Kies indien mogelijk de tt.

1 Tot vorige week … (carpoolen) Frits met zijn collega Mirte.
2 Onze nieuwe buurvrouw … (joggen) elke morgen van 7 tot 8 uur.
3 Suus … (zappen) bij elke reclame naar een andere zender.
4 Helaas … (boycotten) een van de kandidaten gisteren de opdracht.
5 Tegenwoordig … (faxen) men eigenlijk nog nauwelijks.
6 Stiekem … (downloaden) Loic jarenlang misdaadfilms.

Opdracht 2

Noteer eerst de vorm (pvtt – pvvt – vd) en daarna de juiste spelling.

1 Jan … (appen) zijn vriend dat hij wat later komt.
2 Op de kunstijsbaan hebben de liefhebbers tot en met maart … (shorttracken).
3 Op de vorige familiedag … (barbecueën) het gezelschap tot 's avonds laat.
4 Als hoeveelste … (finishen) jij bij de hardloopwedstrijd?

© Noordhoff Uitgevers bv

5 Het damesteam heeft zaterdag in de stromende regen … (hockeyen).
6 In het restaurant had de kok verse kreeft … (grillen) voor de gasten.

Opdracht
3

Bij Nederlandse werkwoorden wijkt de ik-vorm soms af van de stam (geloof – gelov). Dat komt ook voor bij Engelse werkwoorden. Je schrijft *ik time* in plaats van *ik tim*. De *e* is nodig vanwege de uitspraak. Ook schrijf je *ik promoot* in plaats van *ik promot*. De extra *o* is nodig voor de juiste uitspraak.
Vul het schema verder in.

infinitief	**pvtt – hij …**	**pvvt – hij …**	**volt. dw.**
a gamen	gamet	gamede	
b stressen	strest		
c promoten			
d skeeleren			
e scoren			
f saven			
g scannen			
h stalken			
i managen			gemanaged
j racen			

Opdracht
4

Geef aan of de spelling van het onderstreepte werkwoord correct is. Overleg met een klasgenoot en licht het antwoord toe.
1 Evert crosst op zijn mountainbike over het smalle bospad.
2 Van haar spaargeld heeft Marieke in de herfstvakantie uitgebreid geshopt.
3 Christine showdt vol trots haar nieuwe outfit aan haar vriendin.
4 Flirte jij vrijdagavond zonder blikken of blozen met de broer van Simon?
5 In de kantine van de korfbalclub werd enthousiast gebingoot.
6 Niet iedereen wordt graag getagd in een foto op Facebook.

Opdracht
5 ✱

Bedenk voor de onderstreepte werkwoorden een vaak gebruikt leenwoord.
Noteer het in de juiste spelling.

Voorbeeld:
– *Onder grote belangstelling spreekt de rector over normen en waarden.*
– *Onder grote belangstelling* ***speecht*** *de rector over normen en waarden.*

1 De trainer heeft de pupillen met veel enthousiasme begeleid.
2 Per ongeluk verwijderde Elin belangrijke documenten van haar laptop.
3 Net voor de luchthaven stortte het privévliegtuig neer in een weiland.
4 Heb je de foto's wel bewaard volgens de instructie?

Ik kan/weet • Engelse werkwoorden correct spellen.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Praktijkopdracht

Ontsnappen maar!

Word je ook weleens zwetend wakker uit een enge droom? Bijvoorbeeld uit eentje waarin je ergens opgesloten zit en niet kunt ontsnappen? Deze nachtmerrie zoeken veel mensen tegenwoordig vrijwillig op: zij bezoeken een zogenaamde escaperoom, gewoon voor de lol!

Jullie gaan voor deze opdracht in zestallen een eigen escaperoom ontwerpen. Daarbij mag je zo creatief zijn als je zelf wilt. Verzin raadsels, puzzels of andere opdrachten die in totaal binnen een uur op te lossen zijn, om de opgesloten deelnemers de kans te geven te ontsnappen uit jullie griezelige kamer …

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- aantekeningen maken;
- verbanden aangeven met signaalwoorden;
- variëren in zinsbouw.

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F • Ik kan concluderende, redengevende en oorzakelijke verbanden in een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een bouwplan voor een tekst maken.
Kijken en luisteren	• Ik kan aantekeningen maken bij een kijk- of luister fragment. 1F • Ik kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 2F • Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
Spreken en gesprekken	• Ik kan op basis van aantekeningen een tekst navertellen. • Ik kan signaalwoorden gebruiken om verbanden aan te geven. 2F • Ik kan structurerende zinnen gebruiken om de opbouw van een tekst aan te geven. 3F
Woordenschat	• Ik kan metaforen en personificaties herkennen en begrijpen. 2F
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het (werkwoordelijk en naamwoordelijk deel van het) naamwoordelijk gezegde in een zin vinden.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan koppel- en hulpwerkwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan mijn tekst aantrekkelijker maken door te variëren in zinsopbouw. 2F
Spelling	• Ik kan Engelse en Franse leenwoorden correct spellen.
Spelling werkwoorden	• Ik kan Engelse werkwoorden correct spellen.

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

© Noordhoff Uitgevers bv

Aantekeningen

© Noordhoff Uitgevers bv

© Noordhoff Uitgevers bv

Hoofdstuk 3

Geld

© Noordhoff Uitgevers bv

Spreekwoord of uitdrukking?

'Waar een wil is, is een weg' is een **spreekwoord**. 'Eieren voor je geld kiezen' is een **uitdrukking**. Het verschil? Een spreekwoord bestaat uit een hele zin en staat in de tegenwoordige tijd. De woorden kun je niet veranderen. Een uitdrukking kun je wel een beetje aanpassen.

Zoek online drie spreekwoorden die met kopen te maken hebben, geef de betekenis en bedenk een situatie waarin je zo'n spreekwoord kunt gebruiken.

Wijsheid

Een spreekwoord drukt een algemene wijsheid uit. Dat kan een **constatering** zijn (een vaststelling): 'Hoge bomen vangen veel wind.' Of een voorspelling of waarschuwing: 'Beter hard geblazen dan de mond gebrand.' Of een voorkeur: 'Liever lui dan moe.' Of een **vergelijking**: 'Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten'.
Tot welke categorie behoren de volgende spreekwoorden? Geef ook de betekenis. *Waar rook is, is vuur. Beter een goede buur dan een verre vriend. Er is geen koe zo bont of er zit wel een vlekje aan. Oost west, thuis best.*

Nieuwe spreekwoorden?

Een paar jaar geleden staken twee jonge tekstschrijvers oude spreekwoorden in een modern jasje. Zo veranderden ze het oude spreekwoord 'Met hoge heren is het kwaad kersen eten' in 'Al lijkt je baas je beste vriend, je krijgt nooit zoveel als hij verdient'. Bedenk voor de volgende spreekwoorden een moderne variant: 'Aprilletje zoet heeft nog weleens een witte hoed', 'Een goed begin is het halve werk' en 'Wat de boer niet kent, dat vreet hij niet'.

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Je leert over tekstverbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

Lees onderstaande woord(groep)en en maak duo's. Welke woorden horen bij elkaar en waarom? Je mag de woord(groep)en meer dan één keer gebruiken.
actie voor veilig kruispunt – beter zicht – betere conditie – betere ploeg – bril – brommer – cake – diploma – geen pijn meer – hardlopen – oven – paracetamol – school – sparen – stoplichten – teamtraining – veilig verkeer

Theorie

video-uitleg

Tekstverbanden en signaalwoorden (2)

Je weet dat een auteur samenhang in zijn tekst aanbrengt door verbanden te leggen. Ook ken je al een aantal tekstverbanden: chronologisch, concluderend, oorzakelijk, opsommend, redengevend, tegenstellend en toelichtend verband. Hier volgen nog een paar verbanden.

Tekstverband	Signaalwoorden
Een **doel-middelverband** geeft aan welk *middel* wordt gebruikt om een bepaald *doel* te bereiken.	*opdat, zodat, om te, door middel van, met behulp van*
Een **vergelijkend verband** laat een *verschil* of een *overeenkomst* zien.	*in vergelijking met, (net) als, evenals, zoals – ook de vergrotende trap: meer / groter / beter enz. dan*
Bij een **samenvattend verband** wordt een *verkorte weergave* van informatie uit de tekst gegeven.	*kortom, samengevat, met andere woorden, al met al*

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Noem minstens vijf 'groepen' die in de tekst genoemd worden (zoals 'heeft bijbaantje', 'krijgt zakgeld'). Bij welke groep(en) pas jij?
3. 'Meer dan de helft van de ouders betaalt de volledige kosten van kleding, schoenen en de smartphone van hun kinderen tussen de 12 en 18 jaar.' (al. 1) In welke alinea's komt deze informatie uitgebreider aan de orde?
4. Noteer uit alinea 2, 3 en 4 zo veel mogelijk signaalwoorden voor een vergelijking.
5. In de laatste zin van alinea 2 staan nog drie signaalwoorden. Welke?
6. Op welke tekstverbanden duiden deze signaalwoorden?
7. In de laatste zin van alinea 5 staat een doel-middelverband. Noteer het middel en het doel.
8. Op welk verband duidt 'Daarnaast'? (laatste zin alinea 5) Licht je antwoord toe.
9. Leid uit de tabel af wie meer zelf betalen: meisjes of jongens.
10. Noem vijf dingen die op de plaats van de puntjes passen:
    Er zijn minder jongens die geld besteden aan …, maar de jongens die er geld aan besteden, geven er meer aan uit dan meisjes.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

Nibud: ouders geven pubers te weinig financiële verantwoordelijkheid

[1] Meer dan de helft van de ouders betaalt de volledige kosten van kleding, schoenen en de smartphone van hun kinderen tussen de 12 en 18 jaar. Dit aantal is gegroeid in vergelijking met 2013. Dit is een van de uitkomsten van het Nibud Scholierenonderzoek 2016. Ouders lijken vaker de geldzaken van hun kinderen over te nemen, in plaats van ze te leren hoe ze zelf hun financiën moeten regelen.

[2] Uit het onderzoek blijkt dat scholieren gemiddeld € 112 per maand te besteden hebben. Dat is iets minder dan in 2013 (€ 118). Scholieren hebben verschillende inkomstenbronnen; zo krijgen ze geld van hun ouders, maar ze verdienen ook zelf geld met bijbaantjes.

[3] Van de scholieren krijgt 88 procent zakgeld, 38 procent krijgt kleedgeld en 47 procent heeft een bijbaantje. In vergelijking met 2013 is het percentage scholieren dat zakgeld krijgt, exact gelijk gebleven.

[4] Van de scholieren heeft 47 procent een bijbaantje tijdens de schoolweken. Dat percentage is hoger ten opzichte van 2013. De inkomsten uit het bijbaantje zijn echter gedaald van € 157 naar € 136. Deze daling heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat scholieren nu per week één uur minder werken dan in 2013. De krantenwijk is het populairst bij de jongens en babysitten bij de meisjes. Ook werken veel scholieren in een winkel.

[5] 90 procent van de scholieren heeft een eigen pinpas. Met de leeftijd neemt de ervaring met internetbankieren toe: op 13- en 14-jarige leeftijd regelt 55 procent van de scholieren met een bankrekening zijn bankzaken via internet, van de 17- en 18-jarigen is dit 88 procent. Het internetbankieren is niet heel sterk toegenomen: van 59 procent in 2013 naar 63 procent in 2016. Overigens geeft 34 procent van de scholieren aan nooit uitleg van hun ouders te hebben gekregen over veilig online bankieren. Daarnaast geeft 19 procent aan dat ze van hun ouders helemaal geen hulp hebben gehad om online te bankieren.

[6] Scholieren geven gemiddeld € 21 per maand minder uit dan in 2013. Ten opzichte van 2013 betalen ze nu minder kosten zelf. Hun ouders lijken meer voor hen te betalen. Zo betaalde in 2013 48 procent van de ouders alles wat betreft kleding en schoenen, tegen 56 procent in 2016. Het percentage scholieren dat kleedgeld ontvangt, is echter nauwelijks veranderd.

[7] Bijna alle scholieren hebben een smartphone. De verbruikskosten daarvan zijn gemiddeld € 15 per maand. Naarmate de scholieren ouder worden, betalen ze meer zelf. 61 procent geeft aan dat hun ouders alle telefoonkosten betalen, 21 procent betaalt alles zelf, terwijl bij 19 procent de kosten worden gedeeld.

[8] Ouders betalen een groot deel van de kosten van hun kinderen. Met het toenemen van de leeftijd dragen meer scholieren er zelf aan bij. Van 81 procent van de leerlingen betalen de ouders alle schoolspullen en schoolboeken. Aankopen die de jongeren het meeste zelf betalen, zijn: snoep, snacks, computers en games.

	Geeft hier zelf geld aan uit (in %)		Uitgaven per maand (in €)	
	J	M	J	M
Kleding en schoenen	29	56	43	39
Persoonlijke verzorging/make-up	14	74	8	9
Sieraden en accessoires	30	74	12	6
Recreatie, dagje uit (bv. zwembad)	45	54	11	11
Uitgaan, café, disco, bioscoop	64	73	18	14
Mobiele telefoon (verbruikkosten)	38	37	12	10
Cadeaus	65	74	8	9
Snoep, eten en drinken	76	77	13	9
Spel(computer), games	84	39	17	8
Sport / hobby / muziekles	16	10	28	24
Abonnement (bv. op tijdschrift)	14	12	8	8
Vakantie	25	25	35	39
Schoolspullen en schoolboeken	12	20	9	6

Naar: www.nibud.nl, op 9 september 2016 en Nibud Scholierenonderzoek 2016

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Koop je weleens kaartjes op internet? Gaat dat altijd goed of ben je weleens opgelicht?
3 Het middenstuk van de tekst bestaat uit twee delen. Bij welke alinea begint het tweede deel? Licht je antwoord toe.
4 De woorden *a* tot en met *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a argeloze (al. 1)	– *eruitzien*
b oorspronkelijke (al. 1)	– *gelijk; hetzelfde*
c gemeen (al. 2)	– *informatieboekje*
d nadrukkelijk (al. 2)	– *meestal*
e ogen (al. 2)	– *nietsvermoedende*
f bemachtigen (al. 3)	– *opvallend*
g locatie (al. 5)	– *originele; normale*
h met een gerust hart (al. 5)	– *plaats; plek*
i brochure (al. 6)	– *verkrijgen; te pakken krijgen*
j doorgaans (al. 6)	– *zonder zorgen*

5 Aan welke woorden herken je het vergelijkend verband in alinea 1?
6 Wat wordt in alinea 1 met elkaar vergeleken? (zie vraag 5)
7 In alinea 2 staat tweemaal een doel-middelverband. Noteer bij elk geval het middel en het doel.
8 Welke twee middelen zetten doorverkopers in om aan kaartjes te komen?
9 Aan welke signaalwoorden herkende je die twee middelen? (zie vraag 8)
10 Welke twee risico's loop je als klant bij de eerste manier?
11 Aan welk signaalwoord herken je het tweede risico?
12 'Via deze kanalen weet je zeker dat je wordt doorverwezen naar het officiële voorverkoopadres.' (al. 5) Wat bedoelt de auteur met 'deze kanalen'?
13 Welke signaalwoorden voor chronologisch verband herken je in alinea 6?
14 'Ga daarom naar de site van de club waarvan je de wedstrijd wilt bezoeken of het stadion waar de wedstrijd gespeeld wordt.' (al. 7) Welke reden geeft het signaalwoord 'daarom' aan?
15 Bestaat alinea 8 uit eerst een conclusie en dan een samenvatting of uit eerst een samenvatting en dan een conclusie? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3 ✱

1 Noteer op basis van informatie uit alinea 1 wat in de blokjes bij a en b moet worden ingevuld. Het pijltje betekent 'want'.

a
↑
b

2 Leg uit wat er onlogisch is aan de zin 'Een bijkomend nadeel is […].' (al. 4), als je kijkt naar de context.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 2

Weet waar je koopt

[1] Elke dag kopen duizenden mensen hun kaartjes voor concerten, theatervoorstellingen, voetbalwedstrijden en andere evenementen via internet. Dat gaat lang niet altijd goed. Je belandt als argeloze koper bij het zoeken naar kaartjes namelijk al snel, zonder het te beseffen, op de

site van een doorverkoper. Daar betaal je veel meer voor een toegangskaart dan de oorspronkelijke prijs: soms anderhalf tot wel drie keer meer.

[2] Om kopers op internet te laten denken dat ze met een betrouwbare verkoper in contact zijn, gebruiken doorverkopers als Giggotickets, Onlineticketshop en Tickettribune in hun advertenties de naam van de officiële aanbieder van concert-, theater- of voetbalkaartjes. Die advertenties wisselen per dag, maar één ding hebben ze gemeen: de naam van de officiële verkoper staat nadrukkelijk in de kop en link, zodat ze ogen als 'echte' advertenties. Je denkt dus dat je op de site van de officiële verkoper belandt als je doorklikt, maar je komt op de site van de doorverkoper. Daar kun je kaarten bestellen en afrekenen via iDeal of creditkaart. Als je eenmaal hebt betaald, kun je de koop niet meer ongedaan maken.

[3] Hoe komen die doorverkopers aan kaartjes, soms dagen vóór de officiële startdatum van de verkoop? Daarvoor bestaan twee trucs. De eerste is dat de doorverkopers populaire kaartjes al te koop aanbieden zonder ze in bezit te hebben. Je belandt bijvoorbeeld via Google op hun site, bestelt, betaalt en laat daarbij je persoonlijke gegevens achter. Als de verkoop start, bestelt de doorverkoper de kaartjes onder jouw naam. De kans bestaat dat de doorverkoper geen kaarten weet te bemachtigen en dat pas kort voor de voorstelling aan jou laat weten. Dan heb je dus voor niets betaald en moet je maar zien hoe je je geld terugkrijgt. Het komt ook voor dat je een andere plaats krijgt dan je hebt besteld.

[4] Een andere tactiek is dat doorverkopers hun vrienden, familie en ingehuurde studenten populaire kaartjes laten opkopen. Die verkopen ze vervolgens aan degenen die zonder het te weten op hun site belanden, maar voor een veel hoger bedrag dan de oorspronkelijke prijs, zodat de doorverkopers meer verdienen. Een bijkomend nadeel is dat de kaarten bij de officiële verkooppunten op deze manier snel zijn uitverkocht, waardoor veel consumenten niet meer voor de normale prijs naar het evenement kunnen.

[5] Voor wie op zeker wil spelen bij het kopen van een kaartje, zijn er natuurlijk tips. Zo kun je tickets voor concerten het beste kopen via de website van de artiest, de locatie waar het evenement wordt gehouden of de website van de organisator. Via deze kanalen weet je zeker dat je wordt doorverwezen naar het officiële voorverkoopadres. Daarnaast zijn er ook officiële voorverkoopadressen waar je altijd met een gerust hart je kaartje kunt kopen, omdat ze alleen maar kaarten voor de oorspronkelijke prijs verkopen, met toestemming van de organisator en artiest.

[6] Tickets voor theatervoorstellingen koop je bij het theater. Vrijwel alle theaters, dus ook die bij jou in de buurt, geven ieder jaar omstreeks mei hun brochure uit met het aanbod voor het nieuwe theaterseizoen (september tot en met juni). Kort daarna start doorgaans de kaartverkoop via de website van het betreffende theater. Vanaf september kun je de kaarten meestal ook kopen aan de kassa van het theater.

[7] Bij voetbalwedstrijden moet je helemaal goed opletten waar je koopt. Je wilt immers niet in het vak van de tegenpartij terechtkomen. Ga daarom naar de site van de club waarvan je de wedstrijd wilt bezoeken of het stadion waar de wedstrijd gespeeld wordt.

[8] Kijk dus goed uit waar je een kaartje voor een concert, voorstelling of wedstrijd koopt en laat je niet oplichten. De betrouwbaarste route naar een kaartje begint eigenlijk altijd op de website van de artiest, locatie, organisator of sportclub.

Naar: www.weetwaarjekoopt.nl, op 5 december 2016 en Miriam Bauwer, Consumentengids, juli/augustus 2014

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Kijk jij vaak naar vlogs? Word je door een vlog weleens op het idee gebracht om iets te kopen?
3. Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Licht je antwoord toe.

© Noordhoff Uitgevers bv

4 Met behulp waarvan trekt de auteur in alinea 1 de aandacht van de lezer?
A ☐ een anekdote (grappig verhaaltje)
B ☐ een bijzondere situatie
C ☐ een historisch feit
D ☐ een voorbeeld

5 Aan het eind van alinea 3 staan drie vragen. Noteer van elke vraag in welke alinea('s) hij beantwoord wordt.

6 De woorden *a* tot en met *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a kuur (al. 1)	– *als juist aanvaarden; geloven*
b slogan (al. 2)	– *behandeling; therapie*
c lovende (al. 3)	– *eerste opvoeringen van een toneelstuk of film*
d sluikreclame (al. 3)	– *niet toegestane, stiekeme reclame*
e premières (al. 4)	– *ongedwongenheid*
f aannemen (al. 5)	– *positieve; waarderende*
g spontaniteit (al. 7)	– *producten die afgeleid zijn van een populair product of populaire persoon*
h richtlijnen (al. 8)	– *regels*
i rendabel (kader)	– *slagzin; leus*
j merchandise (kader)	– *winst opleverend*

7 'De toezichthouder wil de sluikreclame in YouTube-video's aanpakken.' (al. 3) Wat wordt er bedoeld met 'aanpakken'?

8 In alinea 4 staat een doel-middelverband. Noteer het middel en het doel.

9 'Sluikreclame werkt, omdat het "verdedigingsmechanisme" dan niet aan staat.' (al. 7) Wat bedoelt de schrijfster met deze zin?

10 In alinea 8 kun je een vergelijkend verband herkennen. Wat wordt met elkaar vergeleken?

11 Aan welke signaalwoorden herken je het vergelijkend verband in alinea 8?

12 In alinea 8 staat ook een doel-middelverband. Noteer het middel en het doel.

13 Bevat de slotalinea een samenvatting van de tekst? Licht je antwoord toe.

Opdracht 5

1 Met een eufemisme wordt iets mooier en/of minder onaangenaam voorgesteld dan het in werkelijkheid is. Welk eufemisme voor 'reclame maken' staat er in de tekst?

2 'Jongeren kijken op tegen de vloggers die ze volgen; ze zien ze als betrouwbaar.' (al. 5) Kun je nog een reden bedenken waarom jongeren vallen voor reclame in YouTube-filmpjes?

Tekst 3

Kassa: vloggen over cola!

[1] In vlog #302 zit Laura Ponticorvo in de auto naar Rockanje (Zuid-Holland), waar ze een kuur volgt om vet te laten verwijderen. Maar eerst: frisdrank. 'Dr. Pepper heeft mij een blikje opgestuurd. Ik ga dat eens proeven. Ken jij Dr. Pepper ook?', vraagt ze aan haar vriend. Ze neemt een slok. 'Dr. Pepper. *Can you handle the taste?* Het is een soort van cola met een fruitsmaakje. Cherry of zo. Héér-lijk.' Ze gaat nog even door. 'Misschien wel leuk om zo'n fles te halen? *Can-you-handle-the-taste!'*

[2] De video, die na een week meer dan 80.000 keer is bekeken, 'is gemaakt in samenwerking met Dr. Pepper'. Maar dat lees je pas als je de omschrijving onder de video aanklikt. Daar staat ook het

© Noordhoff Uitgevers bv

telefoonnummer van de kliniek in Rockanje. Kreeg Laura betaald om de cola te drinken? Moest ze twee keer de slogan van Dr. Pepper uitspreken? Of werd het drankje, zoals ze in de video zei, alleen opgestuurd? En de behandeling van 600 euro in de kliniek, waar haar vlog ruim tien minuten over gaat, krijgt ze die gratis?

[3] Het is te vaak onduidelijk wat er tegenover de lovende woorden van YouTubers staat, vindt het Commissariaat voor de Media. Vloggers nemen hun kijkers mee in hun dagelijks leven, maar 'voor jonge kijkers is het lastig te zien of ze gewoon de HEMA inlopen of betaald krijgen om daar te zijn', zegt de woordvoerder. De toezichthouder wil de sluikreclame in YouTube-video's aanpakken. Waarom maken vloggers sluikreclame? Waarom werkt het? En wat wil het Commissariaat ertegen doen?

[4] 'Samenwerkingen met merken', zoals YouTubers reclame in hun video noemen, komen bij alle grotere vloggers voorbij. Voor hen is reclame maken een manier om van hun video's te kunnen leven. Ze maken series rondom een merk, gaan naar premières of naar winkels om nieuwe collecties te bekijken.

[5] Van YouTubers willen hun volgers graag iets aannemen, blijkt uit het rapport *Voedingsreclame gericht op kinderen*. 'Jongeren kijken op tegen de vloggers die ze volgen; ze zien ze als betrouwbaar. Dit leidt ertoe dat bedrijven graag hun producten in video's laten zien.'

[6] Grote YouTubers (vanaf zo'n 70.000 abonnees) zetten wel in de informatie onder de video dat het om een samenwerking gaat of melden dat in hun video. 'Dat zien we ook wel', zegt de woordvoerder van het Commissariaat. Maar schadelijk is volgens haar de groep vloggers die denkt dat de kijker zelf wel ziet dat iets gesponsord is. 'Zij zeggen: als het product bij me past en ik het anders misschien ook wel zou kopen, waarom zou ik dan in de video vermelden dat het om reclame gaat?'

[7] De 'spontaniteit' waarmee een product wordt aangeprezen, is ook juist de kracht van de reclame. Sluikreclame werkt, omdat het 'verdedigingsmechanisme' dan niet aan staat. Maar het is tegen de YouTube-regels en tegen de bestaande richtlijnen voor reclame op sociale media.

[8] Het Commissariaat wil YouTubers straks kunnen beboeten, net als nu al met traditionele media gebeurt. Daarvoor moeten er eerst nieuwe richtlijnen aangenomen worden door het Europees Parlement. Dat duurt nog zeker twee jaar, denkt de woordvoerder.

[9] Vooruitlopend op die nieuwe richtlijnen wil het Commissariaat dat de YouTube-industrie zelf een systeem bedenkt, met bijvoorbeeld symbolen die in beeld verschijnen als er voor die scène door een merk is betaald. Een soort Kijkwijzer voor YouTube-video's dus, die alle makers gebruiken, zodat duidelijker wordt wanneer iets een advertentie is.

Hoe verdient een YouTuber geld?

- Vloggers krijgen een percentage van de opbrengst van de advertenties die voorafgaand aan hun filmpjes worden afgespeeld. Het is niet bekend hoe hoog die percentages zijn, wel dat de regeling pas bij tienduizenden kijkers rendabel wordt. De meeste YouTubers verdienen geld door reclame te maken. Bedragen variëren van een paar honderd euro voor kleine videomakers tot tienduizenden euro's voor YouTube-supersterren.
- Veel vloggers hebben contracten met Multi Channel Networks (MCN's). Die bedrijven begeleiden de vaak jonge YouTubers en koppelen hen ook aan adverteerders.
- De grootste videomakers verkopen hun eigen merchandise en organiseren hun eigen evenementen. Enzo Knol (bijna 1,4 miljoen abonnees) heeft zijn eigen kledinglijn.

Naar: Romy van der Poel, NRC Handelsblad, 1 december 2016

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
- vergelijkend en samenvattend verband en doel-middelverband in een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een interview uitwerken.

Startopdracht

Lees tekst 1. Werk in tweetallen.

1 Vertel de inhoud van dit gesprek in eigen woorden aan je klasgenoot. Wat vertel je wel en wat laat je weg?

2 Bedenk een titel voor deze tekst.

Tekst 1

Zoon geboren!

Bij de burgerlijke stand van de gemeente verschijnt Jeroen.

Ambtenaar: '*Goedemorgen. Wat kan ik voor u doen?*'

Jeroen: '*Gisteren is mijn zoon geboren en nu kom ik hem inschrijven.*'

Ambtenaar: '*Gefeliciteerd. Welke naam heeft u hem gegeven?*'

Jeroen: '*Mijn vrouw en ik hebben er niet lang over hoeven na te denken, we noemen hem Euro.*'

Ambtenaar: '*Maar meneer, dat is onmogelijk. U mag niet zomaar een naam kiezen. Euro vind ik geen aanvaardbare naam. U weet toch wat de regels zijn? Geen scheldwoorden, spottende namen of bestaande achternamen. Ik weiger uw zoon in te schrijven als Euro.*'

Jeroen: '*Daar snap ik niks van. Bij onze oudste zoon Mark en onze tweede zoon Frank waren er helemaal geen problemen.*'

Theorie

video-uitleg

Een interview uitwerken

Tijdens een interview maak je aantekeningen. Na het interview werk je die aantekeningen uit, bijvoorbeeld om op de website van je school te plaatsen.

Zo werk je een interview uit

- Schrijf de vragen op, *cursief* en zo kort mogelijk.
- Noteer onder elke vraag het antwoord dat de geïnterviewde gaf.
- Vat lange antwoorden samen, laat overbodige informatie weg.
- Schrijf een korte inleiding, waarin je vertelt wie je hebt geïnterviewd, waarover en waarom. Begin met een zin om de lezer nieuwsgierig te maken.
- Zet ten slotte een titel boven het interview, het liefst een opvallend citaat.

In plaats van vragen en antwoorden letterlijk weer te geven, kun je een interview ook uitwerken tot een artikel. Je geeft dan een deel van het interview in eigen woorden weer.

Laat het uitgewerkte interview altijd door de geïnterviewde lezen, zodat die onjuiste informatie of verkeerde citaten kan aanwijzen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Lees tekst 2.

1 Waaraan kun je zien dat deze tekst gebaseerd is op een interview? Noteer drie dingen.
2 Noteer twee interviewvragen waarop in alinea 2 antwoorden te vinden zijn.
3 Lees alinea 3 nogmaals. Op welke vraag wilde de interviewer antwoord hebben?
4 Bedenk een (opvallende) titel voor deze tekst.

Tekst 2

[1] Zondag is het World Food Day, een initiatief van de Verenigde Naties, waarop wereldwijd acties plaatsvinden om honger tegen te gaan. Aanleiding om eens te praten met een medewerker van Voedselbanken Nederland.

[2] 'Naar schatting leven 1,2 miljoen Nederlanders onder de armoedegrens. Acht procent van deze mensen heeft om de dag niet genoeg geld voor een volwaardige warme maaltijd', vertelt de medewerker. 'Zelfs in Nederland hebben dus tienduizenden mensen honger, van wie een deel afhankelijk is van de Voedselbank. Onze organisatie probeert de armste groep van voldoende voeding te voorzien, maar omdat wij afhankelijk zijn van donaties, verschilt per week hoe groot en gezond de pakketten zijn.'

[3] In Nederland wordt soms lichtzinnig over armoede en honger gedacht. 'Je hoort vaak dat je in Nederland geen honger hoeft te lijden. En dat het de eigen schuld van mensen is. Uit de persoonlijke contacten die ik met een aantal cliënten had, blijkt dat ze zich vaak schamen voor hun situatie. Er zitten aardig wat mensen tussen die het voorheen goed voor elkaar hadden. Maar als je eenmaal in armoede bent beland, is het erg moeilijk om er weer uit te komen. Bovendien kan het iedereen overkomen', aldus de medewerker.

Naar: nu.nl, op 20 oktober 2016

Opdracht 2

Kijk nog eens naar de paragraaf *Spreken en gesprekken* uit hoofdstuk 1. Daar staat bij opdracht 2 een letterlijk weergegeven interview met een schrijver. Werk dat interview uit tot een artikel van ongeveer 150 woorden. Volg de stappen hieronder:

1 Kies drie of vier deelonderwerpen uit het interview. Voeg antwoorden samen en laat overbodige informatie weg.
2 Vertel in de inleiding wie 'je' hebt geïnterviewd, waarover en waarom.
3 Zet ten slotte een titel boven de tekst.

Opdracht 3

Werk samen met een klasgenoot. Jullie gaan elkaar interviewen over zakgeld.

1 Bereid in vijf minuten een interview over zakgeld voor. Denk aan vragen over de hoeveelheid zakgeld, wat je ermee moet doen, of je nog andere inkomsten hebt, of je weleens geld leent enz. Schrijf je vragen kort op.
2 Neem elkaar om de beurt in vijf minuten het interview af. Noteer onder elke vraag het antwoord dat de geïnterviewde geeft.
3 Werk het interview uit tot een artikel van ongeveer 150 woorden.
4 Laat het uitgewerkte interview door de geïnterviewde lezen, zodat die onjuiste informatie of verkeerde citaten kan aanwijzen.

Ik kan/weet
- een interview uitwerken (tot een artikel).

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Kijken en luisteren

Je leert naar een reportage kijken.

Startopdracht

Bekijk het fragment uit *EenVandaag*, het begin van een reportage over contant geld.

1. Waarom besteedt *EenVandaag* aandacht aan dit onderwerp?
2. Na de inleiding wordt er gezegd: 'Cash is duur, cash is vies, cash is onhandig, cash kan worden gestolen, cash is onveilig. Weg met cash!' Welke bewering over deze uitspraken is waar?
   A ☐ Het zijn algemene meningen over contant geld.
   B ☐ Het zijn meningen van de man die de voice-over inspreekt.
   C ☐ Het zijn meningen van de manager van het Vlaamsch Broodhuys.
   D ☐ Het zijn vooroordelen over contant geld.
3. Wat zal er in deze reportage te zien en te horen zijn?

Theorie

video-uitleg

Kijken naar een reportage

Een **reportage** is een verslag van een gebeurtenis of een onderzoek.
Onderwerpen voor reportages zijn bijvoorbeeld:
- de reis van een vluchteling naar Nederland;
- een blik achter de schermen bij de dierenambulance;
- een dag uit het leven van een Tweede Kamerlid.

De volgende elementen komen in een reportage voor:
- een **aanleiding** voor de reportage: een actuele gebeurtenis, zoals de diefstal van schilderijen uit een bekend museum, of een actueel verschijnsel, bijvoorbeeld een nieuwe rage;
- beelden die het verslag ondersteunen: denk aan beelden van een grote hal met lopende banden met honderden pakjes in een reportage over online winkelen.

Verder bevat een reportage ook vaak:
- een **voice-over** die de beelden toelicht, de deelonderwerpen met elkaar verbindt en extra informatie geeft;
- interviews met bijvoorbeeld deskundigen of getuigen, of met mensen op straat.

Opdracht 1

Bekijk het vervolg van het fragment bij de startopdracht. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1. Noteer twee redenen waarom het Vlaamsch Broodhuys geen contant geld meer accepteert.
2. Met welke formulering wordt de tweede reden aangekondigd?
3. De voice-over noemt nog een reden om niet meer met contant geld te betalen. Noteer deze reden.
4. Wat is de mening van internetexpert Danny Mekić over een cashloze samenleving?
5. Welke drie aspecten van 'veiligheid' geeft Mekić als reden voor zijn mening?

© Noordhoff Uitgevers bv

6 Wat is de mening van Gijs Boudewijn, directeur van Betaalvereniging Nederland?
7 'Cash is duur', wordt er gezegd. Wordt er voldoende uitgelegd waarom cash duur is? Licht je antwoord toe.
8 Waarom is cash eigenlijk zo duur? Noteer minimaal twee redenen.
9 Leg uit wat de psychologische begrippen *betaalpijn* en *breekangst* betekenen.
10 Hoe denk jij over de toekomst van contant geld?

Opdracht 2

Je gaat kijken naar een filmpje over geld verdienen met *sociale media*. Lees eerst de vragen.

1 Wat is de aanleiding voor deze reportage?
2 Wat doet Vera Camilla voor 'werk'?
3 Hoe verdient Vera Camilla geld met wat ze doet?
4 Wat is een 'social influencer'?
5 Waarom zouden 'social influencers' aantrekkelijk zijn voor bedrijven?
6 Waarom wordt Daan Sip geïnterviewd voor deze reportage?
7 Aan Daan Sip wordt gevraagd of een influencer positief moet zijn over het product dat hij laat zien. Wat is het antwoord op deze vraag?
8 Waarom wordt Barbara Barnes Gravesteijn geïnterviewd voor deze reportage?
9 Serena Verbon geeft aan dat het tegenwoordig moeilijker is om je te onderscheiden dan toen zij vier jaar geleden begon. Hoe kan het dat zij nog steeds succes heeft?
10 Daan Sip noemt een aantal dingen die belangrijk zijn voor een 'social influencer'. Noteer er drie.

Opdracht 3

1 Je gaat een fragment bekijken over de kosten van hardlopen. Wat denk jij dat hardlopen kost? Wat moet je aanschaffen als je wilt gaan hardlopen?

Lees nu eerst de volgende vragen. Bekijk dan het fragment.

2 De voice-over zegt: 'Hardlopen is gratis. Toch?' Zou het antwoord hierop 'ja' zijn? Leg uit waarom (niet).
3 Wat kost hardlopen volgens de hardlopers die in het begin geïnterviewd worden?
4 Klaas laat zich adviseren in een winkel. Behalve schoenen en kleding kan hij volgens de verkoper nog wel wat andere dingen gebruiken. Noteer minstens drie zaken die de verkoper Klaas aanraadt.
5 Klaas moet € 635,45 betalen. Dit vindt hij best veel. Waarom valt het volgens de verkoper uiteindelijk wel mee?
6 Met de spullen uit de sportwinkel ben je er nog niet. Noteer de zin(nen) waarmee de voice-over dit aangeeft.
7 Welke twee dingen die geld kosten, worden vervolgens genoemd?
8 De conclusie is dat hardlopen niet gratis is, maar gemiddeld 275 euro per jaar kost. Waarop zou een hardloper kunnen besparen als hij niet zoveel geld wil uitgeven?

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- vragen over de inhoud van reportages beantwoorden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert mondeling verslag doen.

Startopdracht

1. Je hebt vast weleens mondeling verslag van iets moeten doen. Noteer drie situaties waarin je dat gedaan hebt.
2. Noteer twee regels waaraan een mondeling verslag volgens jou moet voldoen.
3. Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot.

Theorie

video-uitleg

Mondeling verslag doen

Mondeling verslag doen is vertellen over wat je hebt gelezen, gezien, meegemaakt of onderzocht. Je doet verslag van iets waarover jij veel weet en je luisteraar(s) waarschijnlijk niet. Denk aan een boekbespreking of een onderzoeksverslag.
Bij een **zakelijk** verslag over bijvoorbeeld de geschiedenis van geld gebruik je alleen feiten. Bij een **persoonlijk** verslag over bijvoorbeeld een schoolreisje gebruik je feiten, persoonlijke ervaringen en gevoelens.

Zo bereid je een mondeling verslag voor
- Bedenk wat je gaat vertellen. Gebruik zo nodig de **5w+h-vragen**.
- Zet de informatie in een logische volgorde. Denk na over wat logisch is: chronologie, volgorde van belangrijkheid of nog een andere volgorde.
- Maak een spiekbriefje en gebruik dat als hulp.

Zo doe je mondeling verslag
- Vertel aan de hand van je spiekbriefje. Noem in de inleiding het onderwerp en de deelonderwerpen van je verslag en geef in het slot je mening of een samenvatting.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.
- Sta rechtop en maak oogcontact met je publiek.
- Laat eventueel voorwerpen zien om je verslag interessanter te maken.
- Controleer of iedereen je begrepen heeft en beantwoord eventuele vragen.

Opdracht 1

Werk in drietallen. Lees tekst 1.
1. Verdeel de rollen: automobilist, fietser, agent. De agent gaat straks aan de automobilist en de fietser vragen wat er gebeurd is. Bedenk wat jij in jouw rol gaat vragen/vertellen.
2. Voer de gesprekken.
3. Wat is het verschil tussen het verhaal van de fietser en dat van de automobilist?
4. Stelt de agent aan de fietser en aan de automobilist dezelfde vragen? Zo nee, hoe zou dat komen?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

Aanrijding bij scholengemeenschap

Dinsdagmiddag vond er een aanrijding plaats in de Hoefijzerstraat. Een leerling van het Rembrandtcollege botste bij het verlaten van het schoolterrein pardoes op een passerende auto. Iedereen kwam met de schrik vrij en de schade bleef beperkt tot een slag in het voorwiel en een lichte schram op de auto.
Volgens buurtbewoners is de plek waar het ongeluk gebeurde levensgevaarlijk en was het wachten tot er iets zou gebeuren. Mevrouw De Wild, die tegenover de school woont, mopperde dat 'die kinderen ook totaal niet uitkijken en denken dat de hele straat van hen is'.
Anneke Hendrikse, die alles zag gebeuren toen ze met haar dochtertje op weg was naar de speeltuin, was van mening dat de gemeente nu eindelijk maar eens drempels aan moest leggen in de wijk, want 'ze rijden hier altijd als gekken!'.

Opdracht 2

Noteer voor de volgende situaties twee deelonderwerpen voor een persoonlijk verslag en twee deelonderwerpen voor een zakelijk verslag.

1. Een bezoek aan de dierentuin voor de module 'gedrag' bij biologie.
2. Een bezoek aan een (pop)concert voor het vak muziek.
3. Een training bij een plaatselijke sportclub (kies zelf een sport).
4. Een bezoek aan een bejaardenhuis in het kader van de maatschappelijke stage.

Opdracht 3

Werk in tweetallen. Je gaat verslag doen van een praktische opdracht die je kortgeleden voor een ander vak hebt moeten doen, bijvoorbeeld een proefje bij natuurkunde of een werkstuk bij handvaardigheid.

1. Kies een opdracht waar jullie verslag van gaan doen. De een gaat hiervan zakelijk verslag doen (wat moest je doen, welke stappen moest je nemen, wat ging goed, wat niet etc.), de ander maakt er een persoonlijk verslag van (wat vond je ervan om de opdracht te maken, wat was jullie reactie toen er iets misging etc.).
2. Bereid je voor: bedenk wat je wilt vertellen, zet de informatie in een logische volgorde en maak een spiekbriefje.
3. Vorm een groep van vier met een ander tweetal en doe om de beurt verslag.
4. Noteer de overeenkomsten en verschillen tussen de verslagen.

Opdracht 4

Je gaat verslag doen van een boek dat je onlangs gelezen hebt.

1. Noteer de titel en auteur van het boek dat je wilt gebruiken.
2. Noteer wat je over het boek wilt vertellen. Denk aan: samenvatting, personen, opbouw, spanning en eigen mening. Zet de informatie in een logische volgorde.
3. Bedenk een pakkende opening en een goed slot.
4. Zoek één voorwerp dat je kunt laten zien om je verslag te verlevendigen.
5. Maak een spiekbriefje en oefen je verslag een paar keer.
6. Presenteer het verslag aan de klas of neem het op.

Ik kan/weet • helder gestructureerd (zakelijk en persoonlijk) verslag doen van een gebeurtenis. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Woordenschat

Je leert over vaste voorzetsels en voorzetseluitdrukkingen.

Startopdracht

Maak de zinnen *a* t/m *d* eenvoudiger door het onderstreepte groepje woorden te vervangen door één woord. De betekenis van de zin mag niet veranderen.

a De voordelen van kleedgeld zal ik toelichten aan de hand van een voorbeeld.
b Veel ouders bepalen de hoeveelheid zakgeld met gebruikmaking van de gegevens van het Nibud.
c Vroeger beslisten mijn ouders over onze vakantiebestemming, maar na verloop van enkele jaren mochten wij daarover meepraten.
d In het kader van de excursie organiseert de school een informatieavond.

Theorie

video-uitleg

Vaste voorzetsels en voorzetseluitdrukkingen

Vaste voorzetsels komen voor bij:

- werkwoorden, zoals *afhangen van* en *kennismaken met*.
  De betekenis van een werkwoord verandert soms als het gecombineerd wordt met een vast voorzetsel:
  - *rekenen: Op de basisschool leer je rekenen. (sommen maken)*
  - *rekenen op: Ik kan altijd op mijn vrienden rekenen. (vertrouwen)*
- combinaties van zelfstandig naamwoord + werkwoord; denk aan *bezwaar hebben tegen* en *gebrek hebben aan*.
- combinaties van bijvoeglijk naamwoord en werkwoord, zoals *bang zijn voor, blij zijn met* en *dol zijn op*.

Voorzetseluitdrukkingen zijn woordcombinaties als *door middel van* en *in verband met*. Vaak kun je zo'n uitdrukking vervangen door één voorzetsel:

- *door middel van* → *door, met*
- *in verband met* → *door, wegens*

Opdracht 1

Lees de zinnen *a* tot en met *h*.

1 Vul op de plaats van de puntjes het ontbrekende woord in. Kies uit: *aanzien – behoeve – behulp – betrekking – gelegenheid – gevolge – grond – hoofde – ingang – invloed – naam – opzichte.* Je houdt vier woorden over.

2 Vervang de voorzetseluitdrukking door één woord.

a Nadia maakte haar wiskundesommen met … van een geodriehoek.
b Voor de toets begint, wijs ik jullie op de regels met … tot spieken.
c Iedereen weet dat rijden onder … van alcohol ongelukken kan veroorzaken.
d Op … van een vergelijking tussen de hoeveelheid huiswerk heb ik gekozen voor Frans en niet voor Duits.
e De laatste jaren is de procedure ten … van de aanname van nieuwe docenten veel democratischer geworden.
f Ten … van een computerstoring kan ik al een week niet bij mijn bestanden.
g Opa en oma geven een feest ter … van hun gouden huwelijk.
h De premier was aanwezig bij het staatsbanket uit … van zijn functie.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 20 uit de tekst onder elkaar.

2 Van de onderstaande woorden staat de betekenis in het rechter rijtje. Zoek bij elk woord de juiste betekenis.

2	slagzin	– *aangeboden; uitgereikt*
4	gespekt	– *geleid*
5	etymologie	– *ingezet*
7	namen het initiatief	– *naam*
9	sloeg aan	– *oorsprong en geschiedenis van woorden*
11	reputatie	– *slogan; leus*
12	behoeften	– *voorzien van geld*
14	ingeschakeld	– *wensen*
15	district	– *werd populair; werd een succes*
16	uitgeloofd	– *werkgebied*
19	aangestuurd	– *zetten de eerste stap*

3 Gebruik voor de betekenis van de andere woorden de woordraadstrategieën: zoek synoniemen, omschrijvingen, voorbeelden, tegenstellingen en bekende woorddelen. Schrijf de betekenis achter de woorden.

4 Noteer vijf werkwoorden, al dan niet met een zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord, met een vast voorzetsel uit deze tekst.

5 Noteer drie voorzetseluitdrukkingen uit alinea 3.

Tekst 1

Een heitje voor een karweitje

[1] ‘Een heitje voor een (1) karweitje’ was in de twintigste eeuw de (2) slagzin voor een jaarlijkse actie die in de paasvakantie gehouden werd. Padvinders deden allerlei klusjes om geld in te zamelen. Daardoor werd de (3) clubkas van hun vereniging (4) gespekt.

[2] Waar komt de naam ‘heitje’ vandaan? Het Jiddische (Joods-Duitse) woord ‘hei’ betekent ‘vijf’; het gaat terug op de vijfde letter van het Hebreeuwse alfabet: ‘hee’. In woordenboeken over de (5) etymologie *van het Nederlands* staat dat ‘heitje’ (6) stamt uit het Bargoens. Bargoens is een oorspronkelijk door dieven gebruikte geheimtaal. ‘Heitje’ is een verkorting van ‘*heitbas*’ (‘vijf stuivers’). Een heitje was dus een kwartje (25 guldencent).

[3] In 1952 werd voor de eerste keer het ‘heitje voor een karweitje’ in Nederland gehouden. De Nederlandse Padvinders (NPV) (7) namen daartoe het initiatief. Het idee is (8) ontleend aan een gewoonte in Engeland, waar het doen van klusjes in ruil voor geld onder de naam Bob-A-Job een groot succes was. Ook in Nederland (9) sloeg het meteen aan. Welpen en verkenners, leiders en leidsters trokken eropuit om bij

mensen aan te bellen en te vragen of ze ‘een heitje voor een karweitje’ hadden. Naar aanleiding van het werk dat de vele scouts direct na de oorlog hadden verzet bij de (10) wederopbouw van het land, had scouting in Nederland een goede (11) reputatie op het gebied van behulpzaamheid. Een groot deel van de bevolking was dan ook erg enthousiast over het initiatief en deed graag mee met het bedenken van klusjes.

© Noordhoff Uitgevers bv

[4] 'Voor een heitje worden allerlei karweitjes opgeknapt: tuinen worden aangeharkt, kippenhokken opgeruimd en stoepen schoongemaakt', meldde het Nederlandse Polygoonjournaal[1] dat jaar. In 1952 was de Amsterdamse burgemeester d'Ailly een van de eerste 'werkgevers'. Hij liet zijn schoenen poetsen op de Dam. 'De padvinders leren op deze wijze zelf het geld verdienen waarmee ze in bepaalde financiële (12) behoeften kunnen voorzien. Vaak (13) kwam de opbrengst ten goede aan de gebrekkige (ofwel gehandicapte) padvinders.'

[5] Aanvankelijk was het alleen de NPV die deze actie organiseerde. Later werden ook de leden van andere padvindersorganisaties (14) ingeschakeld. Per (15) district werd een prijs (16) uitgeloofd aan de padvinder of padvindster die de meeste 'heitjes' had ingeleverd. Ook toen in 1973 Scouting Nederland werd opgericht, bleef de actie nog een aantal jaren bestaan. Rond 1990 werd ze (17) gestaakt, omdat de landelijke scoutingorganisatie vond dat het (18) toentertijd toch een beetje 'bedelen aan de deur' was, wat de scouts deden. Ervoor in de plaats kwam toen de Nationale Scoutingloterij.

[6] Door een aantal scoutinggroepen wordt in de 21ste eeuw nog steeds een 'heitje voor een karweitje' gedaan, of een actie die erop lijkt. Deze is dan niet landelijk (19) aangestuurd; iedere groep (20) geeft er zijn eigen invulling aan. Afhankelijk van het seizoen worden er cakes of oliebollen gebakken, kaarten getekend of bladeren geharkt.

Naar: scoutwiki.org en onzetaal.nl, op 15 december 2016

[1]Polygoonjournaal: wekelijks nieuwsbulletin dat tot 1987 in de bioscoop vertoond werd.

Opdracht 3

Werk in tweetallen.

1 Er bestaan veel manieren om te zeggen dat iemand heel erg rijk is of heel gemakkelijk geld uitgeeft. Maak met onderstaande woorden korte zinnetjes die beginnen met 'Hij'. In elke zin moet staan dat 'hij' erg rijk is of gemakkelijk geld uitgeeft.
bulken – oprapen – rollen – smijten – verdienen + water – zwemmen

> Voorbeeld: *stinken – Hij is een rijke stinkerd.*

2 Ook zijn er veel spreekwoorden en uitdrukkingen die te maken hebben met geld. Vul op de puntjes een woord in, zodat het spreekwoord of de uitdrukking compleet is.

a Alle … is naar zijn geld.
b Dat is … verdiend geld.
c … voor je geld kiezen.
d Het geld groeit hem niet op de ….
e Geld (alleen) maakt niet ….
f Geld dat stom is, maakt recht wat … is.
g Geld doet alle … open.
h Geld … niet.
i Goed geld naar … geld gooien.
j … is geld.

3 Zoek bij de spreekwoorden en uitdrukkingen de juiste betekenis in onderstaande lijst.

1 *Alle manieren om aan geld te komen zijn toegestaan.*
2 *De prijs van een product zegt vaak iets over de kwaliteit.*
3 *Er is meer in het leven dan rijkdom.*
4 *Geld komt bij hem niet zomaar binnen; hij moet er hard voor werken.*
5 *Geld in een hopeloze zaak steken.*
6 *Met geld kun je strafbare handelingen verdoezelen.*
7 *Met minder genoegen nemen dan je eigenlijk wilde.*
8 *Voor dat geld is hard gewerkt.*
9 *Voor iemand met geld is alles mogelijk.*
10 *Wie de tijd goed besteedt, kan geld verdienen.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
4

Lees tekst 2.

1 Noteer zeven werkwoorden, al dan niet met een zelfstandig naamwoord, met een vast voorzetsel uit deze tekst.

2 Kies een van de onderstaande uitdrukkingen en probeer te achterhalen wat de herkomst ervan is. Je mag ook zelf een verklaring bedenken. Beschrijf deze in een tekstje van ongeveer 100 woorden.

a bankroet zijn (failliet zijn)
b eieren voor je geld kiezen (met minder genoegen nemen dan je wilde)
c geen cent te makken hebben (geen geld hebben om uit te geven)
d geen rooie cent hebben (blut zijn)
e goed in de slappe was zitten (heel rijk zijn)

Tekst 2

Geld over de balk smijten

[1] Iemand die 'geld over de balk smijt' kan slecht met geld omgaan en geeft het onnodig uit. Veel mensen kennen dit gezegde, maar wat is de relatie tussen een balk en het verspillen van geld?

[2] Als je zoekt naar de herkomst van het gooien of smijten van geld over de balk, kom je al snel terecht bij verklaringen die te maken hebben met oude gewoonten uit de landbouw, in dit geval met het voeren van vee. De 'balk' uit de uitdrukking was waarschijnlijk de balk in de stallen boven de ruif, de voederbak voor het vee. Het was bij het voeren van het vee de bedoeling dat het hooi in de ruif werd gegooid. Soms belandde er wat hooi over de balk; dit hooi werd dus verspild. Zo kwam 'over de balk gooien' langzaam synoniem te staan voor 'verspillen'. Later werd het woord 'hooi' vaak weggelaten en kwam daar 'geld' voor in de plaats, zodat de huidige uitdrukking 'geld over de balk smijten' ontstond.

[3] Sommige spreekwoorddeskundigen geven een andere verklaring. Deze slaat op de vroegere handel in koren. De balk is volgens deze verklaring ontleend aan de balk die gebruikt werd om een korenmaat af te bakenen. Als handelaren deze korenmaat vulden tot boven de balk, gaven ze meer koren dan nodig was. Ook dit 'over de balk smijten' was dus een vorm van verspilling.

Naar: www.isgeschiedenis.nl, op 18 december 2016

Opdracht
5

Zoek onderstaande woorden in de puzzel: horizontaal, verticaal of diagonaal, van voor naar achter of andersom. Streep de letters van de woorden die je hebt gevonden door. De letters die overblijven, vormen een woord.

– aankoop	– contant	– rekening
– besteden	– euro	– sparen
– betalen	– inkomsten	– uitgaven
– biljet	– lenen	– verdienen
– cent	– pincode	– zakgeld

N	B	G	A	A	N	K	O	O	P
N	E	T	S	M	O	K	N	I	E
E	S	N	B	I	L	J	E	T	Z
V	T	N	E	C	L	T	D	A	A
A	E	G	N	I	N	E	K	E	R
G	D	N	U	A	D	G	T	O	M
T	E	E	T	N	E	R	A	P	S
I	N	N	E	L	A	T	E	B	A
U	O	E	D	E	U	R	O	V	A
C	T	L	E	D	O	C	N	I	P

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- vaste voorzetsels en voorzetseluitdrukkingen herkennen, begrijpen en gebruiken. 3F

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert over het werkwoordelijk en naamwoordelijk gezegde.

Startopdracht

Maak met de gegeven zinsdelen twee zinnen van ten minste acht woorden:
een zin waarin het onderwerp iets *doet* en een zin waarin het onderwerp iets *is*.
Je maakt dus totaal vier zinnen.

a de glasblazer uit Leerdam / altijd
b sinds gisteren / het kapotte espressoapparaat

Theorie

video-uitleg

Werkwoordelijk of naamwoordelijk gezegde?

Een **werkwoordelijk gezegde** (wg) zegt wat iemand (of iets) dóét:

– *Jurre / gaat / vanmiddag / een nieuwe koptelefoon / kopen.*
  wg = gaat kopen
  Het werkwoord 'kopen' zegt wat Jurre dóét.

Een **naamwoordelijk gezegde** (ng) zegt wat iemand ís (of wordt, blijft, lijkt). Het **werkwoordelijk deel** van het naamwoordelijk gezegde (ww.deel) bevat altijd een vorm van een **koppelwerkwoord** (*zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen*). Het **naamwoordelijk deel** (nw.deel) bevat een zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord. Het geeft een kenmerk of eigenschap van iemand (of van iets).
Let op: het naamwoordelijk gezegde is één zinsdeel, maar het ww.deel en het nw. deel kunnen los van elkaar in de zin staan.

Voorbeeld:

– *Zoë / wordt / over enkele jaren / een succesvolle balletdanseres.*
  ng = wordt [een succesvolle balletdanseres]
  Het naamwoordelijk deel 'een succesvolle balletdanseres' zegt wat Zoë wórdt.

Met dit **stappenplan** bepaal je of er een werkwoordelijk gezegde is of een naamwoordelijk gezegde:

Stap 1 Noteer persoonsvorm en onderwerp.
Stap 2 Vraag: staat er een vorm van *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen in* de zin?

- Nee ↓ wg (pv + bijbehorende ww'en)
- Ja ↓ **Stap 3** Vraag: zegt dit ww wat iemand of iets is (of wordt, blijft, blijkt enz.)?
  - Nee ↓ wg (pv + bijbehorende ww'en)
  - Ja ↓ ng
    Stap 4 Vraag: wat + pv + ow + overige ww'en?
    Antwoord = nw. deel
    ↓
    ng (pv + [nw.deel] + overige ww'en)

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Noteer van de zinnen het wg. Onderstreep het zww, het ww dat aangeeft wat het onderwerp doet.

1 De directeur van het dancefestival heeft de bezoekers gewaarschuwd voor drugs.
2 In de smalle steegjes van de oude stad Bologna kun je leuke souvenirs vinden.
3 De jeugdige brandstichter moest een taakstraf van 480 uur uitvoeren.

Opdracht
2

Noteer van de zinnen het ng. Zet het nw.deel tussen vierkante haken. Dit zegt iets over het ow.

1 Waarom zijn de verkiezingen in Amerika in 2016 zo grimmig geweest?
2 De directeur van de basisschool zou veel liever burgemeester worden.
3 Al in 1960 bleek de jonge Muhammad Ali een onoverwinnelijke bokskampioen.

Opdracht
3

Noteer van de zinnen pv, ow en wg of ng. Doorloop het stappenplan.

Voorbeeld:
– *Is André de graffiti van de muren aan het verwijderen?*

Stap 1	pv = is ow = André
Stap 2	Vraag: Is er een vorm van *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen*? Antwoord: Ja, *is*
Stap 3	Vraag: Zegt het ww wat iemand of iets is (of wordt, blijft, blijkt enz.)? Antwoord: Nee → wg = is aan het verwijderen

1 Over de resultaten van de ploeg was de coach niet tevreden.
2 Hoe vaak worden daders op heterdaad betrapt door de politie?
3 Gelukkig is mijn kleine broertje nog nooit van de trap gevallen.
4 Tot verbijstering van de fans bleek de zangprestatie van de band schrikbarend.
5 Ondanks de tegenvaller zou je niet zo chagrijnig moeten blijven.
6 In september is mijn zusje Judy voor de vierde keer moeder geworden.

Opdracht
4

Noteer van de zinnen: pv, ow, wg/ng, lv, mv, vv en bwb. Zet bij een ng het nw.deel tussen vierkante haken. Niet elke zin bevat alle zinsdelen.

1 Eigenlijk is mijn wollen winterjas van vorig jaar veel te krap.
2 De verhalen van meesterschrijver Roald Dahl blijven verrassend leuk.
3 De zieke patiënt wordt door de verpleegster het allerbeste gegund.
4 Leek die buschauffeur niet erg nieuwsgierig?
5 Ongetwijfeld gaat deze maaltijd heel bijzonder worden voor de gasten.
6 Moest je lang wachten op de uitslag van het sollicitatiegesprek?

Opdracht
5 ✵

Je hebt geleerd dat het wg een werkwoordelijke uitdrukking kan zijn: *De feestganger* ging uit zijn dak. Het ng kan ook een uitdrukking bevatten.
Noteer van de zinnen het wg of ng. Geef de betekenis van de uitdrukking.

1 Frank is in zijn nopjes met zijn nieuwe voetbalschoenen.
2 Tijdens zijn eerste afspraakje met Evelien raakte Nathan de kluts kwijt.
3 Zo trots als een pauw was Ziad op het acteertalent van zijn zus.
4 Zouden alle bruidsparen in de zevende hemel zijn tijdens hun huwelijksreis?

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet	• onderscheid maken tussen een werkwoordelijk en een naamwoordelijk gezegde.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over zelfstandige werkwoorden, koppel- en hulpwerkwoorden.

Startopdracht

Noteer van onderstaande zinnen de hulpwerkwoorden. Hoe weet je dat dit hulpwerkwoorden zijn?

a Je schijnt best aardig te verdienen als tandarts of orthodontist.
b Dat brutale antwoord had je niet mogen geven!
c Heb je genoeg kunnen sparen voor je reisje naar Athene?

Theorie

video-uitleg

Zelfstandig werkwoord, hulpwerkwoord of koppelwerkwoord

Als in een zin met een werkwoordelijk gezegde maar één werkwoord staat, dan is dat een **zelfstandig werkwoord** (zww). Als er meer werkwoorden zijn, staat het zelfstandig werkwoord meestal achter in de zin. De andere werkwoorden (ook de persoonsvorm) zijn dan **hulpwerkwoord** (hww):

– *In de vakantie bezoekt (zww) Veerle graag een museum.*
– *In de vakantie wil (hww) Veerle graag een museum bezoeken (zww).*
– *In de vakantie zou (hww) Veerle graag een museum willen (hww) bezoeken (zww).*

Als in een zin met een naamwoordelijk gezegde maar één werkwoord staat, dan is dat een vorm van een **koppelwerkwoord** (kww): *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen.* Het koppelwerkwoord koppelt een (tijdelijke) eigenschap aan het onderwerp. Als er meer werkwoorden zijn, staat het koppelwerkwoord vaak achter in de zin. De andere werkwoorden zijn dan hulpwerkwoord:

– *Lasergamen is (kww) [echt spannend]!*
– *Lasergamen kan (hww) [echt spannend] zijn (kww)!*
– *Lasergamen zou (hww) weleens [echt spannend] kunnen (hww) zijn (kww)!*

Let op: zodra er meer dan één werkwoord in de zin staat, is de persoonsvorm altijd een hulpwerkwoord.

Opdracht 1

Noteer de onderstreepte ww en zet de juiste afkorting erachter: hww, kww of zww.

1 In ons land mogen zowel mensen als dieren niet gekloond worden.
2 Daarom hebben twee Rotterdammers hun hond laten klonen in Zuid-Korea.
3 Het echtpaar is dolgelukkig met hun nieuwe, gekopieerde huisdier.
4 Hun oude hond, een twaalf jaar oude buldog, is inmiddels overleden.

Opdracht 2

Noteer van de zinnen alle ww en zet de juiste afkorting erachter: hww, kww of zww.

1 Aan de deur komen steeds vaker vrijwilligers collecteren voor het goede doel.
2 Zijn jullie in de kerstvakantie enkele dagen bij familie op Vlieland?
3 Loopt Camiel de Nijmeegse Vierdaagse ondanks zijn blaren uit?
4 Vaak worden door jongeren nepartikelen gekocht voor een hoge prijs.
5 Ondanks alle beschuldigingen bleef de dader rustig tijdens de rechtszitting.
6 In het verleden schijnt de agressieve zwerver heel vriendelijk geweest te zijn.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

Zet op de plaats van de pv het zww of kww. De zin krijgt hierdoor één ww en wordt dus ingekort. Geef ook aan of het ww een zww of een kww is.

1 In de pauze wil Marloes waarschijnlijk M&M's kopen in de foyer.
2 Waarom zouden gorilla's in de dierentuin net mensen lijken?
3 Vandaag heeft alweer een aardbeving plaatsgevonden in het midden van Italië.
4 Zal men in de toekomst de zomer- en wintertijd gaan afschaffen?

Opdracht
4

In welke zin kan het ww *is* zowel een hww als een kww zijn? Licht je antwoord toe.

1 Deze partij horloges is onlangs gestolen door een beruchte bende.
2 Deze partij horloges is gestolen.

Opdracht
5

Lees de tekst. Neem de onderstreepte woorden over en zet de woordsoort erachter: zn, blw, olw, bn, hww, zww, kww, aanw.vnw, vr.vnw, pers.vnw, bez.vnw, vz of bw.

Kleedgeld

(1) Als je 13 of 14 jaar bent, kun <u>je</u> <u>heel</u> goed je eigen kleding aanschaffen. (2) Je krijgt dan <u>kleedgeld</u> van <u>je</u> ouders. (3) Dat houdt in dat je <u>een</u> <u>vast</u> bedrag per maand krijgt, waar je <u>vervolgens</u> zelf <u>je</u> kleding van moet kopen. (4) Er is geen vast bedrag te noemen dat <u>je</u> voor kleding hoort te krijgen. (5) Wel is <u>te</u> zeggen dat <u>je</u> minimaal € 40,- per maand nodig hebt. (6) <u>Voor</u> de <u>hoogte</u> van <u>het</u> kleedgeld zijn geen regels. (7) Net als <u>bij</u> zakgeld is het belangrijk dat je afspraken maakt <u>met</u> je ouders over de <u>besteding</u> van je kleedgeld. (8) <u>Moet</u> je van je kleedgeld alles <u>kopen</u>, ook een winterjas en schoenen? (9) <u>Deze</u> spullen <u>zijn</u> <u>erg</u> duur. (10) Voorkom problemen achteraf <u>door</u> <u>goede</u> afspraken te maken.

Naar: www.jipsite.nl, op 3 januari 2017

Opdracht
6

Telwoorden geven een hoeveelheid (**hoofdtelwoord**) of een volgorde (**rangtelwoord**) aan.

1 Noteer de telwoorden uit onderstaande zin en zet achter elk telwoord of het een hoofdtelwoord of een rangtelwoord is.
Een van de twee drielingen viert de vijfde van de zesde zijn zevende verjaardag.
2 Neem de onderstreepte woorden over en zet de juiste afkorting erachter: hoofdtelw, rangtelw, vr.vnw, bn of bw.
De <u>eerste</u> <u>honderd</u> bezoekers kregen <u>wat</u> muntjes om te besteden aan de <u>vele</u> attracties van het pretpark, dat <u>vandaag</u> de <u>laatste</u> <u>nieuwe</u> bezienswaardigheid opent.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
• zelfstandige werkwoorden, koppel- en hulpwerkwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert voorbeelden gebruiken.

Startopdracht

Lees tekst 1.
1 Noteer drie zaken waarbij de schrijver voorbeelden zou moeten geven om zijn tekst te verduidelijken.
2 Wat kan de schrijver nog meer doen om zijn tekst duidelijker te maken?

Tekst 1

Dure euro?

Veel mensen denken dat we tegenwoordig in euro's betalen wat we vroeger in guldens betaalden. Dit zou betekenen dat alles meer dan twee keer zo duur is geworden. Het CBS heeft onderzocht of dit klopt, door de huidige prijzen van verschillende producten te vergelijken met de prijzen van vroeger. Uit het onderzoek blijkt dat veel dagelijkse boodschappen nauwelijks duurder of zelfs goedkoper zijn geworden. Er zijn wel levensmiddelen die twee keer zo veel kosten als vroeger, maar volgens het CBS heeft dit niets te maken met de invoering van de euro, maar is het een normaal gevolg van de inflatie. Er zijn ook nog producten die meer dan twee keer zo duur geworden zijn, maar de oorzaak daarvan moet gezocht worden in schaarste of verbetering van technologie.

Theorie

video-uitleg

Voorbeelden gebruiken

Een tekst of een spreekbeurt wordt leuker en duidelijker als je nu en dan een **voorbeeld** gebruikt. Met een voorbeeld leg je een moeilijk woord uit of maak je een situatie duidelijk.
Een voorbeeld kan kort zijn (een paar woorden), maar ook lang (een hele alinea). Soms kun je als eerste alinea van een tekst of een spreekbeurt een voorbeeld geven dat het onderwerp duidelijk maakt.

Je kunt een voorbeeld aankondigen met een **signaalwoord** (*bijvoorbeeld, neem nou, zo, zoals, als, denk maar aan*):
Het gaat al jaren slecht met de meeste weidevogelsoorten in Nederland. Cijfers van het CBS toonden vorig jaar aan dat bijvoorbeeld het aantal grutto's, scholeksters en veldleeuweriken steeds verder daalt. De Vogelbescherming waarschuwt dat op termijn nog slechts 1500 grutto's overblijven.

Als je in voorbeelden cijfers noemt, maak ze dan zo aansprekend mogelijk. In het voorbeeld hierboven staat 'nog slechts 1500 grutto's'. Maar hoe weinig is dat en hoe erg is het? Je kunt er iets aan toevoegen, waardoor de ernst van de situatie duidelijker wordt:
Dit is erg weinig, want rond 1960 broedden er in Nederland jaarlijks ongeveer 120.000 paren van deze vogelsoort. En zelfs in 2015, dat door wetenschappers het 'slechtste jaar in de geschiedenis van de grutto' werd genoemd, werd het aantal vogels nog geschat op zo'n 40.000. Een forse afname ten opzichte van 1960, maar nog altijd een stuk meer dan 1500.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Vul de zinnen aan met duidelijke voorbeelden. Je mag lidwoorden toevoegen.

1 Nederland heeft al jaren geen echte natuurrampen meegemaakt. Voorbeelden van natuurrampen zijn …, … en ….
2 Karel wil in de dierentuin het liefst heel lang kijken bij de wilde dieren, zoals …, … en …, maar Helen vermaakt zich juist het meest bij de kleine dieren, bijvoorbeeld … en ….
3 De eerste mobiele telefoons werden vooral gebruikt om te bellen en te sms'en. Nu denken we bij het gebruik van mobiele telefoons eerder aan …, … en ….
4 Op school heb je behalve talen en exacte vakken als … en … ook vakken waar je meer je creativiteit in kwijt kunt. Denk aan … en ….

Opdracht 2

Bedenk bij onderstaande zinnen twee vervolgzinnen met voorbeelden.

1 Als iemand ergens extreem bang voor is, kan het zijn dat hij een fobie heeft.
2 Veel pubers mogen hun zakgeld niet alleen maar uitgeven aan leuke dingen, maar moeten er ook andere zaken mee betalen.

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Noteer drie voorbeelden die in de tekst genoemd worden.
2 Werk een van de voorbeelden uit in een alinea van ongeveer 50 woorden.
3 Wissel je werk uit met dat van een klasgenoot en beoordeel elkaars alinea. Let daarbij op het volgende:
– *Is duidelijk welk voorbeeld uitgewerkt wordt?*
– *Heeft de ander het voorbeeld goed uitgewerkt?*
– *Heeft de ander gevarieerd in woordgebruik en zinsopbouw?*

Tekst 2

Uitverkoop!

Als je door een willekeurige winkelstraat in Nederland loopt, zou je haast denken dat het voortdurend uitverkoop is. Overal staan borden met 'sale', 'hoge kortingen' en 'nu halve prijs' of er staan rekken met afgeprijsde artikelen voor de deur. Toch zijn er nog steeds producten die alleen in een bepaalde periode met hoge kortingen aangeboden worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor kleding, maar ook voor kerstartikelen en tuinmeubelen.

Opdracht 4 ✱

Bekijk zin *a* en *b*.

1 Welke zin is makkelijker te begrijpen en hoe komt dat?
2 Formuleer soortgelijke zinnen met de woorden 'architect', 'brug', 'ingestort'.
a De nog steeds als een groot dichter bekendstaande leadzanger van de band The Doors is helaas veel te jong overleden.
b De leadzanger van de band The Doors, die nog steeds bekendstaat als een groot dichter, is helaas veel te jong overleden.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
• mijn tekst aantrekkelijker en duidelijker maken door het gebruik van voorbeelden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Spel

Je leert over koppelteken en weglatingsstreepje.

Startopdracht

Lees de woorden bij *a* tot en met *d*. Welke zijn lastig te lezen en hoe komt dat? Hoe zou je dat probleem kunnen oplossen?

a autoonderdeel – autoband – autoexpert
b meeademen – meeeten – meebeleefd
c skistok – skievenement – skijas
d mangoijs – schepijs – chocoladeijs

Theorie

video-uitleg

Koppelteken en weglatingsstreepje

Als **koppelteken** en als **weglatingsstreepje** gebruik je een liggend streepje: *e-mail*, *zomer- en wintertijd* (zomertijd en wintertijd).

Je gebruikt het koppelteken

- in samenkoppelingen, die anders onoverzichtelijk worden:
  – *kant-en-klaarpakket, doe-het-zelver;*
- in samenstellingen tussen klinkers die je ook samen kunt uitspreken, de zogenaamde ‘botsende klinkers’, zoals: *aa, ai, au, ii, oe, oo, ou, ui*:
  – *radio-uitzending, na-apen, havo-opleiding* (maar: *cameraopstelling, miniuitvoering*);
- bij letters, cijfers, andere tekens, afkortingen en *St* of *Sint*:
  – *S-bocht, A4-formaat, @-teken, Sint-Maarten* (maar als je een afkorting zonder hoofdletters als woord uitspreekt, komt er geen koppelteken: *havodiploma, viproom, pinautomaat*);
- bij aardrijkskundige namen of woorden die daarvan afgeleid zijn:
  – *Zuid-Spanje, Noord-Afrikaan;*
- in woorden met de voorvoegsels *adjunct-*, *aspirant-*, *bijna-*, *ex-*, *interim-*, *kandidaat-*, *leerling-*, *niet-*, *non-*, *oud-*:
  – *leerling-verpleegster, ex-roker, oud-voorzitter;*
- als het tweede deel van de samenstelling een hoofdletter heeft:
  – *on-Hollands, pro-Amerikaans;*
- in samenstellingen van twee gelijkwaardige woorden:
  – *zwart-wit, hotel-restaurant.*

Je gebruikt het weglatingsstreepje

- als je een deel van een woord weglaat:
  – *in- en uitvoer* (invoer en uitvoer), *jongensjassen en -petten* (jongensjassen en jongenspetten).

  Let op: gebruik geen weglatingsstreepje als je een heel woord weglaat: dure en goedkope oorbellen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Schrijf de woorden zo mogelijk aan elkaar. Gebruik alleen een koppelteken als dat nodig is voor de uitspraak.

1 politie academie
2 studie avond
3 rij examen
4 domino effect
5 gala avond
6 televisie antenne
7 auto ongeval
8 koffie uurtje

Opdracht
2

Schrijf de woorden zo mogelijk aan elkaar. Gebruik een koppelteken volgens de regels.

1 Oost Europees
2 $ teken
3 non actief
4 aspirant verkoper
5 intake gesprek
6 half om half
7 anti roker
8 havo leerling

Opdracht
3

Schrijf de woorden zo mogelijk aan elkaar. Laat weg wat je mag weglaten en plaats zo nodig een koppelteken of weglatingsstreepje.

1 keelarts, neusarts en oorarts
2 rode rozen en witte rozen
3 pro Deo advocaat
4 huis aan huis blad
5 aan knop en uit knop
6 audio visueel
7 hoofdstraten en zijstraten
8 kerstbomen en kerstballen

Opdracht
4

Als verschillende woorden samen een begrip vormen, schrijven we de woorden aan elkaar: *langeafstandsloper*. Als we de woorden los schrijven, kunnen ze een andere betekenis krijgen. Wat is het verschil in betekenis tussen onderstaande woordparen?

1 viezeluierzakjes / vieze luierzakjes
2 blauweverfpot / blauwe verfpot
3 grotestadsbewoner / grote stadsbewoner

Opdracht
5

Noteer de juiste spelling van de onderstreepte woorden.

1 Tijdens de opening…eremonie droeg Izak een keurig ja…uet.
2 De regels omtrent hyg…ne worden in de horeca vaak ope…lijk overtreden.
3 Deze theatervoorstelling op basis van een oude l…gende is door Ivo geregi…eerd.
4 In een hiërar…ische organisatie is de ene functie belangrijker dan de andere.
5 In *Nieuwsuur* vertelt de …ournalist iets te enth…siast over de kabinetsplannen.
6 De vogelspotters observeerden havi…, maar ook kievi… en leeuweri….

Opdracht
6 ✱

Het is *oud-voorzitter*, maar *oudpapierprijs* en je schrijft *naald- en loofbomen*, maar *dennenbomen en spoorwegbomen*.
Schrijf de woorden zo mogelijk aan elkaar. Laat weg wat je mag weglaten en plaats zo nodig een koppelteken of weglatingsstreepje.

1 oud sportman
2 kei hard en kei hard
3 krantenkop en koffiekop
4 televisiefilms en televisiedocumentaires
5 autobussen en brievenbussen

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • koppelteken en weglatingsstreepje correct gebruiken. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd: *-d* of *-dt*?

Startopdracht

Noteer de juiste vorm van de persoonsvorm tegenwoordige tijd. Bij welke zinnen kan de persoonsvorm problemen geven met de spelling? Leg uit.

a De leerling-verpleegster … (verbinden) de wond zo zorgvuldig mogelijk.
b Na een moeizaam begin … (werken) Maurice nu hard voor een mooi cijfer.
c … (vertrouwen) jij Era jouw nieuwe spijkerjack toe?
d Morgen … (worden) jij om 9.00 uur verwacht bij de orthodontist.

Theorie

video-uitleg

Lastige werkwoordsvormen: *-d* of *-dt*?

Bij het schrijven van de persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt) is vaak de keuze tussen *-d* en *-dt* een probleem. Je hoort het verschil immers niet, maar je schrijft het wel. Dit probleem komt alleen voor bij werkwoorden met in de infinitief een *d* voor de uitgang *-en*, zoals *aanmelden, aanraden, antwoorden, landen, opladen, verbranden* en *vermoeden*.

Zo kies je tussen *-d* en *-dt*

- Bepaal eerst welk onderwerp er bij de persoonsvorm hoort.
- Kies vervolgens voor *-d*:
  - als het onderwerp het woord *ik* is → *Ik laad mijn telefoon op. Antwoord ik voor mijn beurt?*
  - als het onderwerp het woord *jij* of *je* is dat **achter** de persoonsvorm staat → *Meld jij ons even aan? Vermoed je (= jij) ook dat dit niet klopt?*
- Kies voor *-dt*:
  - in alle andere gevallen in het enkelvoud → *Het vliegtuig landt om drie uur.*
    Verbrandt je (= jouw) vader zijn rommel?
    De docent raadt je (= jou) aan goed te leren voor de toets.
    Je laadt mijn iPad toch wel op tijd op?
    De minister antwoordt op de vraag.

Let op: Bij werkwoorden met in de infinitief geen *d* voor de uitgang *-en* krijg je dus nooit een pvtt op *-d* of *-dt*. Formuleringen als **Hij beroofd* of **Jij verbouwdt* zijn fout, want in *beroven* en *verbouwen* zit geen *d*. (Het sterretje, een asterisk, betekent: 'ongrammaticaal'.)

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Onderstreep de juiste vorm van de pvtt.

1 Je **verraad / verraadt** toch zeker je spiekende klasgenoot niet?
2 De vader van het grote gezin **laad / laadt** de caravan al dagen van tevoren in.
3 Ik **bevind / bevindt** mij momenteel in een lastige situatie.
4 In de tuin van de buren **bespied / bespiedt** de kat de vogels.
5 **Vind / Vindt** je dit compromis wel een goede oplossing?
6 Normaal gesproken **vergoed / vergoedt** de verzekering deze inbraakschade.

Opdracht
2

Noteer de juiste vorm van de pvtt.
1 ... (houden) de paraplu stevig vast met deze harde wind!
2 De Nederlandse economie ... (herstellen) veel langzamer dan verwacht.
3 Na een lange wandeling ... (belanden) de verdwaalde toerist in een idyllisch dorp.
4 ... (worden) je vriendin Enola ook uitgenodigd voor Franks verjaardag?
5 De geschaafde knie van het gevallen meisje ... (bloeden) nog altijd hevig.
6 Hopelijk ... (gebeuren) er niets vervelends bij de volgende kampioenswedstrijd.

Opdracht
3

Maak met elk van de onderstaande woorden een zin. Je maakt dus totaal acht zinnen. Er moeten twee vragende zinnen bij zijn.
1 verslindt; verslonden
2 beloofd; belooft
3 verroestte; verroeste
4 onthoudt; onthoud

Opdracht
4

De schrijfwijze kan de betekenis van het woord bepalen. Wat is het verschil in betekenis tussen de krantenkoppen? Vergelijk de *a*-zinnen met de *b*-zinnen.
1 *a* Moordenaar bekent
b Moordenaar bekend
2 *a* Premier verbaast
b Premier verbaasd

Opdracht
5

Noteer eerst de vorm (pvtt – pvvt – gw – vd – inf – od – bn) en daarna de juiste spelling. Kies indien mogelijk de tt.
1 Na de melding ... (vinden) de boswachter het ... (doden) hert al snel.
2 Houtwormkevers kunnen veel schade ... (aanrichten) aan houten meubelen.
3 Tijdens de excursie hebben de oudere leerlingen de eersteklassers ... (begeleiden).
4 Luid ... (schreeuwen) ... (vluchten) de ... (schrikken) bewoner eergisteren uit het ... (instorten) pand.
5 Pas na middernacht heeft de ober de kaarsen in het restaurant ... (doven).
6 ... (aanvaarden) jij ook de nadelen van de geboden oplossing?

Opdracht
6 ✱

In sommige zinnen staan meer persoonsvormen. Zulke zinnen noemen we *samengestelde zinnen*. Noteer de juiste spelling van de ww.
1 De ... (aanhouden) man ... (stribbelen) tegen toen de agent zijn bagage ... (inspecteren).
2 ... (melden) jij de docent straks dat Ineke zich overal mee ... (bemoeien)?
3 Het ... (verbazen) mij dat jij dit weet, want ik heb het niemand ... (vertellen).
4 Slechts een enkeling ... (zich realiseren) wat er allemaal met dit afval ... (gebeuren).

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • persoonsvormen in de tegenwoordige tijd op *-d* en *-dt* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Maakt geld echt gelukkig?

Je kent inmiddels veel spreekwoorden en uitdrukkingen over geld, zoals 'Geld stinkt niet' en 'Tijd is geld'. Als er zoveel wijsheden over een onderwerp zijn, zal het wel belangrijk zijn. Hoe belangrijk is geld eigenlijk voor jou?

Jullie maken een eenmalige bijlage over geld voor een landelijke krant gericht op jongeren van 13 tot 17 jaar. Zorg ervoor dat jullie verschillende teksten aanbieden, zodat er voor iedere jongere iets interessants te lezen is.

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- aantekeningen maken;
- een interview uitwerken;
- een rapportage maken.

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F • Ik kan vergelijkend en samenvattend verband en doel-middelverband in een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een interview uitwerken (tot een artikel).
Kijken en luisteren	• Ik kan vragen over de inhoud van reportages beantwoorden. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan helder gestructureerd (zakelijk en persoonlijk) verslag doen van een gebeurtenis. 2F
Woordenschat	• Ik kan vaste voorzetsels en voorzetseluitdrukkingen herkennen, begrijpen en gebruiken. 3F
Grammatica zinsdelen	• Ik kan onderscheid maken tussen een werkwoordelijk en een naamwoordelijk gezegde.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan zelfstandige werkwoorden, koppel- en hulpwerkwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan mijn tekst aantrekkelijker en duidelijker maken door het gebruik van voorbeelden. 2F
Spelling	• Ik kan koppelteken en weglatingsstreepje correct gebruiken. 3F
Spelling werkwoorden	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige tijd op *-d* en *-dt* correct spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

© Noordhoff Uitgevers bv

Aantekeningen

© Noordhoff Uitgevers bv

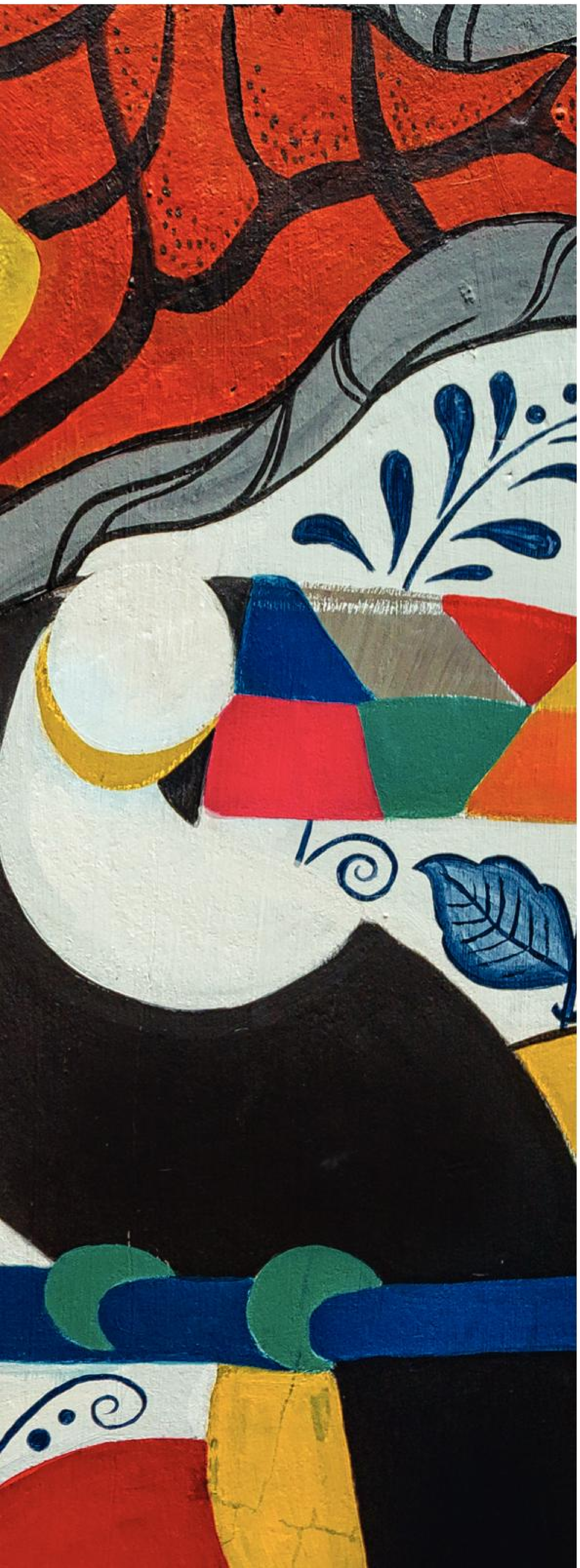
© Noordhoff Uitgevers bv

Hoofdstuk 4

Mooi

© Noordhoff Uitgevers bv

Waar komen onze woorden vandaan?

'School' betekent 'vrije tijd'. In het woordenboek staat bij 'school' onder andere: <Lat. *schola* <Gr. *scholè* (vrije tijd, liefhebberij, studie). Ons woord 'school' is dus via het Latijn afgeleid van dat Griekse woord *scholè*. Wie op deze manier de herkomst van woorden uitzoekt, houdt zich bezig met **etymologie** ('woordafleidkunde'). Op etymologiebank.nl vind je de herkomst van heel veel woorden.

→ ***Zoek uit waar de woorden* barbecue, sinaasappel en spaghetti *vandaan komen.***

Een een-tweetje

Veel van onze woorden komen uit het Frans. Toch zijn sommige van die woorden niet zo Frans als we denken. Als je de etymologie van het woord *boulevard* opzoekt, vind je dat dit woord van het Nederlandse 'bolwerk' (= vestingwerk) is afgeleid. De Fransen namen het over, maakten er *boulevard* van en vervolgens namen wij dát weer over. Een soort een-tweetje.

→ ***Bedenk vijf woorden uit het Frans die wij in het Nederlands gebruiken. Zoek op wat hun herkomst is.***

Met een korreltje zout

Als je een verhaal 'met een korreltje zout neemt', dan geloof je het niet helemaal, omdat de verteller het wat overdrijft. In het Latijn heeft het woord 'zout' (*sal*) de bijbetekenis 'slimheid'. Daardoor betekende *cum grano salis* niet alleen 'met een korrel zout', maar ook 'met een beetje gezond verstand'. Dat heb je nodig om een verhaal op z'n juiste waarde te schatten. Zo kreeg de uitdrukking haar huidige betekenis.

→ ***Zoek uit waar de uitdrukking* Geld stinkt niet *vandaankomt.***

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Je leert over feiten, meningen en argumenten.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding en lees onderstaande woorden. Verdeel ze in twee groepen en licht je keuze toe.
aantrekkelijk – belachelijk – blauwe tong – blokjespatroon – eng – kaal hoofd – lelijk – mooi – oorbellen – piercings – walgelijk – zwarte baard

Theorie

video-uitleg

Feiten, meningen en argumenten

Een **feit** is iets waarvan je kunt controleren of het waar of onwaar is:
– *Het Paleis op de Dam staat in Amsterdam.*
– *Het Paleis op de Dam heeft een knaloranje voordeur.*
De eerste zin is een voorbeeld van een waar feit; de tweede zin is een voorbeeld van een onwaar feit. Je kunt beide feiten controleren door naar de Dam in Amsterdam te gaan.

Een **mening** of **standpunt** is wat iemand van iets vindt. Met iemands mening kun je het eens of oneens zijn. Een mening herken je soms (maar lang niet altijd!) aan signaalwoorden als *ik vind, volgens mij, lijkt mij, naar mijn mening, mijns inziens*.

Als iemand zegt waaróm hij een bepaalde mening heeft, gebruikt hij een **argument**. Een argument herken je aan signaalwoorden als *want*, *omdat*, *namelijk* en *immers*:
– *Je zou dat blauwe jasje aan moeten doen naar het Lentefeest. (= mening) Dat staat je namelijk geweldig! (= argument)*

Opdracht 1

Lees tekst 1.

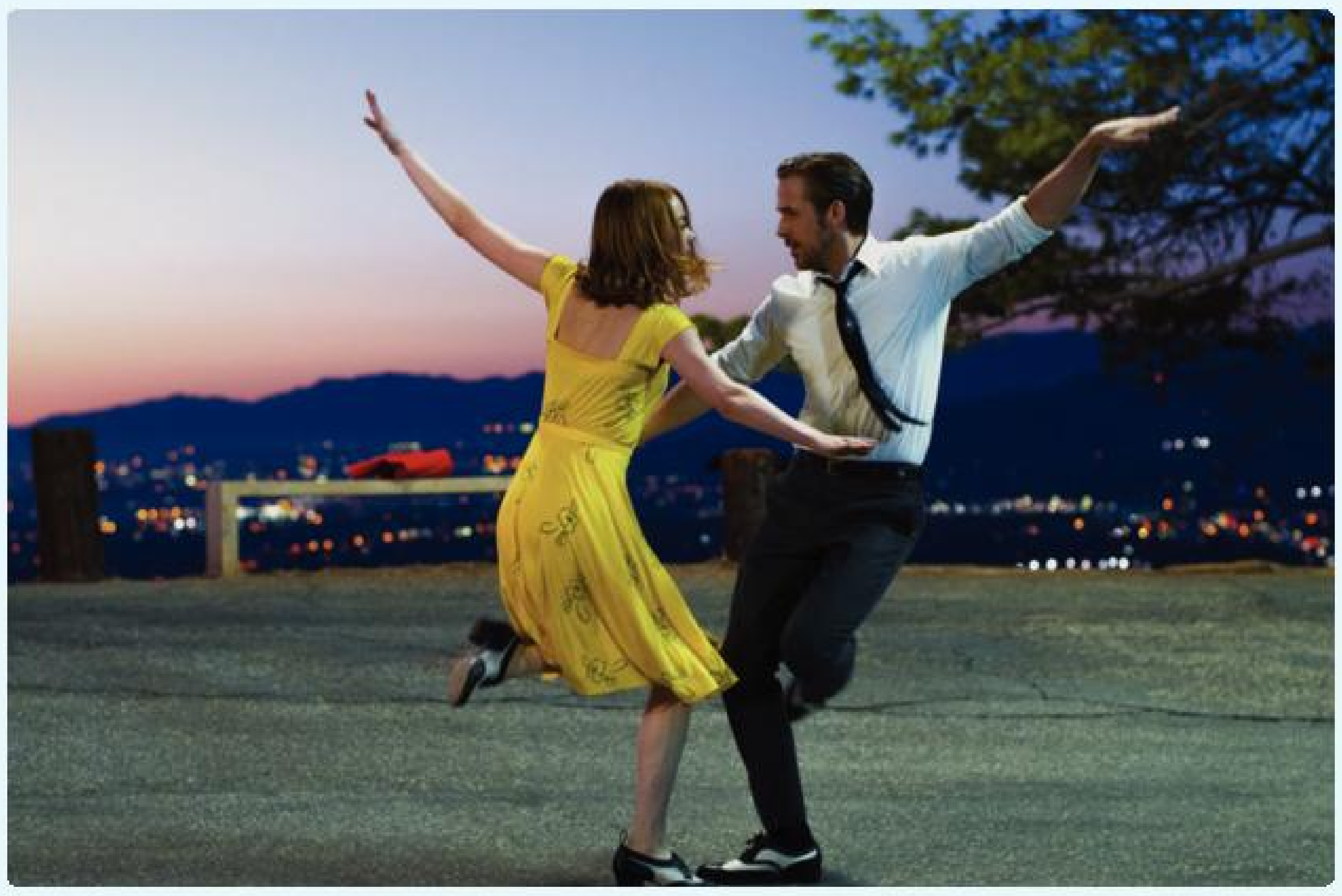
1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. ‘Bij de Oscaruitreiking kreeg de film maar liefst zes prijzen van de jury.’ (al. 2) Is dit een feit of een mening? Licht je antwoord toe.
3. Welke mening herken je in alinea 2?
4. Wat is het argument bij deze mening (zie vraag 3)?
5. Welke vier deelonderwerpen komen in het middenstuk aan de orde?
6. ‘Ten eerste zijn de hoofdrolspelers geweldig gekozen.’ (al. 3) Wat is het argument bij deze mening?
7. ‘Het thema, de steeds terugkerende melodie, is ook al zo bijzonder.’ (al. 4) Noteer de twee argumenten bij die uitspraak.
8. ‘Die worden ontzettend goed uitgevoerd.’ (al. 5) Formuleer op basis van de tekst zelf de mening waarbij dit argument past.
9. Noteer een mening en een argument uit alinea 6.
10. Aan welk signaalwoord herken je het argument in alinea 6?

© Noordhoff Uitgevers bv

11 Noteer een mening en een argument uit alinea 7.
12 Aan welk signaalwoord herken je de mening in alinea 7?

Tekst 1

Een weergaloze film

[1] Laatst zag ik de musicalfilm *La La Land*. In deze film droomt Mia ervan actrice te worden in Hollywood. Tussen het serveren van koffie door rent ze van de ene auditie naar de andere. Jazzmuzikant Sebastian speelt piano in sjofele clubs om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen en droomt van een eigen jazzclub. Ze vinden elkaar in hun liefde voor dromen, en uiteraard ook voor elkaar.
[2] *La La Land* is een moderne zang- en dansfilm. Bij de Oscaruitreiking kreeg de film maar liefst zes prijzen van de jury. Ik vind dat terecht, want *La La Land* is echt heel mooi.
[3] Ten eerste zijn de hoofdrolspelers geweldig gekozen. Het zijn twee jonge filmsterren naar wie je eindeloos blijft kijken: Emma Stone en Ryan Gosling. Ze wandelen, dwalen en dansen door Los Angeles en spelen levensecht hoe verliefd ze op elkaar zijn en hoe ze dromen van een carrière.
[4] Verder is de muziek fantastisch. De film zit vol met nummers die je laten swingen in je stoel. Het thema, de steeds terugkerende melodie, is ook al zo bijzonder. Het roept veel emoties op en is werkelijk prachtig.
[5] Waar ik ook zo van genoten heb, zijn de dansnummers. Die worden ontzettend goed uitgevoerd. Neem het openingsnummer: een gigantische file op de snelweg verandert in een flitsende show wanneer tientallen passagiers uitstappen en beginnen te dansen en zingen over hun dromen.
[6] En dan de kleuren in de film: veel helder groen, rood, geel, blauw en paars. Die maken het kijken ernaar tot een speciale belevenis; ze zorgen namelijk voor een heel aparte sfeer. Het verhaal speelt zich af in onze tijd, maar je hebt echt het gevoel dat je naar de jaren 60 van de vorige eeuw zit te kijken, toen er ook heel veel in heldere kleuren gefilmd werd.
[7] Kortom, *La La Land* bevat genoeg ingrediënten die de film een echte topper maken. Daarom zul je dit een prachtige film vinden, zelfs als je niet echt van filmmusicals houdt.

Opdracht 2

Lees tekst 2.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 De woorden *a* tot en met *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a initiatief (al. 1)	– *beroemde voorbeelden*
b als eerste uit de bus zijn gekomen (al. 2)	– *gebeurtenissen*
c genomineerden (al. 3)	– *gewonnen hebben bij een verkiezing*
d gepromoot (al. 3)	– *idee*
e iconen (al. 3)	– *kandidaten*
f taferelen (al. 3)	– *naar de bodem zakken*
g gedaan zijn (al. 6)	– *naar voren geschoven*
h ongecontroleerd (al. 6)	– *regelen*
i sturen (al. 6)	– *voorbij zijn*
j bezinken (kadertekst)	– *zonder regels*

© Noordhoff Uitgevers bv

3 ‘Ik vind dat heel begrijpelijk.’ (al. 2) Welke twee argumenten geeft Joeri Lamers voor deze mening?
4 Waarom noemt Joeri Lamers het voorbeeld van het filmpje over het scheermesje? (al. 3)
5 Staan er in alinea 3 vooral feiten of meningen? Licht je antwoord toe.
6 Welk doel-middelverband herken je in alinea 3? Noteer ook het signaalwoord waaraan je het herkent.
7 Er staat nog een doel-middelverband in alinea 3, maar nu zonder signaalwoord. Wat is het middel en wat is het doel?
8 Noteer op basis van informatie uit alinea 4 wat bij a en b moet worden ingevuld. Het pijltje betekent ‘want’.

a
↑
b

9 In alinea 5 wordt een mening onderbouwd met feiten. Noteer zowel de mening als de feiten.
10 Is Joeri Lamers bang voor drukte in het Waddenzeegebied? Baseer je antwoord op alinea 6 en licht je antwoord toe.
11 Ben je weleens in het Waddengebied geweest? Wat vond je ervan? Ben je het eens met de uitslag van de verkiezing?
12 Wat is de functie van de kadertekst?
13 Bij deze tekst staan twee afbeeldingen. Noteer van elke afbeelding het doel: de tekst verfraaien, de aandacht trekken, de tekst verduidelijken of de tekst aanvullen.

Opdracht 3 ✱

1 Vind je de eerste zin van de tekst toepasselijk? Waarom (niet)?
2 Volgens de ‘regels’ over de indeling van een tekst zou alinea 7 geen goede slotalinea zijn. Leg uit wat je daartegen kunt inbrengen.
3 Leid met behulp van de kadertekst en de tweede afbeelding af waar zich een ‘zachte’ grens tussen zoet en zout water bevindt. Licht je antwoord toe.

Tekst 2

De Wadden zijn het mooist

[1] Spiegeltje, spiegeltje aan de wand, wat is het mooiste van het land? Het Waddengebied, zo bleek uit de verkiezing van het mooiste natuurgebied van Nederland. De verkiezing was een initiatief van de staatssecretaris van Economische Zaken, die ook verantwoordelijk is voor natuur.
[2] ‘Stiekem hadden we het wel verwacht’, zegt Joeri Lamers. Hij is boswachter op het eiland Terschelling en hoorde maandag dat ‘zijn’ Wadden bij de verkiezing als eerste uit de bus zijn gekomen. ‘Ik vind dat heel begrijpelijk. Het is ontzettend mooi en iedereen kent het Waddengebied wel als het grootste natuurgebied van Nederland.’

© Noordhoff Uitgevers bv

[3] Het publiek kon stemmen op dertien genomineerden. De Veluwe (Gelderland) en Nationaal Park Hollandse Duinen (Zuid-Holland) werden tweede en derde en een vakjury voegde daar nog een vierde winnaar aan toe: NLDelta Biesbosch-Haringvliet (Noord-Brabant, Zuid-Holland). De winnaars krijgen elk driehonderdduizend euro en worden gepromoot als iconen van de Nederlandse natuur. 'Dat geld gaan we gebruiken om het gebied nog beter te beschermen en mooier te maken', vertelt Lamers. 'We willen graag dat iedereen ziet hoe bijzonder het is.' Neem het filmpje van een scheermesje[1] dat zichzelf ingraaft, dat op de Facebookpagina van Staatsbosbeheer staat en inmiddels ook op YouTube. Het is 753.000 keer bekeken en heel vaak *geliket*. 'Dat soort taferelen zijn hier gewoon', zegt Lamers. 'Dat willen we laten zien.'

[4] Volgens de boswachter zou iedereen eens moeten wadlopen. Dan maak je een (lange en zware) wandeling over het wad als het laag water is, onder leiding van een gids, waarbij soms overgestoken wordt van of naar een Waddeneiland. Je doet dat allemaal zonder het contact met de vaste grond te verliezen. Lamers: 'Je loopt eigenlijk over de bodem van de zee. Doe je dat zes uur later, dan sta je tot aan je kin onder water! Ik vind wadlopen altijd weer een geweldige ervaring. Je ziet dan namelijk iets wat je anders nooit ziet: wat er ónder dat water leeft, schelpen met beestjes erin bijvoorbeeld. Prachtig mooi.'

[5] Maar de Wadden zijn meer dan het wad, volgens de boswachter. 'Je hebt immers ook de eilanden zelf en de kwelders[2]. Ik vind het oostelijk deel bij Rottum het allermooist. Daar is het nóg stiller dan op andere plekken en er liggen verschillende zandbanken.'

[6] Zal het trouwens niet snel gedaan zijn met die rust als de Wadden nog meer bezocht worden? 'Als dat bezoek ongecontroleerd gaat misschien wel', denkt Lamers. 'Maar het Waddengebied is heel groot. Er zijn hele stukken waar je niet mag komen, omdat je anders de rust voor de vogels verstoort. Zo kun je het een beetje sturen. Aan de rand van zo'n plek kunnen we bijvoorbeeld een vogelhut neerzetten, zodat je er tóch wat van mee krijgt.'

[7] Voor wie voor het eerst een bezoekje aan de Wadden brengt, heeft Lamers wel wat tips: 'Ga eens op een dijk zitten. Het barst er van de vogels, die van het noorden naar het zuiden vliegen. En op de punten van de eilanden kun je het beste zeehonden kijken.'

Naar: Govrien Oldenburger, www.sevendays.nl, op 4 november 2016

[1]Een scheermesje is een langwerpig schelpdiertje, dat in het zand leeft.
[2]Een kwelder is een aangeslibd stuk land, dat direct, zonder duinenrij of dijk, aan zee grenst en dat langzaamaan begroeid raakt.

Nederlands Waddengebied

Het Nederlandse Waddengebied heeft vijf bewoonde en drie onbewoonde eilanden en verder nog wat zandplaten. De Afsluitdijk vormt de harde grens met het zoete IJsselmeer. De zeedijken langs de Hollandse, Friese en Groninger kust beschermen de zeekleigebieden die zijn ontstaan door het inpolderen van kwelders. In het oosten, voorbij Rottum, ligt de grens met Duitsland. Het verschil tussen hoog- en laagwater is op het Nederlandse wad niet groot (1 tot 2 meter), waardoor er veel zand en slib kan bezinken. Er zijn veel droogvallende platen, wat gunstig is voor zeehonden en wadvogels.

Naar: www.ecomare.nl, op 5 februari 2017

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Ga je zelf ook weleens naar de sportschool? Waarom (niet)?
3 De woorden *a* tot en met *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a obsessie (al. 2)	– *afmetingen*
b staven (al. 3)	– *bewijzen*
c zitten in de piepzak (al. 3)	– *doel dat je probeert te bereiken*
d adolescenten (al. 3)	– *gegevens*
e data (al. 4)	– *jongvolwassenen (15-20 jaar)*
f streven (al. 4)	– *maken zich zorgen*
g subtiel (al. 5)	– *ongewoon sterke belangstelling*
h aanleg (al. 6)	– *talent*
i proporties (al. 6)	– *zeer klein*
j zich conformeren aan (al. 7)	– *zich aanpassen aan*

4 Uit welke alinea's bestaat de inleiding? Licht je antwoord toe.
5 'Amerikaans onderzoek uit 2014 lijkt die waarneming van Nwosu te staven […]'. (al. 3) Welke waarneming wordt hier bedoeld?
6 'Dat was reden voor bezorgdheid.' (al. 4) Waarom? Noem twee redenen.
7 'De dwingende wens om mooi te zijn, is het werkelijke probleem, volgens Agnes Elling.' (al. 5) Wat is volgens haar dus minder een probleem?
8 'Obsessief met uiterlijk, bewegen of gezonde voeding bezig zijn, is uiteindelijk ongezond', stelt Elling.' (al. 5) Waarom vindt ze dat?
9 Noteer de mening en bijbehorende argumenten uit alinea 6.
10 'Het middelengebruik is een uiting van een dieperliggend probleem: de wens om zich te conformeren aan de heersende norm.' (al. 7) Wat is die heersende norm?
11 Verklaar de titel van de tekst. Gebruik niet meer dan 25 woorden.
12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?

Opdracht 5 ✱

1 Zet de argumentatie in alinea 4 (zie vraag 6) in een blokjesschema.
2 Vind je de tekst betrouwbaar? Waarom (niet)?

Tekst 3

Slaaf van je spieren

[1] 'Laatst zat ik een week in Las Vegas. Ik kwam zes kilo lichter terug.' Voor Kenneth Nwosu, model én fitnessfotograaf, is dat slecht nieuws. Afvallen betekent dat hij spiermassa verliest, terwijl hij al zijn hele leven traint om 'groot' te worden en te blijven. Normaal traint hij drie tot vier keer per week, maximaal anderhalf uur per keer. Nu is hij naar eigen zeggen in zijn slechtste *shape* sinds tijden. 'Het is nu donderdag, en ik was afgelopen dinsdag voor het laatst in de sportschool. Een paar jaar geleden was dat echt ondenkbaar.'

[2] Twintig jaar geleden was Nwosu's obsessie voor spiermassa een uitzondering. 'Dat is veranderd. Nu zijn drie op de tien jongens in de sportschool serieus

bezig met krachttraining. Maar de meesten doen dat om er beter uit te zien en niet vanwege de sport.'

© Noordhoff Uitgevers bv

[3] Amerikaans onderzoek uit 2014 lijkt die waarneming van Nwosu te staven: aardig wat jongens zitten in de piepzak over hun uiterlijk. Elf jaar lang ondervroeg Alison Field voor het Boston Children's Hospital herhaaldelijk ruim 5500 Amerikaanse jonge mannen over hun zelfbeeld. Achttien procent van de adolescenten was zeer bezorgd over hun gewicht en lichaamsbouw. De helft wil meer spiermassa; vijftien procent vindt zichzelf te iel.

[4] In Nederland is nog nooit zo'n groot onderzoek gedaan naar het zelfbeeld van jongens. Wel stijgt het aantal jongeren dat lid wordt van een sportschool. Uit data van de Gezondheidsenquête van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat in 2015 achttien procent van de tieners tussen twaalf en achttien jaar wekelijks naar de sportschool ging. In 2001 deed nog maar negen procent aan fitness. Veel sportscholen verlaagden de leeftijdsgrens voor een lidmaatschap vorig jaar van zestien naar twaalf jaar. Dat was reden voor bezorgdheid. Zo zou onbegeleid aan zware gewichten hangen niet per se goed zijn voor jongeren in de groei. Ook zouden ze in hun streven naar een gespierd bovenlijf te snel resultaten willen, zodat ze makkelijk grijpen naar middelen die helpen bij het afslanken of bij de vorming van spieren.

[5] De dwingende wens om mooi te zijn, is het werkelijke probleem, volgens Agnes Elling. Zij is onderzoeker aan het Mulier Instituut, een stichting die sociaalwetenschappelijk onderzoek doet naar sport. 'Obsessief met uiterlijk, bewegen of gezonde voeding bezig zijn, is uiteindelijk ongezond', stelt Elling. 'Vroeger sportten jongeren omdat ze sporten leuk vonden. Nu doen ze dat ook nog, maar veel jongeren gaan vooral naar de sportschool omdat het goed voor ze is.' Het is een subtiel, maar niet onbelangrijk verschil.

[6] 'Fitness belooft een gezond én een prachtig lichaam. Maar via fitness een gespierd lichaam krijgen, is erg moeilijk. Het kost veel tijd, veel moeite en je moet er aanleg voor hebben', zegt Elling. 'Het kan voor jongeren verleidelijk zijn om het lijf tot de gewenste proporties op te pompen door gebruik van afslank- of juist spiervormende middelen. Doen ze dat onder deskundige begeleiding in sportschoolverband, dan kun je daar wellicht nog wat controle op uitoefenen. Maar die middelen zijn eenvoudig verkrijgbaar, met het risico dat jongeren erop los experimenteren.'

[7] Het middelengebruik is een uiting van een dieperliggend probleem: de wens om zich te conformeren aan de heersende norm. Die krijgen jongeren bijna 24 uur per dag voorgeschoteld, via Instagram en Facebook. 'Beelden op sociale media versterken die eenzijdige beeldvorming', bevestigt Elling. 'Jongeren posten sportprestaties waar ze trots op zijn, en presenteren zichzelf zo mooi of voordelig mogelijk.' Instagram lijkt, met die lawine aan fitgirls en fitboys, op een spiegel die maar één beeld laat zien: gespierd, sterk, slank en succesvol.

[8] Kenneth Nwosu vindt veel van die lijven onrealistisch. 'Jongens spiegelen zich aan mannen met proporties die je niet op een natuurlijke manier kunt krijgen. Ze denken dat zo'n lichaam voor iedereen haalbaar is. Ik heb geluk dat ik van nature veel spieren en weinig vet heb, dus ik hoef er niet zo heel veel voor te doen. Maar er zijn er die wél heel hard moeten werken om spiermassa te kweken. Sommige jongens zie ik veel vaker trainen dan ik en veel minder resultaten behalen. Dan eten ze net niet gericht genoeg, of trainen niet goed, of het zit er gewoon niet in.'

Naar: Margot Smolenaars, Quest Psychologie, januari 2017

Ik kan/weet
- onderscheid maken tussen standpunten en argumenten. 3F
- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Schrijven

Je leert een overtuigende tekst schrijven.

Startopdracht

1 Ben jij voor of tegen de volgende stelling?
Alle leerlingen hebben het recht per schooljaar drie spijbeldagen te kopen à € 50,-.
Ga links in het lokaal staan als je voor bent en ga rechts staan als je tegen bent.
2 Vertel om de beurt (eerst een voorstander, dan een tegenstander etc.) waarom je dit recht op spijbeldagen (g)een goed idee vindt.
3 Als een klasgenoot van de 'overkant' jou heeft overtuigd, mag je oversteken. Welke groep is na afloop het grootst? Hoe komt dat?

Theorie

video-uitleg

Een overtuigende tekst schrijven

Met een **overtuigende tekst** probeer je lezers te winnen voor jouw mening. Een overtuigende tekst bevat een duidelijk **standpunt**, bijvoorbeeld *Elke leerling moet een tablet of laptop hebben*. Voor dat standpunt geef je goede **argumenten**: je maakt duidelijk *waarom* je dat standpunt inneemt. In je argumenten probeer je feiten te noemen die jouw standpunt ondersteunen.

Zo schrijf je een overtuigende tekst
- Maak een **bouwplan**, zie blz. 48.
- Schrijf de inleiding: omschrijf het onderwerp en kondig je standpunt aan met signaalwoorden zoals *Ik vind …*, *Ik ben van mening dat …*, *Het wordt tijd dat …*.
- Gebruik in het middenstuk bij elk nieuw argument signaalwoorden voor een opsomming: *om te beginnen, bovendien, vervolgens, daarnaast, ook, ten slotte*.
- Herhaal in het slot kort je standpunt. Gebruik signaalwoorden voor een conclusie: *al met al, kortom, daarom, dus*.
- Zet een titel boven je tekst.

Opdracht 1

Werk in tweetallen. Jullie vinden dat jullie schoolgebouw wel/niet gerenoveerd (opgeknapt) moet worden.
1 Schrijf zo veel mogelijk deelonderwerpen op waarover jullie een oordeel hebben. Denk aan de gevel, de lokalen, de aula en de fietsenstalling.
2 Gebruik je antwoorden op vraag 1 om samen ten minste drie argumenten te formuleren die jullie standpunt ondersteunen.
3 Wissel jullie argumenten uit met die van een ander duo. Bespreek ze met elkaar. Welk tweetal heeft de beste argumenten? Waarom?

Opdracht 2

Bekijk het incomplete bouwplan op de volgende bladzijde.
1 Je krijgt van je docent een kopie van het bouwplan. Vul dat in.
2 Werk de inleiding uit tot een alinea van ongeveer 50 woorden.
3 Bedenk een vierde argument en noteer dat in steekwoorden in kolom D. Vraag eventueel je docent om suggesties.
4 Werk een van de argumenten met behulp van de steekwoorden uit tot een alinea van ongeveer 75 woorden.

© Noordhoff Uitgevers bv

5 Wissel je inleiding en alinea uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
6 Verbeter eventueel je inleiding en/of je alinea.

Bouwplan

Onderwerp: kauwgum in de les

Tekstdoel:…

Hoofdgedachte: Kauwgum kauwen tijdens de lessen moet worden toegestaan.

A	B	C	D
Tekstdeel	**Alinea**	**Deelonderwerp**	**Uitwerking in steekwoorden**
Inleiding	1	Onderwerp: Hoofdgedachte:	kauwgum in de les toestaan: betere prestaties; …; besparing voor school; ...
Middenstuk (met deelonder-werpen)	2	Argument 1: …	bevordert concentratie; onderzoek: aanmaak adrenaline: alert, kalmerend, minder stress, goed voor geheugen, …
	3	Argument 2: goed voor gezondheid	… gebit; xylitol: …; minder honger: …
	4	Argument 3: besparing voor school	niet stiekem; minder schoonmaakkosten; …
	5	Argument x: …	…
Slot	6	Hoofdgedachte (in iets andere woorden):	…

Opdracht 3

Bekijk de stellingen *a* tot en met *f*.

1 Kies de stelling waarvan je het meest overtuigd bent of het onderwerp waarover je veel weet.
2 Zoek een klasgenoot die dezelfde stelling gekozen heeft.
3 Maak samen een bouwplan voor het schrijven van een overtuigende tekst over de door jullie gekozen stelling.
4 Vanaf nu ga je individueel te werk. Schrijf de overtuigende tekst in ongeveer 250 woorden.
5 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot (een ander dan degene met wie je het bouwplan hebt gemaakt) en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
6 Verbeter eventueel je tekst.

a Kinderen moeten voor huishoudelijk werk betaald worden.
b Leerlingen van middelbare scholen moeten een schooluniform dragen.
c Ongezonde (vette, zoete) producten moeten veel duurder worden.
d Elke Nederlander moet het eerste couplet van het Wilhelmus kennen.
e De overheid moet ervoor zorgen dat niemand meer begint met roken.
f Alle Nederlanders moeten drie uur per week aan een goed doel besteden.

Ik kan/weet
- een overtuigende tekst schrijven met een inleiding, middenstuk en slot. 2F
- de lezer van mijn standpunt overtuigen met behulp van argumenten. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Kijken en luisteren

Je leert een presentatie beoordelen.

Startopdracht

Bekijk het fragment.

1 Waarom is volgens Lies Martens bij een presentatie een goede lichaamshouding heel belangrijk?
2 Noteer drie tips die Martens geeft.
3 Houdt Martens zich aan haar eigen ‘regels’? Leg uit.

Theorie

video-uitleg

Een presentatie beoordelen

Als je **feedback** moet geven op een presentatie, let je niet alleen op de inhoud, maar ook op de manier van presenteren.

Zo vorm je een oordeel over de inhoud van een presentatie
Vraag je het volgende af:
- Is het onderwerp interessant, vernieuwend, actueel, passend bij het publiek e.d.?
- Herken je een **opbouw** in het verhaal: inleiding, middenstuk en slot?
- Legt de spreker verbanden in de tekst door het gebruik van signaalwoorden en structurerende zinnen?
- Begint de spreker met een originele **aandachttrekker** en sluit hij af met een passende **uitsmijter**?
- Gebruikt de spreker goede hulpmiddelen of leiden ze alleen maar af?

Zo vorm je een oordeel over de manier van presenteren
Let op het volgende:
- Staat de spreker in een ontspannen houding: rechtop, met de handen losjes langs het lichaam en met beide voeten stevig op de grond?
- Zijn de gebaren van de spreker ondersteunend en natuurlijk?
- Is de spreker voor iedereen verstaanbaar?
- Spreekt hij in een goed tempo?
- Vertelt hij op een natuurlijke toon of klinkt zijn verhaal alsof hij het uit zijn hoofd heeft geleerd?
- Legt hij contact met het publiek: kijkt hij rond, maakt hij oogcontact, speelt hij in op reacties van de luisteraars?
- Past zijn gezichtsuitdrukking bij de inhoud van het verhaal?

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Je gaat luisteren naar een fragment uit een debat. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten. Maak aantekeningen.

1 Over welke stelling wordt gedebatteerd?
2 Noteer de argumenten van beide sprekers.
3 Je krijgt van je docent een feedbackformulier. Vul dit voor beide sprekers in.
4 Welke spreker vind jij overtuigender overkomen? Licht je antwoord toe.

Opdracht 2

Je gaat kijken naar een fragment uit een debat. Je ziet alleen de beelden; het geluid is weggelaten. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten. Maak aantekeningen.

1 Wat valt je op aan de eerste spreker?
2 Wat valt je op aan de tweede spreker?
3 Je krijgt van je docent een feedbackformulier. Vul dit voor beide sprekers in.
4 Welke spreker vind jij overtuigender overkomen? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3

Je gaat nu een fragment bekijken met zowel beeld als geluid.

1 Vul voor beide sprekers het feedbackformulier in.
2 Welke spreker vind je het meest overtuigend? Licht je antwoord toe.
3 Vergelijk je antwoorden op vraag 1 en 2 met de schema's die je bij opdracht 1 en 2 hebt ingevuld. Wat is blijkbaar het meest van invloed op de overtuigingskracht van een spreker: wat je hoort of wat je ziet?

Opdracht 4

Bekijk het fragment, een deel van een college over verliefdheid. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.

1 Noteer twee manieren waarop Peter Bos het publiek bij het onderwerp probeert te betrekken.
2 De spreker gebruikt kort na elkaar twee structurerende zinnen. Welke van deze twee geeft de overgang naar het volgende deelonderwerp aan? Kies A of B en licht je antwoord toe.
A ☐ Hoe komt het nou dat je je zo idioot gaat gedragen op het moment dat je verliefd bent?
B ☐ Hormonen hebben daar een hoop mee te maken en daar ga ik jullie wat meer over vertellen.
3 Welke twee hormonen spelen een belangrijke rol bij verliefdheid?
4 Noteer bij elk hormoon waar het voor zorgt.
5 Bos zegt over het effect van het ene hormoon: 'Nou denk je: dat is niet handig bij verliefdheid'. Legt hij uit waarom het hormoon toch van belang is bij verliefdheid?
6 'Dan wil ik nog even terug naar dat stressgevoel.' Deze zin markeert de overgang naar een nieuw deelonderwerp. Noteer de vraag die in dit gedeelte beantwoord wordt.
7 Hoe hebben onderzoekers een antwoord op deze vraag (zie vraag 6) gekregen?
8 Is de laatste zin het van fragment een advies, conclusie, samenvatting of vooorbeeld? Leg uit.
9 Vul het feedbackformulier in.

Ik kan/weet
- de inhoud van een presentatie beoordelen. 1F
- de manier van presenteren beoordelen.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Spreken en gesprekken

Je leert een informerende presentatie houden.

Startopdracht

Ga met de hele klas in een kring staan. Zorg ervoor dat er voldoende ruimte is om een stap naar voren te doen. Eén leerling doet een stap naar voren en noemt iets wat hij lastig vindt aan presenteren. Iedereen die dit ook lastig vindt, zegt 'Ik ook!' en doet ook een stap naar voren. Kijk even om je heen en stap terug in de kring. Daarna stapt een andere leerling naar voren, noemt een ander lastig aspect en vervolgens stappen zijn 'medestanders' naar voren.
Herhaal dit een aantal malen, totdat alles genoemd is wat jullie lastig vinden.

Theorie

video-uitleg

Een informerende presentatie

Een informerende presentatie heeft als doel informatie te geven. Een goede presentatie is gericht op het publiek, heeft een duidelijke structuur en wordt boeiend gebracht.

Zo bereid je een informerende presentatie voor

- Maak een woordveld, zodat je een beeld krijgt van wat je kunt gaan vertellen. Kies drie deelonderwerpen.
- Zoek **documentatie**: bronnen die gaan over je deelonderwerpen. Kijk hiervoor niet alleen op internet, maar ga ook op zoek naar boeken of artikelen in kranten en tijdschriften.
- Bedenk wat het publiek al weet over het onderwerp. Sluit zo mogelijk aan bij deze voorkennis, maar laat je presentatie vooral gaan over wat het publiek nog niet weet.
- Bepaal wat je gaat vertellen en maak een **bouwplan**. Zorg voor een logische volgorde van de deelonderwerpen.
- Bedenk voor de **inleiding** een pakkende opening, zodat je direct de aandacht van het publiek hebt. Noem dan het onderwerp en geef de opbouw van je presentatie. Bijvoorbeeld: *Ik begin met een uitleg over … Daarna …*
- In het **slot** geef je een korte samenvatting. Eindig met een uitsmijter, een leuke slotzin. Sluit nooit af met: 'Dit was mijn presentatie.'
- Zoek voorwerpen of afbeeldingen om je presentatie levendig te maken. Gebruik eventueel PowerPoint of Prezi.
- Maak een **spiekbriefje** met de opbouw van je presentatie in steekwoorden.
- Oefen je spreekbeurt een paar keer hardop.

Zo houd je een informerende presentatie

- Sta rechtop, spreek rustig en duidelijk en maak oogcontact met je publiek.
- Gebruik **signaalwoorden** en **structurerende zinnen** om je verhaal te verduidelijken. In de inleiding: *Ik begin met een uitleg over … Daarna …* In het middenstuk: *Zojuist heb ik … toegelicht en nu ga ik verder met …*
- Houd in de gaten of het publiek je kan volgen. Geef eventueel extra uitleg.
- Gebruik je spiekbriefje ter ondersteuning. Lees dus niets letterlijk voor.
- Geef het publiek na de presentatie de gelegenheid om vragen te stellen of te reageren op wat je hebt verteld.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Je hebt een voorwerp meegenomen waarvan je denkt dat veel klasgenoten niet weten waarvoor het bedoeld is of wat je ermee kunt.

1. Bereid een korte presentatie over het voorwerp voor. Mogelijke vragen die je in je presentatie kunt beantwoorden, zijn: Hoe kom je aan het voorwerp? Waar is het voorwerp voor bedoeld? Wat kun je nog meer met het voorwerp? Wordt het voorwerp nog steeds gebruikt? Hoe werkt het?
2. Maak een bouwplan en een spiekbriefje.
3. Houd de presentatie voor (een deel van) de klas. Twee leerlingen vullen een feedbackformulier in.
4. Bekijk de ingevulde feedbackformulieren. Wat zijn je sterke en zwakke punten? Wat moet je de volgende keer zeker weer doen en waar moet je beter op letten?

Opdracht 2

Werk in tweetallen. Jullie gaan je inhoudelijk voorbereiden op een informerende presentatie.

1. Kies een onderwerp: slaafvrije chocolade, reclame of de geschiedenis van de mode.
2. Wat weten jullie al over het onderwerp? Maak een woordveld.
3. Bepaal welke drie deelonderwerpen in jullie presentatie aan de orde zullen komen.
4. Jullie krijgen van de docent een aantal bronnen over het onderwerp. Beoordeel deze bronnen: Kunnen jullie ze gebruiken bij de voorbereiding? Waarom (niet)? Kies twee bronnen om te gebruiken.
5. Bestudeer de bronnen en maak aantekeningen van de informatie die bruikbaar is voor jullie presentatie.
6. Bekijk jullie aantekeningen. Waarover hebben jullie nog meer informatie nodig?
7. Zoek elk nog één bron ter aanvulling op de informatie die jullie nu hebben verzameld. Verwerk de informatie uit deze bronnen in jullie aantekeningen.

Opdracht 3

Werk in dezelfde tweetallen als bij opdracht 2. Gebruik de informatie die je bij opdracht 2 verzameld hebt.

1. Zet de deelonderwerpen in een logische volgorde en noteer bij elk deelonderwerp in een aantal steekwoorden wat jullie gaan vertellen.
2. Bedenk samen een pakkende opening en een mooie slotzin en noteer deze.
3. Bedenk hoe jullie de verschillende onderdelen aan elkaar kunnen verbinden. Noteer welke structurerende zinnen en signaalwoorden jullie gaan gebruiken.
4. Bedenk wat jullie kunnen laten zien om jullie presentatie aantrekkelijk te maken.
5. Maak een spiekbriefje.
6. Oefen om de beurt de presentatie een paar keer. Geef elkaar na elke oefenpresentatie feedback. Probeer de feedback in je volgende beurt meteen toe te passen. Pas eventueel het spiekbriefje aan.
7. Houd beiden de presentatie in een grotere groep. Je docent geeft aan hoe dit georganiseerd wordt.

Ik kan/weet
- een voorbereide informerende presentatie houden op basis van informatie uit verschillende bronnen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Woordenschat

Je leert over rijmende uitdrukkingen.

Startopdracht

1 Vul in de zinnen *a* tot en met *f* op de plaats van de puntjes woorden in.
2 Wat is de overeenkomst tussen de onderstreepte woorden in de zinnen *a*, *b* en *c* en die in de zinnen *d*, *e* en *f*?
3 Wat betekenen de rijmende woordparen?

a Op Schiphol worden sommige reizigers van <u>top</u> tot <u>…</u> gefouilleerd.
b Mijn kleine neefje zei <u>boe</u> noch <u>…</u> toen hem gevraagd werd hoe hij heette.
c De jongen die de kleuter uit de vijver redde, heeft zijn lintje <u>dubbel</u> en <u>…</u> verdiend.
d Gelukkig heeft onze buurvrouw ons met <u>raad</u> en <u>…</u> bijgestaan na de brand.
e De nieuwe buren wisten de eerste weken <u>heg</u> noch <u>…</u> in onze stad.
f Britt heeft ons in <u>geuren</u> en <u>…</u> verteld hoe haar eerste afspraakje met Joric verliep.

Theorie

video-uitleg

Rijmende uitdrukkingen

In veel uitdrukkingen staan woordparen. Als deze woorden op elkaar rijmen, spreken we van **rijmende uitdrukkingen**. Het kan gaan om:
– beginrijm of alliteratie: *voor <u>d</u>ag en <u>d</u>auw;*
– eindrijm: *met h<u>and</u> en t<u>and</u>*.
De volgorde van deze woordparen staat vast; je zegt bijvoorbeeld niet *voor dauw en dag* of *met tand en hand*.

In langere uitdrukkingen of spreekwoorden kunnen ook rijmende woordparen voorkomen:
– *B<u>aat</u> het niet, dan sch<u>aadt</u> het niet.*
  Dit betekent: Het helpt misschien niet, maar het kan ook geen kwaad.
– *Een ezel stoot zich in het gem<u>een</u> niet tweemaal aan dezelfde st<u>een</u>*.
  Dit betekent: Meestal maak je niet twee keer dezelfde fout.

Opdracht
1

1 Noteer de rijmende uitdrukkingen uit de zinnen *a* tot en met *f*.
2 Geef de betekenis van de rijmende uitdrukkingen.

a Voordat de bank geld aan hem leent, moet hij iets vertellen over zijn financiële handel en wandel.
b Martin heeft willens en wetens het oude vrouwtje opgelicht en moet daarvoor boeten.
c Ik kan niet op stel en sprong al jouw vragen beantwoorden.
d Binnenkort ontvangen jullie meer informatie over het dagelijks reilen en zeilen tijdens de werkweek.
e Als we met z'n allen gaan kamperen, moeten we de lusten en de lasten delen.
f Nederlanders staan wijd en zijd bekend om hun zuinigheid: wel kijken, niet kopen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 2

1 Vul in de zinnen *a* tot en met *h* op de plaats van de puntjes een rijmend woordpaar in. Een van de twee woorden is al gegeven.

2 Zoek de betekenissen van de uitdrukkingen. Kies uit: *door veel tegenslagen – heel erg – helemaal niemand – klaar – met grote tegenzin – met (veel) bagage – veilig en wel – volledig.*

a Elke ochtend eet Mik tegen … (meug) zijn bord havermout leeg.
b De impala werd door de tijger met … (huid) verorberd.
c In Napels is Els door … (schade) wijs geworden; zij zal haar portemonnee nooit meer zichtbaar dragen.
d De slingers zijn opgehangen, de taart is besteld: nu is alles voor het feest in … (kruiken).
e Ik erger me altijd … (groen) als mijn ouders tijdens een feestje gaan dansen.
f De arme man had … (kraai) om op terug te vallen, toen hij zijn been brak.
g … (bezakt) nam mijn broer op het treinstation afscheid van ons.
h Op de avond na de overstroming van de camping zaten we met z'n allen … (hoog) in de kantine met een beker warme chocolademelk.

Opdracht 3

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 24 uit de tekst onder elkaar.

2 Van de onderstaande woorden staat de betekenis in het rechter rijtje. Zoek bij elk woord de juiste betekenis.

1	onderscheid	– *alleenrecht*
2	emigreerde	– *beeldmerk; beeld en/of tekst waaraan je een merk, bedrijf enz. herkent*
4	goudmijn	– *figuur*
5	potentiële	– *goed past*
7	tot dusver	– *had succes*
8	bleef uit	– *iets wat veel voordeel oplevert*
11	monopolie	– *liet op zich wachten*
13	stond symbool voor	– *mode*
14	logo	– *mogelijke*
15	trend	– *officiële; plechtige*
16	geïntroduceerd	– *op de markt gebracht*
17	won terrein	– *ruziën*
20	postuur	– *tot die tijd*
22	formele	– *verhuisde*
23	twisten	– *verschil*
24	als gegoten zit	– *was een teken van*

3 Gebruik voor de betekenis van de andere woorden de woordraadstrategieën die je hebt geleerd: zoek synoniemen, omschrijvingen, bekende woorddelen en voorbeelden. Schrijf de betekenis achter de woorden.

4 Zijn *goudmijn* (al. 2), *won terrein* (al. 6) en *als gegoten* (al. 8) letterlijk of figuurlijk gebruikt? Leg je antwoord uit.

5 Noteer enkele uitdrukkingen met eindrijm uit deze tekst. Zoek in alinea 1, 4 en 5.

6 Noteer enkele uitdrukkingen met beginrijm uit deze tekst. Zoek in alinea 2 en 3. Let op: ze zijn anders van vorm dan de uitdrukkingen eerder in deze paragraaf.

7 Noteer de betekenissen van de gevonden uitdrukkingen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

Van cowboykleding tot modieus kledingstuk

[1] Als er vandaag de dag één kledingstuk onmisbaar is in je kledingkast, dan is het wel de spijkerbroek. In Nederland alleen al gaan er ieder jaar meer dan 15 miljoen exemplaren over de toonbank en dat aantal lijkt niet af te nemen. Hij wordt door Jan en alleman minstens één keer per week gedragen. Tussen verschillende soorten spijkerbroeken bestaat echter wel een groot (1) onderscheid.

[2] De geschiedenis van de spijkerbroek start bij Levi Strauss, de man achter het spijkerbroekenmerk Levi's. In 1847 (2) emigreerde hij van Duitsland naar New York om als koopman aan de slag te gaan. Zes jaar later verhuisde hij naar San Francisco, waar hij zijn eerste 'dry good'-winkel opende. Aan de Amerikaanse westkust waren (3) toentertijd veel goudzoekers. Levi Strauss zag in hen een (4) goudmijn en begon met het maken van broeken van canvasdoek. (5) Potentiële kopers lieten ze echter links liggen. Daarom besloot Strauss broeken te maken van (6) denim, een ijzersterk katoen dat (7) tot dusver nog nooit in broeken was verwerkt. De broek was erg sterk en werd om die reden geliefd bij mijnwerkers.

[3] Het grote succes (8) bleef echter nog uit, onder meer omdat de zakken van de broeken een zwakke plek waren. In 1872 kreeg Strauss een brief van Jacob Davis, een kleermaker die het idee had om de zakken van de spijkerbroek te verstevigen met kleine spijkertjes. Davis wilde (9) patent aanvragen op die (10) klinknageltjes, maar kon de kosten voor het (11) monopolie op de productie van zijn uitvinding niet (12) opbrengen. Om die reden vroeg hij Strauss om hulp. Toen bleek dat ze samen de patentkosten wel konden betalen, was de kogel door de kerk. Ze gingen broeken maken van de denimstof van Strauss, die vervolgens verstevigd werden met de klinknageltjes van Davis. In 1873 was de eerste echte denimbroek een feit.

[4] De eerste spijkerbroeken waren populair bij mijnwerkers, cowboys, boeren en spoorwegarbeiders. Op de achterzakken van de broeken werd met oranje garen een 'v' geplaatst. Deze 'v' stelde de vleugels van een arend voor en (13) stond symbool voor vrijheid. Een paar jaar later, in 1886, verscheen voor het eerst een etiket op de broeken: twee paarden die proberen de pijpen van een spijkerbroek uit elkaar te trekken. Dit was een teken van de sterkte van de spijkerbroek. De paarden maken tot op de dag van vandaag deel uit van het (14) logo van Levi's. Rond 1890 kregen de broeken het nummer 501. De populaire 'vijfzakkenbroek' (twee achter, twee aan de zijkant en een centenzakje in de rechter zijzak) is dus eigenlijk een gouwe ouwe. In 1891 was het patent op de broeken verlopen, waarna het voor andere fabrikanten dus mogelijk werd om de broeken te gaan imiteren.

[5] De spijkerbroek werd in het begin vooral gekocht door harde werkers, maar in de jaren twintig en dertig vond er een verschuiving plaats van werkbroek naar alledaagse broek. Dit kwam voornamelijk door de filmindustrie, waarin cowboys in spijkerbroeken

op het beeldscherm verschenen. Veel jongere bioscoopbezoekers waren helemaal hoteldebotel van die cowboys en wilden er net zo stoer uitzien als zij. In Europa kwam de (15) spijkerbroekentrend pas na de Tweede Wereldoorlog op gang. Tijdens de oorlog waren er namelijk tienduizenden Amerikaanse soldaten in Europa die allemaal de sterke spijkerbroeken droegen. Na afloop van de oorlog zagen de Europeanen de Amerikanen op allerlei gebieden als grote voorbeeld en wilden, net als zij, ook spijkerbroeken dragen.

[6] In Nederland werd de spijkerbroek in de jaren 50 (16) geïntroduceerd. Het waren toen met name mannen die de spijkerbroeken kochten. Toch waren er ook speciale modellen voor vrouwen, met een rits aan de zijkant. In de jaren 60 (17) won de spijkerbroek hier pas echt terrein. De zogeheten (18) hippies droegen de spijkerbroeken als een vorm van protest. Zij versierden de broeken met geborduurde bloemetjes,

© Noordhoff Uitgevers bv

kralen en andere (19) decoraties.
[7] Inmiddels bestaat Levi's meer dan 150 jaar en is het merk nog steeds een van de populairste spijkerbroekmerken ter wereld. Voor elk (20) postuur is wel een geschikte spijkerbroek te vinden. Via internet, maar ook in jeansshops, kun je advies krijgen over de voor jou geschiktste pasvorm. Op dit moment zijn de meest gekochte spijkerbroekmodellen de *slim fit*, de *regular fit* en de *tapered jeans*. Door de stretch die in al deze broeken verwerkt is, zitten ze alle uiterst (21) comfortabel. Je kunt ze heel gevarieerd combineren en zowel in (22) formele als informele situaties dragen.

[8] Zoveel hoofden, zoveel zinnen. Over smaak valt niet te (23) twisten. Vaststaat dat vrijwel elke Nederlander een of meer spijkerbroeken heeft. Mode of niet, het allerbelangrijkste is dat je de jeans draagt die jij mooi vindt en die jou (24) als gegoten zit, alsof hij speciaal voor jou op maat gemaakt is.

Naar: isgeschiedenis.nl, op 22 maart 2017

Opdracht 4

Maak de spreekwoorden 1 tot en met 10 af met een rijmend woord. Zoek bij *a* tot en met *j* naar de juiste betekenis van de spreekwoorden.

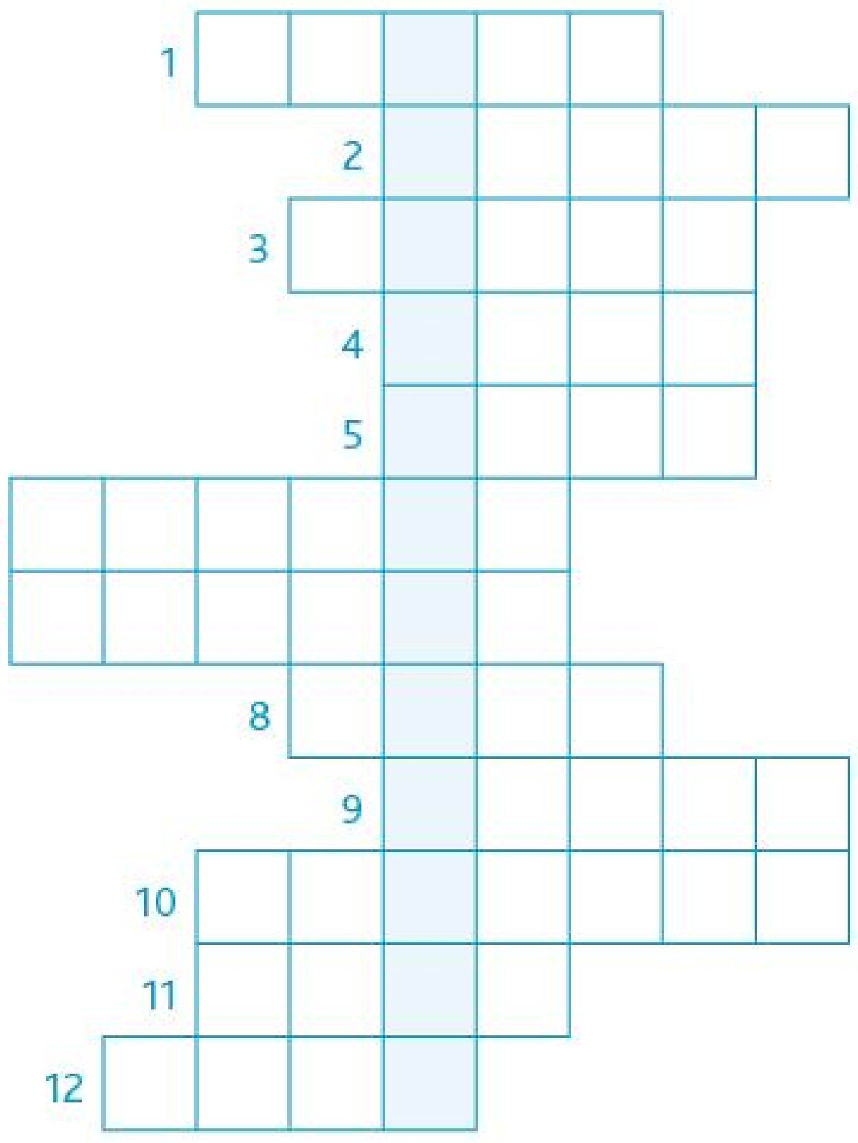
1. Al draagt een aap een gouden ring, het is en blijft een lelijk …
2. Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar …
3. Als twee honden vechten om een been, loopt de derde ermee …
4. Bezoek en vis blijven drie dagen …
5. Een mens lijdt dikwijls het meest door het lijden dat hij …
6. Haastige spoed is zelden …
7. Twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel …
8. Wie goed doet, goed …
9. Wie het kleine niet eert, is het grote niet …
10. Wie niet waagt, die niet …

a *Alleen mooie kleren maken iemand niet mooi.*
b *Als je te snel werkt, maak je fouten.*
c *Als twee mensen ruziemaken om iets, krijgt een ander meestal het voordeel.*
d *De angst voor iets is meestal erger dan de gebeurtenis zelf.*
e *De waarheid komt altijd aan het licht.*
f *Een gast moet niet te lang blijven.*
g *Een gemengd huwelijk gaat bijna nooit goed.*
h *Goede daden worden altijd beloond.*
i *Je moet blij zijn met iets kleins.*
j *Zonder proberen kom je niet vooruit.*

Opdracht 5

Zoek bij de uitdrukkingen 1 tot en met 12 een passend woord. Schrijf de woorden in de puzzel. In de blauwe kolom verschijnt een synoniem van 'heel erg mooi'.

1. kant-en-… (voor gebruik gereed)
2. eigen schuld, … bult (je bent zelf verantwoordelijk)
3. wikken en … (de voors en tegens onderzoeken)
4. met man en … vergaan (met alle opvarenden vergaan)
5. steen en … klagen (uitgebreid, hartgrondig klagen)
6. zonder blikken of … (zonder schaamte)
7. de tering naar de … zetten (je uitgaven aanpassen aan je inkomsten)
8. paal en … stellen (grenzen trekken)
9. met man en … (met alle mogelijkheden en mensen die je hebt)
10. … en kalfjes (onbelangrijke dingen)
11. … en blauw (met gekleurde plekken door verwondingen)
12. door weer en … (in alle mogelijke weersomstandigheden)

Ik kan/weet
- rijmende uitdrukkingen herkennen en begrijpen. 2F

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica
zinsdelen

Je leert over bijvoeglijke bepalingen.

Startopdracht

1 Verdeel zin *a* en *b* in zinsdelen.
2 Voeg bij zin *c* en *d* woorden toe op de stippellijn. Noteer minimaal twee woorden op de stippellijn. Verdeel de zin dan opnieuw in zinsdelen. Wat valt je op?
   a Met hun neus wroeten de varkens in de grond.
   b Deze frikandellen ga je toch niet eten?
   c Met hun neus wroeten de … varkens in de grond.
   d Deze … frikandellen … ga je toch niet eten?

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijke bepaling

In sommige zinsdelen geven **zinsdeelstukken** (bepalingen) extra informatie over het belangrijkste woord van het zinsdeel, de **kern**.

Als de kern een zelfstandig naamwoord is, is er sprake van een **bijvoeglijke bepaling** (bijv.bep). Zo'n bijvoeglijke bepaling kan vóór of achter het zelfstandig naamwoord staan. Er kunnen ook meer bepalingen bij één zelfstandig naamwoord horen. In de voorbeeldzin hieronder is de kern vetgedrukt en zijn de bepalingen onderstreept:

– *De <u>bekende</u> **regisseur** <u>van deze thriller</u> / heeft / tot mijn <u>grote</u> **verrassing** / al eerder / twee <u>heel mooie</u> **films** / gemaakt.*

Let op: lidwoorden (*De*), voornaamwoorden (*deze, mijn*) en telwoorden (*twee*) zijn op zichzelf geen bijvoeglijke bepaling; ze kunnen wel <u>deel</u> van een bijvoeglijke bepaling zijn.

Zo vind je de bijvoeglijke bepaling(en)

1 Noteer alle zinsdelen.
2 Zoek van elk zinsdeel het belangrijkste woord, de **kern**, en bepaal de woordsoort.
3 Als de kern een zelfstandig naamwoord is, noteer dan de woorden die extra informatie geven over de kern; dat zijn de bijvoeglijke bepalingen. Noteer die zo:
   – *bijv.bep = bekende → regisseur*
   – *bijv.bep = van deze thriller → regisseur*
   – *bijv.bep = grote → verrassing*
   – *bijv.bep = heel mooie → films*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Noteer de bijvoeglijke bepalingen.
1 Wil jij ook graag de allernieuwste smartphone?
2 Een hippe telefoon speelt voor veel kinderen een belangrijke rol.
3 Sommige leerlingen van 12 zijn al verslaafd aan hun mooie telefoon.
4 Een lege batterij betekent voor hen een behoorlijk drama!
5 Vaak gaat het maandelijkse zakgeld voor een groot deel op aan belkosten.
6 Vroeger gingen kinderen gewoon de deur uit zonder onmisbaar mobieltje.

Opdracht 2

Een bijzondere bijvoeglijke bepaling is de **bijstelling** (bijst.) De bijstelling zegt niet zozeer iets over de kern, maar beschrijft de kern in andere woorden. De bijstelling staat meestal tussen komma's en kan vaak van plaats wisselen met de eerdergenoemde woordgroep:
– *De winnares van de modellenwedstrijd*, Florence, *nam de trofee in ontvangst.*
– *Florence*, de winnares van de modellenwedstrijd, *nam de trofee in ontvangst.*
Noteer de bijstellingen.

1 Gisteren zag ik een oranje oldtimer, een Fiat, in onze straat geparkeerd staan.
2 Spam, ongewenste mail, is niet per se schadelijk voor je computer.
3 Jan van der Heyden, de uitvinder van de brandslang, kon prachtig schilderen.
4 In mijn tuin staat een vliegenzwam, een rode paddenstoel met witte stippen.

Opdracht 3

1 Noteer van de zinnen: pv, ow, wg/ng, lv, mv, vv en bwb.
2 Noteer de bijvoeglijke bepalingen.
a De openbare bibliotheek in Den Haag ligt in het hart van de stad.
b Na een korte inspectie bleek de Gorinchemse Merwedebrug onveilig te zijn.
c Gooi je lege blikjes niet in deze ongerepte natuur!
d Tegenwoordig luistert iedereen in de trein naar zijn eigen muziekje.

Opdracht 4

Noteer de bijvoeglijke bepalingen uit de tekst.

(1) Uiterlijk speelt een grote rol in het leven van mensen. (2) Mooie mensen hebben op de sociale ladder een hogere status. (3) Ook vinden ze eerder een goede baan. (4) De laatste jaren zijn cosmetische ingrepen enorm toegenomen. (5) Jonge mensen willen graag jeugdig blijven. (6) En oudere mensen willen graag een jonger, aantrekkelijker uiterlijk. (7) IJdele vrouwen gaan relatief vaak onder het mes. (8) Toch bezoeken ook mannen de plastisch chirurg. (9) Zouden zij eveneens lijden onder het schoonheidsideaal van nu?

Opdracht 5 ✱

Binnen een bijvoeglijke bepaling staan soms andere bijvoeglijke bepalingen.

Voorbeeld: Het ***brein*** van het jonge kind */ is / voortdurend / in ontwikkeling.*
– bijv.bep = van het jonge kind → brein
– bijv.bep = jonge → kind

Noteer de bijvoeglijke bepalingen.

1 De passagier schrok van de nare opmerking van de onaardige buschauffeur.
2 Op de nieuwe website van de dure schoonheidssalon staan alle tarieven.
3 Zag je het meisje van hiernaast de modezaak op het grote plein binnenlopen?
4 Het belang van een goede nachtrust moet je niet onderschatten.

Ik kan/weet
• bijvoeglijke bepalingen en bijstellingen in een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica
woordsoorten

Je leert over telwoorden.

Startopdracht

Lees tekst 1.

1 Hoeveel woorden geven een hoeveelheid aan?
2 Hoeveel woorden geven een volgorde aan?

Tekst 1

Dure hobby

(1) Jort heeft een bijzondere hobby. (2) Hij verzamelt sinds enkele jaren dinky toys. (3) Tot 2011 spaarde hij bierblikjes, maar toen de 330 exemplaren niet meer in de kast pasten, besloot hij modelauto's te verzamelen. (4) Hij kocht zijn eerste exemplaar op Marktplaats. (5) Inmiddels heeft hij 54 stuks en alle dinky toys pronken op de vensterbank. (6) De laatste die hij kocht, is een fraai model van een Renault Alpine uit 1973. (7) Hij betaalde er maar liefst 70 euro voor! (8) Omdat hij over weinig spaargeld beschikt, zal dat voorlopig wel zijn laatste aankoop zijn.

Theorie

video-uitleg

Telwoord

Er zijn vier soorten **telwoorden** (telw). Ze geven een *hoeveelheid* of een *volgorde (een plaats in een reeks)* aan.

Zo vind je de telwoorden
Een **hoofdtelwoord** (hoofdtelw), zoals *twee, een vierde (1/4), weinig* noemt een aantal of hoeveelheid; een **rangtelwoord** (rangtelw) noemt een volgorde, een plaats in een rij: *eerste*, *laatste*.

Beide soorten telwoorden kun je onderverdelen. Een **bepaald** (bep.) telwoord geeft een precies aantal aan of een precieze plaats in een rij; een **onbepaald** (onbep.) telwoord geeft een onduidelijk aantal aan of een onduidelijke plaats in een rij. Bepaalde hoofdtelwoorden zijn vervangbaar door cijfers, de andere soorten niet.

	bepaald	**onbepaald**
hoofdtelwoord	zes, twaalf, twee vijfde (2/5), 2016	veel/vele, enkele, sommige, weinig(e), verscheidene, alle, wat (= een beetje)
rangtelwoord	eerste, zevende, dertiende	laatste, middelste, zoveelste, hoeveelste

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Noteer van de onderstreepte woorden of ze een hoofdtelwoord (hoofdtelw) of een rangtelwoord (rangtelw) zijn.

1. De middelste kandidaat was veel zenuwachtiger dan de andere twee.
2. De hoeveelste van de maand is het vandaag?
3. 's Morgens nuttigt Marith drie kopjes thee, een halve boterham en wat fruit.
4. De meeste leerlingen hebben het zevende uur niet veel zin meer in school.

Opdracht 2

Noteer van de zinnen alle telwoorden en zet achter elk telwoord of het een hoofdtelwoord is of een rangtelwoord.

1. Precies één jaar geleden sloot het laatste postkantoor van de stad.
2. Je zou dagelijks enkele kilometers moeten lopen voor je conditie.
3. Weet je dat een kwart van deze bewoners lijdt aan een vorm van obesitas?
4. Ruben zal zeker wat lekkers meenemen voor de beide jarigen.
5. De tweede werkdag hoefde Merel nog bijna niets te doen bij de bibliotheek.
6. Wat doen sommige vrijwilligers in deze wijk toch veel voor hun medemens!

Opdracht 3

Noteer de telwoorden en zet de juiste afkorting erachter: bep.hoofdtelw, onbep. hoofdtelw, bep.rangtelw of onbep.rangtelw.

1. Weet je dat sommige deelnemers voor de twintigste keer meedoen?
2. Door de politie is de zoveelste fraudezaak bij de gemeente Amsterdam ontdekt.
3. Remo is op 10 december voor de laatste keer gewaarschuwd door zijn vader wegens wangedrag.
4. Bijna alle leerlingen hadden een of twee tekortpunten op het derde rapport.
5. Slechts enkele bezoekers kwamen naar de eerste kerstmarkt voor het goede doel.

Opdracht 4

Lees tekst 2. Neem de onderstreepte woorden over en zet de woordsoort erachter: zn, blw, olw, bn, hww, zww, kww, aanw.vnw, vr.vnw, pers.vnw, bez.vnw, vz, bw, hoofdtelw of rangtelw.

Tekst 2

Wie kent hem niet?

(1) In 2017 vierde *Donald Duck* zijn 65-jarig jubileum. (2) Op 25 oktober 1952 viel het eerste weekblad op de deurmat, toen nog uitgegeven door het weekblad *Margriet*. (3) Abonnees van *Margriet* konden voor 15 cent ook wekelijks de *Donald Duck* ontvangen. (4) Donald was voor het eerst op het witte doek te zien in de korte Disneyfilm *The Wise Little Hen* uit 1934. (5) Hij had hier echter maar een bijrol. (6) Ook zag deze eend er nog heel anders uit dan de Donald Duck van nu: hij had een langere nek en snavel. (7) De eend werd al gauw heel populair. (8) Daarom besloot Walt Disney een strip te maken die alleen over Donald Duck zou gaan.

Naar: dehsvl.nl

Opdracht 5 ✱

Sommige woorden hebben verschillende betekenissen: *arm* betekent 'niet rijk' of *arm* betekent 'een lichaamsdeel'. Hoeveel telwoorden kun je bedenken die ook nog een andere betekenis hebben? Noteer er zo veel mogelijk. Geef van de woorden ook de woordsoort aan.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- bepaalde en onbepaalde hoofd- en rangtelwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert woorden die bij elkaar horen, bij elkaar plaatsen.

Startopdracht

Onderstaande zin is lastig te begrijpen. Hoe komt dat?
We zullen als alle inschrijfformulieren binnen zijn en de selectierondes achter de rug zijn, wat waarschijnlijk wel enkele weken kan duren, via de mail laten weten welke leerlingen mee mogen spelen in het schoolvoetbalelftal.

Theorie

video-uitleg

Woorden die bij elkaar horen, bij elkaar plaatsen

Een tekst leest gemakkelijker als woorden of zinsdelen die bij elkaar horen, ook dicht bij elkaar staan. Hier vind je een paar tips:

- Zet geen lange bijvoeglijke bepaling tussen het lidwoord, aanwijzend voornaamwoord of bezittelijk voornaamwoord en het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort.
  Niet: *Een uitzonderlijk goed betaald en bij het grote publiek bekend model noemen we ook wel een supermodel.*
  Wel: *Een model dat uitzonderlijk goed betaald wordt en bij het grote publiek bekend is, noemen we ook wel een supermodel.*
- Zet het onderwerp en het gezegde zo dicht mogelijk bij elkaar. Gebruik in lange zinnen dus liever *want* en *maar* dan *omdat* en *hoewel*, want na *want* en *maar* staan onderwerp en persoonsvorm naast elkaar.
  Niet: *Veel meisjes dromen van een bestaan als supermodel, hoewel ze waarschijnlijk niet aan de hoge eisen van de modewereld voldoen.*
  Wel: *Veel meisjes dromen van een bestaan als supermodel, maar ze voldoen waarschijnlijk niet aan de hoge eisen van de modewereld.*
- Zet de persoonsvorm zo dicht mogelijk bij de andere werkwoorden van het gezegde.
  Niet: *Een model kan vanwege een gebrek aan zelfvertrouwen afgewezen worden.*
  Wel: *Een model kan afgewezen worden vanwege een gebrek aan zelfvertrouwen.*
- Splits scheidbare werkwoorden niet als dat niet nodig is.
  Niet: *Denk je dat Marie het zware modellenbestaan vol zal kunnen houden?*
  Wel: *Denk je dat Marie het zware modellenbestaan zal kunnen volhouden?*

Opdracht 1

De onderstreepte woorden in onderstaande zinnen horen bij elkaar. Maak de zinnen aantrekkelijker door deze woorden dichter bij elkaar te zetten. Soms moet je dan nog meer aan de zin veranderen. Lange zinnen mag je splitsen.

1. In Nederland moet je om een tatoeage te laten zetten 16 jaar of ouder zijn.
2. Veel ouders vinden dat de leeftijdsgrens verhoogd moet worden, omdat pubers de gevolgen van het laten zetten van een tatoeage niet kunnen overzien.
3. De soms niet zo verstandige, uitdaging zoekende en op de korte termijn gerichte denkwijze van pubers maakt hen ongeschikt voor het nemen van belangrijke beslissingen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 2

In de zinnen van tekst 1 staan woorden die bij elkaar horen, te ver uit elkaar. Maak de zinnen aantrekkelijker door deze woorden dichter bij elkaar te zetten. Soms moet je dan nog meer aan de zin veranderen. Lange zinnen mag je splitsen.

Tekst 1

Pindabeeldjes

(1) Hoewel de kunstwerken van de Amerikaanse kunstenaar Steve Casino nog kleiner dan een vinger zijn, zijn ze niet goedkoop. (2) Casino, die vroeger als speelgoedontwerper de kost verdiende, maakt tegenwoordig kunst van pinda's. (3) Met een van een enkele doppinda gemaakt kunstwerk is Casino 20 uur bezig. (4) De kunstenaar maakte al beeldjes van beroemdheden als Donald Trump, Michael Jordan en Vincent van Gogh en kan ook door particulieren in worden geschakeld om een volstrekt uniek beeld van hen te laten maken. (5) Omdat Casino met het maken van zo'n volstrekt uniek beeldje uit een pinda een hele dag bezig kan zijn, moet de opdrachtgever wel diep in de buidel tasten.

Opdracht 3

1. Schrijf een tekstje van ongeveer 150 woorden over iets wat jij mooi vindt. Zorg voor een aantrekkelijke schrijfstijl: varieer in woordgebruik en zinsopbouw, gebruik voorbeelden en plaats woorden die bij elkaar horen, bij elkaar.
2. Wissel je werk uit met dat van een klasgenoot. Kijk het tekstje na:
   - Beoordeel of de ander voldoende gevarieerd heeft met de zinsvolgorde.
   - Onderstreep woorden die te vaak gebruikt worden.
   - Markeer woorden die bij elkaar horen, maar die te ver uit elkaar staan.
   - Markeer spelfouten en fouten in de zinsopbouw.
3. Herschrijf je eigen tekstje aan de hand van de feedback.

Opdracht 4 ✱

Lees tekst 2.

1. Deze tekst is niet prettig leesbaar. Hoe komt dit? Noteer twee redenen.
2. Wat kun je doen om de tekst aantrekkelijker te maken?
3. Herschrijf de tekst.

Tekst 2

Peperduur legoblokje

Lego is niet goedkoop. Een klein doosje kost al vijf euro. Grote dozen kosten soms wel 100 euro. De duurste set wordt verkocht voor 4500 euro. Deze set bevat 5174 steentjes. Daarmee kun je een Star Wars Spaceship bouwen. Maar het kan nog gekker. Een Engelsman betaalde 19.000 euro voor één blokje! Dit blokje is van goud. Het werd rond 1980 gemaakt. Lego deelde toen gouden blokjes uit aan zakenrelaties en trouwe werknemers.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- zinnen maken waarin woorden die bij elkaar horen, bij elkaar staan.

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over tussenletters in samenstellingen.

Startopdracht

Maak samenstellingen met de gegeven woorden. Wat valt je op als je de samenstellingen bij *a* vergelijkt met die bij *b*?

a badkamer + deur
laken + set
horloge + maker
auto + bus

b banaan + schil
lam + wol
tand + borstel
moeder + kindje

Theorie

video-uitleg

Tussenletters in samenstellingen

Als je twee woorden aan elkaar plakt, maak je een **samenstelling**: *fiets* + *tas* = *fietstas*. Soms moet je tussen die twee woorden **tussenletters** toevoegen: -*(e)n*-, -*e*- of -*s*-.

Zo bepaal je of je een -s- moet toevoegen

- Als je in een samenstelling een -*s*- hoort, dan schrijf je die ook:
  – *meningsverschil, Valentijnsdag*.
- Soms begint het tweede deel van de samenstelling met een *s*-klank. Vervang dan het tweede deel door een woord dat niet met een *s*-klank begint. Schrijf de -*s*- alleen als je hem bij de vervanging hoort:
  – *bruidssluier,* want *bruidsjapon; lievelingsschrijver,* want *lievelingsdier*.
  Maar: hoofdstad, want hoofdweg.

Zo bepaal je of je een -(e)n- moet toevoegen

Als het eerste deel van een samenstelling een zelfstandig naamwoord is dat alleen een meervoud op -*en* heeft, schrijf je -*en*- tussen de woorden: *paardenbloem, berenvel*.

Schrijf geen -*(e)n*- (maar soms wel -*e*-*)* in deze gevallen:

- Het eerste deel heeft geen meervoud: *rijstepap*.
- Het eerste deel verwijst naar iets waarvan er maar één is: *zonnestraal, maneschijn*.
- Het eerste deel heeft (ook) een meervoud op -*s*: (seconde – seconden/secondes) – *secondewijzer*.
- Het eerste deel is geen zelfstandig naamwoord: *knarsetanden* (het eerste deel verwijst naar een werkwoord), *armelui, blindedarm* (het eerste deel is een bijvoeglijk naamwoord).
- Het eerste deel versterkt een bijvoeglijk naamwoord: *reuzefijn*.

Kijk bij twijfel in een (online)woordenboek.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Maak van onderstaande woorden correcte samenstellingen.

1 omgang + regeling
2 stad + centrum
3 eenman + zaak
4 bioscoop + stoel
5 onweer + bui
6 beroep + speler
7 staat + steun
8 gevoel + temperatuur
9 passagier + schip
10 protest + stem

Opdracht 2

Maak samenstellingen en gebruik zo nodig *-(e)n-* of *-e-*.

1 zwijn + stal
2 groente + soep
3 beer + leuk
4 spin + web
5 tarwe + brood
6 koek + pan
7 zon + steek
8 beer + hol
9 geboorte + kaartje
10 invalide + plaats

Opdracht 3

Geef van onderstaande beweringen aan of ze juist zijn. Licht je antwoord steeds toe.

1 Omdat je *stationswinkel* schrijft, schrijf je ook *stationschef*.
2 *Spinnewiel* is correct geschreven, omdat het eerste deel geen zelfstandig naamwoord is.
3 Je schrijft *groentensoep*, want het meervoud van *groente* is *groenten*.
4 *Zonnenscherm* schrijf je met een *-n-*, want het meervoud van *zon* is *zonnen*.
5 Je schrijft *veearts*, want *vee* heeft geen meervoudsvorm.
6 Je schrijft *berenklauw*, dus ook *berensterk*.

Opdracht 4

Noteer de juiste spelling van de onderstreepte woorden.

1 De nieuwe achtbaan is een echte h...pe en geeft de bezoekers een adrenalineki....
2 De karakter...stieke kampeerboerderij is als acco...odatie heel geschikt voor groepen scholieren.
3 Je kunt hem moeilijk vl...tig noemen; hij behoort tot de grootste luiwamme...en van klas 2b.
4 Als je je identit...tskaart vergeet op reis, kan dit tot problemen l...den bij de douane.
5 Vanmorgen zijn op de fruitv...ling de allereerste ker...en verkocht voor een ongelooflijk hoge prijs.
6 Leren omgaan met moeilijke kwesties is een weze...lijk aspe...t van het onderwijs.

Opdracht 5 ✱

1 Bij sommige samenstellingen zorgt de tussenletter voor een verschil in betekenis. Geef de betekenis van de woorden bij *a* tot en met *c*.
2 Kies een woordpaar en maak met elk woord daarvan een zin van minimaal acht woorden.

a watersnood – waternood
b schildersatelier – schilderatelier
c reuzekerel – reuzenkerel

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- samenstellingen met en zonder tussenletters correct spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de persoonsvorm in de verleden tijd: *-de(n), dde(n), -te(n), tte(n).*

Startopdracht

Schrijf de persoonsvorm in de verleden tijd. Waarom is de ene pv lastiger te spellen dan de andere?

1 De dokter ... (vermoeden) een spoedig herstel van de zieke.
2 Tijdens zijn debuut ... (vertrouwen) de voetballer op zijn uitstekende techniek.
3 Na enkele dagen ... (staken) de werknemers hun protestactie.
4 Ondanks een flinke verkoudheid ... (hoesten) Bram bijna niet.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordsvormen op *-de(n), -dde(n), -te(n)* en *-tte(n)*

Er zijn werkwoorden die op verschillende manieren geschreven worden en toch hetzelfde klinken: *kosten – kostten; vergoeden – vergoedden; verbrandde – verbrande*. Het gaat steeds om werkwoorden waarbij de ik-vorm tt op *-d* of *-t* eindigt: *kosten – kost; vergoeden – vergoed.*

Om de juiste keuze te maken tussen *-de(n)* en *-dde(n)* of tussen *-te(n)* en *-tte(n)*, moet je vaststellen met welke werkwoordsvorm je te maken hebt. Gaat het om een persoonsvorm, een infinitief (het hele werkwoord) of een bijvoeglijk naamwoord?

- De **persoonsvorm tegenwoordige tijd** (pvtt) meervoud schrijf je met *-den* en *-ten*:
  - *behoeden: Ouders behoeden hun kinderen graag voor narigheid.*
  - *posten: Posten jullie deze brieven vandaag nog?*
- De **persoonsvorm verleden tijd** (pvvt) schrijf je met *-dde(n)* of *-tte(n)*:
  - *landen: Hoe laat landden die passagiers gisteren op Schiphol?*
  - *misten: Het mistte vanmorgen in grote delen van het land.*
- Van een **infinitief** (inf) vind je de spelling in het woordenboek:
  - *losbarsten: Wanneer zal het feest losbarsten?*
  - *wedden: Daar gaan we zeker niet om wedden!*

Let op:
Van een **voltooid deelwoord** (vd) kun je een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) maken. Als het voltooid deelwoord eindigt op *-d* of *-t*, schrijf je het bn zo kort mogelijk, dus met *-de* of *-te*.
– *vergoeden → vergoed: de vergoede schade;*
– *testen → getest: het uitvoerig geteste vuurwerk.*
Maar soms is *-dde* of *-tte* nodig voor de uitspraak:
– *redden → gered: de geredde vluchteling;*
– *witten → gewit: de gewitte muur.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Onderstreep de juiste spelling.

1 In een aparte ruimte **twisten / twistten** de juryleden langdurig over de uitslag.
2 Wie wil aandacht **besteden / besteedden** aan het **gepeste / gepestte** meisje?
3 In het stadspark **verwonde / verwondde** de agressieve hond een jong katje.
4 Wachtende familieleden **verblijden / verblijdden** afgelopen zondag de **gelande / gelandde** passagiers in de aankomsthal.

Opdracht
2

Noteer de juiste spelling van de werkwoorden in het schema.

infinitief	**pvtt** *hij …*	**pvvt** *hij …*	**vd**	**bn**
a bekladden				
b scannen				
c schorsen				
d stichten				
e verachten				
f verbreden				

Opdracht
3

Noteer eerst de vorm (pvtt – pvvt – inf – bn) van de werkwoorden en noteer daarna de juiste spelling.

1 Een maand geleden … (verpoten) de eigenaar van de volkstuin zijn plantjes.
2 … (verblinden) de laagstaande zon gisteren de chauffeur van het bestelbusje?
3 Het … (verwennen) kind wilde niet op zijn beurt … (wachten).
4 De zakenman … (trachten) zijn mooi … (inrichten) penthouse vorig jaar voor enkele maanden te … (verhuren).

Opdracht
4

Maak met elk van de onderstaande woorden een zin. Je maakt dus totaal acht zinnen. Er moeten twee vragende zinnen bij zijn.

1 verlichte; verlichtte
2 leidden; leiden
3 vermelden; vermelde
4 verzachten; verzachtte

Opdracht
5

Als een voltooid deelwoord op *-en* eindigt, verandert er niets als het bijvoeglijk gebruikt wordt: *Just heeft een hartje van papier gevouwen*. → *het gevouwen hartje*
Noteer de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord.

1 De jubilaris moest wel erg lang op zijn … (beloven) cadeau wachten.
2 Bij thuiskomst bleek mijn moeder een stuk … (braden) vlees bewaard te hebben.
3 De vers … (zetten) koffie uit het nieuwe espressoapparaat is prima van smaak.
4 Op de veiling bracht de … (barsten) vaas afgelopen vrijdag toch nog 100 euro op.

Opdracht
6 ✱

Maak samengestelde zinnen met onderstaande werkwoorden. Je mag het voegwoordje *en* niet gebruiken. De werkwoorden mag je vervoegen. Een van de werkwoorden moet een pv zijn.

1 hebben; vinden
2 willen; fietsen
3 ontmoeten; uitnodigen

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • werkwoordsvormen op *-de(n), -dde(n), -te(n) en -tte(n)* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Uitzinnig mooi

Vraag jij je in een museum of op straat ook weleens af: waarom is dat nou kunst? Dat kan ik toch ook? Nou, laat dat dan maar eens zien!

In deze opdracht ga je binnen 15 minuten een kunstwerk maken. Dat kan van alles zijn: getekend, geboetseerd, gefotografeerd, wat je maar kunt bedenken. Over jouw werk houd je vervolgens een betoog voor een deel van de klas: overtuig je klasgenoten ervan dat jouw kunstwerk echte kunst is!

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- feiten, stelling en argumenten herkennen en gebruiken;
- een overtuigende presentatie houden.

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan onderscheid maken tussen standpunten en argumenten. 3F • Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
Schrijven	• Ik kan een overtuigende tekst schrijven met een inleiding, middenstuk en slot. 2F • Ik kan de lezer van mijn standpunt overtuigen met behulp van argumenten. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan de inhoud van een presentatie beoordelen. 1F • Ik kan de manier van presenteren beoordelen.
Spreken en gesprekken	• Ik kan een voorbereide informerende presentatie houden op basis van informatie uit verschillende bronnen. 2F
Woordenschat	• Ik kan rijmende uitdrukkingen herkennen en begrijpen. 2F
Grammatica zinsdelen	• Ik kan bijvoeglijke bepalingen en bijstellingen in een zin vinden.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan bepaalde en onbepaalde hoofd- en rangtelwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan zinnen maken waarin woorden die bij elkaar horen, bij elkaar staan.
Spelling	• Ik kan samenstellingen met en zonder tussenletters correct spellen. 3F
Spelling werkwoorden	• Ik kan werkwoordsvormen op *-de(n), -dde(n), -te(n) en -tte(n)* correct spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

© Noordhoff Uitgevers bv

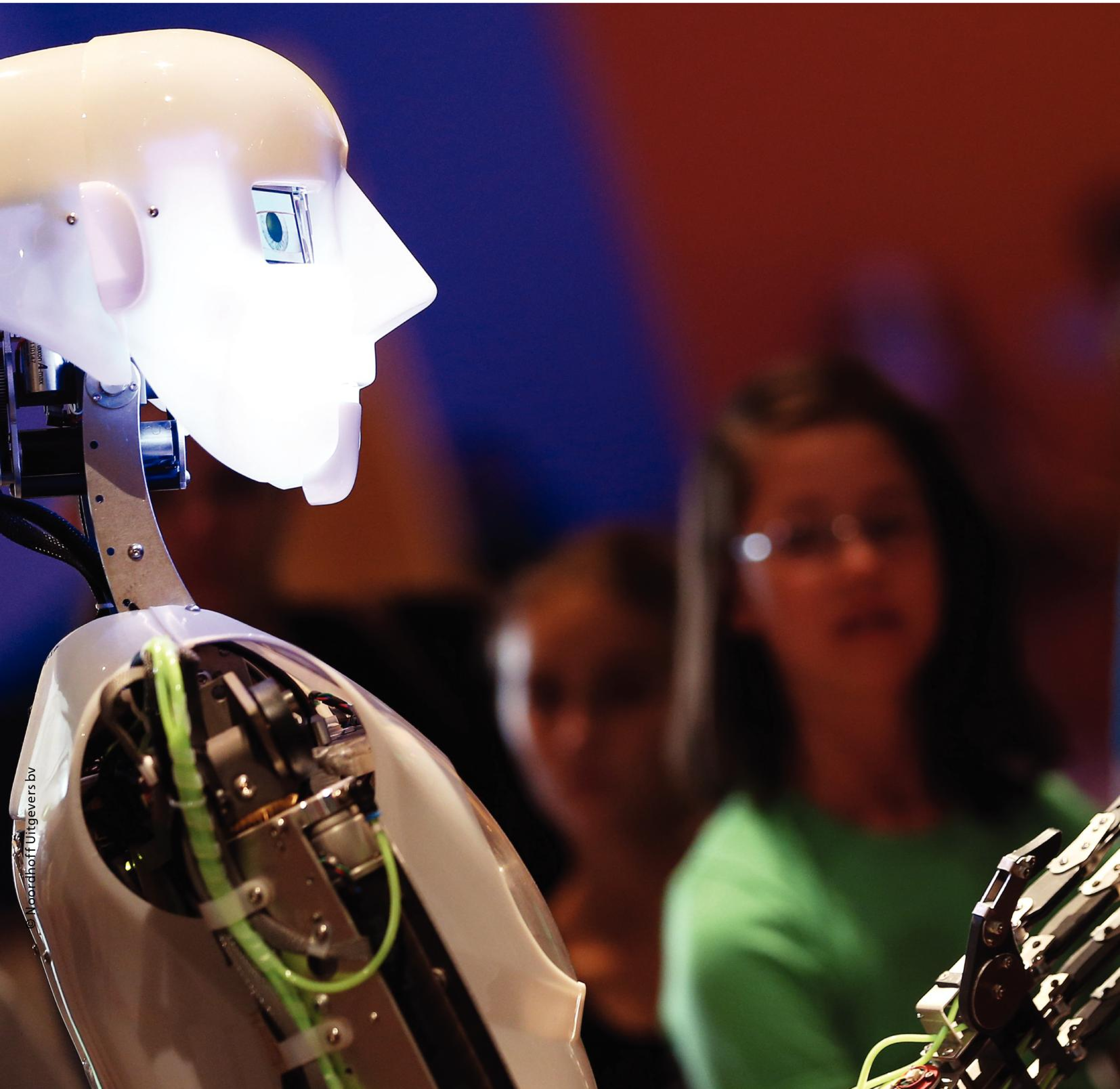
Aantekeningen

© Noordhoff Uitgevers bv

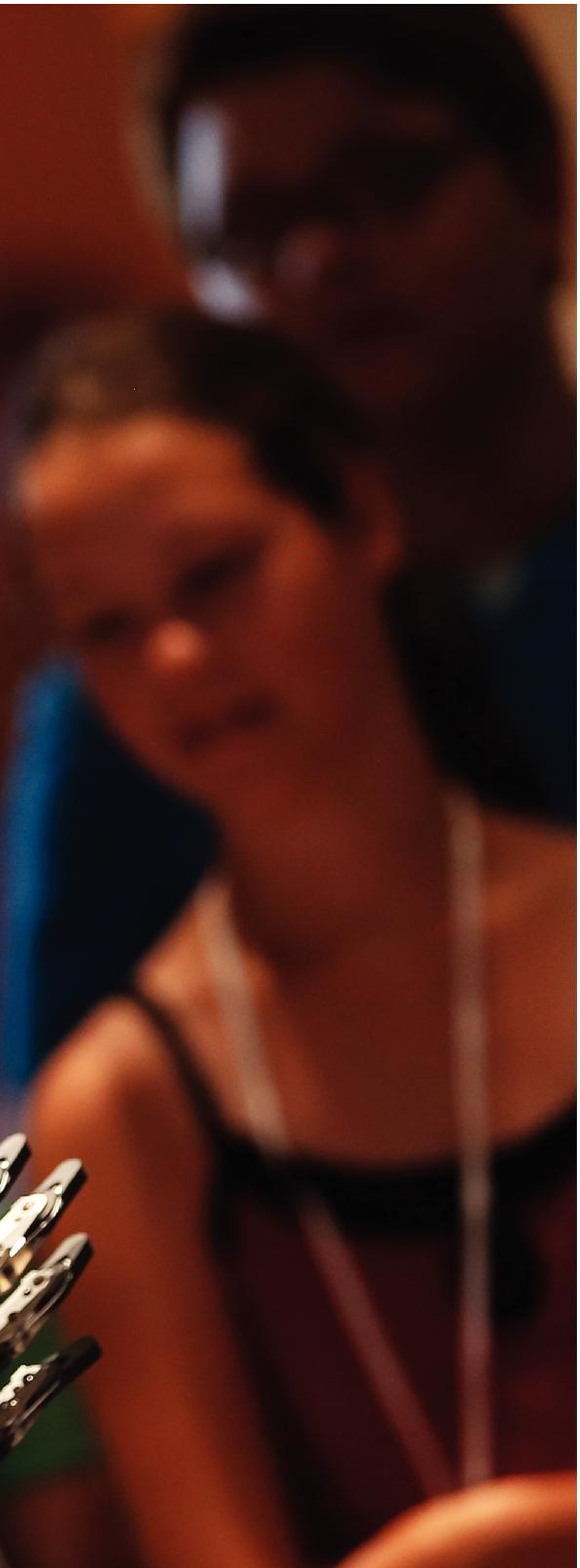
© Noordhoff Uitgevers bv

Hoofdstuk 5

Toekomst

© Noordhoff Uitgevers bv

Standaardtaal

Heel wat mensen spreken in verschillende situaties verschillende talen: op het werk, op de sportclub, onder vrienden. De meesten van ons spreken de **standaardtaal** die je ook op het journaal hoort en in de krant leest. Voor deze taal zijn regels vastgelegd. 'Hij heeft' is correct, 'hij heb' is niet correct.

Zoek uit hoe er in Nederland vanaf de zeventiende eeuw een overkoepelende eenheidstaal of standaardtaal is ontstaan vanuit verschillende dialecten.

Dialect en streektaal

In allerlei streken wordt naast het Nederlands ook nog een **dialect** gesproken. Denk aan het Twents, het Brabants, het Zeeuws. Verder kennen we de officieel erkende **streektalen:** het Fries, het Limburgs en het Nedersaksisch (in Oost-Nederland). Streektalen en dialecten zijn vooral spreektalen.

Zoek twee liedjes die gezongen worden in een streektaal. Noem drie kenmerken van de streektaal.

Verdwijnt het dialect?

Dialecten worden vanaf de negentiende eeuw steeds minder gesproken: het Standaardnederlands kreeg meer prestige; dialecten vond men onbeschaafd. Mede door de trek naar de steden, de grotere mobiliteit en de opkomst van radio, televisie en internet hebben dialecten terrein verloren. Ook stadsdialecten, vooral die in de Randstad, groeien steeds meer naar de standaardtaal toe. Hoe zou het komen dat bepaalde stadsdialecten meer prestige hebben dan bijvoorbeeld de streektalen buiten de Randstad?

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Je leert kritisch lezen.

Startopdracht Lees tekst 1. Geloof je wat in de tekst staat? Waarom (niet)?

Tekst 1

Speciale pas zorgt voor groen licht

[1] Je bent al laat voor school en dan staan alle verkeerslichten ook nog eens op rood. Daar komt binnenkort hopelijk verandering in: de Technische Universiteit Delft werkt aan een pas die het licht op groen laat springen.
[2] 'De FastWay is een soort voorrangskaart', legt hoogleraar Arne Peil uit. 'Als je hem voor een scanner bij een verkeerslicht houdt, springt het licht meteen op groen.' Peil ontwikkelde het systeem in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. 'Het ministerie vindt dat je de verkeersstroom moet kunnen beïnvloeden. Mensen met haast hebben daar best iets voor over. Daarom kost het gebruik van de pas geld: € 2,50 per keer dat je het licht op groen laat springen.'
[3] Voorlopig werkt het systeem alleen voor fietsers en voetgangers, omdat je de FastWay nog met de hand voor de scanner moet houden. Komende week begint de testperiode door heel Nederland. Er wordt nog gezocht naar proefpersonen die willen deelnemen en

7Days helpt mee. Iets voor jou misschien? Meld je dan uiterlijk vrijdag aanstaande aan op s.wilman@sevendays.nl. Je krijgt dan een gratis pas met € 25 tegoed. Op de bijbehorende app kun je zien waar de aangesloten verkeerslichten staan.

Naar: Sytse Wilman, www.sevendays.nl, op 30 maart 2016

Theorie

video-uitleg

Kritisch lezen

Via televisie, radio, kranten, tijdschriften en vooral internet kun je snel en makkelijk informatie vinden. Maar die is niet altijd **betrouwbaar**.
Soms klopt de informatie niet, doordat de auteur niet deskundig genoeg is.
Ook kan de informatie in een tekst verouderd zijn. Zo is een artikel van vijf jaar geleden over elektrische auto's inmiddels al lang ingehaald door nieuwe ontwikkelingen.
Verder kan het voorkomen dat een tekst niet **objectief** is of dat er informatie wordt weggelaten, omdat de auteur daar belang bij heeft. Denk aan artikelen in roddelbladen of reclamefolders. In een advertentie voor ijsjes staat bijvoorbeeld 'als beste getest', maar er wordt niet vermeld dat aan de test maar een paar mensen meededen en dat het verschil met andere ijsjes minimaal was.
Je moet een tekst dus **kritisch lezen**.

© Noordhoff Uitgevers bv

Stel bij het kritisch lezen van een tekst het volgende vast:
- Is de auteur deskundig en onpartijdig? Geeft de tekst informatie over bijvoorbeeld zijn opleiding of zijn beroep?
- Wat is de bron van de tekst? Met andere woorden: waar(in) is de tekst gepubliceerd?
- Zijn de mensen die geïnterviewd worden, betrouwbaar en deskundig? Komen er voor- én tegenstanders aan het woord?
- Is de informatie in de tekst niet verouderd / nog actueel?
- Klopt het wat de auteur zegt? Laat hij geen belangrijke dingen weg?
- Gebruikt de auteur sterke argumenten of kun je er makkelijk iets tegen inbrengen?

Opdracht 1

Bekijk onderstaand schema.

1 Noteer van elke tekst je verwachting: betrouwbaar of niet betrouwbaar. Schrijf erachter waarom je dat vindt.
2 Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Bespreek de verschillen.

wat en waar?	**betrouwbaar?**	**waarom wel/niet?**
1 een verhaal over een bekend voetbalechtpaar in *Story*		
2 een artikel over slaapproblemen in *Quest*		
3 een artikel over tablets op www.consumentenbond.nl		
4 een patiëntenfolder van een academisch ziekenhuis over allergieën		
5 een interview met de directeur van een bedrijf in het bedrijfsblad		
6 reclame voor een trilplaattrainer op www.telsell.com		
7 een tekst over de inhoud van een boek op de achterflap		
8 een tekst over een afslankmiddel in een folder van de drogist		

Opdracht 2

Je gaat onderzoeken hoe betrouwbaar de informatie op internet is.

1 Werk in tweetallen. Zoek over een van de volgende onderwerpen informatie die je zou kunnen gebruiken voor een werkstuk of presentatie: stijging van de zeespiegel, energiedrankjes, alternatieve energie.
2 Zoek op internet minimaal vier verschillende, naar jullie idee bruikbare bronnen. Noteer van iedere site: het gehele URL-adres, de auteur, de datum waarop de site als laatste is bijgewerkt en de beknopte inhoud.
3 Geef aan waarom deze sites naar jullie idee bruikbaar en betrouwbaar zijn.
4 Ga naar http://www.webdetective.nl/checklist om te controleren of de gevonden sites inderdaad betrouwbaar zijn. Vul op deze site zo eerlijk mogelijk de vragen in over een van de gevonden websites.

© Noordhoff Uitgevers bv

5 Noteer de onderzochte website en het aantal punten dat Webdetective geeft voor jouw site. Schijf het commentaar dat Webdetective geeft er ook achter.
6 Herhaal deze werkwijze voor de overige drie websites.
7 Welke website komt als betrouwbaarste site uit de test en welke als minst betrouwbare? Leg uit waarom.
8 Komt het beeld dat de checklist geeft over de site overeen met jullie eigen idee over de betrouwbaarheid van de site? Leg uit waarom (niet).

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Weet jij al wat je na je eindexamen gaat studeren? Zo ja, wat heeft je keuze bepaald?
3 De woorden *a* tot en met *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a prognoses (al. 1)	– *burgerlijke (in tegenstelling tot militaire)*
b bevindingen (al. 1)	– *gedachten over de voor- en nadelen van iets, die uiteindelijk tot een beslissing leiden*
c data (al. 4)	– *gegevens*
d zich blindstaren op (al. 6)	– *kansen; mogelijkheden*
e opties (al. 6)	– *keuzemogelijkheden*
f overwegingen (al. 6)	– *te veel letten op één ding, waardoor je al het andere uit het oog verliest*
g potentie (kader)	– *voorspellingen*
h civiele (kader)	– *waarnemingen na onderzoek*

4 Volgens Fouarge zullen er de komende jaren zowel in de techniek als het onderwijs veel vacatures zijn. (al. 2) Noteer voor beide sectoren de ontwikkelingen die deze vacatures veroorzaken.
5 Waarom maakt het ROA elke twee jaar een nieuwe prognose om up-to-date te blijven? (al. 5)
6 Geef op basis van de lijstjes met studies advies aan iemand die in havo 3 een profiel moet kiezen. Licht je advies toe.
7 Door wie is de tekst geschreven?
8 Is deze auteur deskundig en onpartijdig? Licht je antwoord toe.
9 Wat is de bron van de tekst?
10 Is degene die geïnterviewd wordt, betrouwbaar en deskundig? Licht je antwoord toe.
11 Is de informatie in de tekst actueel? Licht je antwoord toe.
12 Geef op basis van je antwoorden op de vragen 7 tot en met 11 een oordeel over de betrouwbaarheid van de tekst.

Opdracht 4 ✱

1 Een relativering is een opmerking waarmee iemand iets ‘belangrijks’ minder belangrijk maakt. In welke alinea’s vind je zo’n relativering? Licht je antwoord toe.
2 Vind je onderzoeken als die van het ROA nuttig voor scholieren die nog niet weten wat ze moeten studeren? Waarom (niet)?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 2

Een kijkje in je toekomst

[1] Studeren is natuurlijk ontzettend leuk. Maar om te voorkomen dat je straks trots met je diploma wappert en er in de verste verte geen baan te bekennen is, doet het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Universiteit van Maastricht prognoses over de arbeidsmarkt. Didier Fouarge van het ROA bespreekt de nieuwste bevindingen.

[2] 'Over het algemeen kun je beter een hoge opleiding volgen dan een lage', zegt Fouarge. Volgens hem gaan werkgevers de komende jaren op zoek naar mensen die goed kunnen denken en die problemen kunnen oplossen. 'De meest kansrijke studies zijn die in de techniek', gaat hij verder. 'Dat komt doordat daar groei wordt verwacht: er komen meer banen dan er studenten zijn die een technische opleiding kiezen.' Ook docent is een goed beroep, volgens het ROA. 'Niet vanwege die groei, maar omdat veel zittende docenten met pensioen gaan.' Daardoor komt er plek voor beginnende leraren.

[3] Wat Fouarge zegt, staat ook allemaal te lezen in het ROA-rapport *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020,* dat deze week uitkwam. Elke twee jaar komt het centrum met zo'n onderzoek vol voorspellingen over de arbeidsmarkt. 'We hopen dat we scholieren kunnen helpen bij de keuze voor een studie', zegt Fouarge. 'Zo kunnen ze zien hoe de markt is als ze klaar zijn.'

[4] Het ROA baseert zich op allerlei ingewikkelde modellen en grote databestanden en kijkt daarbij vooral naar de ontwikkeling van de economie. In het algemeen verwacht het ROA de komende vijf jaar 0,8% groei van de werkgelegenheid: ruim vierhonderdduizend meer banen dan nu dus. Twee jaar geleden gingen Fouarge en zijn collega's nog uit van een banengroei van 0%: de verwachting is bijgesteld, omdat de economie herstelt na de crisis.

[5] Hoe betrouwbaar is zo'n prognose eigenlijk? Volgens Fouarge kloppen de rapporten van het ROA voor ongeveer 80%. 'Er zijn dingen die je niet kunt voorzien, zoals plotselinge bezuinigingen door de overheid', legt hij uit. 'Zulke ontwikkelingen hebben soms flinke gevolgen voor de economie. Daarom maken we elke twee jaar een nieuwe prognose om up-to-date te blijven.' In 2013 adviseerde het ROA studies op het gebied van zorg en welzijn. 'Die sector was flink gegroeid', vertelt Fouarge. 'Maar door de bezuinigingen zijn de vooruitzichten voor die opleidingen nu flink bijgesteld.'

[6] Fouarge vindt trouwens dat scholieren zich niet moeten blindstaren op zijn prognoses. 'Als je een studie alleen kiest omdat die kansrijk is, niet omdat die bij je past, dan is de kans groot dat je deze niet afmaakt', zegt hij. 'Maar als je twijfelt tussen meer opties, kun je in ons rapport lezen waar de beste kansen op een baan liggen. Dat kun je meenemen in je overwegingen.'

Studies met potentie:

- hbo leraar beroepsgerichte vakken
- hbo landbouw
- wo economie
- hbo bouwkunde en civiele techniek
- mbo 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking
- mbo 4 technische installatie
- wo werktuigbouwkunde en elektrotechniek
- hbo werktuigbouwkunde
- hbo chemie
- wo informatica

Studies met een somber vooruitzicht:

- mbo 4 maatschappelijke zorg
- mbo 4 media en vormgeving
- mbo 4 recreatie, vrije tijd en sport
- mbo 2/3 maatschappelijke zorg
- mbo 4 informatica
- mbo 4 onderwijs
- hbo hotel-, vrijetijds- en facilitymanagement[1]
- mbo 4 transport en logistiek[2]
- mbo 2/3 schoonheids- en haarverzorging
- mbo 2/3 detailhandel

[1]facilitymanagement = organisatie van allerlei soorten dienstverlening (schoonmaak, catering enz.) binnen bedrijven
[2]logistiek = alles wat nodig is om een goederenstroom goed te laten verlopen, zoals organisatie, planning en uitvoering

Naar: Govrien Oldenburger, www.sevendays.nl, op 11 december 2015

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 5

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Koop jij vaak iets in een winkel of schaf je vaker iets via internet aan? Geldt voor je ouders hetzelfde?

3 De woorden *a* tot en met *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a interactieve (al. 1)	– *betoverd; gefascineerd*
b innovatieve (al. 2)	– *een verbinding maken*
c domineert (al. 2)	– *gedeelte*
d retailers (al. 2)	– *op de gebruiker reagerende*
e segment (al. 3)	– *op één bepaalde gebruiker gerichte*
f gepersonaliseerde (al. 4)	– *overheerst*
g een brug slaan (al. 4)	– *vernieuwende*
h versteld doen staan (al. 5)	– *verrassen*
i gebiologeerd (al. 7)	– *verkopers van goederen*

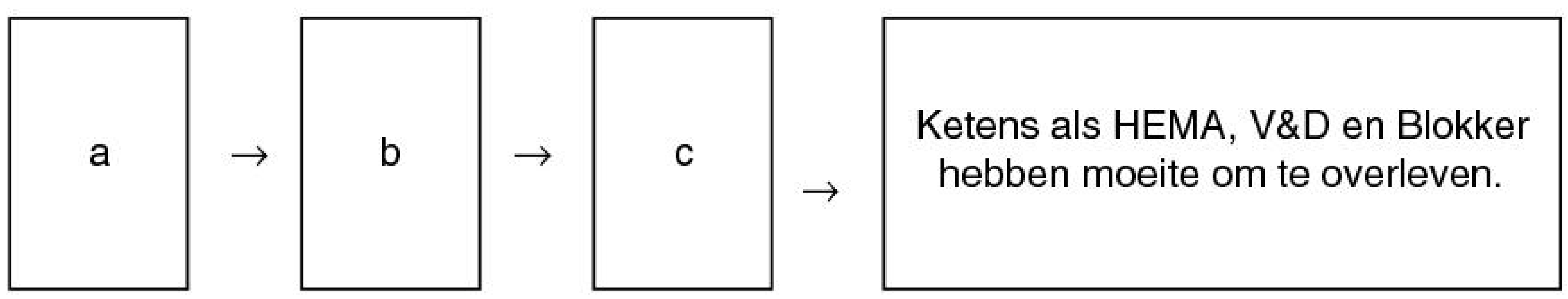
4 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Licht je antwoord toe.

5 In alinea 2 staan twee doel-middelverbanden. Noteer van allebei middel en doel(en).

6 'Het initiatief is een antwoord op de problemen waarmee de traditionele warenhuizen kampen.' (al. 3) Wat wordt bedoeld met 'het initiatief'?

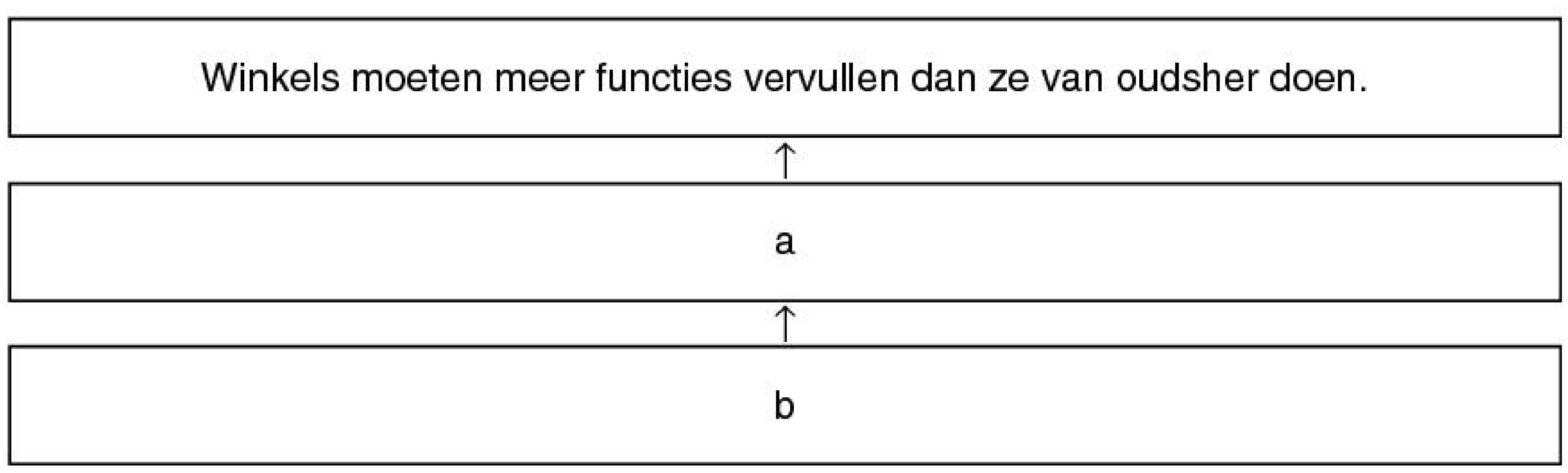
7 'Toch zijn retaildeskundigen niet pessimistisch.' (al. 4) Waarom gebruikt de auteur het signaalwoord 'toch'?

8 Vul op basis van alinea 3 in wat in het schema van oorzaak en gevolg bij a, b en c moet worden ingevuld.

9 'Winkels moeten zich wel aanpassen aan de veranderde eisen die consumenten stellen, [...].' (al. 4) Wat zijn die veranderde eisen?

10 Noteer op basis van alinea 6 wat er in het blokjesschema bij a en b moet worden ingevuld. Het pijltje betekent 'want'.

11 Bij welke alinea begint het slot van de tekst? Licht je antwoord toe.

12 Geef aan de hand van de theorie een oordeel over de betrouwbaarheid van de tekst.

Opdracht 6 ✱

1 Van winkelketen V&D, genoemd in alinea 3, bestaan sinds 2016 geen winkels meer. Heeft dat feit invloed op de betrouwbaarheid van de tekst?

2 Wat zou 'Q&A' betekenen in de naam van het onderzoeksbureau Q&A Research & Consultancy?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 3

De winkel als laboratorium

[1] Een jongen van een jaar of zeven staat te springen voor het interactieve schap van outdoormerk Mammut in de Haagse Store of the Future. Hij pakt een bergschoen van de tafel. Tegelijkertijd begint op een scherm een filmpje. De jongen schrikt ervan. Met grote ogen kijkt hij naar de bergbeklimmer die zijn leven waagt op een steile berghelling. De avonturier draagt de schoenen die de jongen in zijn hand heeft. Wat de jongen niet weet, is dat precies wordt bijgehouden hoelang hij voor de tafel staat, welke producten hij van de tafel pakt en hoelang hij die in zijn hand houdt. Dat is allemaal waardevolle informatie voor de winkelier.

[2] De Store of the Future, gevestigd in winkelcentrum New Babylon, opende eind juni zijn deuren. In het industriële pand zijn vijftien miniwinkels – shop-in-shops – gevestigd. Het idee om met het innovatieve warenhuis te beginnen, komt van onderzoeksbureau Q&A Research & Consultancy. Doel is te onderzoeken hoe winkels er in de toekomst moeten uitzien. ‘Het is een soort laboratorium waarin winkeliers en consumenten de nieuwste innovaties testen’, zegt John Terra (35) van Q&A. Wie het pand binnenloopt, ziet flitsende beeldschermen, virtualrealitybrillen en bewegende robots. Technologie domineert de winkelschappen. Terra: ‘Daarmee worden data verzameld die van belang zijn voor retailers en om plezier in de winkel te brengen.’

[3] Het initiatief is een antwoord op de problemen waarmee de traditionele warenhuizen kampen. Ketens als HEMA, V&D en Blokker hebben moeite om te overleven. Er komt al jaren te weinig geld binnen, want consumenten kopen minder in het warenhuis. Vooral merken in het middensegment (tussen goedkoop en duur in) hebben het zwaar. Hun klanten worden weggekaapt door succesvolle webwinkels.

[4] Toch zijn retaildeskundigen niet pessimistisch. Het warenhuis heeft volgens hen wel degelijk toekomst. ‘Winkels moeten zich wel aanpassen aan de veranderde eisen die consumenten stellen’, zegt Carin Frijters (49), eigenaar van adviesbureau CF retail. ‘Zij willen zelf een actieve rol spelen in een winkel en unieke schoenen of kleren kunnen kopen.’ Het is niet voor niets dat grote

merken als Nike – net als de Store of the Future – inzetten op gepersonaliseerde producten. Nike experimenteert bijvoorbeeld met zogeheten Nikelabs, waarmee het een brug wil slaan tussen de fysieke winkels, de webshop en sociale media.

[5] ‘Consumenten willen bovendien worden vermaakt’, zegt Frijters. ‘Ze komen niet meer alleen in een winkel om iets te kopen. Een winkel moet spannend zijn en de klant versteld doen staan. Nieuwe technologie biedt daartoe volop mogelijkheden.’

[6] Volgens Michel van Tongeren (59), oprichter van adviesbureau SVT Branding[1] & Design Group, zouden winkels meer functies moeten vervullen dan ze van oudsher doen. Van Tongeren: ‘Waarom zou je alleen huishoudelijke artikelen verkopen als je ook advies kunt geven op het gebied van inrichting en schoonmaken? Je moet ervoor zorgen dat de consument blijft hangen. Hoe langer iemand in de winkel is, hoe groter de kans dat hij iets koopt.’

[7] In de Store of the Future rent de jongen naar een robot die zich door de winkel beweegt. Zijn oma staat in de miniwinkel van de HEMA. Ze kijkt gebiologeerd naar de iPad die tussen de make-upspullen in de schappen hangt. Op het scherm van de iPad is haar gezicht te zien met afwisselend knalrode, donkerroze en paarse lippenstift.

[8] Het is in de toekomst voor winkeliers de kunst om consumenten, jong en oud, weer te verleiden. De Store of the Future laat al een klein beetje zien hoe dat kan.

Naar: Floortje Gunst, Elsevier, 29 augustus 2015

[1] brand (Engels) = merk

Ik kan/weet

- kritisch lezen om te beoordelen of een tekst objectief en betrouwbaar is. 3F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Schrijven

Je leert een beoordeling schrijven.

Startopdracht

1 Denk aan tv-series waar je graag naar kijkt en kies je favoriete serie.
2 Bedenk verschillende deelonderwerpen waarover je iets positiefs kunt zeggen, bijvoorbeeld de acteurs, het verhaal, de muziek enzovoort.
3 Bespreek je deelonderwerpen met twee of drie klasgenoten; misschien kom je zo nog op meer ideeën.
4 Kies een van je deelonderwerpen, formuleer er een positieve mening over, bedenk daarbij een argument en vertel aan je klasgenoten waarom … jouw favoriete tv-serie is. Kun je ze overtuigen?

Theorie

video-uitleg

Een beoordeling schrijven

Je kunt een tekst schrijven om iets te **beoordelen**, zoals een product, een boek, een film of een festival. Je maakt dan aan andere mensen duidelijk wat jij ervan vindt en waarom je dat oordeel hebt. Je geeft dus niet alleen je **mening**, maar ook **argumenten** voor je beoordeling.

Zo schrijf je een beoordeling

- Maak een **bouwplan**, zie blzz 48.
- Schrijf de inleiding: noem het door jou beoordeelde onderwerp. Geef daarbij in het kort je oordeel door de **beoordelingswoorden** op te sommen, zoals *mooi, stevig, licht, saai, adembenemend* enzovoort.
- Schrijf over elk deelonderwerp of **aspect** één alinea en bouw die alinea zo op:
  – Geef eerst kort en krachtig je mening. Gebruik een beoordelingswoord.
  – Noem dan je argumenten.
  – Geef daarna toelichting bij die argumenten; dat kunnen voorbeelden zijn.
- Sluit je tekst af met een korte, samenvattende alinea.
- Zet een titel boven je beoordeling, bijvoorbeeld *Verrassend veel mogelijkheden* of *Waardeloos vervoermiddel*.

Opdracht 1

1 Bedenk in tweetallen bij elk van de meningen *a* tot en met *e* een argument.
2 Werk individueel een van de meningen met argument uit tot een alinea van ongeveer vijftig woorden.
a Mijn smartphone is de allerbeste in zijn soort.
b Ik vind *De mooiste vis van de zee* het beste kinderboek aller tijden.
c Volgens mij kan iedereen wat leren van natuurfilms.
d De hoofdpersoon van een goed boek moet iemand van mijn eigen leeftijd zijn.
e Ik ben ervan overtuigd dat e-bikes op het fietspad gevaarlijk zijn.

Opdracht 2

Lees tekst 1.
Je krijgt van je docent een bouwplan voor tekst 1. Vul de ontbrekende gegevens in.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

Game: los een moord op

[1] Lijkt het je wat om gamend een moord op te lossen? Dan is *De Moordzaak* iets voor jou: een leerzaam en realistisch spel, waarin jij optreedt als officier van justitie. Met deze spannende game hoopt het Openbaar Ministerie (OM) jongeren te interesseren voor hun werk. Maar je bent gewaarschuwd: net als bij een echte moordzaak moet je er wél even de tijd voor nemen.

[2] *De Moordzaak* is niet alleen een leuk tijdverdrijf, je kunt er ook veel van leren. Veel mensen weten namelijk nauwelijks het verschil tussen een rechtbank, een advocaat en het OM. Weet jij wat het Openbaar Ministerie eigenlijk doet? En wat de rol van de officier van justitie is? En hoe het OM samenwerkt met de politie, het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) en het Pieter Baan Centrum? Dat kom je allemaal tijdens het spel te weten: het geeft een goede kijk op de gang van zaken in het Nederlandse rechtssysteem.

[3] De zaak waar het om draait in deze game is een lijk op een autoweg. Dat is een realistisch gegeven. Daarna worden dezelfde stappen gezet als in de werkelijkheid. Wie is het slachtoffer? Wat is er gebeurd? Wie moet er worden ingelicht? Waar moet het lijk heen? Deze en nog veel meer vragen moeten beantwoord worden, net als in een echte zaak.

[4] Jij speelt zelf een rol in het spel: als officier van justitie geef je leiding aan het politieonderzoek. Wie betrek je er nog meer bij om de zaak op te lossen? Geef je het NFI opdracht om sporen te onderzoeken? Vraag je toestemming aan de rechter-commissaris om de telefoon van de verdachte af te tappen? Wanneer heb je genoeg bewijs om de verdachte aan te houden? De echte officier van justitie Gabrielle Hoppenbrouwers neemt je aan de hand van vragen mee door de verschillende fasen van het onderzoek. Uiteindelijk neem jij belangrijke beslissingen om ervoor te zorgen dat de verdachte voor de rechter komt.

[5] Ook in tv-programma's als *CSI, Opsporing Verzocht,* detectives

en politieseries gaat het om moord, een zoektocht naar de dader, nog meer misdrijven … Pas als alle puzzelstukjes op hun plaats liggen, weet je wie de dader is. Bij *De Moordzaak* werkt het niet anders: doordat je steeds weer nieuwe informatie krijgt, blijft het spel spannend tot het laatste moment. Dan kom je er ook achter of je een goede speurneus bent of niet.

[6] Kortom, *De Moordzaak* is een fantastische game: je steekt er veel van op, het is levensecht, je hebt zelf invloed op de gebeurtenissen én het is spannend. Heb je even tijd, kruip dan in de huid van een officier van justitie en speel het spel!

Naar: Menno Woudt, www.sevendays.nl, op 20 maart 2017

Opdracht 3

Je gaat een beoordeling schrijven.

1 Kies een film of boek waarover je de beoordeling schrijft.
2 Noteer drie aspecten die je aan de orde wilt stellen. Je kunt hierbij denken aan de spanning, het slot, de personages, de moeilijkheidsgraad enzovoort.
3 Bedenk bij elk aspect een beoordelingswoord en geef daar argumenten bij.
4 Maak een bouwplan en werk het uit tot een tekst van ongeveer 300 woorden.
5 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
6 Verbeter eventueel je tekst.

Ik kan/weet

- een beoordeling schrijven op basis van een bouwplan. 2F
- verschillende aspecten uitwerken in alinea's. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Kijken en luisteren

Je leert kijken en luisteren naar een discussie.

Startopdracht

Bekijk het fragment uit een discussie tussen Eva Jinek en Mart Smeets.

1 Hoe kun je aan Eva Jinek zien en horen dat ze het niet met Mart Smeets eens is?
2 Noteer twee dingen die je opvallen aan de verbale en non-verbale communicatie van Mart Smeets.
3 Denk je dat Jinek en Smeets het met elkaar eens worden over deze kwestie? Licht je antwoord toe.

Theorie

video-uitleg

Kijken en luisteren naar een discussie

Als je het niet met anderen eens bent over een kwestie, kun je met elkaar discussiëren. Je geeft dan je **standpunt**: jouw mening over die kwestie. Ook geef je **argumenten** voor je standpunt: je legt uit *waarom* je die mening hebt.
Er zijn twee soorten discussies:
- een **probleemoplossende discussie** is bedoeld om *samen* een probleem op te lossen;
- een **opiniërende discussie** is erop gericht je mening te vormen over een onderwerp of kwestie.

Vaak wordt een discussie geleid door een **voorzitter**. Als er geen voorzitter is, nemen de deelnemers de voorzitterstaken over.

Zo kijk en luister je naar een discussie
Let op de deelnemers:
- Spreken de deelnemers rustig en duidelijk?
- Leggen ze duidelijk uit wat ze bedoelen?
- Luisteren ze naar elkaar en laten ze elkaar uitspreken?
- Gaan ze serieus in op de woorden van de andere sprekers?

Let op de voorzitter:
- Laat de voorzitter alle deelnemers voldoende aan het woord komen?
- Grijpt hij in als dat nodig is?
- Vat hij de discussie zo nu en dan samen?
- Sluit hij de discussie af met een samenvatting en zo mogelijk met een conclusie: de gekozen oplossing voor het probleem, de meest gedeelde mening?

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Bekijk het fragment uit een discussie over de stelling *Veiligheid gaat voor privacy*.

1 Is dit een probleemoplossende of een opiniërende discussie? Licht je antwoord toe.
2 Waarom twijfelt Stephanie welke kant van het bordje ze moet laten zien?
3 Legt Stephanie goed uit waarom ze twijfelt? Licht je antwoord toe.
4 Jan is als enige voor de stelling. Wat is zijn argument?
5 Welke twee kanten zitten er volgens Natascha aan de stelling?
6 Natascha heeft het over een ‘bigbrothercultuur’. Wat bedoelt ze daarmee?
7 Waarom is Nora tegen de stelling?

8 Laat de voorzitter alle deelnemers voldoende aan het woord komen? Licht je antwoord toe.
9 Noteer drie opmerkingen van de voorzitter waarin hij samenvat wat de deelnemers gezegd hebben. Bekijk indien nodig het fragment nogmaals.
10 Vul het onderstaande feedbackformulier in. Laat de rondjes leeg als je niet voldoende gezien of gehoord hebt om een oordeel te kunnen geven.

	Nora	Stephanie	Natascha	Jan
	– +	– +	– +	– +
a Spreekt rustig en duidelijk.	O O O O	O O O O	O O O O	O O O O
b Legt duidelijk uit wat hij/zij bedoelt.	O O O O	O O O O	O O O O	O O O O
c Luistert naar anderen.	O O O O	O O O O	O O O O	O O O O
d Laat anderen uitspreken.	O O O O	O O O O	O O O O	O O O O
e Gaat serieus in op de woorden van anderen.	O O O O	O O O O	O O O O	O O O O

Opdracht 2

Bekijk het fragment uit *De Rijdende Rechter*. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten tijdens het kijken.

1 Over welk probleem wordt gediscussieerd?
2 Wat doet de gespreksleidster aan het begin om het probleem te verduidelijken?
3 Waarom vinden Ineke Bouma en Jeroen Kaspers het zo vervelend wat hun buren doen?
4 De heer Van der Ley begrijpt niet waarom zijn buren er zo'n probleem van maken, want ze hebben met eerdere bewoners nooit problemen gehad. Vind je dit een goed argument? Leg uit.
5 De gespreksleidster zegt op een gegeven moment: 'U bent boos op elkaar, dat hoor ik heel duidelijk.' Noteer drie opmerkingen waaruit ze dit afgeleid kan hebben.
6 Jeroen Kaspers begrijpt niet waarom zijn buren bij hun huis langs willen terwijl ze Jeroen en Ineke helemaal niet leuk vinden. Krijgt hij antwoord op zijn vraag hierover? Licht je antwoord toe.
7 Jeroen Kaspers geeft op een gegeven moment een klap op de desk voor hem. Waarom doet hij dat?
8 Wat is de reactie van mevrouw Van der Ley op de klap die Jeroen op de desk geeft?
9 Is deze reactie van mevrouw Van der Ley terecht? Licht je antwoord toe.
10 Met welke woorden maakt de gespreksleidster een einde aan het gesprek?
11 Wat vind je van de manier waarop de gespreksleidster het gesprek leidt?
12 Beoordeel de discussiedeelnemers aan de hand van de punten uit de theorie.
13 Hoe kan het probleem volgens jou opgelost worden?

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- een oordeel geven over (opiniërende en probleemoplossende) discussies. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een probleemoplossende discussie voeren.

Startopdracht

Lees de uitspraken *a* tot en met *c*. Stel dat deze uitspraken gedaan worden tijdens een discussie. Wat zou er dan gebeuren?

a 'Pff, ik weet echt niet wat jouw probleem is, hoor!'
b 'Jij hebt alleen maar domme ideeën! Dit zijn toch geen oplossingen?'
c 'Joehoe, wanneer luistert er eindelijk eens iemand naar mij?'

Theorie

video-uitleg

Een probleemoplossende discussie voeren

Je hebt bij *Kijken en luisteren* geleerd dat een discussie een middel kan zijn om een probleem op te lossen. Zo'n discussie heet een **probleemoplossende discussie**.

Zo leid je een probleemoplossende discussie als voorzitter

- Leid de discussie in: vertel wat het probleem is.
- Geef de deelnemers het woord.
- Laat elke spreker voldoende aan het woord komen.
- Vraag een spreker om toelichting als je merkt dat anderen hem niet goed begrijpen.
- Spreek iemand erop aan als hij afdwaalt van het onderwerp.
- Vat zo nu en dan de discussie samen.
- Sluit de discussie af met een samenvatting en zo mogelijk met een conclusie: de oplossing voor het probleem.

Zo voer je een probleemoplossende discussie

- Leg jouw oplossing voor het probleem duidelijk uit. Noem niet alleen de voordelen, maar ook de nadelen als die er zijn.
- Spreek rustig en duidelijk.
- Luister goed naar de andere deelnemers en ga serieus op hun woorden in.
- Laat de anderen uitspreken.
- Neem het woord met een zinnetje als 'Daar wil ik graag op reageren' of 'Mag ik daar wat over zeggen?'
- Bespreek de voor- en nadelen van elkaars oplossingen. Bedenk ook wat je kunt doen aan eventuele nadelen van die oplossingen en probeer samen tot de beste oplossing te komen.

Opdracht 1

Werk in viertallen. Jullie gaan discussiëren over een probleem.
Voor een geschiedeniswerkstuk willen jullie iemand interviewen. Deze persoon kan echter alleen op momenten dat jullie les hebben en jullie kunnen hiervoor niet zomaar vrij krijgen.

1 Bedenk eerst ieder voor zich wat een goede oplossing zou zijn.
2 Noteer minstens drie redenen waarom jouw oplossing het probleem oplost.
3 Noteer twee nadelen van jouw oplossing.
4 Voer de discussie: bespreek jullie oplossingen om de beurt. Let erop dat je de oplossingen echt een voor een bespreekt!
5 Wat is de beste oplossing voor dit probleem en waarom?

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 2

Werk in viertallen. Jullie gaan samen een discussie voorbereiden. Het probleem is dat het in de kantine bij jullie op school na elke pauze een grote bende is. De schoolleiding wil dit probleem oplossen en vraagt afgevaardigden van verschillende groepen (leraren, leerlingen, conciërges, ouders, kantinemedewerkers, schoonmakers, schoolleiding) om mee te discussiëren. Je hoort van je docent welke groep jullie vertegenwoordigen. Jullie mogen als groep één oplossing inbrengen in de discussie.

1 Noteer wat volgens jullie (in jullie rol) de oorzaken van het probleem zijn.
2 Laat ieder groepslid zo veel mogelijk oplossingen opschrijven. Neem voor elke oplossing een apart papiertje.
3 Bespreek de voorgestelde oplossingen met elkaar. Welke is volgens jullie de beste en waarom?
4 Wat zijn de voor- en nadelen van jullie oplossing?
5 Bespreek de voor- en nadelen en noteer de oplossing die jullie gaan inbrengen in de discussie.
6 Ieder groepslid oefent het inbrengen van de oplossing een keer: leg uit wat de oplossing inhoudt, vertel wat de voordelen zijn en leg uit hoe je zult omgaan met nadelige gevolgen.

Opdracht 3

De klas wordt verdeeld in vier groepen. In iedere groep zit één vertegenwoordiger van de groepen bij opdracht 2: elke groep bevat dus een leraar, een leerling, een ouder etc. Voer binnen deze nieuwe groep de discussie:

– Degene uit de groep ‘schoolleiding’ is de voorzitter. Hij legt uit wat het probleem is en geeft beurten. De oplossingen worden een voor een besproken.
– Degene die aan de beurt is, legt uit welke oplossing zijn groep bedacht heeft.
– De andere deelnemers reageren door vragen te stellen en de voor- en nadelen te bespreken.
– Als een oplossing volledig besproken is, is de volgende oplossing aan de beurt.
– De ‘schoolleiding’ mag als laatste een oplossing inbrengen.
– Als alle oplossingen besproken zijn, bepalen jullie wat er nu gaat gebeuren.

Ik kan/weet

- deelnemen aan een probleemoplossende discussie. 2F
- reageren op de inbreng van anderen. 2F
- tijdens een discussie op de juiste manier aan het woord komen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Woordenschat

Je leert over uitdrukkingen uit handel en scheepvaart.

Startopdracht

Bekijk de plaatjes A tot en met F.

1 Welke uitdrukkingen worden op de plaatjes uitgebeeld?
2 Welke uitdrukking hoort er niet bij? Waarom?
3 Wat betekenen de uitdrukkingen?

Theorie

video-uitleg

Uitdrukkingen uit handel en scheepvaart

Nederland is van oudsher een handelsland. De scheepvaart speelde daarbij een belangrijke rol. Aan de handel en de scheepvaart hebben we veel spreekwoorden en uitdrukkingen te danken. Vaak gebruiken we die zonder te weten waar ze vandaan komen. Denk maar aan *het over een andere boeg gooien* (het op een andere manier proberen) en *aan de grond zitten* (geen geld meer hebben).

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

1 Maak de onderstreepte uitdrukkingen uit handel en scheepvaart compleet door op de plaats van de puntjes een woord in te vullen. Kies uit: *bakzeil – brug – fles – markt – oogje – prijs – roer – zee.*

a De ledenvergadering beslist wie er de komende vier jaar aan het … staan.
b We moeten niet te snel … halen, dus we gaan door met onze strijd voor een overdekte fietsenstalling.
c Johannes heeft een winkel met producten die goed in de … liggen.
d Laatst moest ik een … in het zeil houden toen de buurkinderen op de trampoline sprongen.

e Ik zou nooit in … gaan met Pierre, want je kunt hem niet vertrouwen.
f Nu er twee supermarkten zijn bij gekomen, zal de dure delicatessenzaak wel snel op de … gaan.
g Omdat ik een nieuwe fiets nodig heb, maar te weinig zakgeld krijg, moeten mijn ouders over de … komen.
h Hoewel die coole zonnebrillen behoorlijk aan de … zijn, wil ik er toch graag een hebben.

2 Zoek de juiste betekenis van elke uitdrukking in het rijtje hieronder.

1 *betalen*	5 *populair zijn*
2 *duur zijn*	6 *samenwerken*
3 *failliet gaan*	7 *terugkrabbelen; minder eisen stellen*
4 *de leiding hebben*	8 *toezicht houden*

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Noteer de woorden 1 tot en met 14 uit de tekst onder elkaar.

2 Van de onderstaande woorden staat de betekenis in het rechter rijtje. Zoek bij elk woord de juiste betekenis.

4 zich kunnen veroorloven	– *beïnvloeden*
6 manipuleren	– *in verhouding, in relatie tot*
7 vooralsnog	– *kunnen betalen*
10 relatief	– *tot later*
11 tot nader order	– *voorlopig*
12 laboratorium	– *werkplaats voor onderzoek*

3 Gebruik voor de betekenis van de andere woorden de woordraadstrategieën die je hebt geleerd: zoek synoniemen, omschrijvingen en bekende woorddelen. Schrijf de betekenis achter de woorden.

4 Noteer uitdrukkingen uit handel en scheepvaart uit deze tekst. Je vindt er in alinea 1, 5, 6, 7 en 10 elk een, en in alinea 4 twee.

5 Noteer de betekenissen van de gevonden uitdrukkingen.

6 Naast de metaforen in de uitdrukkingen staan er veel andere woorden met een figuurlijke betekenis in deze tekst. Zoek er samen met een klasgenoot minstens vijf en noteer de betekenis.

Tekst 1

Tomatensoep in kauwgum

[1] Er zijn (1) momenteel zes miljard mensen op aarde. En we hebben nog een gigantische bevolkingsgroei voor de boeg. Tegen 2050 zijn we naar verwachting met negen miljard. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat al die mensen straks voldoende te eten hebben?

[2] Onderzoekers klinken (2) eenstemmig over de oplossing: geen vlees meer. Volgens hen wordt vlees een luxe die alleen de (3) kapitaalkrachtigen (4) zich kunnen veroorloven. Het wordt het kaviaar van de toekomst.

[3] Als vlees verdwijnt, valt een belangrijke voedselbron weg. Wie (of beter gezegd: wat) gaat dat gat vullen? Dé oplossing: insecten. Deze hebben niet alleen minder voedsel nodig dan koeien en varkens, maar mensen hoeven er ook minder van te eten om te overleven. Daarnaast vormen ze grote bronnen van eiwitten en vitamines. Binnenkort zullen we dus (5) massaal bouillon met sprinkhaanballetjes en boterhammen met krekels eten.

© Noordhoff Uitgevers bv

[4] Het grootste deel van de wereld eet al insecten. Toch is voor veel westerlingen het eten van deze diertjes een brug te ver. Hun afkeer raakt echter kant noch wal, want ze eten wel garnalen en die zijn goed te vergelijken met insecten.
[5] Voor wie insecten niet direct ziet zitten, zijn er gelukkig nog andere mogelijkheden. Wetenschappers zetten alle zeilen bij en proberen bijvoorbeeld producten voedzamer te maken door er op nanoschaal[1] dingen aan te veranderen. Zo kunnen ze de geur, smaak, voedingswaarde, maar ook de kwaliteit door nanotechnologie (6) manipuleren.
[6] Een mooi voorbeeld daarvan is kauwgum met de smaken van een driegangendiner. Het snoepgoed bestaat uit verschillende lagen met daartussenin een laagje smaakloze gelatine dat ervoor zorgt dat de diverse smaken elkaar niet overlappen. Het toetje bevindt zich in het midden en daarmee blijft het lekkerste tot het laatst bewaard. Volgens de onderzoekers kunnen de smaken van tomatensoep, vlees, gebakken aardappeltjes, taart en ijs prima in de laagjes gevangen worden. De kauwgum levert echter (7) vooralsnog alleen smaak en geen (8) voedingswaarde. Het is dus niet zo dat je er een volle maag van krijgt. Het kan trouwens nog best even duren voordat deze kauwgum op de markt komt.
[7] Rond deze nanotechnologie hangt echter een apart sfeertje. Veel mensen vinden het (9) beangstigend dat voedsel en technologie op deze manier samenkomen. De techniek is bovendien (10) relatief nieuw en de risico's zijn nog niet helemaal duidelijk. Vandaar dat de Europese Unie de verkoop van nanovoedsel dit jaar (11) tot nader order heeft verboden. Dat is voor de wetenschappers dus een lelijke streep door de rekening.
[8] Fabrieksvlees zou ook een mogelijkheid kunnen zijn. Het woord klinkt misschien wat onsmakelijk, maar dekt de lading precies. Men laat het vlees in het (12) laboratorium letterlijk groeien zoals een boer een appel of peer teelt.
[9] Een andere (13) optie is nog eenvoudiger, maar zo mogelijk ook schokkender: gewoon niet meer eten. Een onderzoeker ontwikkelde nanorobots die elke cel in het menselijk lichaam direct van energie voorzien. Door deze robots in te zetten, hebben we geen (14) calorieën meer nodig. Maar laten we niet te vroeg juichen. Gezondheidswetenschappers wijzen er terecht op dat we onze vitamines en andere voedingssupplementen wel ergens vandaan moeten kunnen halen.
[10] Over een aantal jaren zullen we de balans opmaken en een keuze moeten gaan maken. Of het nu een bakje insecten, gekweekt vlees of nanovoedsel wordt: de wetenschap zal er tegen 2050 helemaal klaar voor zijn. Nu wij nog!

Naar: www.scientias.nl, op 3 maart 2017

[1]nano = een miljardste meter

Opdracht 3

Hieronder staan acht spreekwoorden die afkomstig zijn uit handel en scheepvaart. Zoek er de juiste betekenis bij (*a* tot en met *h*).

1 Beter een anker kwijt dan een heel schip.
2 Bij het scheiden van de markt leer je de kooplui kennen.
3 De kost gaat voor de baat uit.
4 Het oog van de meester maakt het paard vet.
5 Je moet roeien met de riemen die je hebt.
6 Op de wind van gisteren kun je vandaag niet zeilen.
7 Wie appelen vaart, die appelen eet.
8 Wiens brood men eet, diens woord men spreekt.

a Als de baas toekijkt, gaat alles beter.
b Als je handelt in bepaalde goederen, zul je ze waarschijnlijk zelf ook gebruiken.
c Je echte karakter blijkt pas op het beslissende moment.
d Je geeft degene voor wie je werkt, altijd gelijk.
e Je moet bij de tijd blijven.
f Je moet het doen met de middelen die je hebt.
g Liever een klein verlies accepteren dan alles verliezen.
h Om winst te kunnen maken, moet je eerst geld uitgeven.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
4

Kies een van de spreekwoorden uit opdracht 3. Schrijf een verhaaltje van ongeveer 50 woorden, dat eindigt met het door jou gekozen spreekwoord.

Opdracht
5

Lees tekst 2.

1 In de tekst ontbreken woorden op de plaats van de puntjes. Vul ze in. Kies uit: *bedrijvigheid – Compagnie – dialecten – draaide – economische – gelukzoekers – gewilde – grachten – hout – pakhuizen – specerijen – touwslagers – water – welvaart – werven.*

2 Zoek de betekenis op van de woorden die je niet kent.

Tekst 2

Amsterdam in de Gouden Eeuw

De Republiek der Nederlanden beleefde in de zeventiende eeuw een periode van enorme (1) ...: de Gouden Eeuw. In Amsterdam (2) ... in die dagen alles om de handel. Door de scheepvaart en de handel over (3) ... veranderde Amsterdam in de zeventiende eeuw in het (4) ... centrum van de wereld. Via het IJ voeren boten de (5) ... op en leverden vis, melk of groente af. Vanuit de stad vertrokken schepen naar plaatsen binnen en buiten de Republiek. Zeeschepen brachten graan en (6) ... mee uit de gebieden langs de Oostzee, (7) ... uit Azië, en walvistraan uit de IJszee. De handel werd opgeslagen in (8) ... aan de grachten en op de westelijke eilanden. Op de oostelijke eilanden lagen de uitgestrekte terreinen van de Verenigde Oost-Indische (9) ... (VOC) en de Admiraliteit (de marine), ieder met eigen scheepsdokken, (10) ... en magazijnen. Amsterdam krioelde van de (11) .... Er klonken overal vreemde talen en (12) ...: de bloeiende handel trok veel (13) ... aan. Niet alleen op de schepen, maar ook in de haven en de stad zelf was veel werk te vinden dat te maken had met de scheepvaart. Zo waren er mannen nodig om alle handelswaar van en naar de pakhuizen te sjouwen, maar ook timmermannen, (14) ... en zeilmakers.Met de bouw van het Centraal Station aan het eind van de negentiende eeuw verloor het IJ zijn hoofdrol in de stad. De binnenstad en de rivier raakten toen voorgoed van elkaar gescheiden. Waar vroeger alles in het teken van de scheepvaart stond, staan nu (15) ... nieuwbouwhuizen.

Naar: innl.nl

Opdracht
6

Vaak gebruiken we woorden uit handel en scheepvaart zonder te weten waar ze vandaan komen, bijvoorbeeld *kielhalen* (lichamelijk straffen). In de scheepvaart was dit een zware lijfelijke straf: de gestrafte werd aan bakboord in zee gegooid, onder de kiel aan de onderkant van het schip doorgehaald en aan stuurboord weer opgetrokken. Probeer nu zelf te achterhalen wat de oorsprong uit de scheepvaart is van de volgende woorden en wat deze woorden nu betekenen:

a ruimschoots
b opdirken
c rechtstreeks

Ik kan/weet
- uitdrukkingen uit handel en scheepvaart herkennen en begrijpen. 2F

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica zinsdelen

Je leert over enkelvoudige en samengestelde zinnen; hoofd- en bijzinnen.

Startopdracht

Je hebt geleerd dat de persoonsvorm verandert als je de zin van tijd verandert. Zoek op deze manier de persoonsvormen in de volgende zinnen. Wat valt je op?

a Het weerbericht voorspelde noodweer, maar dat viel gelukkig mee.
b Omdat Nederland een waterland is, kampen we steeds weer met overstromingen.
c Ik zal de vaat met de hand moeten doen, want de afwasmachine is defect.
d Weet je dat je vannacht de planeet Jupiter goed kunt zien?

Theorie

video-uitleg

Enkelvoudige en samengestelde zinnen; hoofd- en bijzinnen

Er zijn zinnen met één persoonsvorm en zinnen met meer persoonsvormen. Een zin met één persoonsvorm heet een **enkelvoudige zin**:

– *Evelien (ow) werkt bij de bakker.*

Een zin met meer dan één persoonsvorm heet een **samengestelde zin**:

1 {hoofdzin Evelien (ow) werkt bij de bakker}, want {hoofdzin zij (ow) bakt graag koekjes}.
2 {(bijzin Omdat Evelien (ow) graag koekjes bakt), hoofdzin werkt zij (ow) bij de bakker}.
3 {hoofdzin Evelien (ow) werkt bij de bakker}, want {hoofdzin zij (ow) bakt graag koekjes, (bijzin omdat ze die zo lekker vindt)}.

Er zijn **hoofdzinnen en bijzinnen**:

hoofdzin	bijzin
Onderwerp en persoonsvorm staan naast elkaar; er passen (bijna nooit) andere zinsdelen tussen.	Tussen onderwerp en persoonsvorm kúnnen wel andere zinsdelen staan (bijvoorbeeld het woordje 'niet').
De persoonsvorm staat voor in de zin: als eerste of tweede zinsdeel.	De persoonsvorm staat vaak achter in de zin.

Een samengestelde zin kan bestaan uit:

- twee of meer samengevoegde hoofdzinnen (zie voorbeeldzin 1: hoofdzin + hoofdzin);
- een hoofdzin met een of meer bijzinnen erin (zie voorbeeldzin 2: bijzin + hoofdzin);
- een of meer hoofdzinnen met een of meer bijzinnen erin (zie voorbeeldzin 3: hoofdzin + hoofdzin + bijzin).

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Onderstreep de persoonsvormen uit onderstaande zinnen en geef aan of de zin enkelvoudig (E) of samengesteld (S) is.

1 Grote gezinnen worden zeldzaam, maar er bestaan nog altijd gezinnen met zes of meer kinderen.
2 Zes studerende kinderen kunnen een behoorlijke kostenpost vormen voor ouders.
3 Volgens sommige theorieën is de oudste de slimste, maar dat is achterhaald.
4 Hoewel de oudste thuis weleens de baas kan spelen, wordt hij of zij op school vaak gecorrigeerd door andere kinderen.

5 Soms komt een deel van de opvoeding neer op de oudste van het gezin.
6 Toch zou het oudste kind niet willen ruilen met zijn broertjes of zusjes, omdat het zich erg gewaardeerd voelt.

Opdracht 2

Onderstaande zinnen zijn samengesteld. Geef aan of de zin bestaat uit een hoofdzin + hoofdzin (H+H) of een hoofdzin + bijzin (H+B of B+H).

1 In het nieuwe restaurant stond de ober al op ons te wachten en hij begroette ons hartelijk.
2 Toen de zomervakantie steeds dichterbij kwam, werden sommige leerlingen minder gemotiveerd.
3 Als ik jou was, zou ik zeker op tijd komen voor de eerste bijles van de wiskundedocent.
4 Daniël had zich opnieuw verslapen, omdat hij had zitten gamen tot laat in de avond.
5 Denk je dat deze nieuwe sport een kans maakt om toegelaten te worden op de Olympische Zomerspelen in 2020?
6 Honderden jongeren stonden in de rij voor het concert, want het optreden van de plaatselijke band was gratis.

Opdracht 3

Maak de onderstaande, samengestelde zinnen af. Geef daarna aan waaruit de zin bestaat: H+H – H+B – B+H.

Voorbeeld:
– …, zal ik je het allerlaatste nieuwtje vertellen.
Als je vanavond langskomt, zal ik je het allerlaatste nieuwtje vertellen. → B+H

1 Je moet niet vergeten om je paspoort te verlengen, want …
2 Mattia heeft zijn tas al ingepakt, zodat …
3 Hoewel de spreker zeer goed voorbereid was, …
4 Volgend jaar gaat de zus van Tygo naar de hogere hotelschool, maar …
5 Indien de fietsenstalling vol staat, …
6 …, moet je eerst je muntje inleveren.

Opdracht 4 ✸

Onderstaande zinnen bestaan uit een hoofdzin en een bijzin. De bijzin is een *onderdeel* van de hoofdzin.

Voorbeeld:
– Jesse kan bijna niet geloven *dat hij het hoogste cijfer heeft*. (H+B)
De bijzin kun je vervangen door het woordje *dat*: Jesse kan *dat* bijna niet geloven.
Dat = lv → *dat hij het hoogste cijfer heeft* = lijdendvoorwerpszin (lv-zin)

Benoem de bijzinnen: ow-zin – lv-zin – mv-zin – bwb-zin.

1 Toen het mooi weer werd, kochten we ligstoelen bij het tuincentrum.
2 Dat Glenn en Eva al twee jaar samen zijn, had niemand verwacht.
3 Je mag alvast naar binnen als je een geldig toegangsbewijs hebt.
4 Wie de leukste vragen bedenkt, mag het interview afnemen.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- hoofd- en bijzinnen herkennen in samengestelde zinnen.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over voegwoorden.

Startopdracht

Vul het juiste woord in om de zinnen of woorden met elkaar te verbinden. Er zijn soms meerdere mogelijkheden.

a Deze puzzel lijkt eenvoudig, … hij blijkt toch lastig te zijn.
b Bram zal Erica … Veerle meevragen als introducee naar het gala.
c Sophia kan vanavond niet naar de hardlooptraining, … ze heeft een andere afspraak staan.
d Je zult harder moeten trainen, … je wilt meedoen met de kampioenswedstrijd!

Theorie

video-uitleg

Voegwoord

Voegwoorden (vgw) verbinden twee woorden, woordgroepen of zinnen met elkaar:

- twee woorden:
  pizza <u>of</u> hamburger;
- twee woordgroepen:
  de zware training <u>en</u> de spannende wedstrijd;
- twee zinnen:
  {Ruby en Nathalie sparen voor een tent}, <u>want</u> {ze gaan in juli kamperen in de Ardennen}.
  {(<u>Als</u> het weer mooi is), willen ze daar twee weken blijven}.

Er zijn twee soorten voegwoorden:

- **Nevenschikkende voegwoorden** (ns.vgw) verbinden meestal twee woorden, twee woordgroepen of twee hoofdzinnen.
  – *{$_{hoofdzin}$ Lars kan goed koken}, <u>maar</u> {$_{hoofdzin}$ zijn zus Jiska bakt er niets van}.*
  Er zijn vijf nevenschikkende voegwoorden: *dus, en, maar, of* en *want*.
- **Onderschikkende voegwoorden** (os.vgw) verbinden meestal een bijzin met een hoofdzin.
  – *{$_{hoofdzin}$* Pak je een paraplu *($_{bijzin}$ <u>voordat</u> je naar buiten gaat)}?*
  Er zijn meer onderschikkende voegwoorden, zoals: *aangezien, als, dan, dat, doordat, hoewel, mits, nadat, of, omdat, opdat, tenzij, terwijl, toen, voordat, zodat* en *zodra.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Onderstreep de voegwoorden uit onderstaande zinnen.

1 De vader van Rory moedigt haar aan, terwijl ze probeert te scoren.
2 Toen ik mijn iPhone liet vallen, zat er een flinke barst in.
3 Arthur had niet geleerd voor de toets, dus hij gokte de antwoorden.
4 Voordat Sam de deur uitging, pakte zij nog snel haar telefoon en zonnebril.

Opdracht 2

Vul de juiste voegwoorden in op de stippelijn. Kies uit: *want – maar – tenzij – dus – zodat – mits – hoewel – toen – als – en – of.* Je houdt vier voegwoorden over.

1 Helaas zul je de schade zelf moeten betalen, … je hiervoor verzekerd bent.
2 Indy doet mee met de jaarlijkse playbackshow, … ze geen talent heeft.
3 … je onder de zestien bent, heb je toestemming van je ouders nodig voor een piercing.

4 De kapper ergerde zich groen ... geel, ... de klant bleef klagen over zijn kapsel.
5 De wintersportvakantie is altijd erg duur, ... we slaan dit jaar een keertje over.
6 De kickbokser zal zijn tegenspeler zeker verslaan, ... hijzelf helemaal fit is.

Opdracht 3

Maak een samengestelde zin met de volgende voegwoorden. Je maakt dus vier zinnen.
1 totdat
2 dat
3 of (H+H)
4 of (H+B)

Opdracht 4

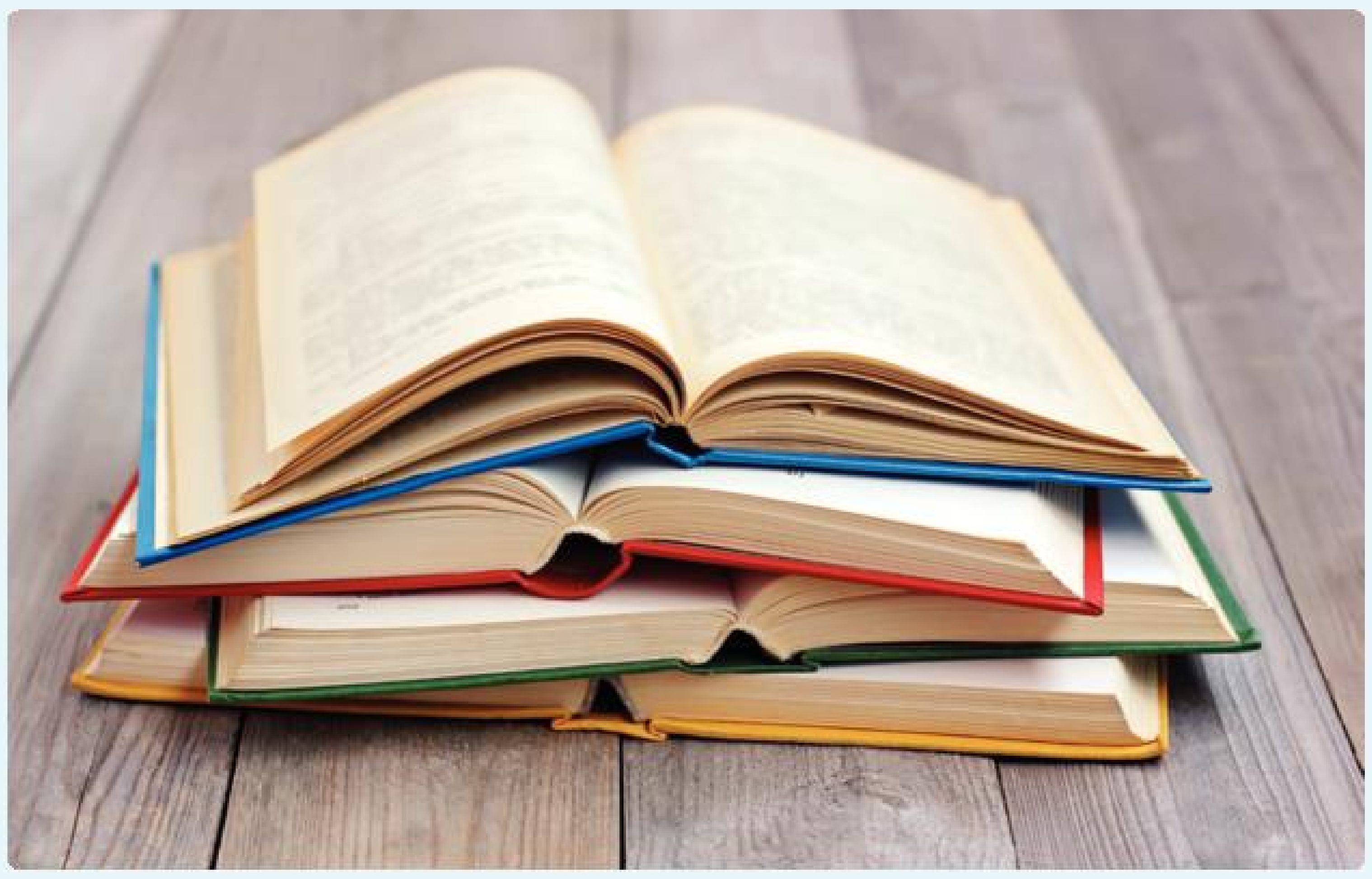
Noteer de voegwoorden en schrijf erachter: nevenschikkend voegwoord (ns.vgw) of onderschikkend voegwoord (os.vgw).
1 Doordat het vanmorgen mistte, ontstonden er lange files op de weg.
2 Als je je bedenkt, kun je altijd nog later naar het feestje van Lotte komen.
3 De crimineel werd hardhandig aangepakt, opdat hij zijn leven zou beteren.
4 Maartje is avontuurlijk ingesteld, dus met haar hoef je je niet te vervelen.

Opdracht 5

Lees het gedicht. Neem de onderstreepte woorden over en zet de woordsoort erachter: zn, blw, olw, bn, hww, zww, kww, aanw.vnw, vr.vnw, pers.vnw, bez.vnw, vz, bw of vgw.

Boekje open

Hoe ga ik open als een boek?
Ik wil mezelf eens lezen,
bladeren en kijken
hoeveel pagina's ik tel.
Of ik een sprookje ben
of meer een studieboek.
Zou ik mij kopen?
Lenen bij de bieb?
Alleen stiekem lezen
hoe ik afloop en zachtjes
terugzetten in de kast?

Ted van Lieshout, in: Hans en Monique Hagen (red.), Ik zoek een woord. Querido, Amsterdam 2014

Opdracht 6 ✱

1 Geef van de onderstreepte woorden aan tot welke woordsoort ze behoren.
2 Noteer nog twee woorden die zowel voegwoord als een andere woordsoort kunnen zijn. Licht je antwoord toe.
   a Erik ging pas harder werken, toen zijn cijfers erg tegenvielen.
   b Toen was nog niet bekend dat de schilderijenroof onopgelost zou blijven.
   c Het oude stadhuis is nu een gezellig restaurant waar je lekker kunt eten.
   d Nu je weet hoe laat het is, zou ik maar eens opschieten!

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
• nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden herkennen en gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over variatie in zinslengte.

Startopdracht

Lees de tekst.

1 Voor welk publiek is deze tekst geschreven?
2 Waaraan zie je dat?
3 Er zijn zestien zinnen. Bereken het gemiddelde aantal woorden per zin.
4 Uit hoeveel woorden bestaan de langste zin en de kortste zin?
5 Hoeveel samengestelde zinnen staan er in de tekst?

Een echte prinses

Hanne is heel blij. Vandaag ontmoet ze een echte prinses!
Hannes oma is reporter. Zij kent veel beroemde mensen.
Vandaag schrijft oma over het paleis.
'Is het werkelijk een echte prinses?' vraagt Hanne.
Oma glimlacht. Ze knikt.
In het kasteel moeten ze wachten. Ze wachten in een grote zaal.
De deur gaat open.
Er komt een teckel binnen.
'Dag, prinses Adelheid', zegt oma.
Ze aait de hond.
Hanne kijkt teleurgesteld. Is dít de prinses?

Sandra Grimm en Katharina Wieker, De leukste verhalen over prinsessen. Zuidnederlandse Uitgeverij NV, Aartselaar (België) 2013

Theorie

video-uitleg

Variëren in zinslengte

Je maakt een tekst aantrekkelijk door variatie in woordkeus en zinsopbouw. Daarnaast speelt de **zinslengte** een rol. Te veel korte zinnen maken een tekst saai. Varieer dus ook de lengte van de zinnen.
Dat kun je onder andere doen door **enkelvoudige** en **samengestelde** zinnen af te wisselen. Enkelvoudige zinnen hebben één persoonsvorm, samengestelde zinnen hebben meer dan één persoonsvorm. Enkelvoudige zinnen zijn daardoor vaak korter dan samengestelde zinnen.

Pas wel op voor te lange zinnen, want …
- lange (samengestelde) zinnen zijn voor een lezer moeilijker te begrijpen dan kortere (enkelvoudige) zinnen;
- je maakt sneller een zinsbouwfout in een lange zin.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Herschrijf de tekst bij opdracht 1, zodat hij prettig leesbaar is voor groep 8. Je tekst mag uit maximaal tien zinnen bestaan. Zorg voor afwisseling in enkelvoudige en samengestelde zinnen en varieer in zinslengte. Je mag woorden toevoegen.

Opdracht
2

Wissel de tekst die je bij opdracht 1 geschreven hebt, uit met die van een klasgenoot.

1 Bereken het gemiddelde aantal woorden per zin.
2 Uit hoeveel woorden bestaat de langste zin en uit hoeveel woorden de kortste?
3 Hoeveel samengestelde zinnen bevat de tekst?
4 Vergelijk de antwoorden op vraag 1 tot en met 3 met de antwoorden die je bij de startopdracht gegeven hebt. Wat zijn de belangrijkste verschillen?

Opdracht
3

Maak van de lange zinnen twee of meer korte zinnen. Je mag de zinsvolgorde veranderen en woorden toevoegen of weglaten.

1 Een 3D-voedselprinter is niet alleen een fantastisch onderzoeksobject en een leuk speeltje voor wie van techniek houdt of creatief is, maar kan bijvoorbeeld ook gebruikt worden om ondervoeding bij bejaarden te voorkomen.
2 Ouderen met kauw- en slikproblemen krijgen meestal gepureerd voedsel, wat er vies uitziet, waardoor ouderen niet verleid worden het op te eten en eerder stoppen met eten, zodat ze onvoldoende voedingsstoffen binnenkrijgen.
3 Een 3D-printer kan het gepureerde voedsel weer de oorspronkelijke vorm geven, waardoor een wortel er weer uitziet als een wortel en een sukadelap als een sukadelap, terwijl het eten wel zacht en makkelijk te kauwen blijft.

Naar: www.bibliotheek.nl, op 6 maart 2017

Opdracht
4

1 Schrijf een tekst van ongeveer 150 woorden over jouw toekomst.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Beoordeel elkaars werk:
- Is er variatie in woordgebruik en zinsopbouw? ***ja / nee***
- Staan er voorbeelden in de tekst? ***ja / nee***
- Staan woorden die bij elkaar horen, bij elkaar? ***ja / nee***
- Is er variatie in zinslengte? Markeer zinnen die je te kort of te lang vindt.
- Markeer spelfouten en fouten in de zinsopbouw.

3 Herschrijf je tekst aan de hand van de feedback.

Opdracht
5 ✱

Lees de tekst. Herschrijf de tekst, zodat deze prettiger leesbaar wordt.

Nieuwe planeet vinden wordt geen eitje

(1) De aarde is veruit het prettigste plekje van ons zonnestelsel. Het is er niet te warm. Het is er niet te koud. Het regent er geen giftige stoffen. Het regent er geen bijtende stoffen. De zwaartekracht is precies geschikt. Dat is allemaal geen toeval. Het leven op aarde heeft zich ontwikkeld. Het heeft zich perfect aangepast aan de omstandigheden. Vergeleken met andere planeten en hun manen is het klimaat erg rustig. Misschien hebben we ooit een andere planeet nodig. Het wordt dan lastig om een geschikt plekje te vinden.

Naar: www.kennislink.nl, op 6 maart 2017

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- mijn tekst aantrekkelijker maken door te variëren in zinslengte. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Spel

Je leert over hoofdletters en aanhalingstekens.

Startopdracht

Hieronder staan drie paren zinnen. Wat is het betekenisverschil tussen de *a*- en de *b*-zin? Waardoor ontstaat dat verschil?

1 *a* Toen Yvonne van de berg naar beneden kwam, stond haar man op haar te wachten.
b Toen Yvonne van de Berg naar beneden kwam, stond haar man op haar te wachten.

2 *a* Ingeborg gaf zojuist de koning een hand.
b Ingeborg gaf zojuist De Koning een hand.

3 *a* Heb jij gisteravond de mol nog gezien?
b Heb jij gisteravond *De Mol* nog gezien?

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en aanhalingstekens

Je schrijft een **hoofdletter**:

- aan het begin van een zin. Maar let op:
  - *'s Avonds drinkt Robert graag een kopje thee.*
  - *11 carnavalsvierders waren verkleed als Disneyfiguur.*
- bij eigennamen:
  - *Illona, Adam, de Bernardstraat, Utrecht, de Maas, het vak Engels, Pasen, Greenpeace, het Willem-Alexander College.*

  Let op bij persoonsnamen. Als er een voorletter of voornaam bij staat, schrijf je voorvoegsels met kleine letters:
  - *Ernst van de Heuvel, de heer E. van de Heuvel, de heer Van de Heuvel, mevrouw S. van de Heuvel-den Haan.*
- bij bijvoeglijke naamwoorden die van aardrijkskundige namen zijn afgeleid:
  - *Belgische bonbons, Portugese wijn.*

Je gebruikt een **kleine letter**:

- bij samenstellingen met religieuze feesten: *paasmaandag, kerstvakantie;*
- bij religies, stromingen en afleidingen daarvan: *christendom, islamieten;*
- bij windstreken: *het oosten, zuidwest;*
- bij namen van seizoenen, maanden en periodes: *herfst, november, de ijstijd.*

Kijk bij twijfel in een (online)woordenboek.

Je gebruikt **aanhalingstekens**:

- bij de directe rede/citaten (let op de plaats van de aanhalingstekens en de andere leestekens):
  - *'Wil jij de vaatwasser even uitruimen?', vroeg Iris aan haar zus.*
  - *'Ik ga vanavond vroeg naar bed', kondigde Pieter aan.*
  - *'Als je zaterdagavond bij restaurant De Brug wilt eten,' zei Anton, 'zou ik wel eerst reserveren.'*
  - *De heer Van Engelen vroeg aan een voorbijganger: 'Weet u waar het station ligt?'*

  Je gebruikt <u>geen</u> aanhalingstekens bij de indirecte rede en bij gedachten:
  - *De heer Van Engelen vroeg aan een voorbijganger of hij wist waar het station is.*
  - *Lente vroeg zich af: hoe kom ik onder dit afspraakje uit?*

© Noordhoff Uitgevers bv

- bij titels:
  – *Olivier raadt mij aan om 'Wonder' van R.J. Palacio te lezen.*
- als je het woord zelf bedoelt en niet de betekenis:
  – *Veel mensen hebben moeite met de spelling van het woord 'barbecue'.*

Opdracht 1

Neem de woorden over en gebruik hoofdletters volgens de regels.

1 april
2 middeleeuwen
3 jarik de boer
4 bijbelverhaal
5 beatrixcollege
6 west-friesland
7 engelse drop
8 mw. e.g. van vliet
9 de film zwartboek
10 brandnetelkaas
11 het westen
12 van goghstraat

Opdracht 2

Neem de zinnen over en gebruik hoofdletters, leestekens en aanhalingstekens volgens de regels.

1 merel wil jij vanavond op sam passen als wij bij de familie van leersum zijn vroeg haar vader
2 vaak stellen we dingen uit omdat we denken dit kan wel wachten tot morgen
3 enig riep de opticien uit deze bril van gucci staat u geweldig
4 in mijn boek het nieuwe dieet vertel ik hoe je snel kunt afvallen zonder hongergevoel zei de franse schrijfster
5 op de deur van reisbureau holiday hangt een briefje met de tekst wegens omstandigheden gesloten
6 de laatste woorden van de romeinse keizer nero waren een groot kunstenaar gaat met mij heen

Opdracht 3

Noteer de juiste spelling van de onderstreepte woorden.

1 <u>Rec...cling</u> is een milieuvriendelijk <u>alt...natief</u> voor afvalverbranding.
2 Na het <u>overda...ige</u> maal van de wolven bleef er alleen nog een kaal <u>ka...kas</u> over.
3 Dat de profvoetballer was <u>gezw...cht</u> voor het grote geld, kwam zijn <u>stat...s</u> niet ten goede.
4 Omdat de <u>modebran...e</u> <u>popul...r</u> is, hebben veel studenten zich ingeschreven voor de modeacademie.
5 Met zijn slimme trucs wordt Fred gezien als een <u>potent...le</u> <u>beroepsgoo...elaar</u>.
6 De <u>su...estieve</u> opmerking van de dj maakte de luisteraars <u>nieuws...ierig</u>.

Opdracht 4 ✱

Hieronder staat een aantal combinaties van leestekens. Geef aan welke combinaties juist zijn en maak daarmee een goede zin.

1 ?', (vraagteken, aanhalingsteken, komma)
2 .', (punt, aanhalingsteken, komma)
3 ,' (komma, aanhalingsteken)
4 !', (uitroepteken, aanhalingsteken, komma)
5 '?, (aanhalingsteken, vraagteken, komma)
6 ', (aanhalingsteken, komma)

Ik kan/weet
- hoofdletters, leestekens en aanhalingstekens correct gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over de persoonsvorm in samengestelde zinnen.

Startopdracht

Maak van onderstaande zinnen vraagzinnen. Wat gebeurt er met de persoonsvormen?

a Op het schoolfeest dansten de leerlingen tot laat in de avond.
b Frederieke wil later een eigen winkeltje beginnen.
c Je kunt niet weten hoe je leven er over tien jaar uitziet.
d De scooter van Isam werd gestolen, toen hij een broodje kocht.

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm in samengestelde zinnen

Er zijn zinnen met één persoonsvorm (**enkelvoudige zinnen**) en zinnen met meer persoonsvormen (**samengestelde zinnen**).

Zo vind je de persoonsvormen in samengestelde zinnen
Probeer alle werkwoorden van tijd te veranderen. De werkwoorden waarbij dat kan, zijn persoonsvormen, de andere werkwoorden zijn infinitief (hele werkwoord), voltooid deelwoord of onvoltooid deelwoord.
Let op: de zin vragend maken is bij samengestelde zinnen geen goede manier om de persoonsvormen te vinden; je vindt er dan namelijk maar één.
Voorbeeld:

- *De gemeenteraad heeft besloten dat de kleine dorpsschool wordt opgeheven als het leerlingenaantal nog verder zal teruglopen.*
- *De gemeenteraad had besloten dat de kleine dorpsschool werd opgeheven als het leerlingenaantal nog verder zou teruglopen.*

De werkwoorden *heeft*, *wordt* en *zal* kun je van tijd veranderen en zijn dus persoonsvormen; *besloten, opgeheven* en *teruglopen* kun je niet van tijd veranderen en zijn dus geen persoonsvormen: *besloten* en *opgeheven* zijn voltooide deelwoorden en *teruglopen* is een infinitief.
Kijk goed met welke werkwoordsvorm je te maken hebt, zodat je het werkwoord correct spelt. De regels voor de werkwoordspelling vind je op blz. 272.

Opdracht 1

Noteer de verleden tijd van de persoonsvormen.

1 De ontwerpster besteedt veel zorg aan de kleding die ze op de beurs presenteert.
2 Lisanne gelooft het verhaal niet dat jij haar hebt verteld.
3 Onze vrienden overnachten bij ons, voordat ze op vakantie gaan.
4 Andrew mist zijn vriendin, want zij rondt in Amerika haar studie af.

Opdracht 2

Noteer eerst de vorm (pvtt – pvvt – vd – inf – bn) en noteer daarna de juiste spelling. Zet de persoonsvormen in een samengestelde zin in dezelfde tijd.

1 De NS … (berichten) de reizigers gisteren te laat over de ontstane vertraging, waardoor ze een uur … (staan) te … (wachten) in de kou.
2 De … (opscheppen) ravioli was te veel … (afkoelen), waardoor het eten de gasten niet meer … (smaken).

© Noordhoff Uitgevers bv

3 … (vinden) je dat de receptionist je vragen inmiddels correct … (beantwoorden)?
4 Evelien … (reageren) verbaasd, als haar vriendin … (e-mailen) in plaats van … (appen).
5 Albert … (vermoeden) dat zijn zus zich overal mee … (bemoeien) nu het vakantie is.
6 Voor de pauze werd de operazangeres nog … (uitjoelen), maar aan het einde van de avond … (juichen) de bezoekers haar toe.

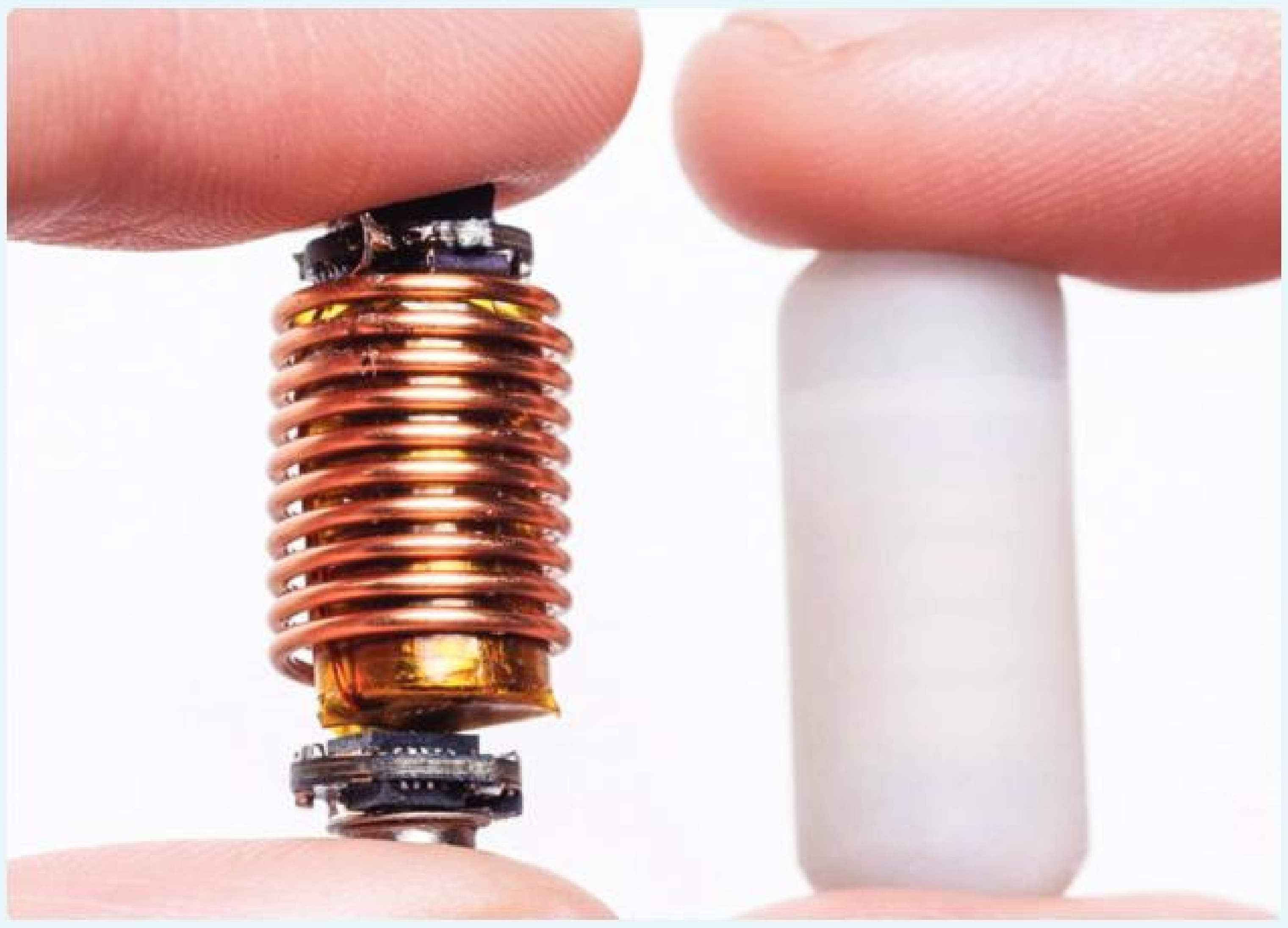
Opdracht 3

Noteer de juiste spelling van het werkwoord. Tip: kijk eerst welke vorm het werkwoord heeft: pvtt – pvvt – vd – inf – bn.

Tekst 1

Eureka

(1) Een pilletje dat je … (slikken) en dat van alles in je lichaam … (registreren) en daardoor je gezondheid … (checken). **(2)** Of een pil die een medicijn precies op de juiste plek … (afleveren). **(3)** Veel artsen … (zullen) er graag mee aan de slag … (gaan). **(4)** Maar dan … (willen) ze er natuurlijk wel van … (verzekeren) … (zijn) dat er geen gevaarlijke stof in het lichaam … (achterblijven). **(5)** Vooral de batterij die giftig materiaal … (bevatten), … (zullen) problemen … (kunnen) … (veroorzaken). **(6)** Wetenschappers … (bedenken) onlangs een interessante oplossing. **(7)** Ze … (produceren) een elektronische pil die … (beïnvloeden) … (worden) door maagzuur. **(8)** Het maagzuur … (voorzien) de pil van energie en zo … (krijgen) je een pil met ingebouwde ‘dokter’.

(9) De onderzoekers … (willen) het apparaatje nu nog verder … (perfectioneren).

Naar: Robert Visscher, Trouw, 25 februari 2017

Opdracht 4

Geef van onderstaande beweringen aan of ze juist zijn. Licht je antwoorden toe.
1 De persoonsvormen in een samengestelde zin staan altijd in dezelfde tijd.
2 In een samengestelde zin kunnen meerdere voltooide deelwoorden staan.
3 Bij een enkelvoudige zin kun je de pv vinden door de zin van tijd te veranderen of door er een vraagzin van te maken. Dit geldt ook voor een samengestelde zin.
4 *Gebeurd* en *beland* zijn beide altijd voltooid deelwoord.

Opdracht 5 ✱

Maak zelf samengestelde zinnen die uit drie zinnen bestaan. Gebruik hiervoor onderstaande werkwoorden. Je moet zelf nog een (of meer) werkwoord(en) toevoegen. Je mag de volgorde wijzigen en de werkwoorden vervoegen.
1 hebben; bereiken; …
2 afvragen; slapen; …
3 gaan; regenen; …

Ik kan/weet
- de persoonsvorm in samengestelde zinnen correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Praktijkopdracht

Een reis naar de toekomst

Het is misschien moeilijk in te denken: een leven zonder internet of zonder mobiele telefoon. Toch is het nog niet zo heel erg lang geleden … Vraag maar aan je ouders!

Stel je voor dat je met de klas in een tijdcapsule naar de toekomst wordt geschoten: over 30 jaar stappen jullie uit. Wat is er in de wereld veranderd? Hoe ziet het dagelijks leven er dan uit? Van welke producten maakt men dan gebruik? Zijn alle borden bijvoorbeeld op te eten, zodat je nooit meer de afwas hoeft te doen? Heeft iedereen een robot in huis die je gedachten leest en je op je wenken bedient? En kun je ook je schoenen programmeren, zodat je altijd de snelste route loopt?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- kritisch lezen;
- een beoordeling schrijven.

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan kritisch lezen om te beoordelen of een tekst objectief en betrouwbaar is. 3F
Schrijven	• Ik kan een beoordeling schrijven op basis van een bouwplan. 2F • Ik kan verschillende aspecten uitwerken in alinea's. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan een oordeel geven over (opiniërende en probleemoplossende) discussies. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan deelnemen aan een probleemoplossende discussie. 2F • Ik kan reageren op de inbreng van anderen. 2F • Ik kan tijdens een discussie op de juiste manier aan het woord komen. 2F
Woordenschat	• Ik kan uitdrukkingen uit handel en scheepvaart herkennen en begrijpen. 2F
Grammatica zinsdelen	• Ik kan hoofd- en bijzinnen herkennen in samengestelde zinnen.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden herkennen en gebruiken. 2F
Formuleren	• Ik kan mijn tekst aantrekkelijker maken door te variëren in zinslengte. 2F
Spelling	• Ik kan hoofdletters, leestekens en aanhalingstekens correct gebruiken. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de persoonsvorm in samengestelde zinnen correct spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor:

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed?
  Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

© Noordhoff Uitgevers bv

Aantekeningen

© Noordhoff Uitgevers bv

© Noordhoff Uitgevers bv

Hoofdstuk 6

Vakantie

© Noordhoff Uitgevers bv

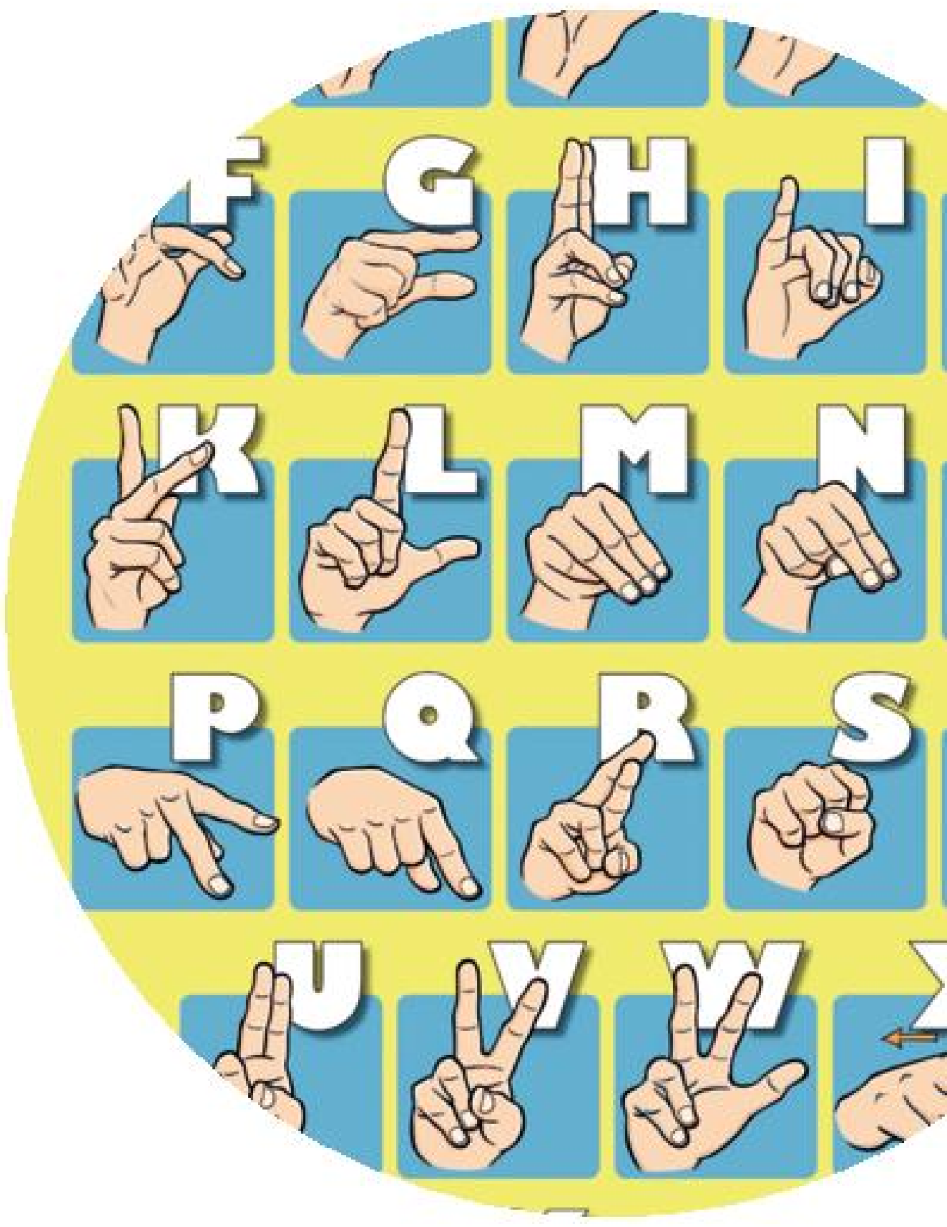
Gebarentaal

Dove mensen maken bij het communiceren gebruik van **gebarentaal**. Alle mogelijke woorden en begrippen worden daarin visueel uitgedrukt door handgebaren en gezichtsuitdrukkingen. Een gebarentaal heeft een eigen woordenschat en grammatica. Bedenk met een klasgenoot gebaren voor *doof, goedemorgen, olifant, tot ziens* en *bidden*.

Bekijk hoe die begrippen in de Nederlandse Gebarentaal (NGT) worden uitgedrukt.

Handalfabet

In plaats van gebaren te maken om een woord uit te drukken, kun je met je handen ook letters maken die samen een woord of een zin vormen. Bedenk een woord of een kort zinnetje dat je aan een klasgenoot wilt overbrengen. Spel het woord met je handen en laat je klasgenoot raden wat je 'zegt'.

Gebaren en mimiek

Soms kun je tijdens het spreken aan de **mimiek** van iemand zien wat hij bedoelt. Het gaat dan vooral om zijn gezichtsuitdrukking. Het woord *mime* gaat terug op het Griekse woord *mimos*, dat 'nabootser' betekent. *Pantomime* of kortweg *mime* is visueel theater waarbij spelers niet spreken, maar door gebaren, gelaatstrekken en lichaamstaal van alles uitbeelden: handelingen, gevoelens, karaktereigenschappen. De Engelse acteur Rowan Atkinson is als Mr. Bean erg bekend geworden in dit genre.

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Je leert over tekst en publiek.

Startopdracht

Bekijk de tijdschriftencovers A tot en met J. Verdeel de tijdschriften in groepjes. Er zijn diverse combinaties mogelijk. Welke groepjes maak je en op grond waarvan?

Theorie

video-uitleg

Tekst en publiek

Een schrijver houdt altijd rekening met zijn **publiek**, want anders bereikt hij zijn doel niet. Je kunt aan verschillende dingen zien voor welke lezers een tekst bedoeld is:

- het **onderwerp** – Een tekst over de nieuwste schoolagenda's is voor jongeren en een tekst over uitjes met je kleinkinderen is voor ouderen.
- de **bron** – Een tekst in *Fashionista* is voor meisjes en een tekst op de website van *Power Unlimited* is meer voor jongens. Zo zijn er ook bladen en websites voor vrouwen *(LINDA.)*, mannen *(AutoWeek)*, tuinliefhebbers *(Groei & Bloei)*, dancefanaten *(DJ Mag NL)* en ga zo maar door. Dagbladen zijn meestal gericht op een algemeen publiek.
- het **taalgebruik** – Een tekst in een jongerenkrant heeft korte zinnen en weinig moeilijke woorden. Een wetenschappelijke tekst heeft vaak lange zinnen en veel moeilijke woorden.
  - In teksten die voor een specifiek publiek zijn bestemd, lees je meer **jargon** (vaktermen), zoals 'blancheren' en 'julienne' in recepten voor kookfanaten.
  - Teksten voor jongeren herken je vaak aan typische jongerenwoorden, zoals 'epic' en 'wreed'; ook word je als lezer dan meestal met 'jij' en 'jou' aangesproken.

© Noordhoff Uitgevers bv

- de **lay-out** – Advertenties, teksten voor jongeren en populaire weekbladen voor een breed publiek (zoals *Quest, Glossy*) zijn vaak rijk geïllustreerd en hebben meestal grote koppen en veel kleuren. Tijdschriften voor een kleiner publiek (zoals *Onze Taal, New Scientist*) hebben niet zoveel illustraties en zijn vaak zakelijker opgemaakt.

Opdracht
1

Lees de teksten 1 tot en met 5. Noteer van elke tekst de bron. Licht je antwoorden toe. Kies uit:
A *7Days*, voor jongeren van 12 tot 18
B *Cosmopolitan*, voor liefhebbers van mode
C *Noordhollands Dagblad*, voor lezers van alle leeftijden
D *Plus Magazine*, voor lezers van middelbare leeftijd
E *REIZ&*, voor échte reisliefhebbers
F *Spoor*, voor abonnementhouders van NS
G *vtwonen*, voor liefhebbers van woontrends en lifestyle
H *www.beachmasters.nl*, voor jongeren van 15 tot 27

Tekst 1

Vertrek > Albanië

Wie? Jasper Boer (30) en Leoni Moolhuijsen (28), beiden businessanalist.
Jasper: ‘We begonnen, zoals zo vaak, lekker tropisch te denken voor deze reis.’
Leoni: ‘Maar al snel dachten we: Europa is ook mooi.’
Jasper: ‘Omdat we zon wilden en ook wat strand kwamen we eerst bij Kroatië uit. Maar eigenlijk vonden we dat iets te toeristisch.’
Leoni: ‘Vrienden van ons zijn vorig jaar naar Albanië geweest en die hadden daar leuke verhalen over, zodat we besloten daarheen te gaan.’
Jasper: ‘Van Amsterdam vliegen we, via Belgrado, naar Tirana.’

Bas van Oort, …, oktober 2016

Tekst 2

Heimwee kinderkwaal?

Het is eindelijk vakantie, maar u kunt er niet van genieten. Terwijl u op een mooie plek bent en alleen maar leuke dingen hoeft te doen, blijft dat verlangen naar thuis groot. U voelt zich misselijk, vermoeid, eenzaam of zelfs een beetje depressief. Zo’n negentig procent van de mensen heeft ooit last van heimwee gehad en echt niet alleen als kind. Toch wordt heimwee nog vaak bestempeld als ‘kinderkwaal’. Onterecht, vindt psycholoog en heimweedeskundige Miranda van Tilburg. ‘Het probleem is dat mensen met heimwee zich ervoor schamen’, vertelt zij. ‘Ze denken dat ze als enige volwassene met heimwee kampen en houden hun gevoelens voor zich. Terwijl het vaker voorkomt dan men denkt.’

Naar: Charlotte Snel, …, 13 augustus 2016

Tekst 3

Kom naar La Masia!

- Tiendaagse busreis voor 2 personen.
- Dicht bij centrum
- Met bus of vliegtuig
- Midden in het uitgaansgebied
- Goede sanitaire voorzieningen en wifi
- Populairste camping van de Costa
- Gratis BeatBlok-speaker bij elke boeking!
- Gemiddeld 32°C in juli

…, op 5 april 2017

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 4

Actie: Scheveningen

Surfen kan ook in Nederland, hoor! Zou jij weleens op een plank willen balanceren? In Scheveningen kun je rustig leren surfen. Surfschool **Hart Beach** geeft twee uur durende lessen voor iedereen die de sport weleens wil proberen. Reserveren doe je online. Tip: plan de surfcursus op een dag dat er een beachtennistoernooi plaatsvindt op het Scheveningse strand. Eh, een toernooi? Ja, deze zomer staat het **The Hague Beach Stadium** op het strand!

Naar: Gitte Hessels, ..., 12 augustus 2016

Tekst 5

Spelletjes voor buiten

In het park, het bos of de tuin … In de vakantie buiten zijn met de kleinkinderen wordt nog leuker met deze eenvoudige spelletjes.

- Werpspel – Zoek voor ieder kind een stok van ongeveer 40 centimeter lang. Zoek een andere stok, een steen of een bal die als kegel kan dienen. Maak een lijn op de grond, waar de deelnemers achter moeten blijven. Iedereen gooit zijn eigen stok en per ronde kijk je wie de 'kegel' heeft omgegooid dan wel het dichtst genaderd is.
- Windgong – …

Naar: Lenny Langerveld, ..., juli/augustus 2016

Opdracht 2

Lees tekst 6.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 De woorden *a* tot en met *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a steevast (al. 1)	– *altijd*
b kwakkelen (al. 1)	– *heeft een oorzaak of reden*
c symptomen (al. 1)	– *ingespannen; zeer intensief*
d welbevinden (al. 1)	– *lichamelijke, sociale en geestelijke gezondheid*
e fenomeen (al. 1)	– *problemen met je gezondheid hebben*
f fascinatie (al. 2)	– *sterke belangstelling*
g komt niet uit de lucht vallen (al. 2)	– *verschijnsel*
h een slag in de rondte (al. 5)	– *ziekteverschijnselen*

3 Waarom noemt men de vrijetijdsziekte het 'omgekeerde Kortjakjesyndroom'?

4 'Vooral mensen met een hoge werkdruk en een groot verantwoordelijkheidsgevoel lijden aan het "omgekeerde Kortjakjesyndroom".' (al. 3) Wat is de belangrijkste oorzaak van het feit dat ze ziek worden?

5 Welke twee categorieën pechvogels onderscheidt Vingerhoets? (al. 4)

6 Hoe ontstaat de vrijetijdsziekte bij deze twee categorieën pechvogels? Geef voor elke categorie de verklaring in maximaal 30 woorden.

7 Stel dat een van je vrienden lijdt aan de vrijetijdsziekte. Welke twee tips kun je hem of haar geven op basis van de tekst? Gebruik niet meer dan 35 woorden.

8 Uit welke alinea's zou je informatie opnemen in een samenvatting van deze tekst? Licht je antwoord toe.

9 Vind je deze tekst betrouwbaar? Licht je antwoord toe.

10 Voor welk publiek is deze tekst geschreven? Licht je antwoord toe.

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 6 nog een keer.

1 Reddingswerkers kunnen in heftige omstandigheden soms een bovenmatige inspanning leveren om grip op iets of iemand te hebben, terwijl ze een paar uur later nog geen kop koffie kunnen vasthouden. Verklaar met behulp van informatie uit de tekst hoe dat kan.

© Noordhoff Uitgevers bv

2 Welke bewering over deze tekst is waar? Licht je antwoord toe.
A ☐ In deze tekst herken je vooral een mening en argumenten.
B ☐ In deze tekst herken je vooral een probleem, verklaringen en een oplossing.
C ☐ In deze tekst herken je vooral een vraag en verschillende antwoorden.
D ☐ In deze tekst herken je vooral voor- en nadelen.

Tekst 6

Vrijetijdsziekte voorkomen

[1] Drie procent van de Nederlanders overkomt het: aan het begin van een vrije periode beginnen zij steevast te kwakkelen. De klachten variëren van vage pijntjes tot serieuze griepsymptomen. Ad Vingerhoets, hoogleraar emotie en welbevinden aan de Universiteit van Tilburg, deed onderzoek naar het fenomeen en concludeerde dat het meer is dan een kwestie van vette pech als je er last van hebt.

[2] Vingerhoets' fascinatie voor vrijetijdsziekte komt niet helemaal uit de lucht vallen. De professor had er zelf ook geregeld last van. 'Ik was bijna nooit ziek, behalve in het weekeinde of tussen kerst en oud en nieuw. Wat dat betreft ben ik de ideale werknemer, haha. Maar fijn is het natuurlijk niet.'

[3] Vooral mensen met een hoge werkdruk en een groot verantwoordelijkheidsgevoel lijden aan het 'omgekeerde Kortjakjesyndroom'[1]. Vingerhoets: 'Deze perfectionisten kunnen zich vaak maar moeilijk loswrikken van hun werk. Als de druk om te presteren dan plotseling wegvalt, raken ze uit balans en ontstaan er klachten. Ik denk dat het percentage zieken in deze groep dan ook een stuk hoger ligt dan de gemiddelde drie procent.'

[4] Pechvogels die de eerste dagen van hun vakantie geregeld snotterend in bed doorbrengen, kunnen we volgens Vingerhoets grofweg opdelen in twee categorieën. Het ene deel kampt met vage pijntjes en vermoeidheid, terwijl de tweede groep echt serieus last krijgt van koorts en andere griepsymptomen. Een verklaring voor de eerste categorie zou kunnen zijn dat deze mensen zich pas bewust worden van lichamelijke ongemakken als ze tot rust komen na een drukke en stressvolle periode op het werk. Vingerhoets: 'Wanneer je vrij bent, is er plotseling minder afleiding. Dan pas begin je pijn of vermoeidheid echt te voelen. Ik vergelijk het altijd met voetballers: die voelen ook vaak pas na de wedstrijd echt pijn. Het is simpel: je hersenen hebben maar een beperkte verwerkingscapaciteit. Als er veel te doen is om je heen, zal de informatie vanuit het lichaam tijdelijk worden onderdrukt. Dat pijn en vermoeidheid ook om aandacht vragen, merk je dan niet.'

[5] Bij de tweede categorie, mensen die echt koorts krijgen, speelt adrenaline een grote rol. Vingerhoets: 'Adrenaline heb je nodig om energie te leveren voor het werk dat je doet. Normaal gesproken verloopt de aanmaak van dit stresshormoon netjes. Je lijf produceert er meer van zodra je het nodig hebt om te presteren. Bij mensen die zich langere tijd een slag in de rondte werken en onder grote druk staan, is die logica helemaal weg. Hun lichaam blijft doorgaan met de aanmaak van adrenaline, ook op momenten dat het helemaal niet nodig is, bijvoorbeeld tijdens de slaap. Hierdoor raakt het immuunsysteem[2] uit balans en dat leidt ertoe dat ze meer risico lopen om ziek te worden.'

[6] Maar er is goed nieuws: volgens de hoogleraar kun je ziekte tijdens je vakantie of in het weekeinde prima vermijden. Het is gewoon een kwestie van de juiste balans tussen hard werken en ontspannen. 'Neem eens wat vaker vrij of ga bijvoorbeeld lekker sporten op vrijdagavond, zodat je lichaam zich echt kan voorbereiden op het weekeinde. Probeer in ieder geval de omslag voor je lijf niet al te groot te maken.'

Naar: Charlotte Snel, Noordhollands Dagblad, 2 juli 2016

[1] naar het liedje 'Altijd is Kortjakje ziek: midden in de week, maar 's zondags niet'

[2] immuunsysteem = systeem dat je lichaam beschermt tegen ziekten

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
4

Lees tekst 7.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Ga jij vaak op vakantie? Hoe vind je dat?
3 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van de tekst? Licht je antwoord toe.
4 De woorden *a* tot en met *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a reilen en zeilen (al. 1)	– *drukte; bezigheden*
b vergt (al. 1)	– *gang van zaken*
c chronische (al. 1)	– *in de toekomst*
d op adem komen (al. 2)	– *in verhouding tot iets anders*
e relatief (al. 2)	– *langdurige*
f routine (al. 5)	– *steeds terugkerende bezigheid; sleur*
g op de langere termijn (al. 5)	– *uitrusten*
h rompslomp (kadertekst 1)	– *vraagt; eist*

5 'En dat heeft gevolgen voor onze gezondheid.' (al. 1) Welke gevolgen?
6 Welke twee doel-middelverbanden staan in alinea 2? Noteer van beide het middel en het doel.
7 Waarom is vakantie belangrijk, ondanks de weekenden, avonden en andere vrije momenten? (al. 2)
8 Welke zin geeft het beste de strekking van alinea 3 weer? Leg uit.
A ☐ Mensen die vaker op vakantie gaan, voelen zich goed.
B ☐ Mensen die zich goed voelen, gaan vaker op vakantie.
9 Omschrijf de betekenis van 'welzijn'. Baseer je antwoord op alinea 3.
10 'Waarom doet een vakantie ons zo goed?' (al. 4) Noteer de factor die daarbij de belangrijkste rol speelt. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.
11 'Het positieve vakantiegevoel houdt niet lang stand als je weer thuis bent.' (al. 5) Citeer de zin uit alinea 4 waar 'Het positieve vakantiegevoel' naar verwijst.
12 De titel van de tekst luidt: 'Wat gebeurt er met je als je nooit op vakantie gaat?' Wat is het antwoord op die vraag?
13 Is 'Op naar Balkonia' een passend kopje voor kadertekst 1? Leg uit.
14 Waarom kun je volgens de informatie in kadertekst 2 beter niet onvoorbereid op vakantie gaan?
15 Voor welk publiek zijn tekst 7 en de kaderteksten geschreven? Leg uit.

Opdracht
5 ✪

1 Welke zin uit alinea 3 zou je als een relativering kunnen opvatten?
2 Geef argumenten voor de bewering dat tekst 7 een overtuigende tekst is.

Tekst 7
Wat gebeurt er met je als je nooit op vakantie gaat?

[1] Werken in combinatie met het reilen en zeilen thuis vergt nogal wat van ons. Het geeft stress. En dat heeft gevolgen voor onze gezondheid. Die stress bezorgt ons bijvoorbeeld een hoge bloeddruk en een hoge hartslag, en chronische stress kan zelfs tot hart- en vaatziekten leiden. Als we gestrest zijn, vertonen we bovendien vaker ongezond gedrag, zoals roken, drinken en ongezond eten. Ook bewegen we te weinig en slapen we slecht in tijden van stress.

[2] Om te voorkomen dat we instorten, hebben we tijd nodig om te herstellen van ons veeleisende leven. Gelukkig hebben we weekenden, vrije avonden en andere vrije uren. Maar die uurtjes zijn volgens onderzoekers van onder andere de Nijmeegse Radboud Universiteit eigenlijk niet genoeg. Soms moet je in je vrije uren namelijk nog dingen afmaken of pieker je over je werk. Dan kun je niet volledig op adem komen. Daarom is vakantie belangrijk. Er wordt dan een relatief langere tijd even helemaal niets van

© Noordhoff Uitgevers bv

je geëist. Op vakantie gaan is waarschijnlijk een goede manier om van de spanning te herstellen.

[3] Vakanties lijken in elk geval een positief effect te hebben op hoe we ons voelen. Het Amerikaanse onderzoeksbureau Gallup vroeg aan mensen hoe vaak ze een tripje maakten of op vakantie gingen met familie of vrienden. Ook werd naar hun welzijn en gezondheid gevraagd. Hoe vaker mensen een uitstapje maakten, hoe beter ze zich voelden. Dat kan volgens Gallup overigens ook betekenen dat mensen die zich goed voelen, vaker op vakantie gaan. Maar er zijn meer studies die erop wijzen dat vakanties goed zijn voor je gezondheid. De Nijmeegse onderzoekers vroegen mensen voor, tijdens en na de vakantie naar gezondheid, humeur, spanning, energieniveau, vermoeidheid en tevredenheid. Wat bleek? Tijdens vakanties schiet ons welzijn omhoog. We zijn beter gehumeurd, voelen ons gezonder, en zijn tevredener.

[4] Waarom doet een vakantie ons zo goed? Je bent even helemaal los van de stress en werkeisen, en je doet heel andere dingen dan op een gemiddelde werkdag. Maar bovenal ben je op vakantie de baas over je eigen activiteiten. Je kunt doen wat je zelf leuk vindt en waar jij energie van krijgt. Daardoor voel je je beter. Slechts een kleine groep mensen uit het Nijmeegse onderzoek voelde zich tijdens de vakantie juist slechter dan tijdens een gemiddelde werkweek. Deze groep rapporteerde een groter aantal negatieve ervaringen, zoals lange periodes van ziekte of slecht weer. Hoewel

ze niet hoefden te werken, konden ze daardoor ook niet doen wat ze graag wilden. Weg vakantiegevoel.

[5] Het positieve vakantiegevoel houdt niet lang stand als je weer thuis bent. Binnen een paar dagen na je vakantie zit je alweer op je oude niveau. Als je terugkomt, ligt er een berg werk te wachten en zit je al snel weer in de dagelijkse routine. Kun je dan – afgezien van die paar leuke dagen – niet net zo goed niet op vakantie te gaan? Het antwoord is nee. Vakantie ontstrest in elk geval tijdelijk. En dat heeft ook op de langere termijn een effect. Als je te lang stress ervaart doordat je helemaal nooit op vakantie gaat, loop je het risico op een burn-out, ernstige vermoeidheidsklachten of erger. Onderzoekers van de State University of New York (VS) volgden negen jaar lang mannen met een hoog risico op hart- en vaatziekten. Hoe minder vaak ze op vakantie gingen, hoe vaker ze ziek werden en hoe eerder ze doodgingen. Hup, vrij nemen dus!

Naar: Julius Heijnen, Quest, juni 2016

Op naar Balkonia

Lang niet iedereen gaat op reis in de vakantie. Er zijn genoeg mensen die hun vrije dagen thuis vieren, in de tuin of op het balkon. Maar moet je voor een positief vakantie-effect niet weg van huis? Veel onderzoek is daar niet naar gedaan. Wie thuis vakantie viert, is wel even uit de werksleur en werkstress. Maar een andere omgeving en andere routines helpen waarschijnlijk wel beter om los te komen van de dagelijkse rompslomp.

Pretplanning

Niet alleen tíjdens de vakantie voelen we ons gelukkiger en gezonder. Volgens onderzoekers zou ons vooraf ook een groter geluksgevoel overkomen. Voor wie zijn vakantie plant tenminste, want het plannen van een vakantie geeft ook veel pret. Een vakantie is iets waar de meeste mensen naar uitkijken. En het plezier begint bij veel mensen al weken of zelfs maanden voordat ze daadwerkelijk vertrekken.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- bepalen voor welk publiek een tekst is geschreven.

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert publiekgericht schrijven.

Startopdracht

Vorig jaar heb je tijdens je vakantie genoten op een camping / in een vakantiepark / op een cruiseschip. De reisorganisatie heeft jou gevraagd om een wervende tekst voor deze bestemming te schrijven.
Hoe zou jij verschil maken tussen de teksten voor jongeren, die voor gezinnen met kinderen en die voor senioren?

Theorie

video-uitleg

Publiekgericht schrijven

Als je een tekst schrijft, moet je weten voor wie de tekst bedoeld is: de **doelgroep**. Die kan bijvoorbeeld bestaan uit middelbare scholieren, werkende jongeren of volwassenen. Soms is een doelgroep heel breed en algemeen, bijvoorbeeld: alle Friezen. Sommige doelgroepen zijn specifieker: dorpsgenoten, kunstenaars, schaakliefhebbers, wandelaars. Bij het schrijven moet je rekening houden met die doelgroep: je schrijft **publiekgericht**.

Zo schrijf je publiekgericht

- Bepaal uit wat voor mensen de doelgroep bestaat; denk aan: leeftijd van de doelgroep, belangstelling, werk, gezondheid, hobby's.
- Presenteer in de inleiding het onderwerp zó dat je de interesse van de doelgroep wekt; bedenk wat je publiek nog niet weet over het onderwerp en maak dat duidelijk, bijvoorbeeld door te schrijven *Weinig mensen weten dat …* of *Wat veel mensen niet weten, is dat …*
- Stel je **tekstdoel** vast: informeren, amuseren, overtuigen of activeren.
- Kies de juiste **toon**: bij informeren gebruik je een zakelijke toon; bij activeren kun je enthousiast zijn.
- Let op je **taalgebruik**: in een tekst voor volwassenen spreek je je publiek aan met 'u', jongeren spreek je aan met 'je'. Gebruik alleen woorden die je zelf begrijpt. Voor kinderen schrijf je korte zinnen met eenvoudige woorden.
- Kies een **lay-out** die bij de doelgroep past: in een tekst voor jongeren kun je veel kleuren en afbeeldingen gebruiken; volwassenen vinden een rustige lay-out meestal prettiger.

Opdracht
1

1 Bedenk bij de activiteiten *a* tot en met *h* de doelgroep.

2 Kies drie van de genoemde activiteiten. Schrijf voor drie activiteiten de eerste drie zinnen waarin je de activiteit aankondigt.

a Cursus: wat te doen na je pensioen?
b Op de tribune bij Ajax-PSV
c Speurtocht op het kabouterpad in het Baarnse Bos
d Informatieavond van de gemeente over jeugdoverlast
e Voorlichtingsavond op school over profielen en vakkenkeuze
f Bezoek aan de Nationale Carrièrebeurs
g Geheel verzorgd dagje uit naar een beeldentuin
h Gratis behandeling door nagelstyliste

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1 Wat is de doelgroep van de tekst? Licht je antwoord toe met enkele voorbeelden uit de tekst.
2 Herschrijf deze tekst tot een brief aan de leerlingen van de tweede klassen.

Tekst 1

Den Haag, 2 juni 2018

Geachte ouders/verzorgers van Jane Schrijver,

Het is mij een groot genoegen u te kunnen mededelen dat de jaarlijkse excursie van alle tweede klassen dit jaar wederom zal plaatsvinden. In verband met de nijpende financiële omstandigheden van de school gingen er geruchten dat dit evenement dit jaar geannuleerd zou worden. Zoals u nu kunt lezen, is daarvan geen sprake.
Op 21 juni worden alle leerlingen van de tweede klassen om 7.30 uur op de parkeerplaats van de school verwacht. Onder toeziend oog van negen docenten/medewerkers zullen zij, verdeeld over drie bussen, uiterlijk om 7.45 uur richting Muiden vertrekken. Wilt u erop toezien dat uw zoon/dochter ruim op tijd aanwezig is?
De ochtend zal worden besteed aan een bezoek onder leiding van een deskundige gids aan het Muiderslot en de haven van Muiden. Rond een uur of twaalf krijgen de leerlingen de gelegenheid te lunchen. Ik verzoek u vriendelijk uw zoon/dochter een gepast lunchpakket, bestaande uit brood, fruit en een sapje of water, mee te geven. Voor de goede orde wijs ik u erop dat op de locatie die bezocht wordt, geen etenswaren verkrijgbaar zijn. Na een gezamenlijke boottocht op het IJmeer zal om 16.30 uur de thuisreis worden aangevangen.
Wij gaan ervan uit dat we gezamenlijk een genoeglijke dag zullen beleven.
Indien u naar aanleiding van dit schrijven iets meent te moeten opmerken of vragen heeft, dan kunt u mij via de schoolmail bereiken.

Hopend u hiermee afdoende te hebben geïnformeerd,
groet ik u vriendelijk,

T. Usta, afdelingsleider havo

Opdracht
3

Kijk nog eens naar je antwoorden op de startopdracht. Een reisbureau vraagt jou een aanbeveling te schrijven voor een verblijf in jouw favoriete vakantieland. Je advies moet gericht zijn op jongeren, gezinnen en 55-plussers.
1 Kies je favoriete vakantieland.
2 Bedenk voor elke doelgroep passende activiteiten, bezienswaardigheden, verblijfsmogelijkheden, specialiteiten op het gebied van eten en drinken etc.
3 Kies twee doelgroepen uit en maak voor elke doelgroep een bouwplan voor het schrijven van een (korte) overtuigende tekst.
4 Schrijf de teksten; elke tekst bevat ongeveer 150 woorden.
5 Wissel je teksten uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.
6 Verbeter eventueel je teksten.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • het taalgebruik, de toon en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over programma en publiek.

Startopdracht

Bekijk het fragment.
Wat gaat hier niet helemaal goed?

Theorie

video-uitleg

Programma en publiek

Radio- en tv-programma's worden, net als vlogs en andere filmpjes op internet, voor een speciale **doelgroep** gemaakt: het **publiek** dat de makers willen bereiken. Veel uitzendingen of filmpjes zijn voor een breed publiek bedoeld, zoals natuurseries en reisprogramma's. Maar er zijn ook programma's die op een bepaalde doelgroep zijn gericht, zoals het kinderprogramma *Sesamstraat*, het geschiedenisprogramma *Andere Tijden* en het cultuurprogramma *Kunstuur*.

Met zenders is dat net zo: denk maar aan Disney XD (voor kinderen) en aan BNN (voor jongeren). Verder zijn er steeds meer themazenders, bijvoorbeeld voor sportfanaten (Eurosport), voor kookliefhebbers (24Kitchen) en voor mensen die op de hoogte willen blijven van het laatste internationale nieuws (CNN).

Zo stel je de doelgroep van programma, vlog of filmpje vast
Let op:
- het tijdstip (alleen bij radio- en tv-programma's) – Het *Jeugdjournaal* is aan het begin van de avond, het lange journaal voor volwassenen wordt wat later uitgezonden.
- het onderwerp – Een muziekprogramma met videoclips is gericht op jongeren, een praatprogramma over voetbal is vooral bedoeld voor mannen.
- het taalgebruik – In een kinderprogramma is het taalgebruik eenvoudiger dan in een discussieprogramma voor volwassenen.

Opdracht 1

Luister naar het fragment. Lees eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten.
1. Wat voor soort programma is dit? Leg je antwoord uit.
2. Door wie wordt het programma gepresenteerd?
3. Wanneer wordt dit programma uitgezonden?
4. Welke onderwerpen zullen in de uitzending aan de orde komen?
5. Voor welk publiek is dit programma bedoeld? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Bekijk het fragment.
1. Noteer tijdens het kijken in steekwoorden wat je ziet.
2. Wat is het doel van dit filmpje?
3. Voor welk publiek is dit filmpje gemaakt? Licht je antwoord toe.
4. Hoe komt het dat je pas aan het eind van het filmpje weet wat het doel van het filmpje is?
5. Het is natuurlijk jammer dat het doel van het filmpje aan het eind pas goed duidelijk wordt. Geef drie tips aan de makers om het filmpje op dit punt te verbeteren.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

Bekijk de twee fragmenten.
1 Wat is het onderwerp van beide fragmenten?
2 Fragment 1 begint met feestelijke beelden. Waarom wordt er feestgevierd?
3 Waarom staat Willemstad op de werelderfgoedlijst van UNESCO?
4 Waaraan kun je zien dat Willemstad vroeger een Nederlandse kolonie is geweest?
5 De huizen in de binnenstad van Willemstad zijn heel kleurrijk. Wat is het verhaal hierachter?
6 In fragment 2 vertelt Alex dat er zout uit de muren komt. Waardoor komt dat?
7 In welk fragment wordt de meeste informatie over het onderwerp gegeven?
8 Welk van de twee fragmenten is gericht op volwassenen? Leg je antwoord uit.
9 Noteer drie dingen waaraan je kunt zien en horen dat het andere fragment meer gericht is op jongeren.
10 Welk fragment spreekt je meer aan? Licht je antwoord toe.

Opdracht
4

Je gaat een uitzending van het *Jeugdjournaal* vergelijken met het *NOS Journaal* van 20.00 uur van dezelfde dag. Je docent geeft aan van welke dag je de journaals moet bekijken. Als je niet kunt kijken op het moment dat de journaals worden uitgezonden, kun je ze terugkijken via www.uitzendinggemist.nl.
1 Noteer voor beide journaals welke onderwerpen aan de orde gesteld worden.
2 Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen de onderwerpen?
3 Noteer voor een onderwerp dat in beide journaals voorkomt welke verschillen er zijn in de manier waarop het onderwerp behandeld wordt.
4 Hoe kun je deze verschillen verklaren?
5 Waaraan kun je zien dat het *Jeugdjournaal* voor kinderen en jongeren bedoeld is? Noteer drie kenmerken.
6 Waaraan kun je zien dat het *NOS Journaal* voor volwassenen bedoeld is? Noteer drie kenmerken.
7 Vanaf welke leeftijd behoor je tot de doelgroep van het journaal voor volwassenen? Leg je antwoord uit.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- bepalen voor welk publiek een programma gemaakt is.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert spreken in formele situaties.

Startopdracht

Lees zin *a* en *b*.

1 Wat betekenen deze zinnen volgens jou?

2 Wanneer kun je deze zinnen wel en wanneer niet gebruiken? Leg uit.

a Wat een master feskulle patta's!

b Hoe laat kom je osso kill?

Theorie

video-uitleg

Spreken in formele situaties

Als je spreekt, houd je rekening met je gesprekspartner(s) en met de situatie waarin je spreekt. Zo praat je in **informele** situaties, bijvoorbeeld met je klasgenoten in de schoolkantine, heel anders dan in **formele** situaties, zoals met je huisarts in zijn spreekkamer of bij een presentatie op je stageadres.
Ook in situaties waarin je je gesprekspartner niet persoonlijk kent, bijvoorbeeld bij de kassa van de bioscoop, benader je deze anders dan bijvoorbeeld je sportvrienden in de kantine.

Zo spreek je in een formele situatie

- Begin met een begroeting.
- Leg zo nodig uit wie je bent.
- Geef zo nodig aan wat je doel is.
- Wees beleefd en spreek je gesprekspartner of je publiek aan met 'u'.
- Spreek Standaardnederlands, geen dialect of groepstaal.
- Neem een actieve houding aan: maak oogcontact (als dat kan) en reageer eventueel door te knikken of door korte reacties te geven ('oké', 'hm').
- Sluit af, eventueel met een bedankje en een groet.

Opdracht 1

Werk in viertallen. Lees tekst 1. Jullie gaan twee rollenspellen spelen aan de hand van de situatieschets in de tekst. In het eerste rollenspel praat Dominika met twee vriendinnen over haar situatie, in het tweede met haar mentor.

1 Verdeel de rollen: een van jullie is Dominika, twee anderen spelen haar vriendinnen. De vierde persoon is observant.

2 Voer het gesprek dat Dominika met haar vriendinnen heeft over haar angst om te blijven zitten. De observant maakt aantekeningen van wat er gezegd wordt.

3 Verdeel opnieuw de rollen: Dominika, de mentor en twee observanten.

4 Voer het gesprek dat Dominika heeft met de mentor. De observanten maken aantekeningen.

5 Bespreek de gesprekken na. Welke verschillen zijn er tussen de twee gesprekken? In welk gesprek heeft Dominika duidelijker aangegeven waar ze mee zit? Hoe komt dat?

6 Zou het gesprek anders verlopen zijn als de mentor een ander vak had gegeven? Leg je antwoord uit.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 1

De spanning stijgt

Het einde van het jaar nadert en voor sommige leerlingen is het spannend: gaan ze over of niet? Dominika staat er niet zo goed voor. Ze staat nu gemiddeld een vijf voor wiskunde en Duits, voor Nederlands en Engels heeft ze een mager zesje en verder zijn bijna alle cijfers net boven de zes. Alleen voor muziek heeft ze een negen. Tegenover haar ouders houdt ze de schijn op, maar aan haar vriendinnen vertelt ze wel dat ze bang is dat ze voor Nederlands of Engels ook een vijf zal halen. Met twee vijven voor de kernvakken zal ze blijven zitten. Alles hangt dus af van de laatste toetsen. De mentor, de docent muziek, heeft gezien dat Dominika er niet zo goed voorstaat en nodigt haar uit voor een gesprekje.

Opdracht 2

Werk in tweetallen.
Bij opdracht 2 van *Kijken en luisteren* heb je gekeken naar een promotiefilmpje voor de provincie Friesland. Jullie gaan dit promotiefilmpje verbeteren door er tekst aan toe te voegen.

1 Bekijk het filmpje nogmaals. Wat zal voor toeristen de belangrijkste reden zijn om op vakantie te gaan naar de provincie Friesland?
2 Noteer twee andere activiteiten die je kunt doen in deze provincie.
3 Bedenk samen een wervende tekst voor bij het filmpje. Zorg voor een pakkende inleiding en een passend slot en verwerk in het middenstuk de drie activiteiten die in het filmpje aan bod komen. Houd rekening met de doelgroep van het filmpje.
4 Oefen beiden een paar keer in het uitspreken van de tekst.
5 Zoek een ander tweetal en presenteer om de beurt jullie wervende tekst. Laat de anderen het feedbackformulier invullen.

Opdracht 3

Werk in viertallen. Jullie gaan een ‘Hoe overleef ik de brugklas?’-filmpje maken voor de toekomstige brugklassers van jullie school.

1 Begin met een brainstorm. Wat moeten toekomstige brugklassers weten over jullie school om zich snel thuis te voelen? Welke overlevingstips hebben jullie voor hen? Wat moeten ze absoluut niet doen en wat wel? Bij wie kunnen ze terecht als ze ergens niet uitkomen? Hoe ziet het rooster er ongeveer uit en waar kunnen ze het rooster vinden?
2 Bepaal vorm en inhoud van jullie filmpje. Jullie kunnen bijvoorbeeld een vlog maken met ‘tien overlevingstips’, maar jullie kunnen ook kiezen voor een filmpje met een aantal verschillende deelonderwerpen.
3 Bedenk welke beelden passen bij jullie inhoud en bepaal op welke plekken in de school jullie gaan filmen. Denk eraan dat je niet zomaar andere leerlingen en docenten mag filmen. Vraag altijd toestemming.
4 Neem het filmpje op. Zorg ervoor dat de rollen goed verdeeld zijn.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet
- een presentatie of gesprek qua inhoud en taalgebruik afstemmen op mijn publiek. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert over oude naamvallen.

Startopdracht

Lees de zinnen *a* tot en met *f*.

1 Wat valt je op aan de onderstreepte woorden?

2 Vervang de onderstreepte woorden door een synoniem of een omschrijving.

a De aangereden fietser moest in allerijl naar het ziekenhuis gebracht worden.

b Vorige week was er een collecte ten bate van het Rode Kruis.

c Op de klassenfoto staat René ter linkerzijde van Yvonne.

d Mijn oma was ten einde raad toen er bij haar was ingebroken.

e Wat was Cinzia boos toen ze ten onrechte werd beschuldigd van winkeldiefstal!

f Annemieke heeft op haar dertigste een gezonde zoon ter wereld gebracht.

Theorie

video-uitleg

Oude naamvallen

In het Nederlands vind je nog sporen van **oude naamvallen**. Bijvoorbeeld in *'s avonds*, een verkorting van de tweede naamval *des avonds* (= in de avond). Andere voorbeelden zijn: *ten strengste verboden* (= *echt niet toegestaan*) en *ter controle* (= *om te controleren, onderzoeken*).

Zo herken je oude naamvallen

Oude naamvallen bestaan vaak uit verbogen vormen van *de* en *te*:

- den: *aan den lijve;*
- der: *in naam der wet;*
- des: *de vader des vaderlands;*
- ten: *ten val brengen;*
- ter: *ter plaatse.*

In veel gevallen staat er een verbogen vorm van een ander woord bij: *heden ten dage*, *in koelen bloede*, *met voorbedachten rade*, *ter grootte van.* Deze vormen kun je het beste uit je hoofd leren.

Opdracht **1**

1 Noteer de woordcombinaties met oude naamvallen in de zinnen *a* tot en met *h*.

2 Noteer de betekenis van deze combinaties door een synoniem of een omschrijving te geven.

a Vorige week heeft de tandarts mij tot bloedens toe mishandeld.

b Nog altijd zijn er veel regeringen die drugskoeriers ter dood veroordelen.

c Dat geslenter door de stad begon me op den duur te vervelen.

d Yolanda wenste Frank van ganser harte beterschap.

e De receptie vindt plaats ten huize van de bruid.

f Die opmerkingen van jou gaan vaak ten koste van andere mensen.

g Je raadt nooit wie ik laatst in levenden lijve heb ontmoet?

h Gelukkig was de politie na de aanrijding op de rotonde snel ter plaatse.

Opdracht **2**

Vul in onderstaande zinnen de juiste woorden in. Gebruik *den*, *der*, *des*, *ten* en *ter* en de woorden tussen haakjes. Maak daarvan, indien nodig, de verbogen vorm.

1 In verzorgingshuis Avondrood zijn veel oudjes slecht … … (been).

© Noordhoff Uitgevers bv

2 Ben jij op het klassenfeest echt door je leraar Nederlands … … (dans) gevraagd?
3 Mijn ouders waren … … (duivel) toen ik zaterdag weer te laat thuiskwam.
4 Voor wij naar Nederland kwamen, hebben wij lang in … … (vreemd) gewoond.
5 Youri heeft nog nooit een opmerking … … (nadeel) van jou gemaakt.
6 Je kunt wel stellen dat het monument op de Dam de tand … … (tijd) goed doorstaan heeft.
7 Het gebruik van mobieltjes tijdens een toets is bij ons op school uit … … (boos).
8 Op haar oppasadres heeft Sanya laatst een vaas … … (waard) van € 10.000 aan diggelen laten vallen.

Opdracht
3

Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 tot en met 15 uit de tekst onder elkaar.
2 Zoek bij elk woord de juiste betekenis in het rechter rijtje.

1	hervatten	– *begonnen weer*
2	hectische	– *doen*
3	grut	– *extra lessen om op het gewenste niveau te komen*
4	onder de pannen	– *financiële steun van de overheid*
5	te benijden	– *geprobeerd te veranderen*
6	trekken aan het kortste eind	– *kleine kinderen*
7	verrichten	– *om jaloers op te zijn*
8	gemorreld	– *onbezorgd; zonder zorgen*
9	reduceren	– *ontmoedigend*
10	zijn vruchten afgeworpen	– *op een veilige, zorgeloze plek*
11	bijspijkercursus	– *succes opgeleverd*
12	subsidie	– *verminderen*
13	doubleren	– *zeer drukke*
14	demotiverend	– *zijn er het slechtst aan toe*
15	onbekommerd	– *zittenblijven*

3 In de tekst staan acht woorden en uitdrukkingen met oude naamvallen. Noteer deze woorden en uitdrukkingen en geef de betekenis.

Tekst 1

Lange zomervakantie?

[1] ‘Leve de vakantie, jongens wat een pret, eenendertig dagen zijn erop gezet …’ zongen de leerlingen van lagere scholen vroeger jaarlijks op 31 juli. De maand augustus was de vakantiemaand en op 1 september (1) hervatten de scholen hun lessen.
[2] In de loop der jaren is die maand vakantie langer geworden. Nog niet zo lang geleden hadden middelbare scholieren zeven weken zomervakantie. Dat is in 2015 teruggebracht tot zes weken. Ook basisscholen houden zich aan die zes weken. Veel werkende ouders zijn dolblij als hun kinderen na zes lange zomerweken weer naar school gaan, want het valt niet mee om in deze (2) hectische tijden het (3) grut zo lang (4) onder de pannen te krijgen. Italiaanse ouders zijn wat dat betreft helemaal niet (5) te benijden, want de zomervakantie duurt daar maar liefst ruim drie maanden. Ook de meeste andere Europese landen kennen een langere ‘grote vakantie’ dan wij. Nederlandse kinderen, samen met die uit Engeland, Denemarken en Duitsland, (6) trekken wat dat betreft aan het kortste eind, met dien verstande dat zij gedurende het schooljaar nog heel wat kortere vakanties hebben. Bedenk daarnaast dat Italiaanse kinderen vaak ook op zaterdagochtend naar school moeten en tijdens die drie ‘vakantie’-maanden heel wat schoolwerk moeten (7) verrichten.
[3] Maar zelfs aan die relatief korte zomervakantie hier te lande wordt af en toe (8) gemorreld. Enige jaren geleden is namelijk de zomerschool ten tonele gevoerd →

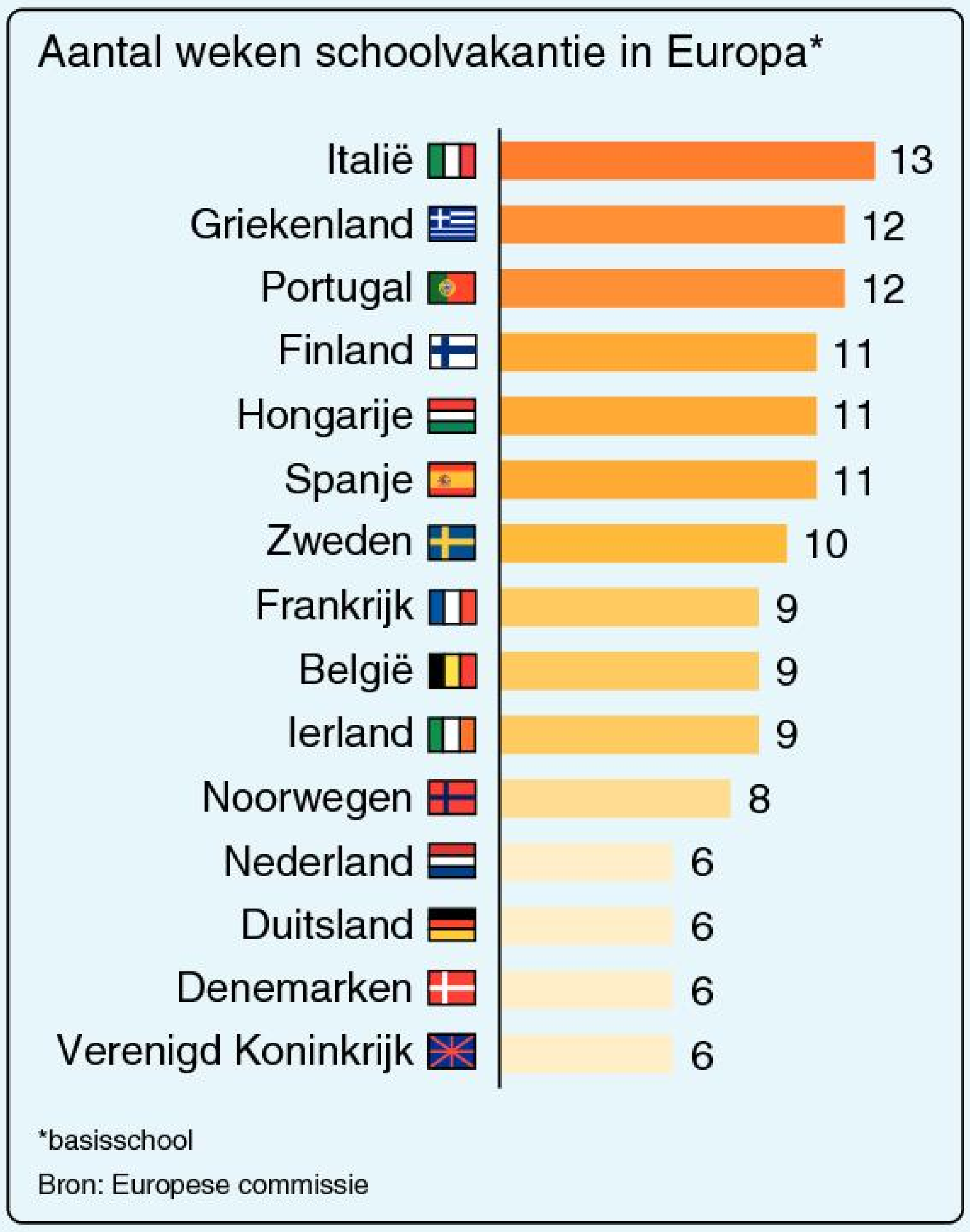
© Noordhoff Uitgevers bv

als middel om het aantal zittenblijvers te (9) reduceren. Dit initiatief is genomen ten behoeve van leerlingen die nét niet over zijn. Zij werken tijdens de eerste of eerste twee weken van de vakantie door om hun onvoldoendes weg te werken. Als dat lukt, mogen ze alsnog over naar het volgende jaar. Vier van de vijf leerlingen die aan een zomerschool meedoen, krijgen na afloop hun beloning: het overgangsrapport. Zij hebben hun kans gegrepen; het zwoegen heeft (10) zijn vruchten afgeworpen.

[4] In het begin van deze eeuw bleef bijna 6 procent van de leerlingen op de middelbare school zitten. Scholen hebben toentertijd afgesproken dat het percentage in 2020 gedaald moet zijn naar 3,8 procent. Zittenblijven is ten eerste erg duur. Een leerling die een jaar moet overdoen, kost het ministerie van Onderwijs zo'n 7800 euro. Het Centraal Planbureau heeft berekend dat het in totaal 500 miljoen euro per jaar kost. Dat is dan ook de reden waarom scholen die een (11) bijspijkercursus organiseren, (12) subsidie kunnen aanvragen. Ten tweede werkt (13) doubleren (14) demotiverend, de leerling moet alle vakken overdoen, terwijl hij een aantal vakken voldoende beheerst. De kans dat hij zich in het tweede jaar in dezelfde klas gaat vervelen, is groot.

[5] Gelukkig gaan de meeste leerlingen gewoon over naar een volgende klas en kunnen ze (15) onbekommerd genieten van een lange, welverdiende zomervakantie.

Naar: ciaotutti.nl en nos.nl, op 1 maart 2017

Opdracht 4

1 Vul in onderstaande zinnen steeds een woord met oude naamvallen in. Kies uit: *desgewenst – desnoods – enigszins – generlei – grotendeels – heterdaad – uitermate – vanwege*.

2 Noteer de betekenis van de ingevulde woorden.

a Ons team heeft afgelopen weekend … goed gepresteerd: we wonnen met 5-0 van de koploper.

b De politie heeft de fietsendief op … betrapt.

c Nafida heeft … voldaan aan de voorwaarden om te mogen deelnemen aan de selectiewedstrijden.

d Na zijn val uit het wandrek zag Izaak … bleek.

e Natuurlijk zal Jules zaterdag op tijd bij de bus zijn; … zet hij drie wekkers.

f … familieomstandigheden is de slager vandaag gesloten.

g Let erop dat je de beheerder op … wijze kunt aanspreken op het verlies van eigendommen: je bent zelf verantwoordelijk voor je spullen.

h Bij de volgende wiskundetoets mag je … je rekenmachine gebruiken.

Opdracht 5

Lees tekst 2.

1 Noteer de woorden en uitdrukkingen 1 tot en met 12 uit de tekst onder elkaar. Een groot aantal van die woorden en uitdrukkingen is figuurlijk bedoeld.

2 Werk verder in tweetallen. Vervang alle onderstreepte woorden en uitdrukkingen door een omschrijving of synoniem. Gebruik daarbij de context. Als jullie er niet uitkomen, mogen jullie een woordenboek gebruiken.

3 Bedenk samen drie (niet in de tekst genoemde) synoniemen voor 'Balkonië' en leg ze voor aan jullie klasgenoten. Wie heeft de grappigste gevonden?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 2

Groeten uit Balkonië

[1] Steeds meer Nederlanders zeggen dat ze in eigen land vakantie vieren. Maar hoeveel zouden er ook echt *thuis* blijven? En zouden zij dat dan ook zo zeggen? Of (1) wringen ze zich in bochten met formuleringen als 'We gaan weer lekker naar Rundhausen'?

[2] (2) Er rust een taboe op niet met vakantie gaan. En dat terwijl vakantie natuurlijk helemaal niks is. Als je vertrekt, sta je al stijf van de stress door alle voorbereidingen. Vervolgens is de vlucht vertraagd of zelfs geschrapt. En áls je er dan bent, blijkt de hotelkamer geen uitzicht te hebben, maar wel kakkerlakken.

[3] We hebben het dan nog niet eens over de diarree vanwege het rare eten, de rugpijn vanwege de slechte bedden en het veelvuldig geruzie binnen families doordat je in de vakantie opeens de hele dag (3) op elkaars lip zit.

[4] Je zou dus eigenlijk trots moeten zijn op je verstandige beslissing om gewoon thuis te blijven, en (4) daar ook rond voor moeten uitkomen. Maar in plaats daarvan (5) draaien mensen er vaak krampachtig omheen. Of ze (6) maken zich ervan af met een grapje.

[5] Op de vraag waar de reis dit jaar naartoe gaat, zeggen ze dan bijvoorbeeld: 'naar Balkonië'. Dat is misschien wel de bekendste manier om te zeggen dat je de deur niet uit gaat, maar welke zouden er nog meer zijn? Ewoud Sanders peilde het ooit onder de lezers van *Onze Taal*.

[6] (7) De oogst was niet mis. Om te beginnen bleek *Balkonië* allerlei varianten te hebben. Naast het iets (8) exotischere *Balkonia* werden ook genoemd: *Balconiënburg*, *Balkoniohoven*, *Costa Balcona*, *Gran Balconia* en *Playa del Balcona*. Maar ook wie een tuin heeft, kan er eens lekker op uit, bijvoorbeeld naar *Bad Meingarten* (of kortweg *Meingarten*, met de nadruk op *Mein-*). Of naar de *Costa del Jardin*, naar *Gardenia*, *Grazonië*, *(Bad) Hintergarten*, *Saalbach-Hintergarten* of *Tuinesië*. Of wat dacht je van *Stoepe*? Spreek dat op z'n Duits uit en (9) de vraag rijst waar dát nou weer ligt. Je kunt dan zeggen 'gewoon voor m'n deur' – maar je kunt dat natuurlijk ook laten. Een (10) gegarandeerd regenvrije vakantiebestemming is *Saint-Souterrain* ('Sint-Kelder'). En je blijft ook droog als het *Costa del Zolder* wordt, of *Hal,* net achter de voordeur. En natuurlijk *Bleib im Hausen*. Wie daarnaast ook weleens een uitstapje wil maken, zou kunnen denken aan *Environs-la-Maison*. Of aan *Oemkeboem* ('Umgebung') of het *Meer van Hiernève* ('het meer van hiernaast'). Ook altijd goed: *Terrassië*, of *Terrasso* of *Terrazza-di-plaza-om-di-hoek-ja*. Een (11) bij uitstek populair vakantieoord voor Rotterdammers is sinds jaar en dag *Reo*: Rotterdam en omstreken. In het Rotterdams klinkt dat al gauw als *Rio*. In Groningen daarentegen geven ze de voorkeur aan *'t Ailand*, dat daar verwijst naar 'het eiland' (Schiermonnikoog), maar natuurlijk heel goed door kan gaan voor *Thailand*.

[7] Kies jij dit jaar ook voor Rundhausen, of wellicht Rundhausen am Thür? Dan zorgen wij ervoor dat je onze columns van de zomer gewoon kunt blijven lezen – wij (12) strijken overmorgen namelijk voor een paar weekjes neer vlak achter Køkedør.

Naar: Kees van der Zwan, www.onzetaal.nl, op 12 maart 2017

Ik kan/weet
- oude naamvallen herkennen en gebruiken.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica zinsdelen

Je leert zinsdeelzinnen herkennen en benoemen.

Startopdracht

In onderstaande samengestelde zinnen is de bijzin onderstreept. Vervang de bijzin door een of twee woorden. Je mag de woordvolgorde veranderen. Welke functie hebben deze woorden in de zin? Kies uit: *ow – lv – mv – bwb*.

a Wie meedoen met het voetbaltoernooi mogen eerder weg.
b Siem vertelde zijn oma dat hij een leuk meisje heeft leren kennen.

Theorie

video-uitleg

Zinsdeelzinnen

Als een samengestelde zin bestaat uit een hoofdzin en een bijzin, is de bijzin onderdeel (een zinsdeel) van de hoofdzin.
De meest voorkomende **zinsdeelzinnen** zijn:
- onderwerpszin (ow-zin);
- lijdendvoorwerpszin (lv-zin);
- meewerkendvoorwerpszin (mv-zin);
- bijwoordelijkebepalingszin (bwb-zin), meestal ‘bijwoordelijke bijzin’ genoemd.

Een zinsdeel (ow, lv, mv, bwb) is een zinsdeelzin (ow-zin, lv-zin, mv-zin, bwb-zin) als er een persoonsvorm in staat:
a *De winnaar van de quiz* $_{(onderwerp)}$ ontvangt een prijs.
b {($_{onderwerpszin}$ *Wie de quiz wint*), ontvangt een prijs $_{hz}$}.

Zo vind je welk zinsdeel de bijzin is
1. Bepaal wat de hoofdzin is door de zin vragend te maken: de hoofdzin komt dan vooraan te staan.
2. Geef het begin en het einde van de bijzin(nen) aan.
3. Vul in plaats van de bijzin(nen) een woord(groep) in.
4. Ontleed de hoofdzin en stel vast welk zinsdeel de ingevulde woordgroep is.
5. De bijzin is hetzelfde zinsdeel als de ingevulde woordgroep.

Voorbeeld:
– *Omdat ze vanavond moet oppassen, heeft Vienne vanmiddag haar toets geleerd.*
 1. Heeft Vienne vanmiddag haar toets geleerd, omdat ze vanavond moet oppassen?
 2. { $_{hz}$ Heeft Vienne vanmiddag haar toets geleerd, ($_{bz}$ *omdat ze vanavond moet oppassen)*}?
 3. { $_{hz}$ Heeft Vienne **daarom** vanmiddag haar toets geleerd?}
 4. pv = heeft
 ow = Vienne
 wg = heeft geleerd
 lv = haar toets
 bwb = vanmiddag, **daarom**
 5. Dus: Omdat ze vanavond moet oppassen = bwb-zin

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

1 Geef aan of de onderstreepte woorden een zinsdeel zijn of een zinsdeelzin (bijzin).
2 Noteer om welk zinsdeel of welke zinsdeelzin het gaat: ow, lv, mv, bwb, ow-zin, lv-zin, mv-zin of bwb-zin.

a Wat Ariël jou wijsmaakt, heeft hij zelf verzonnen.
b Het jongste meisje uit dit gezin krijgt van haar broers veel aandacht.
c Je moet meteen naar huis komen, zodra de training voorbij is.
d De zomers worden steeds warmer door een toename van de zonnestraling.

Opdracht 2

Onderstaande zinnen bevatten een bijzin.
1 Zet een streep onder de bijzin.
2 Benoem de bijzin: ow-zin, lv-zin, mv-zin of bwb-zin.

a Ik zal niet snel vergeten dat Marith zomaar voor mij een muffin meebracht.
b De neefjes gingen poffertjes eten in het pannenkoekenhuis, nadat ze een flinke boswandeling hadden gemaakt.
c Dat je Sem meeneemt naar de laatste schoolavond, is een goed idee.
d Je moet zaterdag eens op de markt kijken, als je voor weinig geld een bikini of zwembroek wilt kopen.
e Wie mij bijles wiskunde wil geven, beloof ik een avondje naar de film.
f Wat voorspeld werd over de daling van de werkeloosheid, is inderdaad uitgekomen.

Opdracht 3

In onderstaande zinnnen is een zinsdeel onderstreept. Maak hiervan een zinsdeelzin en benoem deze bijzin.
1 Bij gebruik van bepaalde medicijnen kun je een allergische reactie krijgen.
2 Ondanks zijn drukke bezigheden komt hij zijn belofte altijd na.
3 Er rijden vandaag minder treinen dan anders door de opkomende storm.
4 Aan de gezakte leerlingen stuurt de teamleider een kaartje ter bemoediging.

Opdracht 4

1 Onderstaande zinnen bestaan uit een hoofdzin en een bijzin. Bepaal welke zin de hoofdzin is en welke de bijzin.
2 Noteer van de gehele zin: pv, ow, wg/ng, lv, mv, bwb, vv en bijzin (ow-zin, lv-zin, mv-zin of bwb-zin).

a Omdat de broer van Kaj graag wat bijverdient, verkoopt hij opgeknapte brommers.
b De zanger beloofde dat zijn tournee door Europa ditmaal zou doorgaan.
c Hoe zijn kleinzoon in de boom was geklommen, was voor opa een raadsel.
d Wie arriveert op de afgesproken plek, wordt verwelkomd met een drankje.

Opdracht 5 ✱

Het zinsdeel voorzetselvoorwerp en het naamwoordelijk deel van het gezegde kunnen ook zinsdeelzinnen zijn. Neem de bijzinnen over en benoem deze: ow-zin, lv-zin, mv-zin, bwb-zin, vv-zin of nw.deel-zin.
1 Alinda was benieuwd naar wat haar oudere zus allemaal had gekocht.
2 Wie een bijzondere heldendaad verricht, kan een lintje van de koningin ontvangen.
3 De kleuterjuf zorgde voor wie door de hoge brandnetels hadden gelopen.
4 Wil je nog steeds worden wat je vroeger al het mooiste beroep vond?

Ik kan/weet
- onderscheid maken tussen zinsdelen en zinsdeelzinnen.
- zinsdeelzinnen herkennen en benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica
woordsoorten

Je leert soorten werkwoorden benoemen in samengestelde zinnen.

Startopdracht

1 Geef van elk onderstreept werkwoord aan of het een zww of een kww is.
2 Maak nu van het zww en/of kww een hww. Hoe doe je dat?
a Karin en Amir willen dagelijks een gezond ontbijt.
b De sieraden van deze jonge edelsmid zijn heel bijzonder.

Theorie

video-uitleg

Zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord en hulpwerkwoord in samengestelde zinnen

Je hebt geleerd hoe je in een enkelvoudige zin vaststelt of een werkwoord een **zelfstandig werkwoord** (zww), een **koppelwerkwoord** (kww) of een **hulpwerkwoord** (hww) is. Dit geldt ook voor enkelvoudige zinnen die samen een samengestelde zin vormen.

Zo bepaal je in een samengestelde zin met welk soort werkwoord je te maken hebt

1 Splits de samengestelde zin in enkelvoudige zinnen.
2 Stel van elke enkelvoudige zin het gezegde vast: werkwoordelijk gezegde (wg) of naamwoordelijk gezegde (ng).
3 Pas daarna per zin de regels van blz. 260 toe.

Voorbeeld:
Als scholieren blijven klagen over hun loon bij deze supermarkt, zal de directie de lonen moeten verhogen, zodat de winkel weer een aantrekkelijke werkgever wordt.

Stap 1 De enkelvoudige zinnen:
Als scholieren blijven klagen over hun loon bij deze supermarkt (1)
zal de directie de lonen moeten verhogen (2)
zodat de winkel weer een aantrekkelijke werkgever wordt (3)

Stap 2 zin 1: wg = blijven klagen
zin 2: wg = zal moeten verhogen
zin 3: ng = wordt [een aantrekkelijke werkgever]

Stap 3 zin 1: wg met twee werkwoorden → blijven = hww, klagen = zww
zin 2: wg met drie werkwoorden → zal = hww, moeten = hww, verhogen = zww
zin 3: ng met één werkwoord → wordt = kww

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Splits onderstaande samengestelde zinnen in enkelvoudige zinnen. Noteer het eerste en laatste woord van die zinnen.

1 Veel mensen willen naar een warm land, omdat ze graag bruin worden in de zon.
2 Zodra de fotograaf alle familieleden op de foto had gezet, verliet hij het feest.
3 Sommige kindertekeningen bewaren ouders, maar de meeste worden weggegooid.
4 Toen Nathan Caithlin meevroeg naar de bioscoop, keek zij hem verrast aan.
5 Je hoeft de chauffeur niet te vragen of hij de weg naar de schouwburg weet.
6 Kunt u mij vertellen of de dichtstbijzijnde supermarkt open is?

Opdracht
2

1 Noteer van de gesplitste zinnen van opdracht 1 het gezegde: wg of ng.
2 Benoem de werkwoorden: zww, kww of hww.
Let op: elke zin bevat in elk geval een zww of een kww.

Opdracht
3

Noteer van onderstaande samengestelde zinnen alle werkwoorden en zet de woordsoort erachter: zww, kww of hww.

1 Hoewel Noël zenuwachtig was voor de rapwedstrijd, maakte ze geen fouten.
2 Deze tekst lijkt me ongeschikt voor je werkstuk, want de informatie is eenzijdig.
3 Weten jullie nog dat we in Haamstede een hut hadden gebouwd en dat die de volgende dag alweer was gesloopt?
4 Aangezien Daphne morgen jarig is, bakt ze vandaag een lekkere appeltaart.
5 Als je ouders naar de ouderavond willen komen, moeten ze dit briefje invullen.
6 De soep wordt nooit zo heet gegeten als ze wordt opgediend.

Opdracht
4

1 Maak met de gegeven werkwoorden *a, b* en *c* twee zinnen van ten minste acht woorden; de eerste zin is enkelvoudig en de tweede zin is samengesteld. Je maakt dus zes zinnen.
2 Benoem daarna alle werkwoorden: zww, kww of hww.
a zullen – zijn
b kunt – worden
c kwamen – eten

Opdracht
5

Onderstaande zin uit het boek *Joe Speedboot* van Tommy Wieringa werd ooit gekozen tot beste literaire zin.
Neem de woorden over en zet de woordsoort erachter: zn, blw, olw, bn, hww, zww, kww, aanw.vnw, vr.vnw, pers.vnw, bez.vnw, vz, bw of vgw.
De onderstreepte woorden mag je overslaan.

'De knalpijpen glansden als bazuinen, de wereld leek te verschroeien in allesverzengend lawaai wanneer de jongens het gaspedaal intrapten met de koppeling in, alleen om te laten weten dat ze bestonden, zodat niemand daaraan zou twijfelen, want wat niet weerkaatst, bestaat niet.'
Bron: kunst-en-cultuur.infonu.nl

Opdracht
6 ✸

Noteer van de spreekwoorden alle werkwoorden en voegwoorden. Zet de juiste afkorting erachter: zww, kww, hww, os.vgw of ns.vgw.
Noteer ook de betekenis van de spreekwoorden.
a Hij heeft de klok wel horen luiden, maar weet niet waar de klepel hangt.
b Als je voor een dubbeltje geboren bent, word je nooit een kwartje.
c Om de kracht van het anker te voelen, moet men de storm trotseren.
d Het puntje van een scherpe pen is 't felste wapen dat ik ken.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • zelfstandige werkwoorden, koppel- en hulpwerkwoorden herkennen in samengestelde zinnen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over verbanden tussen zinnen.

Startopdracht

Bekijk zin *a* en *b*.

1 Maak drie verschillende samengestelde zinnen van zin *a* en *b*. Je mag de volgorde veranderen en woorden toevoegen. Zet in ieder geval één keer zin *b* voorop. Vervang dan ‘Hij’ door ‘Matthias’.
2 Hebben de samengestelde zinnen alle drie dezelfde betekenis? Zo nee, hoe komt dat?
   a Matthias wil graag drie weken op vakantie.
   b Hij heeft een vakantiebaantje.

Theorie

video-uitleg

Verbanden tussen zinnen aanbrengen

De zinnen van een alinea (en een tekst) houden **verband** met elkaar. Een tekst leest prettiger als de schrijver/spreker dat verband duidelijk aanbrengt.

Je kunt op twee manieren verbanden aanbrengen:
- door middel van **verwijswoorden**, die terugwijzen naar een woord of (een deel van) een zin. Er zijn verschillende soorten verwijswoorden:
  – persoonlijke voornaamwoorden: *hij, hem, zij, ze, haar, hen, hun;*
  – bezittelijke voornaamwoorden: *zijn, haar, hun;*
  – aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoorden: *deze, die, dit, dat;*
  – bijwoorden: *er, daar, waar, toen, zo;*
  – *waar* + voorzetsel of voorzetsel + *wie*?: *waar, waarmee, waarover, waarvoor* enz., *met wie, over wie, voor wie* enz.
- door **signaalwoorden** te gebruiken. Hieronder staan enkele veelvoorkomende verbanden in een schema. Bij elk verband vind je een aantal signaalwoorden.

tekstverband	**signaalwoorden**
opsomming	om te beginnen, ook, bovendien, daarnaast, vervolgens, verder, ten slotte, en
tegenstelling	maar, toch, daar staat tegenover, echter, desondanks, aan de ene kant … aan de andere kant
tijd (chronologie)	eerst, daarna, dan, toen, eens, vroeger, nu, ooit, later, voordat, nadat, uiteindelijk
oorzaak-gevolg	daardoor, doordat, als gevolg van, zodat
reden	daarom, dus, omdat, want, namelijk, immers, dankzij
voorbeeld	zo, bijvoorbeeld, neem nou, zoals
conclusie/samenvatting	kortom, dus, daarom, al met al, samengevat
voorwaarde	als (… dan), indien, tenzij, wanneer

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Verbind de zinnen met elkaar. Gebruik verwijswoorden en verschillende signaalwoorden. Je mag de zinsvolgorde veranderen en woorden weglaten of toevoegen.

1 Rochelle gaat elke vakantie naar Frankrijk. De ouders van Rochelle hebben een vakantiehuis in Frankrijk.
2 Het is een huis met een zwembad. Het huis ligt op loopafstand van een stadje.
3 In het stadje is genoeg te doen. Je kunt in het stadje winkelen. 's Avonds kun je in het stadje naar de disco. In het stadje is elke week een boerenmarkt.

Opdracht
2

Lees tekst 1. In de tekst zijn signaalwoorden en verwijswoorden weggelaten. Vul de ontbrekende woorden in. Soms zijn er meer mogelijkheden.

Tekst 1

De zomervakantie

Waarom hebben scholieren eigenlijk zomervakantie? Vroeger dacht men dat dit te maken had met de oogsttijd. De kinderen kregen in de zomer vrij van school, (1) … ze konden helpen op het land. (2) … theorie is (3) … een aantal jaren geleden verworpen. De meeste boerenkinderen kwamen juist in het voor- en najaar niet op school, (4) … dit was de periode (5) … de boer het heel druk had.

Rond 1830 kregen kinderen voor het eerst vrij. Dit had een aantal oorzaken. (6) … dachten wetenschappers dat het niet goed was voor kinderen om continu op school te zitten. (7) … konden docenten de tijd gebruiken voor bijscholing. (8) … zorgde in veel landen de hitte voor problemen. Het was voor de kinderen en de docenten (9) … geen pretje om bij hoge temperaturen in een klaslokaal te zitten. Daarom kregen

(10) … in augustus een aantal weken vakantie.

Opdracht
3

1 Schrijf een tekst van 150 woorden over de vakantie.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Beoordeel elkaars werk:
- Is er variatie in woordgebruik, zinsopbouw en zinslengte? ***ja / nee***
- Staan er voorbeelden in de tekst? ***ja / nee***
- Staan woorden die bij elkaar horen, bij elkaar? ***ja / nee***
- Zijn de verbanden tussen de zinnen duidelijk? Markeer zinnen waarbij het verband niet duidelijk is of waarin een verkeerd signaalwoord is gebruikt.
- Markeer spelfouten en fouten in de zinsopbouw.

3 Herschrijf je tekst aan de hand van de feedback.

Opdracht
4 ✱

Als je van twee enkelvoudige zinnen een samengestelde zin maakt, laat je vaak woorden weg. Dit mag echter niet altijd. Noteer bij elk paar zinnen welke zin goed is en welke fout. Licht je antwoord toe.

a1 Milan heeft Marit verkering gevraagd en nu liefdesverdriet.
a2 Milan heeft Marit verkering gevraagd en een blauwtje gelopen.
b1 De leraar beloofde zijn klas uitstel, maar hield toch vast aan de deadline.
b2 De leraar werd uitstel gevraagd, maar gaf daar niet aan toe.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • door het gebruik van verwijs- en signaalwoorden verbanden tussen zinnen aanbrengen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over los en aan elkaar schrijven.

Startopdracht

1 Noteer de werkwoorden uit de zinnen *a* tot en met *d*. Wat valt je op?
2 Maak zelf twee zinnen met een vergelijkbaar werkwoord.
   a Vandaag ontvangt het personeel een brief waarin de teammanager zijn afscheid aankondigt.
   b Justine kondigt aan dat ze morgen een dagje naar het strand gaat.
   c In sommige winkels staan de artikelen zo onhandig dat je ze makkelijk kunt omstoten.
   d Iwan baalt, want hij stootte per ongeluk de vaas om.

Theorie

video-uitleg

Aan elkaar of los?

Samenstellingen (*tennis + racket = tennisracket*) worden in het Nederlands aan elkaar geschreven. Ze hebben één klemtoon:
– *Ik heb een tennisracket gekocht en een trainingsbroek.*
Maar:
– *Ik heb een professioneel racket gekocht en een goedkope sportbroek.* (twee klemtonen)

De volgende woorden schrijf je aan elkaar:
- samenstellingen van drie woorden of minder: *tuinman, zonnebril, bruinebonensoep;*
- woorden die gemaakt zijn van *er, hier, daar* of *waar* plus een voorzetsel: *hierom, erachter, daarheen;*
- getallen met honderd en duizend: *vijfhonderd, zestienduizend;*
- veel samengestelde werkwoorden: *autorijden, goedkeuren, koffiedrinken, losmaken, pianospelen*, maar: *koffie schenken, gitaar spelen;*
- veel samengestelde bijvoeglijke naamwoorden met een deelwoord als tweede deel: *veeleisend, dichtbevolkt, stomverbaasd.*

Kijk bij twijfel in een (online)woordenboek.

Opdracht 1

Schrijf waar nodig de woorden aan elkaar.
1 wereld godsdienst
2 lente dagen
3 goede grap
4 onderwijs inspectie
5 laag opgeleid
6 daar in
7 blinde darm ontsteking
8 wind dicht hard loop jack

Opdracht 2

Schrijf de woorden in de zinnen waar nodig aan elkaar.
1 Stijn was stapel verliefd op Irma en was daar om dol blij toen ze woensdag avond eindelijk met hem mee fietste naar huis.
2 Weet je dat de kleine Jelle een klein zoon is van die steen rijke verkoopster van dames bont jassen?

© Noordhoff Uitgevers bv

3 Voor het doop feest van hun eerste kind verstuurde de boeren familie honderd en negen tien uit nodigingen op hand geschept papier.
4 De vrachtwagen chauffeur van die vol geladen truck eet met smaak een vers gebakken broodje met een hard gekookt ei in de druk bezochte cafetaria.
5 Tijdens het voetbal toernooi liep de ster speler van het veel belovende heren team een knie blessure op waar door hij nood gedwongen moest op geven.
6 Mijn jonge zus wordt al een echte jonge dame die zich uit dost met grote oor bellen en lange nep nagels.

Opdracht 3

Noteer de juiste spelling van de onderstreepte woorden.
1 Het fe...meen mazelen gaat gepaard met de sy...tomen verkoudheid, koorts en rode vlekjes.
2 De uit...ater tro...eerde de steile trap naar de kelder met een dienblad vol bierglazen.
3 Als je conse...ent deze h...lzame zalf gebruikt voor de huid, zul je spoedig verbetering zien.
4 Deze groothandel in handgemaakte artikelen i...orteert f...tradekandelaars uit Mexico.
5 Naar aanleiding van een enq...te onder de leden van de partij werd de campagne geëval...eerd.
6 Voor de sponsoren van de biljartclub was het geen verrassing dat de jaarlijkse ex...ursie weer werd afgesloten met een boerenpi...nick.

Opdracht 4

Lees tekst 1. In deze tekst zijn fouten gemaakt in het aaneenschrijven van woorden: sommige spaties kloppen niet. Verbeter de fouten.

Tekst 1

Kamperen

Kamperen is een vorm van open lucht recreatie waar bij men in een tent, caravan, camper of andere eenvoudige recreatie woning op een buiten terrein verblijft. Er zijn speciaal daar voor ingerichte locaties: campings.
Bij kamperen neemt men genoegen met relatief weinig luxe, vaak met de bedoeling om van de natuur te genieten en tot rust te komen. Ook het informele karakter van deze vorm van over nachten, kan een belangrijke reden zijn om er voor te kiezen.
Vaak gaat kamperen gepaard met andere buiten activiteiten, zoals wandelen, vissen of mountainbiken. De nacht door brengen op niet daar voor aan gewezen locaties (buiten officiële kampeer plaatsen) wordt vaak beperkt door de wet. De gedachte hier bij is dat het zogenaamde wildkamperen voor over last kan zorgen.

Zo zouden veel mensen hun af val achter laten op de plaats waar ze gekampeerd hebben. In Schotland en Zweden is wildkamperen echter officieel toe gestaan.
Bron: wikipedia.org/wiki/Kamperen

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik kan/weet • bepalen of ik woorden los of aan elkaar moet schrijven. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over de persoonsvorm tegenwoordige tijd en het voltooid deelwoord.

Startopdracht

beantwoordt – beantwoord – beantwoort – verteld – verteldt – vertelt

1. Welke werkwoordsvormen zijn niet correct? Leg uit wat er is misgegaan.
2. Maak met elk van de goede werkwoorden een zin.

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm tegenwoordige tijd of voltooid deelwoord?

Soms klinken de **persoonsvorm tegenwoordige tijd** (pvtt) 2e en 3e persoon enkelvoud en het **voltooid deelwoord** (vd) van een werkwoord hetzelfde, maar schrijf je ze anders: *verdient*, *besteedt* (pvtt) en *verdiend*, *besteed* (vd). Dit speelt bij zwakke werkwoorden waarvan de letter voor de uitgang *-en* niet in *'t (e)x-f(o)ksch(aa)p* zit: *verdienen*, *besteden*.

Zo spel je de persoonsvorm 2e en 3e persoon enkelvoud en het voltooid deelwoord correct

- Zet de zin die je wilt maken, eerst in een andere tijd. Een persoonsvorm verandert dan (*betaalt* → *betaalde; gelooft* → *geloofde*), een voltooid deelwoord niet (is *betaald*, was *betaald*; heeft *geloofd*, had *geloofd*).
- Bepaal daarna de juiste spelwijze:
  - Spel een pvtt 2e en 3e persoon enkelvoud als *ik-vorm* + *t* (behalve als *je/jij* achter de pv staat):
    Dean betaalt zijn rekeningen altijd meteen.
  - Gebruik de pvvt om de laatste letter van een voltooid deelwoord te bepalen:
    betalen → *betaalde* → *Heb jij deze rekening al betaald?*

Opdracht 1

Noteer de persoonsvormen in de tegenwoordige tijd.

1. Als hij over zijn grote ambities ... (vertellen), ... (verbazen) Cas de docent.
2. Tegenover haar vriendin ... (beweren) Monica dat ze snel ... (verbranden) in de zon.
3. De schrijver ... (bevestigen) dat hij zich altijd in zijn onderwerp ... (verdiepen).
4. Ernstig ... (beloven) de relschopper dat hij zijn gedrag ... (verbeteren).

Opdracht 2

Noteer de voltooide deelwoorden.

1. De Limburgse boekhouder heeft ... (bekennen) dat hij zijn functie jarenlang heeft ... (misbruiken) door te frauderen.
2. Hoewel de tuin speciaal met slingers en lampionnen was ... (versieren) voor de jarige job, was hij niet ... (verrassen).
3. Nadat de officier van justitie de vrouw heeft ... (beschuldigen) van zakkenrollen, heeft de rechter haar ... (veroordelen).
4. Een vrijwilliger van de kinderboerderij heeft ... (onthullen) dat de eigenaar zijn ezels lange tijd heeft ... (verwaarlozen) en nu zijn de dieren ... (bevrijden).

Opdracht 3

1. Welke persoonsvormen van opdracht 1 schrijf je hetzelfde als een vd?
2. Welke voltooide deelwoorden van opdracht 2 schrijf je hetzelfde als een pv?
3. Maak een zin van ten minste tien woorden waarin je een van de genoteerde persoonsvormen voltooid deelwoord laat zijn en andersom.

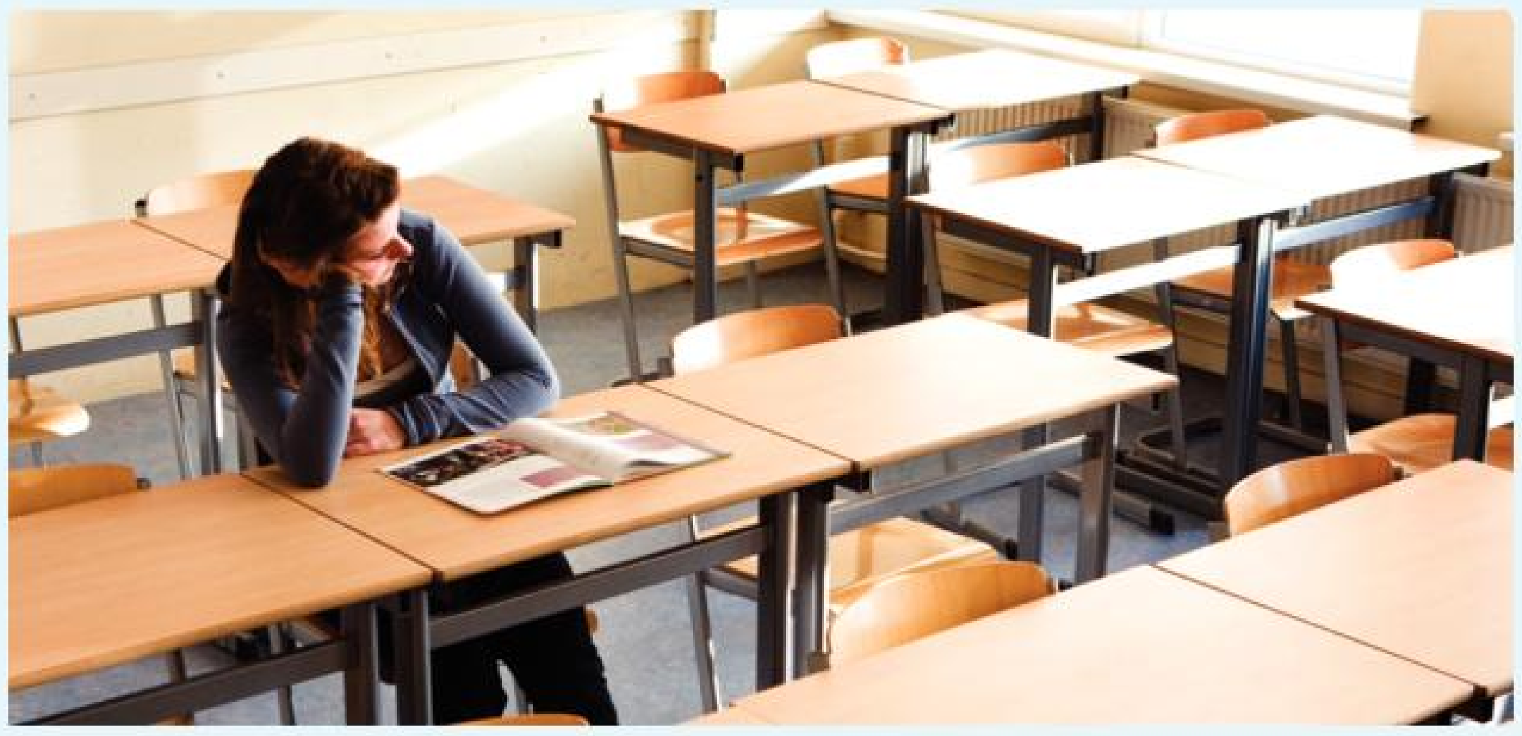
© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 4

In tekst 1 staan veel werkwoorden fout gespeld. Noteer ze in de juiste spelling. Je moet soms ook delen van werkwoorden aan elkaar schrijven.

Tekst 1

Nieuwe rector schorst halve school in Amerika

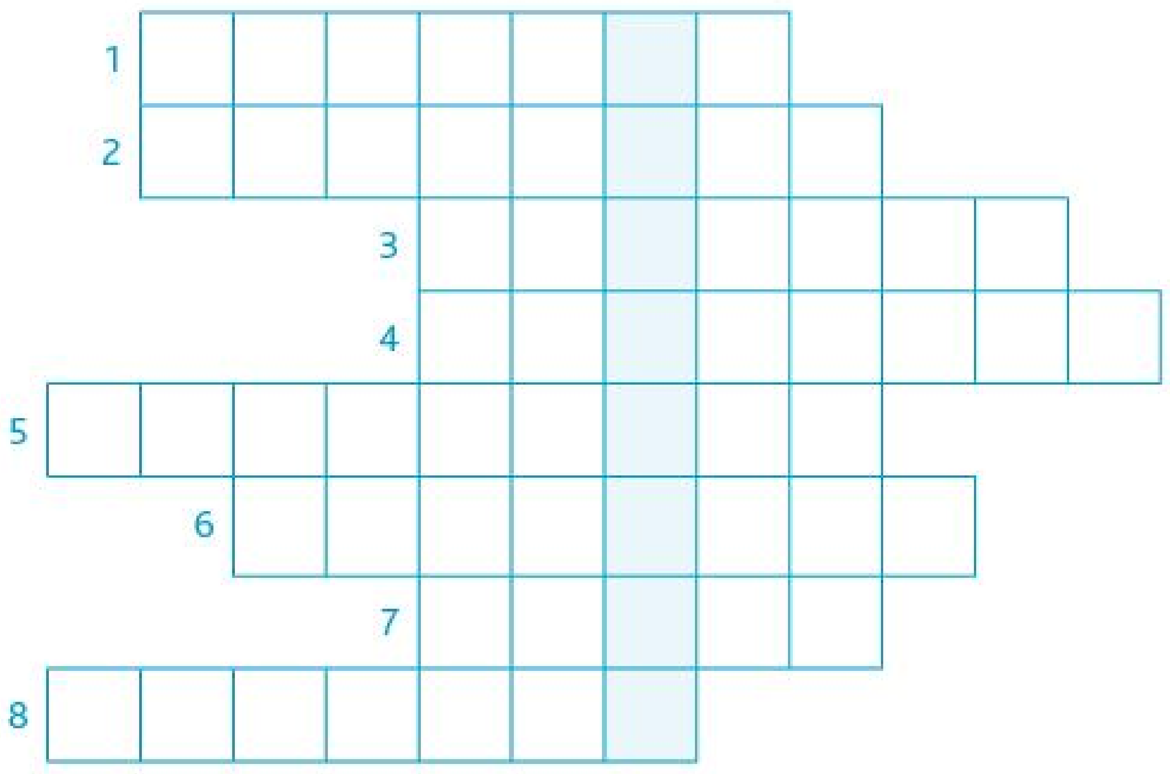
(1) Het word de komende tijd een stuk rustiger op een middelbare school in de Verenigde Staten. (2) Vijfhonderd leerlingen zijn namelijk geschorst, omdat zij te veel hadden gespijbelt. (3) Deze leerlingen ontvangen deze week een brief waarin staat vermelt dat ze voorlopig niet op school hoeven te komen. (4) Ze hadden volgens de schooldirectie in anderhalve maand tijd een week school gemist zonder geldige reden.
(5) Honderd scholieren werden een dag geschorst.
(6) Van de rest is nog onduidelijk hoelang ze niet in de schoolbanken worden verwacht. (7) De school zal dit later bekend maken. (8) Als door de ouders kan worden aangetoont dat hun kind wel terecht absent was, blijft het bij een waarschuwing en wordt de straf niet gecontinueert.
(9) De schorsingen zijn uitgedeelt door een nieuwe rector. (10) Zij verteldt dat veel lessen worden geskipt door scholieren. (11) Er word te weinig gepresteert. (12) De rector wil graag de schoolresultaten op krikken, maar ze verteldt dat ze daar niet voor kan zorgen als er niemand komt op dagen in de klas.

Naar: Marieke de Jong, www.sevendays.nl, op 31 maart 2017

Opdracht 5 ✱

Noteer de juiste werkwoordsvormen in de vakjes. De blauwe vakjes vormen verticaal een woord.

1. Als zijn moeder vermanende woorden tot Julian spreekt, ... (bedaren) hij.
2. De gemiddelde Nederlander ... (besteden) dit jaar meer dan vorig jaar aan luxe.
3. In het weekend wordt door de meeste jongeren vooral ... (chillen).
4. Saskia ... (verbazen) haar vrienden als ze als eerste het feest verlaat.
5. Het wordt hoog tijd dat in deze kwestie wordt ... (bemiddelen)!
6. Let er bij dit debat op dat je niet in een oeverloze discussie ... (verzanden).
7. Als je het een goed idee ... (vinden), kunnen we bij deze opdracht samenwerken.
8. Sommige mensen hebben geen idee wat er in de wereld ... (gebeuren).

Ik kan/weet • persoonsvormen en voltooide deelwoorden die hetzelfde klinken, correct spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Praktijkopdracht

Een perfect weekendje weg

Dat steden als Parijs, Gent, Keulen of Maastricht leuk zijn om een paar dagen naartoe te gaan, dat zullen de meesten wel weten. Maar dat ook de regio waar jij woont een prachtige vakantielocatie is, dat weet niet iedereen. Tijd om dat te veranderen!

Omdat de streek waarin jij woont voor het komende seizoen best wat meer toerisme kan gebruiken, heeft de VVV een prijsvraag uitgeschreven: wie maakt de mooiste promotiefolder om nieuwe doelgroepen te lokken? De VVV wil graag meer natuur- en cultuurliefhebbers, sportievelingen en mensen die op zoek zijn naar een culinaire vakantie. De hoofdprijs is een weekend in een van de mooiste hotels van de regio. Jij besluit mee te doen!

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- publieksgericht schrijven;
- spreken in verschillende situaties.

Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.

© Noordhoff Uitgevers bv

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan bepalen voor welk publiek een tekst is geschreven.
Schrijven	• Ik kan het taalgebruik, de toon en de lay-out van mijn tekst aanpassen aan het publiek. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan bepalen voor welk publiek een programma gemaakt is.
Spreken en gesprekken	• Ik kan een presentatie of gesprek qua inhoud en taalgebruik afstemmen op mijn publiek. 2F
Woordenschat	• Ik kan oude naamvallen herkennen en gebruiken.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan onderscheid maken tussen zinsdelen en zinsdeelzinnen. • Ik kan zinsdeelzinnen herkennen en benoemen.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan zelfstandige werkwoorden, koppel- en hulpwerkwoorden herkennen in samengestelde zinnen.
Formuleren	• Ik kan door het gebruik van verwijs- en signaalwoorden verbanden tussen zinnen aanbrengen. 3F
Spelling	• Ik kan bepalen of ik woorden los of aan elkaar moet schrijven. 3F
Spelling werkwoorden	• Ik kan persoonsvormen en voltooide deelwoorden die hetzelfde klinken correct spellen. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten gingen nog niet goed? Maakte je fouten omdat je iets niet begreep, waren het slordigheden of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de video's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

© Noordhoff Uitgevers bv

Aantekeningen

© Noordhoff Uitgevers bv

© Noordhoff Uitgevers bv

Poëzie en

© Noordhoff Uitgevers bv

fictie

Inhoud

© Noordhoff Uitgevers bv

A Problemen

Opdracht 1

1 Verdeel de volgende problemen in grote en kleine problemen. Maak hiervoor twee rijen. Sommige problemen kun je bij beide groepen schrijven.
alcoholverslaving – een onvoldoende staan voor Nederlands – een weekend huisarrest – familieruzies – fietssleutel kwijt – gameverslaving – gepest worden – gescheiden ouders – gestolen telefoon – kapotte auto – onsmakelijk eten – ontslagen worden – rekeningen niet kunnen betalen – ruzie met een vriend(in) – te weinig zakgeld – vergeten verjaardag – zorg voor zieke ouders

2 Noteer onder elke rij nog twee andere problemen.

3 Vergelijk je indeling met die van een klasgenoot. Zijn er verschillen? Zo ja, leg aan elkaar uit hoe je tot deze indeling bent gekomen.

4 Over welk probleem kun je volgens jou het interessantste boek schrijven?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Kortsluiting* van Lieneke Dijkzeul.

1 Waarom doet Daniël zo boos tegen Jesse volgens jou? Leg je antwoord uit.

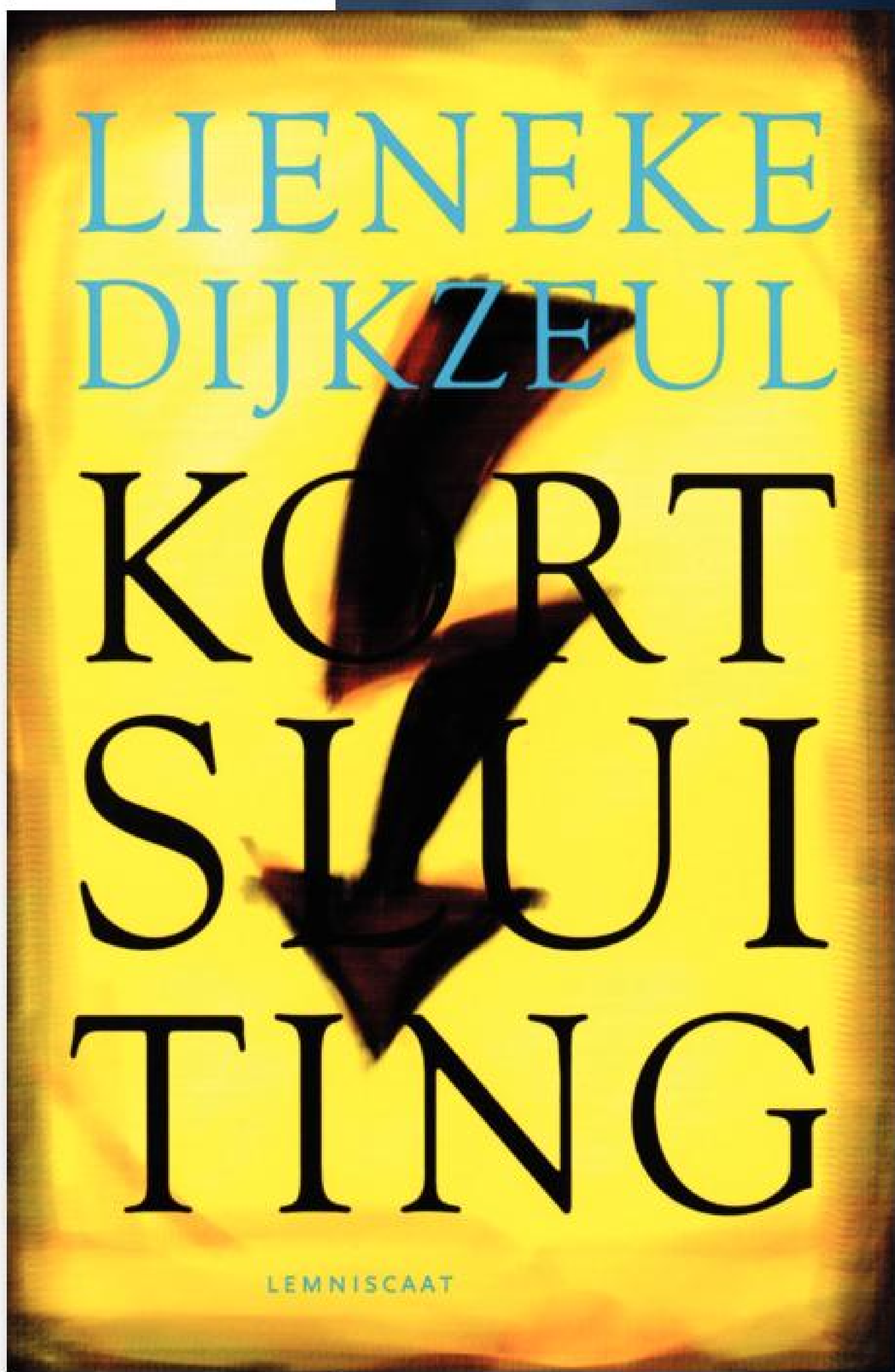
2 Wat vind je van de reactie van Jesse?

3 Hoe verwacht je dat Daniël zich zal gedragen in het nieuwe gezin? Leg je antwoord uit.

Tekst 1 (niveau 1)

Kortsluiting

Daniël (14) heeft altijd voor zichzelf moeten zorgen, maar nu nemen Marja en Jesse hem als pleegkind op in hun gezin. Jesse heeft Daniël opgehaald en samen rijden ze naar huis.

Daniël zat naast Jesse (‘Zeg maar Jesse, dat gemeneer is niks. En oom is uit de tijd van W.G. van de Hulst.’) en zweeg, zoals hij al drie kwartier gezwegen had.
Wie was W.G. van de Hulst in godsnaam? Een of andere politieke pief? Als dat bedoeld was om indruk op hem te maken dan moest Jesse vroeger opstaan. Hij klemde zijn lippen nog wat vaster op elkaar.
‘Wil je soms de radio aan?’ vroeg Jesse.
Daniël schudde zijn hoofd. Hij prutste aan de gordel die in zijn buik sneed. De gordel klikte open en hij haalde opgelucht adem.
Jesse keek opzij.
‘Ik heb liever dat je die omhoudt. Er zit ergens wel een knijper aan, dan kun je hem wat afremmen.’
‘Er vallen anders even veel dooien met als zonder gordel.’
Daniëls stem sloeg over, en hij hoestte.
‘Daar ben ik nog niet zo zeker van,’ zei Jesse.
‘Ik heb maagpijn.’
‘Een gordel is verplicht.’ Jesse keek in zijn buitenspiegel en besloot de vrachtwagen vóór hem toch maar niet in te halen.

© Noordhoff Uitgevers bv

'Ik heb last van m'n maag, zeg ik toch!'
Jesse was het zat. 'Doe je 'm zelf om of moet ik het voor je doen?'
Daniël bewoog zich niet.
Zonder verdere plichtplegingen gaf Jesse richting aan naar rechts en stuurde de vluchtstrook op.
Daniël wachtte tot de auto bijna stilstond en klikte toen zijn gordel vast.
Jesse gaf weer gas, keek opnieuw in zijn spiegel en voegde in.
'Waarom doe je zo, Daniël? Boos omdat ik te laat was?'

Lieneke Dijkzeul, Kortsluiting. Lemniscaat, Rotterdam 2015

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Kortsluiting* verdergaat.

1 Wat is Daniëls verklaring voor zijn boze gedrag?
2 Waaraan zie je dat Daniël toch van goede wil is?
3 Jesse vergelijkt Daniël in gedachten met een slak die uit zijn huis moet komen. Vind je de vergelijking passend? Leg je antwoord uit.
4 Waarom wil het 'blonde hoofd' niet gezien worden, denk je?
5 Kijk nog eens naar je antwoord op vraag 3 van opdracht 1. Is je verwachting na het lezen van tekst 2 veranderd? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Ontwikkeling hoofdpersoon In de meeste boeken maakt de hoofdpersoon een ontwikkeling door. Vooral in probleemboeken zie je dat goed: de hoofdpersoon heeft een probleem en probeert dat op te lossen. Door dit proces verandert de hoofdpersoon.

Tekst 2 (niveau 1)

Kortsluiting

Daniël is nog steeds met Jesse op weg naar zijn nieuwe pleeggezin.

Ik zal me toch niet vergist hebben? Als 't er zo een is die in je zieltje wil knijpen, ben ik zo weer vertrokken. De vraag is alleen waar naartoe.
Hij tastte naar het pakje shag in de borstzak van zijn jack.
Waarom deed hij zo? Dat wist hij niet, Gewoonte, waarschijnlijk. Je zat aan de riem, en je testte hoe ver het nieuwe baasje die wilde laten vieren.
Hij begon een shagje te draaien.
'In ons huis wordt niet gerookt,' zei Jesse. 'Ik dacht dat ik je dat verteld had.'
'We zijn er toch nog niet?' Daniël likte het vloeitje dicht.
De auto slingerde even toen het shagje door de lucht vloog en op de achterbank landde.
'Krijg de klere!' schreeuwde Daniël.
'Afspraak is afspraak,' zei Jesse kalm. 'Eén, mijn vrouw geeft fluitlessen. Daarvoor is schone lucht nodig. Twee, je verpest je longen ermee. Drie, je bent te jong om je longen te verpesten.'
Dezelfde vrachtwagen kwam in zicht, en hij joeg er met honderdveertig langs.
'Je mag wel uitkijken,' waarschuwde Daniël. 'Hoe harder je rijdt, hoe meer je het milieu verpest.'
Jesse schoot in de lach en nam gas terug. 'Touché.'
Touché W.G. van de Hulst, dacht Daniël.
Jesse rommelde in het handschoenenvak en hield hem een rol pepermunt voor.

© Noordhoff Uitgevers bv

'Goed voor je maag.'
Het was duidelijk een vredespijp en Daniël nam 'm aan.
'Bedankt.'
De pepermunt brandde op zijn toch. Zijn maag krampte. Hij ging verzitten en ving een glimp op van een plaatsnaambord.
'Zijn we er bijna?'
'Vijf minuten. Als je wat gegeten hebt, gaat die buikpijn zo over. Heb je honger?'
Daniël zei niets. Hij beet liever zijn tong af dan te bekennen dat hij die ochtend geen hap door zijn keel had kunnen krijgen.
Jesse keek naar de hoog opgetrokken schouders, het afgewende profiel. Slak, slak, kom uit je huis.
In een opwelling stak hij zijn hand uit en kneep in de magere bovenarm.
'Het zal best meevallen. We verheugen ons allemaal op je komst.'
Hij draaide een brede straat in. Bomen aan weerszijden, hoge, ouderwetse huizen met diepe voortuinen, smeedijzeren hekwerken, deuren met blauwstenen stoepjes ervoor.
Hij stopte voor een ervan.
'Ziezo. Op naar de koffie. Neem je zelf je koff…tas?'
Daniël knikte. Hij graaide zijn weekendtas van de achterbank en worstelde met de portierkruk.
'Wacht.' Jesse was de auto al uit. Hij liep om en opende het portier vanaf de buitenkant.
Kinderslot. Dat ding had op het kinderslot gezeten. Was die vent gek?
Hij smeet het portier achter zich dicht en keek omhoog langs de grauwgrijze gevel. Achter een van de ramen trok een blond hoofd zich schielijk terug.

Lieneke Dijkzeul, Kortsluiting. Lemniscaat, Rotterdam 2015

Opdracht 4

Lees tekst 3. Hier lees je hoe *Kortsluiting* verdergaat.

1. Geloof jij dat Marieke op zoek was naar ruitjespapier? Leg je antwoord uit.
2. Leg uit waarom Daniël zo heftig reageert als hij Marieke betrapt.
3. Heeft Daniëls heftige reactie te maken met wat hij meegemaakt heeft, denk je?
4. Waarom heeft Marieke zo'n moeite met de komst van Daniël, denk je?
5. In wie kun jij je het best inleven? Hoe komt dat?
6. Daniël kiest ervoor om weg te lopen van zijn problemen. Wat had hij ook kunnen doen, volgens jou?
7. Waarom kiest Daniël niet voor een andere oplossing, denk je?
8. Wie heeft het grootste probleem, Daniël of Marieke?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 3 (niveau 1)

Kortsluiting

In het pleeggezin van Marja en Jesse probeert Daniël een normaal leven op te bouwen, maar het valt hem niet mee om zich aan te passen. Toch lijkt hij langzaamaan te wennen: met zijn pleegbroertje Pim kan hij het goed vinden en op school vindt hij aansluiting bij het voetbalteam. Alleen zijn pleegzus Marieke zit

hem nogal dwars. Op een dag doet ze iets onvergeeflijks. Daniël betrapt haar en dan slaan alle stoppen door. Als Marja thuiskomt, is Daniël vertrokken.

Marieke zat voorover op de bank, haar armen over haar maag gevouwen, het haar in slierten voor haar gezicht.
'Mam, mama…'
Marja gunde zich niet de tijd haar natte jas uit te trekken.
'Waar is Daniël?'
'Hij…'
'Wat is er gebeurd?'
'Ik…'
'Marieke, waar ís hij?!'
Marieke stond op en schuifelde naar de deur. 'Boven.'
'Ligt hij in bed? Marieke!'
'Weg.' Haar ogen waren spleetjes tussen de gezwollen oogleden, zelfs haar neus was dik.
'Hij is weg.'
'Weg? Maar…'
Marieke draaide zich om. 'Weg, weg, WEG! Ben je doof? Hij is weg en ik hoop dat hij nooit meer terugkomt! Ik hoop dat… Ik hoop…'
Ze ging op de grond zitten en legde haar hoofd op haar knieën.
'Mijn gitaar.'
Marja stond heel stil. 'Wat is er met je gitaar?'
Marieke antwoordde niet.
Marja liep langs haar heen, liep de trap op, liep haar kamer binnen. Een stuk van de hals lag op het bed, twee knoppen waren afgebroken, de snaren krulden dwaas omhoog. Het bovenblad was herkenbaar aan een klankgat, van het onderblad was praktisch niets meer over.
Marja staarde naar de resten van een met liefde gemaakt instrument en huiverde om zoveel blinde vernielzucht.
Dit is onvergeeflijk, dacht ze. En meteen daarna: wat kan Marieke gedaan hebben om dit teweeg te brengen?
Ze draaide zich om. Marieke stond in de deuropening.
'Toen hij dat… Daarna is hij weggegaan.'
Marja ging op het bed zitten. Ze pakte de hals op, draaide hem doelloos om en om in haar handen.
'Is hier een verklaring voor?'
'Ik… Hij kwam thuis en ik was in zijn kamer.'
'Wat deed je daar?'
'Ik zocht ruitjespapier. Voor wiskunde. Het mijne was kwijt.' Marieke keek haar niet aan.
'En toen?'
'Ik kon het niet vinden. Het lag niet op zijn bureau.'
'En toen?'
'Toen keek ik in de la, maar daar lag ook niks, en toen dacht ik, misschien in die envelop…'
'Ruitjespapier in een envelop?' Marja keek haar scherp aan.
'Ja, nou,' zei Marieke ongelukkig. 'Het kón toch?'
'Wil je weten wat ik denk?' zei Marja. 'Ik denk dat jij gewoon ordinair nieuwsgierig was. Er was niemand thuis, en ik denk dat jij de gelegenheid te mooi vond om voorbij te laten gaan. Ik denk dat jij dondersgoed wist dat Daniël ons intussen zo vertrouwde dat hij zijn deur niet meer op slot deed.'

© Noordhoff Uitgevers bv

Marieke zweeg.
‘Nou?’
Marieke zweeg.
‘Geef antwoord!’ schreeuwde Marja. ‘Ik probeer redelijk te blijven, begrijp je wel? Ik wil geen partij kiezen voor ik alles weet. Maar jij maakt het me wel verdomd moeilijk.’
‘Je hebt allang gekozen,’ zei Marieke bitter. ‘Vanaf het begin heb je…’
‘Niks!’ zei Marja. ‘Niks vanaf het begin. Jij bent degene die vanaf het begin heeft besloten dwars te liggen, hem te laten voelen dat hij de mindere was. Pim met zijn negen jaar heeft het beter begrepen dan jij.’
‘Hij heeft Pims gitaar niet vernield.’
‘Dat zou hij met de jouwe ook niet gedaan hebben als er geen aanleiding toe geweest was. Maak je niet druk om die gitaar, kind. Je krijgt heus wel een nieuwe. Hebben we je ooit iets geweigerd?’ Ze zweeg even. Toen zei ze bijna onverstaanbaar: ‘Hadden we je maar ooit iets geweigerd.’
Marieke keek haar aan met ogen vol ongeloof. Ze draaide zich om en liep langzaam de kamer uit en de trap op.
Marja stopte haar koude handen in de zakken van haar regenjas. Ze keek naar buiten waar de kruin van de beuk heftig bewoog in de stormachtige wind. Waar was hij nu? Hing hij in de stad rond, wachtende tot hij genoeg moed had verzameld om naar huis te gaan?
De deur ging open.
‘Ze zijn er niet meer,’ zei Marieke.
‘Wat niet?’
‘De… de brieven, of wat het ook zijn.’
‘Brieven, aan wie?’
‘Aan Rosy. Lieve Rosy stond erboven.’
‘O nee,’ zei Marja verslagen. ‘En jij hebt die gelezen?’
‘Niet allemáál.’ Marieke huilde weer. ‘Ik wou het niet. Niet echt. Maar ik keek in die envelop. Zomaar. En toen…’
‘Toen kwam Daniël binnen.’
‘Ja. Ik had hem niet horen thuiskomen. En hij zag dat ik ze in mijn handen had. En hij…’
‘Hij werd woest.’
Marieke schudde haar hoofd. ‘Niet meteen. Hij keek alleen. Mam, mama, hij keek zo…’
Ze zakte op haar bed neer. Een hand ging naar haar oor, zoals ze deed toen ze nog een klein meisje was.
‘En daarna… Ik ben niet achter hem aan gegaan, naar beneden. Ik hoorde hem… Het was zo verschrikkelijk.’
Marja sloeg een natte arm om haar heen.
‘En toen… toen het stil werd, ben ik naar beneden gegaan, en een poos later hoorde ik hem weggaan.’ Ze rolde haar oorlelletje heen en weer tussen duim en wijsvinger.
‘Die brieven, is Rosy zijn moeder?’
‘Ja.’
‘Waarom verstuurt hij ze niet?’
‘Dat kan niet.’
‘Waarom niet?’
‘Omdat hij niet weet waar ze is. Hij heeft haar langer dan een jaar niet gezien.’

Lieneke Dijkzeul, Kortsluiting. Lemniscaat, Rotterdam 2015

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een fragment uit *Honderd uur nacht* van Anna Woltz.

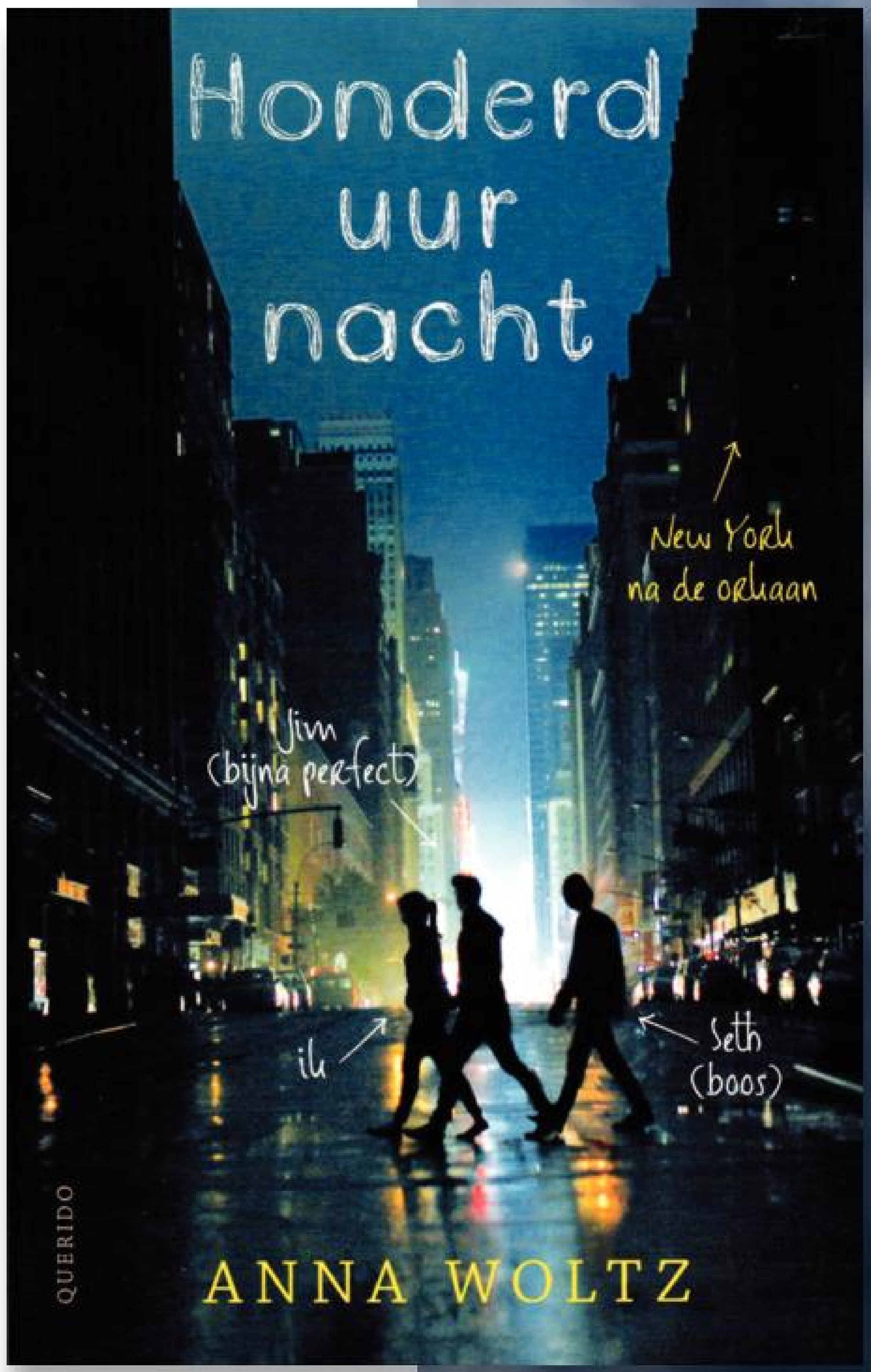
1. Waarvoor wil Emilia vluchten, denk je? Gebruik minstens twee aanwijzingen uit de tekst waarop je je antwoord baseert.
2. Emilia vertelt iets over de ontwikkeling van haar karakter. Beschrijf die ontwikkeling in drie stappen.
3. Hoe komt het dat Emilia veranderd is, denk je?
4. Wat bedoelt Emilia met 'Ik zie eruit alsof ik bezig ben op te lossen in het niets'?
5. Hoe vind je dit verhaal geschreven? Kies uit: *grappig – makkelijk – moeilijk – saai – anders, namelijk …* Leg je antwoord uit.

Tekst 4 (niveau 2)

Honderd uur nacht

Emilia (14) heeft net ontdekt dat haar vader iets vreselijks heeft gedaan. Emilia ziet maar één oplossing.

Ben ik het ranzige rotverhaal dat op internet staat?
Pas ik in het sprookje dat ik straks aan de Amerikaanse douane ga vertellen?
Of heb ik een eigen verhaal?

Ik weet het niet.
Ik ben veertien. Mijn vader draagt broeken van ribfluweel en kijkt het liefst naar de sterren. En ach, dat vergeet ik bijna – afgelopen dinsdag heeft hij de wereld verwoest. Mijn moeder is Nora Quinn. Ze werd geboren in Ierland en spreekt zo nu en dan Engels met mij.
Ik bedoel: ze spreekt zo nu en dan met me. Altijd in het Engels. Haar schilderijen hangen in musea over de hele wereld en als ze zin heeft om haar kleren uit te trekken en naakt op ons dak aan een nieuw schilderij te beginnen, dan doet ze dat.

Ik ben hun dochter. Dat was altijd mijn verhaal.
En nu heb ik niks meer.

1
Ik ben de enige op de wereld die weet wat ik vandaag ga doen. Als ik tenminste durf.
Mijn laarzen wachten doodstil op de gladde vliegveldvloer.
Wanneer er iemand naar me kijkt, stopt mijn hart even met kloppen.
Zouden ze me herkennen van internet? Beginnen ze straks plotseling te schelden?
Er gebeurt niets. De mensen in de vertrekhal kijken dwars door me heen.
Gisteren lazen ze over mijn smerige vader, maar vandaag gaan ze op reis.
Ze slepen met koffers en krijsende peuters en zijn hun tweets allang weer vergeten.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ik ben de bedreigingen *niet* vergeten.
Mijn ademhaling gaat oppervlakkiger sinds dinsdagavond. Mijn mond is droog. Ergens in mijn hoofd rinkelt zonder ophouden een alarmbel. *Gevaar*, zegt het geluid. *Maak dat je wegkomt. Vlucht.*

Ik doe alsof het normaal is dat ik hier helemaal alleen op Schiphol sta. Boven mijn hoofd flikkeren informatieborden, ik ruik mannenzweet, een hond zo groot als een kalf wordt voorbijgereden in een plastic kooi.
Om de dertig seconden gaat mijn hand naar mijn tas omdat ik mijn telefoon wil pakken – maar elke keer stokt mijn arm halverwege. Ik heb mijn telefoon uitgezet, voor de eerste keer ooit.
Ik haal mijn paspoort alvast tevoorschijn en blader door het boekje zonder stempels. Bij de pasfoto aarzel ik. Ik hou er niet van om naar foto's van mezelf te kijken. Mijn haar is te steil, mijn ogen zijn te groot, mijn gezicht is te bleek. Ik zie eruit alsof ik bezig ben op te lossen in het niets.
Maar de foto in mijn paspoort is anders: die werd drie jaar geleden gemaakt, toen ik nog op de basisschool zat. Ik kijk onverschrokken en zie eruit alsof ik *superveel* zin heb in de rest van mijn leven. Ik was elf en liet sterrenkers groeien in lege eierschalen.
Dat meisje ben ik dus niet meer.
Naast de pasfoto staat mijn naam. *Emilia December de Wit.* Serieus, zo heet ik. Die tweede naam was een plannetje van mijn moeder, en toen ik vertraging had en pas op 2 januari werd geboren, vond ze het een prachtig idee om me December te noemen.
Mijn vader had best kunnen zeggen: 'Misschien past Sanne beter bij haar. Of Margriet.' Hij had ook kunnen zeggen: 'Laten we haar Cosinus Gelijkbenige Driehoek de Wit noemen.' Dan had mijn moeder misschien gesnapt dat het geen goed idee is om je eigen gekte in de naam van je kind te verwerken. Maar mijn vader hield zijn mond. Die man was veertien jaar geleden natuurlijk ook al een egoïstische zak. Het kon hem gewoon geen klap schelen hoe zijn enige kind ging heten.

Eindelijk ben ik aan de beurt. Ik leg mijn paspoort op de balie en probeer wanhopig spuug naar mijn mond te krijgen.
'Waar vlieg je vandaag naartoe?' vraagt de stewardess in zonnig geel.
'Naar New York.'
Ik ga rechtop staan. Ik ben bang. En tegelijkertijd voel ik iets nieuws in mijn bloed bij het uitspreken van de naam van die stad. Ik ga naar *New York*. Boven de bedden van al mijn vriendinnen hangen posters van jongens die ze nog nooit in het echt hebben gezien. Boven mijn bed hangt de skyline van New York. Ik ben er nooit geweest, en toch ben ik verliefd.
'Vlieg je alleen?' vraagt de stewardess.
Ik knik. Buiten adem geef ik antwoord op haar vragen.
Ja, ik heb mijn koffer zelf gepakt.
Nee, ik heb geen gevaarlijke stoffen in mijn handbagage.
Alleen deze schoudertas gaat mee de cabine in.
De vrouw kijkt me aan, maar ze herkent me niet van internet. En goddank bedenkt ze ook niet dat ze gisteren op het journaal een walgelijke man heeft gezien die mijn achternaam had.
Mijn uitpuilende koffer krijgt een label en verdwijnt uit zicht. En ik krijg mijn instapkaart. Over anderhalf uur begint het boarden.
Helemaal alleen loop ik naar de rij voor de paspoortencontrole. Ik hoor bij niemand en voel me wonderlijk licht zonder koffer. Mijn bloed tintelt. Ik kan

© Noordhoff Uitgevers bv

het eigenlijk nog steeds niet geloven: ik ga het echt doen. Twee dagen geleden was het niet meer dan een idee. Iets waarvan ik dacht: als ik een totaal ander meisje was, dan zou ik nu mijn middelvinger naar de wereld opsteken en naar New York vliegen.
Het is vrijdag 26 oktober. Over tien en een half uur ben ik er.

Anna Woltz, Honderd uur nacht. Querido, Amsterdam 2014

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1. Welk boek uit dit hoofdstuk spreekt je het meest aan? *Kortsluiting* of *Honderd uur nacht*? Leg uit waardoor dat komt, bijvoorbeeld door de hoofdpersoon, het onderwerp, de manier waarop het geschreven is of iets anders.
2. Waarom zou je wél een probleemboek willen lezen? En waarom niet?

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Probleem'. Je schrijft een kort verhaal over een van de problemen uit opdracht 1.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een probleemboek. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Mindmap'.

Leestips

Anna Woltz, *Gips*

De twaalfjarige Fitz is woedend als ze hoort dat haar ouders gaan scheiden. Als haar zusje in het ziekenhuis belandt, ontmoet Fitz daar een bijzondere jongen met wie ze van alles meemaakt.
(niveau 1)

Erna Sassen, *Dit is geen dagboek*

De zestienjarige Boudewijn belandt na de dood van zijn moeder depressief in bed. Van zijn vader mag hij kiezen: in therapie of een dagboek bijhouden. Hij kiest voor het laatste.
(niveau 2)

Lydia Rood, *Survival*

Liesbeth (13) moet van haar ouders op kamp. Survivallen kan ze wel, maar contact leggen met anderen valt niet mee. Het lijkt alsof ze net als thuis alles verkeerd doet en alsof niemand haar ziet staan.
(niveau 3)

Gerbrand Bakker, *Perenbomen bloeien wit*

Drie broers spelen vaak 'zwart', een spel dat je speelt met je ogen dicht. Een auto-ongeluk zorgt ervoor dat een van de broers blind wordt en de rest van zijn leven 'zwart' zal moeten spelen.
(niveau 3)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

© Noordhoff Uitgevers bv

B Geluk

Opdracht 1

Vul aan.

1. Ik verheug me op …
2. Ik kijk met plezier terug op …
3. Ik spring een gat in de lucht als …
4. Ik was met mijn hoofd in de wolken toen …
5. Ik voel me tevreden als …
6. Ik voelde me gelukkig toen …

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1. Welke twee personen voeren een gesprek?
2. Wat is de ik-persoon kwijt, denk je? Noteer wat op de puntjes past.
3. Vergelijk je antwoord op vraag 2 met dat van drie klasgenoten. Welk antwoord vinden jullie het beste passen?
4. Je docent vertelt welk woord er op de puntjes hoort te staan. Leg uit hoe het komt dat je dat zelf nooit bedacht zou hebben.
5. Wat vind je van dit gedicht? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Mama, waar heb jij …
gelaten? Ik had het hier
neergelegd en nou is het weg!

Je zult het wel ergens hebben laten
slingeren of het is gestolen of
misschien per ongeluk weggegooid.

Wie zou mijn … willen stelen?
Wie niet?

Ted van Lieshout, Hou van mij. Leopold, Amsterdam 2009

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1. Noteer twee voorbeelden van figuurlijk taalgebruik uit het gedicht. Noteer erachter wat jij denkt dat het betekent.
2. Herlees strofe 2. Waarmee wordt 'je hart' vergeleken?
3. Welke personificatie staat in strofe 2?
4. Welk gevoel past bij strofe 2, vind je?
5. Vind je de vergelijking en de personificatie uit strofe 2 goed passen bij dat gevoel? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Letterlijk en figuurlijk taalgebruik 'Het regent' is een voorbeeld van letterlijk taalgebruik: je zegt precies wat je bedoelt. 'De hemel huilt' is figuurlijk taalgebruik: je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt.

Personificatie Dingen menselijke eigenschappen geven. Bijvoorbeeld: *Het huis slaapt*.

© Noordhoff Uitgevers bv

6 In strofe 3 lees je 'Gaat iets beginnen'. Leg uit wat volgens jou gaat beginnen.
7 Als je gelukkig bent, voel je dat in je hart. In tekst 2 lees je dat het hart 'lenig danst als een jonge hond'. Wat gebeurt er met jouw hart als je je gelukkig voelt? Maak de zin af: Mijn hart ... als ....
8 Heb je gebruikgemaakt van een personificatie bij vraag 7?
9 Je docent leest enkele antwoorden op vraag 7 voor. Welke zin vond jij het mooist?

Tekst 2

April

In dit vrolijk voorjaar
tintelt de lucht
door ramen en haren

Danst lenig je hart
als een jonge hond
door luchtige straten

Gaat iets beginnen
vlak voor je voeten

Onweerstaanbaar
geen houden aan

Jos van Hest, in: Ted van Lieshout (red.), Vijf draken verslagen. Querido, Amsterdam 2011

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Wat betekent 'oeverloos'? Je mag een (online) woordenboek gebruiken.
2 Wat is 'oeverloos geluk'?
3 Beschrijf in eigen woorden hoe 'oeverloos geluk' eruitziet volgens strofe 1.

4 Wat wordt bedoeld met 'het wijde zoute water'?
5 Bekijk de afbeeldingen en herlees strofe 2. Welke past het best bij strofe 2, vind je? Leg je antwoord uit.

Afbeelding 1

Afbeelding 2

6 In strofe 3 en 4 heeft de ik-persoon pijn, maar in strofe 5 blijkt zelfs daar geluk in te zitten. Leg je antwoord uit.
7 Schrijf zelf een strofe over 'oeverloos geluk'. Neem de volgende vier regels over en noteer passende woorden op de puntjes.

Oeverloos geluk
… was … en …
was … en ik … zo mooi.

Het … had ik aan
als … in de wind.

Bijvoorbeeld:
Oeverloos geluk
Het veld *was* ***geler*** *en* ***de zon***
was ***geelst*** *en ik* ***rende*** *zo mooi.*

Het ***goudgele graan*** *had ik aan*
als ***een wijd T-shirt*** *in de wind.*

Tekst 3

Oeverloos geluk

De lucht was blauwer en de zee
was blauwst en ik zwom zo mooi.

Het wijde zoute water had ik aan
als een zomerjurkje in de wind.

Ik stootte per ongeluk mijn voet
tegen de scherpe rots en ik zag

een dapper wolkje bloed weg
vloeien uit het sneetje in mijn teen.

Het was een hartelijke druppel
drinken voor een haai met dorst.

Ted van Lieshout, Hou van mij. Leopold, Amsterdam 2009

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 5 – Creatief schrijven

Lees *Dichters aan het woord*.

1. Noteer minstens drie personificaties met 'geluk'. Bijvoorbeeld: *Het geluk knipoogt*.
2. Lees tekst 4. Het is een rondeel: een gedicht van acht regels met veel herhalingen.
3. Schrijf een rondeel over geluk met de mooiste personificatie uit vraag 1. Doe het zo:
   - Noteer de cijfers 1 tot en met 8 onder elkaar.
   - Noteer op regels 1, 4 en 7 de personificatie over geluk. Je mag de zinnen steeds een beetje veranderen. Zie voorbeeld.
   - Noteer op regel 2 en 8 een zin over de situatie die past bij regel 1. Ook nu hoeven de zinnen niet precies hetzelfde te zijn.
   - Noteer op regel 3, 5 en 6 verschillende zinnen die je vindt passen bij dit gedicht.
   - Je gedicht mag rijmen, maar dat hoeft niet.
   - Lees je gedicht en pas het zo nodig nog wat aan.
   - Schrijf het gedicht over in het net, waarbij je de cijfers weglaat.
   - Bedenk een passende titel.
4. Je docent leest een aantal gedichten voor.

Tekst 4

O, was ik maar mijn kat
Nooit regende ik nat
Nooit liep ik door een regenplas
O als ik mijn kat toch was
Dan bleef ik lekker binnen
Tevreden liggen spinnen
O was ik maar mijn kat
Dan werd ik echt nooit nat

Dichters aan het woord

Hoe schrijf je een gedicht?

Jan Van Coillie:
Dichters gebruiken vaak vreemde combinaties van woorden, waarmee ze van een ding een beetje een persoon maken ('personificatie' heet dat). Bijvoorbeeld: 'De muren van een huis dromen'. Als je dat leest is het bizar, want muren dromen normaal niet. Maar als je het zelf gaat doen, leer je het gebruiken. Neem een woord, bijvoorbeeld 'licht'. Zet daar een werkwoord achter dat gewoonlijk niet bij licht past, dus niet 'schijnt' of 'brandt'. Schrijf bijvoorbeeld 'Het licht strompelt' of 'Het licht fluistert'. Van daaruit gaan de gedachten vaak al stromen over wat je ermee kunt zeggen. 'Het licht fluistert stilletjes in mijn kamer.' Als je dat hardop voorleest, merk je dat je er meteen een bepaald gevoel van krijgt.

Naar: Leesplein.nl, op 15 mei 2017

© Noordhoff Uitgevers bv

C Misdaad en criminaliteit

Opdracht 1

1 Veel mensen lezen boeken of kijken films over misdaad en criminaliteit. Waarom houden mensen daarvan, denk je?
2 Houd jij van boeken en films over misdaad en criminaliteit? Leg je antwoord uit.
3 Soms komen de gruwelijkste misdaden in boeken of films voor. Heb je weleens iets gezien of gelezen wat je echt té erg vond?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *2C* van Mirjam Mous.
1 Bij wie ligt het perspectief? Hoe weet je dat?
2 Waarom besluit Valentijn niet te reageren op het berichtje?
3 Welke vragen roept de cliffhanger aan het einde van het fragment op?

Begrippen

Cliffhanger Wanneer een schrijver een hoofdstuk laat eindigen op een spannend moment, wil je als lezer graag weten hoe het verhaal verdergaat. Dit noem je een 'cliffhanger'.

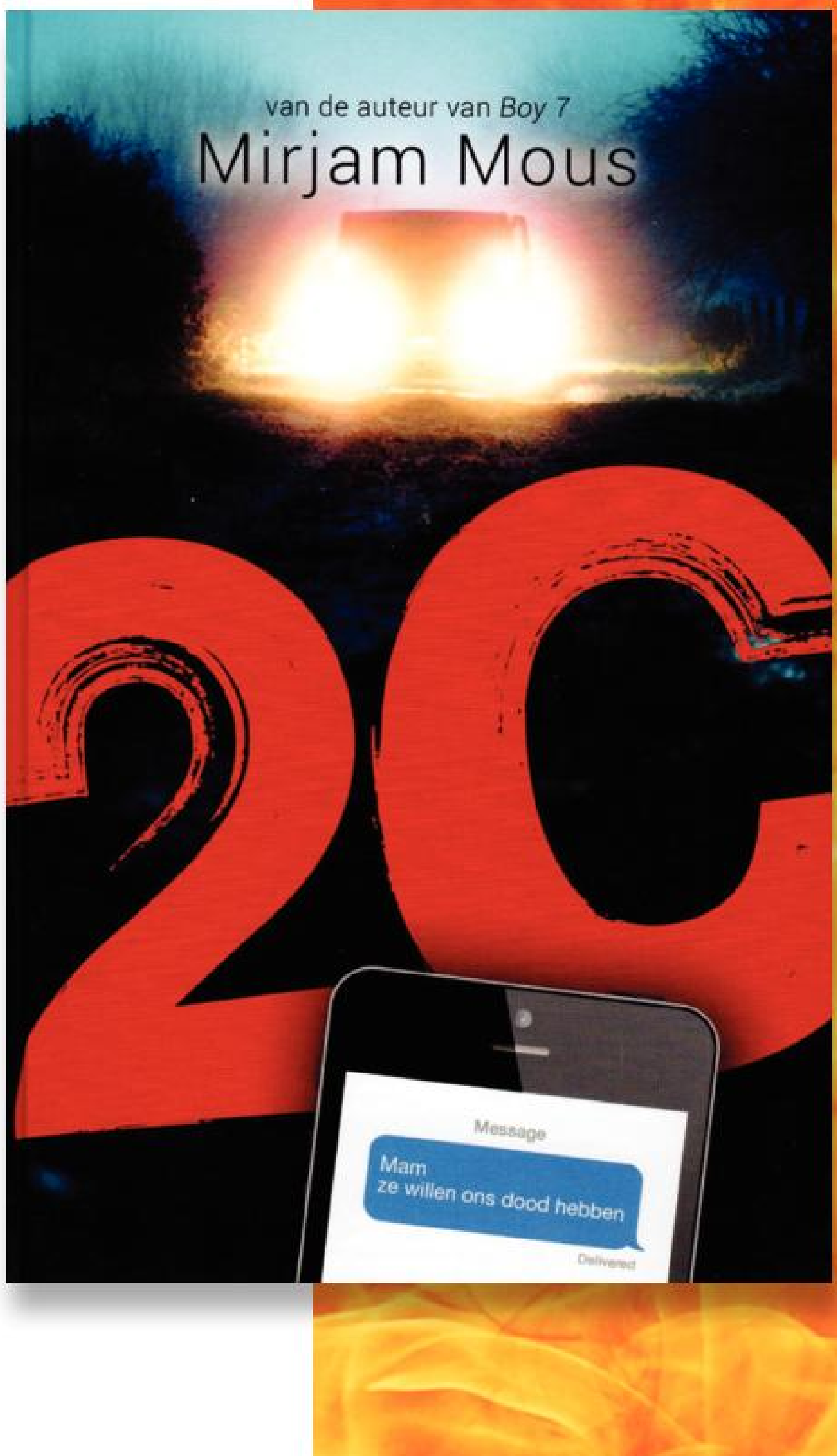
Tekst 1 (niveau 1)

2C

De klas van Valentijn Aafjes, 2C, gaat op werkweek naar de Ardennen. Mevrouw Vos en meneer Van Piere gaan mee als begeleider. Jan is de buschauffeur.

Valentijn Aafjes
Tijd: heden

'Is iedereen er?' vraagt Vos.
'Nee, mevrouw!' roept Jessica. 'Mila is er nog niet.'
'Mila gaat helaas niet mee,' zegt Vos. 'Ze is vannacht plotseling ziek geworden.'
'Ik tel de leerlingen wel even.' Meneer Van Piere zet zijn tas neer. Het is dezelfde leren boekentas die hij elke dag meeneemt naar de scheikundeles. Dan zit er altijd een broodtrommel in. Met twee postelastieken eromheen, in de vorm van een kruis. En onder dat kruis zit een appeltje geklemd. Hij eet het steevast op in de klas, na de eindzoemer van het derde uur.
'Uw fruithapje?' heeft iemand een keer gevraagd.
Meneer Van Piere kon er niet om lachen. Hij heeft nog minder humor dan een dode boom.
'Hallootjes allemaal!' Een enorme kerel met een baard komt binnen en blijft op de bovenste trede staan. Rode bretels houden zijn linnen broek omhoog, en zijn buik barst bijna uit de knopen van zijn geruite hemd. 'Ik ben Jan, jullie chauffeur. Is iedereen aan boord?'
'Vierentwintig leerlingen,' zegt meneer Van Piere.
Mevrouw Vos knikt. 'Dan zijn we compleet.'

© Noordhoff Uitgevers bv

'Okidoki.' De chauffeur gaat weer naar buiten. Door het raam ziet Valentijn hoe hij de bagageruimtes sluit.
Dan klimt Jan weer in de bus en neemt plaats achter het stuur.
'Welkom, jongeluitjes,' zegt hij door de microfoon. 'We gaan er in de Ardennen een geweldige tijd van maken!'
De deuren sluiten met een sis. Er gaat gejoel en gejuich door de bus.
Jessica zwaait door het raam. 'Dag, mam!'
Valentijn heeft vanmorgen al afscheid van zijn moeder genomen. Ze werkt bij de politie en moest al vroeg beginnen. De chauffeur claxonneert en rijdt de straat uit. Valentijn doet zijn oortjes weer in en zet de muziek extra hard aan.
Zo, en nu ongestoord lezen. Hij wil zijn telefoon opbergen en…
Wacht. Er komt een berichtje binnen. Hij drukt op het icoontje.
SPEEL MIJN DVD AF!
HET IS DIE MET HET GELE HOESJE
DOE HET BINNEN VIJF MINUTEN
ANDERS BREEKT DE HEL LOS
Wat een vreemde tekst. Valentijn weet niet of hij moet schrikken of lachen.
Het nummer van de afzender doet geen belletje rinkelen, een profielfoto ontbreekt.
WTF, schrijft hij terug.
Het antwoord komt meteen: DIT IS GEEN GRAP!
Valentijn kijkt naar Driss, die ook met zijn toestel bezig is.
Hij weet het ineens zeker. Driss heeft hem dat berichtje gestuurd! Hij hoopt natuurlijk dat Valentijn het serieus neemt en echt naar die dvd zal gaan zoeken. En als hij hem dan vindt en afspeelt…
De beelden en geluiden tuimelen door zijn hoofd: scheldwoorden en hoongelach, de hondendrol in zijn kluisje met het vlaggetje erop toen hij jarig was… Driss heeft het natuurlijk allemaal stiekem gefilmd met zijn telefoon en op die dvd gezet. De hel zal voor Valentijn juist losbarsten als hij de opdracht wél uitvoert. Heel 2C zal zich kapot lachen, de hele werkweek lang.
Pech voor Driss. Daar trapt hij mooi niet in.
Valentijn laat de telefoon in zijn zak glijden en pakt zijn boek.

Mirjam Mous, 2C. Van Holkema & Warendorf, Houten 2016

Opdracht 3

Lees tekst 2. Het is een ander fragment uit *2C*.

1. Bij wie ligt het perspectief in tekst 2?
2. Welke gedachte van Walter van Piere is nogal angstaanjagend?
3. In tekst 2 heeft de schrijver tijd, plaats en perspectief veranderd. Wie verdenk je hierdoor van het sturen van het bericht aan Valentijn in tekst 1?
4. Is die verdachtmaking terecht, denk je? Leg je antwoord uit.
5. Hoe gaat het verhaal verder, denk je?

Begrippen

Wisseling van tijd, plaats, perspectief De schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee meer informatie geven, maar je ook een beetje misleiden.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 2 (niveau 1)

2C

Een half jaar voor het kamp is er een vergadering op school waarin de leraren de schoolreizen bespreken.

Walter van Piere
Tijd: half jaar eerder

De verwarming loeide. Het was warm in de lerarenkamer. Walter had graag zijn jasje uitgetrokken, maar hij vreesde zichtbare zweetplekken onder zijn oksels.
‘De sectie geschiedenis verzorgt zoals altijd de Romereis voor de derde klassen,’ zei Meike Vos.
Walter had ook wel naar Rome gewild. Het Colosseum bezoeken, het oog in de koepel van het Pantheon zien en een muntje werpen in de Trevifontein. Het was er nooit van gekomen. Zijn vrouw hield niet van reizen, en toen hij eindelijk genoeg moed had verzameld om dan maar alleen te gaan, kreeg ze dat ongeluk.
‘Voor 2A en 2B hebben we Londen bedacht,’ ging Vos verder. ‘De begeleiding is al rond. Blijft 2C nog over.’
Er ging een zacht gekreun door de ruimte. 2C was niet de gemakkelijkste klas. Een rotklas zelfs, vond Walter. De leerlingen noemden hem Vampier als ze dachten dat hij het niet hoorde en hadden geen enkel ontzag.
‘Ik denk niet dat we 2C moeten onderdompelen in cultuur,’ zei Vos. ‘Dat hebben we vorig jaar al geprobeerd en de musea waren niet echt blij met onze leerlingen. Daarom hebben we ditmaal gekozen voor een actieve werkweek in de Ardennen. 2C gaat abseilen, vlotten bouwen, wildwaterkanoën, mountainbiken en dat soort dingen. Dus…’ Vos keek haar collega’s opgewekt aan. ‘Wie gaat er mee als begeleider?’
Iedereen staarde naar buiten of tuurde op zijn of haar telefoon.
‘Kom, mensen, wat meer enthousiasme,’ zei Vos. De rode staart van het vosje dat op haar bovenarm stond getatoeëerd, piepte onder haar korte mouwtjes uit. Het was Walter een raadsel waarom zoveel vrouwen tegenwoordig graag op ruwe zeebonken wilden lijken.
‘En jijzelf dan, Meike?’ klonk het achterin. ‘Jij hebt tenminste een klik met ze.’
Vos werd lichtelijk rood en streek over haar buik. ‘Eigenlijk had ik het nog even voor me willen houden, maar…’
‘Je bent in verwachting!’ raadde iemand.
Vos knikte en er werden felicitaties gemompeld. Sommige vrouwen sprongen op om haar te zoenen. Walter keek stiekem op zijn horloge.
‘In juni ben ik bijna zeven maanden,’ zei Vos toen iedereen weer was gaan zitten. ‘Jullie willen toch niet dat ik met zo’n buik…’ Ze gaf met haar armen de maat van een flinke strandbal aan. ‘…de berg afdaal aan een touw?’
Iedereen grinnikte.
‘Dus blijft mijn vraag: wie wil 2C begeleiden?’
Walters maag speelde al op bij het idee.
‘Mij niet gezien,’ zei een collega. ‘Ik kan je nu al voorspellen dat het een ramp wordt.’
Het hele leven is een ramp, dacht Walter.
‘Niet zo pessimistisch.’ Vos zette haar handen in haar zij.

© Noordhoff Uitgevers bv

'Juist voor deze klas kan een survivalweek bijzonder leerzaam zijn. De leerlingen zullen over grenzen heen moeten gaan…'
Een spottend lachje van de lerares biologie. 'Als er iets is wat ze niet hoeven te leren, is dat het wel.'
'Hun eigen grenzen,' ging Vos stoïcijns verder. 'De positieve ervaringen die ze opdoen, zullen hun zelfvertrouwen vergroten. En dan heb ik het nog niet gehad over de groepsbinding…'
Walter onderdrukte een geeuw.
'Wat mij betreft blijven ze gewoon thuis,' hield de biologielerares vol.
Vos kon haar ergernis niet meer verbergen. 'Alle leerlingen van deze school hebben recht op een werkweek. Ook 2C.'
Maar nog altijd meldde niemand zich als vrijwilliger.
'Goed,' zei Vos vinnig. 'Dan neem ik de taak van begeleider wel op me. Ondanks mijn zwangerschap. Maar er moet toch echt nog iemand mee.'
Het werd weer akelig stil in de lerarenkamer. Tot Walters telefoon overging.
'Excuses.' Hij voelde het bloed naar zijn hoofd stijgen. 'Mijn vrouw. Ik moet deze echt even nemen.' Haastig liep hij naar de gang en sloot de deur achter zich.
'Waar blijf je?' vroeg zijn vrouw met haar breekbare stem. Hij glipte de toiletruimte in. 'Je weet toch dat ik een vergadering heb?'
'Maar de hulp is al weg. Kun je niet wat eerder naar huis komen?'
'Zodra we hier klaar zijn, goed? Ik kom zo snel mogelijk, lieverd.' Hij borg de telefoon in de binnenzak van zijn jasje en depte zijn voorhoofd en polsen met verkoelend water uit de kraan. Met tegenzin ging hij terug naar de lerarenkamer.
Waarom stopte iedereen met praten zodra hij binnenkwam?
'Excuses,' zei hij nog maar eens. 'Zijn jullie er al uit?'
'We hebben gestemd,' zei de collega naast hem. 'Het was unaniem. Jij gaat met Meike en 2C naar de Ardennen.'
'Maar mijn vrouw…' begon Van Piere.
Niemand luisterde naar hem. Iedereen wilde naar huis of roken.
'Het wordt vast leuk,' zei Vos en schonk Walter een glimlachje.
Hij stelde zich voor dat hij een machinegeweer uit zijn boekentas haalde en iedereen neermaaide.

Mirjam Mous, 2C. Van Holkema & Warendorf, Houten 2016

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Bloedbroeders* van Helen Vreeswijk.

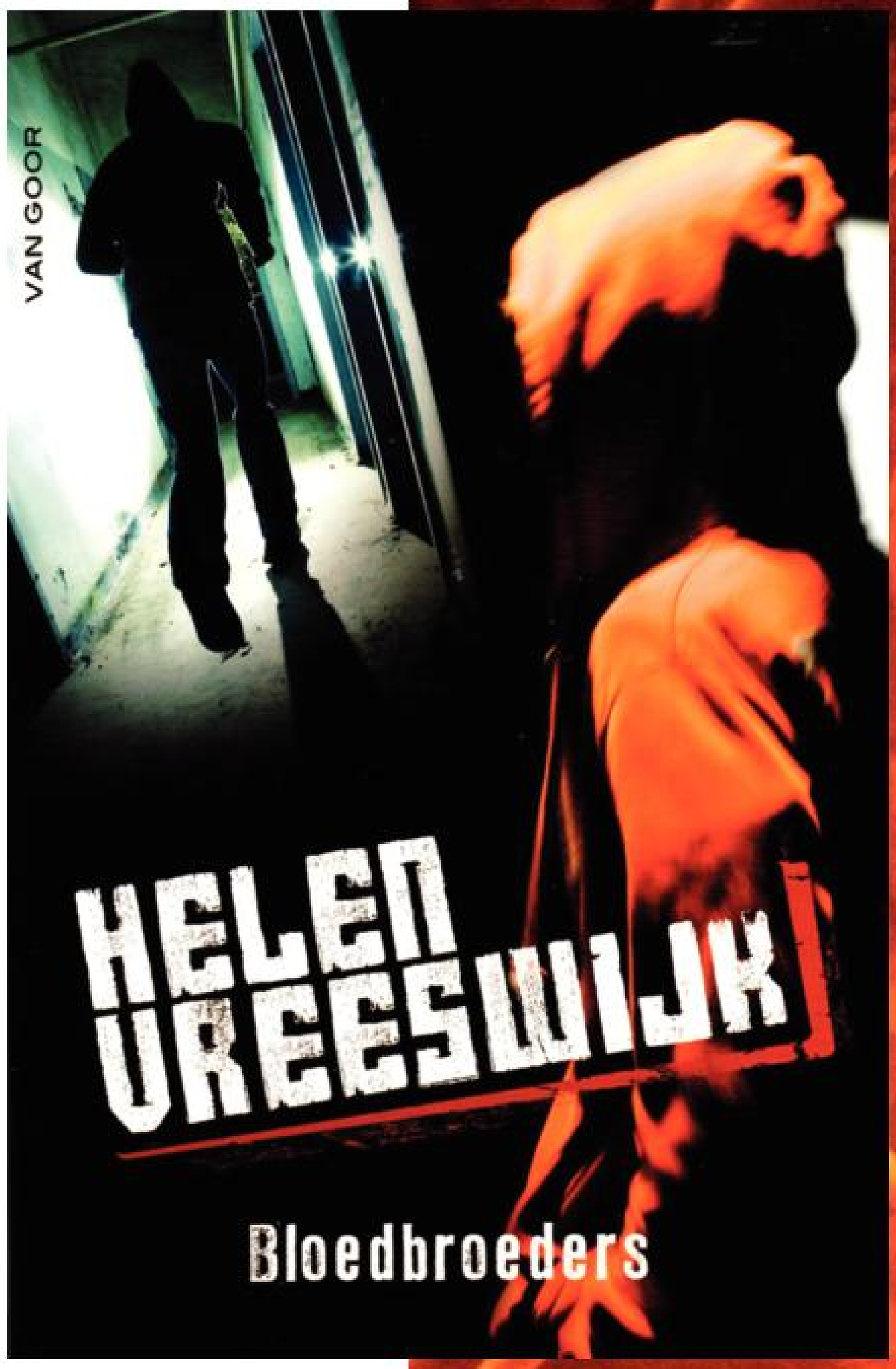
1. Fleur vindt Reza ondanks alles een 'goed mens'. Ben je het met haar eens? Leg je antwoord uit.
2. Waarom gelooft Reza niet dat Ayaan hem voor deze misdaad op zal laten draaien?
3. Waarom vindt Fleur het familieargument niet erg sterk?
4. Wat moet Fleur doen als ze heeft gehoord wat Reza en Ayaan gedaan hebben, vind je?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 3 (niveau 2)

Bloedbroeders

Reza (16) draagt zijn oudere neef Ayaan op handen. Ayaan heeft succes bij de vrouwen, rijdt een mooie auto en runt het familierestaurant. Dus als Ayaan Reza vraagt om met hem een klusje te doen, kan Reza niet weigeren. Helaas loopt de klus nogal uit de hand. Reza neemt zijn vriendin Fleur in vertrouwen.

'Vertel je me nou eindelijk eens wat er allemaal aan de hand is?'
Fleur en Reza stonden op het parkeerterrein, onder het afdak van het fietsenhok. Reza staarde naar het gloeiende puntje van zijn sigaret. Hij zocht naar de juiste woorden.
'We hebben de vent klemgereden,' begon hij zijn verhaal.
'Met de auto van oom Malek. We wilden de auto van Ayaan buiten schot houden. Als iemand ons zag dan was de link niet snel gelegd.'
Hij wiebelde van zijn ene been op zijn andere en zoog de rook naar binnen. 'Ayaan had een wapen bij zich...'
'Een wapen?' riep Fleur geschrokken. 'Wat voor wapen? Bedoel je een pistool?'
'Ja en het was geladen.' Reza beet op de binnenkant van zijn lip.
'Oh, shit.' Fleur liet hem los en liep gestrest met haar handen op haar hoofd rondjes door het fietsenhok. 'Heeft Ayaan geschoten?'
Er gleed een traan over zijn wang en hij knikte.
Ze staarde hem een paar seconden sprakeloos aan. 'Is de man dood?'
'Ayaan zei eerst van niet, maar op het nieuws...'
'Op het nieuws? Shit, Reza...' Ze stompte hem gefrustreerd op zijn borst. 'Shit.'
'Ik weet het ook niet meer. Ayaan had gezegd dat het een simpele klus was en...' Hij begon te huilen en Fleur huilde mee.
'Je had niet naar hem moeten luisteren. Hij is gek en hij is niet te vertrouwen. Straks laat hij jou ervoor opdraaien.'
'Niet! Ayaan is mijn neef.'
'Ja, en wat dan nog? Ik ben je vriendin.'
'Hij zou dat nooit doen. We zijn familie.'
'Hoe weet je dat? Omdat jullie dezelfde grootouders hebben? Jullie zijn niet samen opgegroeid. Je kent hem niet. Frank was zijn beste vriend en omdat Frank niet wil doen wat hij zei, laat hij hem gewoon vallen. En dat doet hij straks met jou ook als je niet oppast.'
Zijn ogen vulden zich opnieuw met tranen. Hij trok haar in zijn armen en hield haar stevig vast. 'Wat moet ik nou doen?' snifte hij. 'Ik wil je niet kwijt.'
'Je raakt mij niet kwijt, want ik laat dat niet gebeuren. Het is allemaal de schuld van Ayaan. Hij heeft je in deze beerput getrokken. Jij bent een goed mens, hoor je me?' Ze pakte zijn gezicht met beide handen vast. 'Hoor je me?'
Hij knikte wat zielig en kuste haar. 'Je kunt je beter gedeisd houden. Was het een jonge of een oude man?'
'Maakt dat wat uit?'

Helen Vreeswijk, Bloedbroeders. Van Goor, Houten 2015

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Bloedbroeders* verdergaat.

1. Tussen tekst 3 en 4 is sprake van een perspectiefwisseling. Bij wie ligt het perspectief in tekst 3 en bij wie in tekst 4?
2. De verhalen van Reza in tekst 3 en Ayaan in tekst 4 spreken elkaar nogal tegen. Wie vertelt de waarheid volgens jou? Waarom?
3. Op welke vragen krijg je een antwoord als je het boek uitleest, denk je?
4. De schrijfster van *Bloedbroeders,* Helen Vreeswijk, is jarenlang rechercheur geweest. Haar verhalen zijn op echte gebeurtenissen gebaseerd. Maakt die informatie *Bloedbroeders* voor jou interessanter?

Tekst 4 (niveau 2)

Bloedbroeders

Inmiddels is Ayaan als verdachte van moord opgepakt. Rechercheurs Rob van Buren en Sera Kuguksloe verhoren hem.

‘Zullen we bij het begin beginnen? In november is je neef met zijn moeder en zijn zus uit Pakistan overgekomen?’
‘Dat klopt. Zijn naam is Reza en hij werkt in ons restaurant.’
‘Is het een goedlopend restaurant?’
Ayaan haalde zijn schouders op. ‘Het kan altijd beter.’
‘Maar het draaide goed genoeg om een extra kracht aan te nemen?’
‘Je moet je familie helpen. Zo zijn wij.’
Ayaan dacht plotseling aan het geld dat ze hem hadden afgepakt. Ze waren natuurlijk aan het vissen naar de herkomst van het bedrag. Het gaf hem meer zelfvertrouwen nu hij wist dat hij de rechercheurs een stapje voor was. ‘Ik heb in ieder geval het laatste jaar goed kunnen sparen,’ zei hij. Met een schuin oog keek hij naar Van Buren die meerdere malen irritant klikte met zijn pen. De rechercheur had nog geen woord op papier gezet.
‘Dat is toch wel apart. Als het niet om het geld ging, waarom hebben jullie Robert de Lange dan vermoord?’
‘Die hebben we niet vermoord,’ zei Ayaan kalm. Hij dwong zichzelf om oogcontact te houden. Sera Kuguksloe trok een foto tussen haar aantekeningen vandaan.
‘Herken je de man op deze foto?’
Hij vertrok geen spier, maar zijn ademhaling stokte. Koortsachtig dacht hij na of een leugen nog zinvol was. ‘Dat ben ik.’
‘En waar denkt u dat de foto is genomen?’ bemoeide Van Buren zich nu met het verhoor. ‘In het casino in Zaltbommel?’
‘Ja, dat klopt.’ Er schoof een nieuwe foto zijn richting op.
‘Hier sta je naast Robert de Lange, nietwaar?’ zei Van Buren behulpzaam.
Ayaan knikte. Zijn keel was droog en zijn stem sloeg over toen hij met ja antwoordde.
‘Daarnet beweerde je nog dat je Robert de Lange niet kende,’ merkte Kuguksloe op. ‘Ik wist niet dat hij Robert de Lange heette,’ was zijn slappe excuus. ‘En dood ziet hij er anders uit.’
‘Herken je deze auto?’
‘Dat is de Audi van mijn vader.’
‘Wie zit er achter het stuur?’
‘Reza, mijn neef.’ Ayaan wist dat ontkennen geen zin had.

© Noordhoff Uitgevers bv

Hun bewijs was sterk, maar het verhaal was gelukkig nog vaag.
Hij moest daar een draai aan geven en dan wel in zijn voordeel.
'De Audi heb jij als gestolen opgegeven.'
'Ja, nadat Reza hem onder aan de dijk in de prak had gereden. Ik wilde niet dat mijn vader erachter kwam dat we zijn auto hadden gebruikt. Luister…' Ayaan maakte een hulpeloos gebaar met zijn handen. 'Oké, het verhaal is als volgt… De familie van Reza heeft financiële problemen. Daarom zijn ze naar Nederland gekomen. We hebben hen voor zover het mogelijk was geholpen met werk. Maar dan nog zou het jaren duren voordat ze hun schuld hadden afbetaald. Reza kwam toen met het idee om iemand te beroven en omdat ik regelmatig naar het casino ga… Zo werd het idee geboren. Reza was wanhopig. Hij is mijn neef, ik moest hem wel helpen.'
'Waarom heb je hem niet gewoon het geld geleend? Je had toch gespaard?' merkte Sera op.
'Lenen was geen optie.' Ayaan liet merken dat hij het een domme vraag vond. 'De schuld zou alleen maar groter worden. Zo help ik hem alleen maar dieper de shit in.'
'In het casino heb jij een slachtoffer uitgezocht?' probeerde Rob het gesprek weer op gang te krijgen.
'Inderdaad. De Lange had wat geld gewonnen met gokken. We zijn hem gevolgd. Ik heb nog tegen Reza gezegd dat het niet de moeite waard was. Het ging om een paar duizend euro. Maar hij wilde niet luisteren. Hij reed als een gek achter de man aan. Op de dijk reed hij de man klem. Ik kon niet meer terug, ik moest wel uitstappen. We hebben de man uit zijn auto getrokken en terwijl ik de kerel in de houdgreep hield heeft Reza zijn zakken doorzocht. Daarna heeft Reza hem een kopstoot gegeven en toen zijn we gevlucht. Ik heb geen cent van de buit gezien. Dat was het… De man leefde nog toen wij ervandoor gingen.' Zijn stem sloeg over. 'Sorry, ik heb een droge keel.'

Helen Vreeswijk, Bloedbroeders. Van Goor, Houten 2015

Opdracht 6

1. Welk boek lijkt je leuker? *2C* of *Bloedbroeders*? Leg je antwoord uit.
2. Op haar website legt de in 2016 overleden Helen Vreeswijk uit waarom ze het goed vindt dat jongeren over misdaad lezen: 'Want lezen is weten, weten is herkennen, herkennen is voorkomen.' Leg uit wat Vreeswijk met deze uitspraak bedoelt.
3. Ben je het met Vreeswijk eens? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Misdaadverhaal'. Met behulp van tips van Cis Meijer, de schrijfster van een aantal spannende jeugdthrillers, schrijf je een kort misdaadverhaal.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een jeugdthriller. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
In thrillers gebruiken schrijvers trucjes om het verhaal spannend te maken. Ze zetten je vaak op een dwaalspoor. Ze geven je bijvoorbeeld informatie over een

© Noordhoff Uitgevers bv

personage waardoor je als lezer denkt: dát is 'm, dat moet de moordenaar zijn! Toch blijkt dan later dat iemand anders de dader is en dat je misleid bent door de schrijver.

1 Breng *tijdens* het lezen van de thriller de momenten in kaart waarop de auteur je (mogelijk) op een dwaalspoor zet. Gebruik daarvoor onderstaande tabel.

Voorbeeld: *2C*

Paginanummer	**Wie is er verdacht?**	**Waarom is hij/zij verdacht?**
14	Mila	Ze is er niet.
...	Walter van Piere	...

2 Leg uit wie het uiteindelijk gedaan heeft en waarom.

3 Wat vind je van die dwaalsporen? Kies uit:

A Ik heb veel respect voor de schrijver, omdat het verhaal heel knap in elkaar zit.

B Ik vind deze manier van schrijven leuk, omdat het verhaal daardoor heel spannend wordt.

C Ik vind die dwaalsporen irritant, want het is een trucje; als je dat eenmaal doorhebt, is er niks meer aan.

D Anders, namelijk ...

Leestips

Mel Wallis de Vries,
Klem

Vier vriendinnen gaan met hun klas op werkweek naar Vlieland. Een van de meisjes wordt vermoord. Wie is de dader? Iemand uit de klas? Een van de vriendinnen?
(niveau 1)

Cis Meijer,
Moordspel

Robin en haar vrienden besluiten tijdens het schoolkamp in de Ardennen wraak te nemen op hun vervelende leraar De Beuker. Na hun actie is De Beuker ineens verdwenen.
(niveau 1)

Daniëlle Bakhuis,
Zes seconden

Jasmijn (16) en haar vriendinnen doen mee met de Afrekening: een illegaal spel waarbij het slachtoffer in elkaar wordt geschopt voor geld. De gevolgen zijn enorm.
(niveau 1)

Eva Burgers,
Stille getuige

Nikki (14) is getuige van de ontvoering van de populaire Diane. Later blijkt dat Diane is vermoord. Nikki voelt zich schuldig, maar durft niemand te vertellen wat ze heeft gezien.
(niveau 1)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

© Noordhoff Uitgevers bv

D Geschiedenis

Opdracht 1

1 Vind je het vak geschiedenis interessant? Waarom?
2 Welk tijdvak uit de geschiedenis spreekt je het meest aan?
3 Wat is jouw beeld van het gekozen tijdvak? Schrijf vijf tot tien steekwoorden op die voor jou dit tijdvak typeren.
4 Zou je over het gekozen tijdvak liever fictie of non-fictie willen lezen? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Tijd De tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Historische boeken kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

Opdracht 2

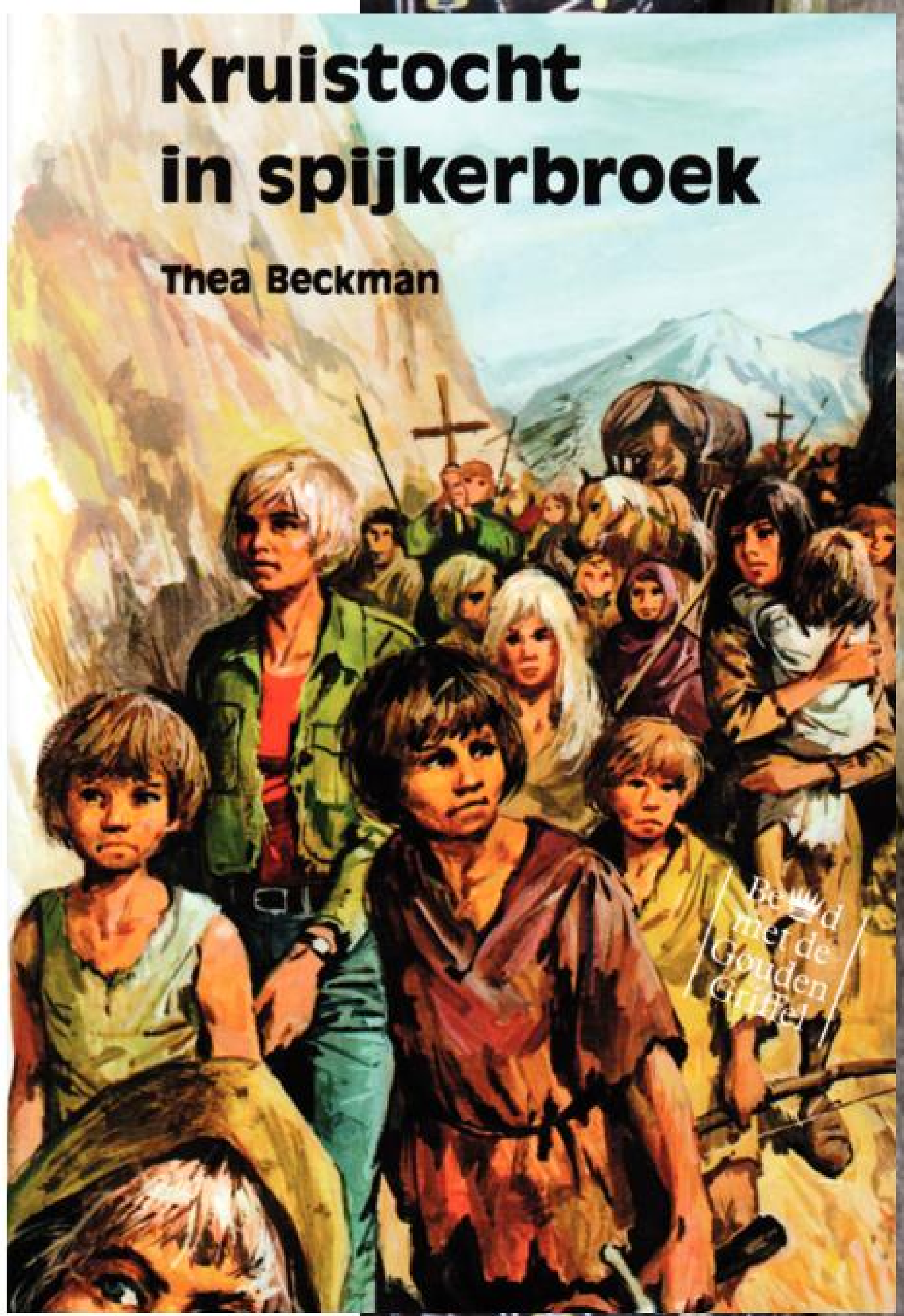
Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Kruistocht in spijkerbroek* van Thea Beckman.

1 'Isoleren!', denkt Dolf. Welke maatregelen neemt Dolf om verspreiding van de ziekte te voorkomen?
2 Hoe kan het dat Dolf zo goed weet wat hij moet doen om de epidemie te bestrijden?
3 De monnik noemt de ziekte 'de Scharlaken Dood'. Hoe zouden wij deze ziekte tegenwoordig noemen, denk je? Kies uit: *bof – difterie – griep – kinkhoest – mazelen – polio – roodvonk – waterpokken.*
4 Hoe komt het dat kinderen tegenwoordig bijna nooit meer sterven aan deze ziekte, denk je?

Tekst 1 (niveau 2)

Kruistocht in spijkerbroek

De zestienjarige Dolf mag een tijdmachine uitproberen om een middagje in de middeleeuwen rond te lopen. Er gaat iets fout en Dolf kan niet meer terugkeren.
Hij komt terecht in 1212, midden in een kinderkruistocht. Achtduizend kinderen zijn op weg naar het Heilige Land om het te bevrijden van de Saracenen. Als de kinderen hun kamp hebben opgeslagen op een plaats waar een vriendelijke bakker brood voor hen wil bakken, worden er steeds meer kinderen ziek.

'Hout verzamelen!' schalde Fredo's bevelende stem.' 'Hout voor brood!' en dat bracht zeker honderd grote jongens onmiddellijk in beweging.
Peter alleen was bij Dolf blijven staan.
'Wat is er, Peter? Doe jij niet mee?'
'Hoe wou je dat hout naar de stad krijgen?'
'Met de ossekar natuurlijk.'
'Die kunnen we niet gebruiken. Er liggen vijf zieken in.'

© Noordhoff Uitgevers bv

‘Je vergist je, de zieken hebben we eerder op de avond naar de stad gebracht… Wàt, vijf nieuwe?’
Peter knikte somber. ‘Allemaal kleintjes – en ze hebben hetzelfde als die vier anderen. Keelpijn, rode hoofden, koorts…’
O God, dacht Dolf vertwijfeld, dat wordt een epidemie! Vanmiddag vier, nu weer vijf, hoeveel zullen het er morgen zijn? En wat is het voor een ziekte? Een of ander virus natuurlijk… Hulpzoekend keek hij in Peters strakke gezicht.
‘Ken je die ziekte? Komt ze meer voor?’
Peter knikte. ‘De kleine kinderen gaan er aan dood.’
‘Alleen de kleintjes?’
‘Meestal.’
Een kinderziekte dus, één van die gesels die in de twintigste eeuw allang overwonnen waren. Wat moest hij ertegen beginnen? Isoleren! Alle verdachte gevallen in een apart kamp onderbrengen en dan hopen dat de epidemie tot staan kon worden gebracht… En eten, dacht hij wanhopig. Ze moeten eten, zo veel en zo goed mogelijk. Sterk en gezond moeten ze zijn en weerstand opbouwen. Het bericht had hem danig van zijn stuk gebracht. Hij vroeg niets meer maar rende naar de wagen waar Hilde juist bezig was het braaksel van een der patiëntjes op te ruimen. Frieda hielp haar.
En met deze huifkar, die nu natuurlijk zwaar besmet was, had hij morgenochtend achthonderd broden het kamp willen binnenbrengen! Dolf greep zich vast aan een wiel en wachtte even tot zijn duizeling was overwonnen. Het werd hem allemaal te veel, de verantwoording was te groot. Hij was nog maar een jongen. Zijn noodlot was dat hij te veel wist, te snel begreep, te veel medelijden had met al die argeloze kinderen… Hij snikte.
‘Voel je je niet goed, mijn zoon?’ klonk een warme stem naast hem. Dolf keek op en zag een monnik staan, ook een Benedictijn. Maar het was Anselmus niet, noch Johannis. Plotseling wist Dolf dat deze man echt was. Geen bedrieger die om de een of andere duistere reden achtduizend kinderen over de Alpen wilde voeren.
‘Er dreigt een epidemie,’ fluisterde Dolf wanhopig. ‘Kunt u me helpen, vader?’
‘Wat dreigt?’
‘Een gevaarlijke, besmettelijke ziekte, die de kleine kinderen doet sterven.’
‘Toon mij die zieken, mijn zoon.’
‘Kom dan.’
Samen klommen ze in de huifkar. Hilde keek hen angstig aan.
‘Wat is het?’
De kindertjes lagen in grof stro. Ze ijlden, met rode, opgezette hoofdjes. Het leek of de hitte van hun vurige lijfjes sloeg. De monnik keek naar hen en knikte.
‘Ja,’ sprak hij droevig. ‘Dit is erg. Het is de Scharlaken Dood.’
‘De… de pest?’ haperde Dolf ontsteld. O nee, dàt niet, smeekte hij inwendig.
De priester sloeg een kruis en keek hem aan. Een wereld van goedheid sprak uit zijn blauwe ogen.
‘Niet de pest, mijn zoon. De Scharlaken Dood. Die kinderen zijn vuurrood, zie je wel?’
Dolf knikte. Het merkwaardige symptoom was hem ook opgevallen. Hij had gedacht dat het van de koorts kwam.
‘Zullen ze sterven?’
‘Dat ligt in Gods hand. De sterken blijven misschien leven – en degenen die zorgvuldig verpleegd worden, hebben ook een kans.’
‘Ik doe mijn best,’ zei Hilde zacht. Haar sieraden hingen om haar hals als een bos hooi. Ze zag er moe uit. Hoe lang was zij vandaag in de weer geweest met overgevende, ijlende kinderen?

© Noordhoff Uitgevers bv

‘Blijf in de wagen, Hilde,’ zei Dolf. ‘En jij ook, Frieda. Blijf uit de buurt van de anderen. Ik zal wachtposten uitzetten, opdat niemand de huifkar nadert. Dit is besmettelijk.’
‘Zullen wij het dan niet krijgen?’ vroeg Frieda angstig.
‘Nee, dat denk ik niet,’ sprak de monnik. ‘De Scharlaken Dood bespringt alleen kleine kinderen – bijna nooit de groteren.’
‘Ik moet onmiddellijk maatregelen gaan nemen,’ riep Dolf en sprong naar buiten. Reeds kwamen jongens met brandhout aanlopen.
‘Vader, zeg hun dat ze hier niet mogen komen,’ smeekte Dolf. Zijn hoofd liep om. ‘Waar moeten ze heen met dat brandhout?’
‘Dat moet naar de stad, naar bakker Gardulf. Hij gaat vannacht broden voor ons bakken. Met de poortwachter heb ik afgesproken dat hij ons met het hout zal doorlaten. Aan de Westerpoort.’
‘Het zal gebeuren.’
De monnik verliet hem en liep de jongens tegemoet. Dolf keek hem na. Hij zag hoe de man de sjouwertjes verzamelde en met hen in de richting van de stad trok. Opgelucht wendde hij zich weer tot Hilde.
‘Ik zal de wagen laten verplaatsen. Wacht hier en laat niemand toe.’
Hij rende weg en zocht allereerst Leonardo op. Hijgend vertelde hij zijn vriend wat er aan de hand was. Fredo kwam er ook bij. Nu ging alles heel snel. De ziekenwagen werd buiten het kamp gereden en bij een beschermend bosje neergezet. Op flinke afstand ervan werden rondom jongens met knuppels op wacht gezet. Intussen inspecteerde Leonardo met Peter de slapende kinderen. Waar ze ook maar een rood koppetje zagen of een klacht vernamen over keelpijn (want daar scheen het mee te beginnen) zetten ze het kind neer bij een apart kampvuurtje, dat ook weer streng bewaakt werd. Nadat ze zo de verdachte gevallen hadden geïsoleerd, liet Leonardo sterke kruidenthee aanrukken waarvan de kleintjes moesten drinken. Binnen een half uur kwam hij een zestal patiëntjes die de onmiskenbare tekenen van besmetting vertoonden, bij de ziekenwagen afleveren.

Thea Beckman, Kruistocht in spijkerbroek. Lemniscaat, Rotterdam 1973

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Kruistocht in spijkerbroek* verdergaat.

1. Over welk belangrijk verschil tussen de middeleeuwen en onze tijd gaat tekst 2?
2. In tekst 2 wordt het verhaal even onderbroken en wordt iets uitgelegd over de middeleeuwen. Vind je dat prettig of juist niet? Waarom?
3. In tekst 1 en 2 wordt een aspect van de middeleeuwen beschreven dat niet leuk is. Welke dingen lijken je wel leuk aan leven in de middeleeuwen?

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 2 (niveau 2)

Kruistocht in spijkerbroek

Op het hoogtepunt van de epidemie, drie dagen nadat ze het kamp bij het meer hadden ingericht, stierven er dertig kinderen op één dag en kwamen er tweeënveertig nieuwe gevallen binnen. Dolf had enkele mijlen verderop een grote kuil laten graven die diende als massagraf. Rondom die kuilen brandden het hele etmaal vuren om wilde dieren, nieuwsgierige kindertjes en ongeruste

boeren uit de omgeving op een afstand te houden. Er werd ook dag en nacht de wacht gehouden.
De vierde dag waren er achttien doden, waaronder een grote jongen van een jaar of veertien – en twaalf nieuwe gevallen.
De huifkar werd alleen nog gebruikt voor het vervoer van de doden naar de grafkuil. De grafdelvers waren vrijwilligers; Peter had de leiding van hen op zich genomen. Vissen konden ze wel zonder hem. Om de een of andere reden scheen de ziekte hem te fascineren. Hij zwierf altijd rond in de buurt van het ziekenkamp, hij belastte zich met het wegslepen van de lijken, het verbranden van het beddengoed. In het gezonde kamp kwam hij niet meer.
De vijfde dag waren er zes doden en zeven nieuwe gevallen. De zesde dag: één nieuw geval, en zeven doden. De zevende dag: geen nieuwe gevallen, wel vijftien doden.

De dood was de dagelijkse metgezel van de middeleeuwer. Hij werd gevreesd maar ook begroet – want hij betekende de overgang van het aardse naar het eeuwige leven. Wie stierf in het besef niet al te zwaar gezondigd te hebben, stierf kalm – want de hemel zou zich over hem ontfermen. Kinderen die stierven werden geacht meteen in het Koninkrijk Gods te worden opgenomen, omdat God de onschuld liefhad en kinderen per definitie onschuldig waren.
Dolf Wega echter was een kind uit de twintigste eeuw. In zijn tijd werd sterven als een ernstige zaak beschouwd, omdat de helft van de mensen meende dat met de dood alles ophield. Daarom begreep hij niet veel van die middeleeuwers. Hoe konden ze zo rustig en opgewekt blijven, terwijl de Dood onder hen rondwaarde? Zij die niet ziek werden speelden, lachten, amuseerden zich. Het oponthoud aan het meer beviel hen goed, het was een soort vakantie. Ze werkten hard als dat van hen werd verlangd; maar zodra de plichten ophielden, werden zij weer de zorgeloze kinderen die elkaar sprookjes vertelden, liederen leerden, met elkaar ravotten.
Wanneer een nieuw geval werd gemeld, gebeurde dat ook heel laconiek. Een van de grotere kinderen verscheen met een snikkend kleintje aan de hand bij Hilde. 'Veronika heeft keelpijn, ze wil niets eten…'
'De kleine Peter roept steeds om zijn moeder, ik geloof dat hij koorts heeft…'
Daarna draaide het grote kind zich om en wandelde weg, de zieke onder Hildes hoede achterlatend. Wie ziek werd, moest naar het ziekenkamp – klaar! Daar zou het kind misschien sterven of genezen, dat hoorden ze later wel. Het leven ging intussen verder.

Thea Beckman, Kruistocht in spijkerbroek. Lemniscaat, Rotterdam 1973

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Slavenhaler* van Rob Ruggenberg.

1 De slaven worden duidelijk niet als volwaardige mensen behandeld. Noteer minimaal drie gebeurtenissen of omstandigheden uit tekst 3 waaraan je dat kunt zien.

2 Als de blanke matrozen zich laten zien in het slavenverblijf, breekt er paniek uit. Waarom?

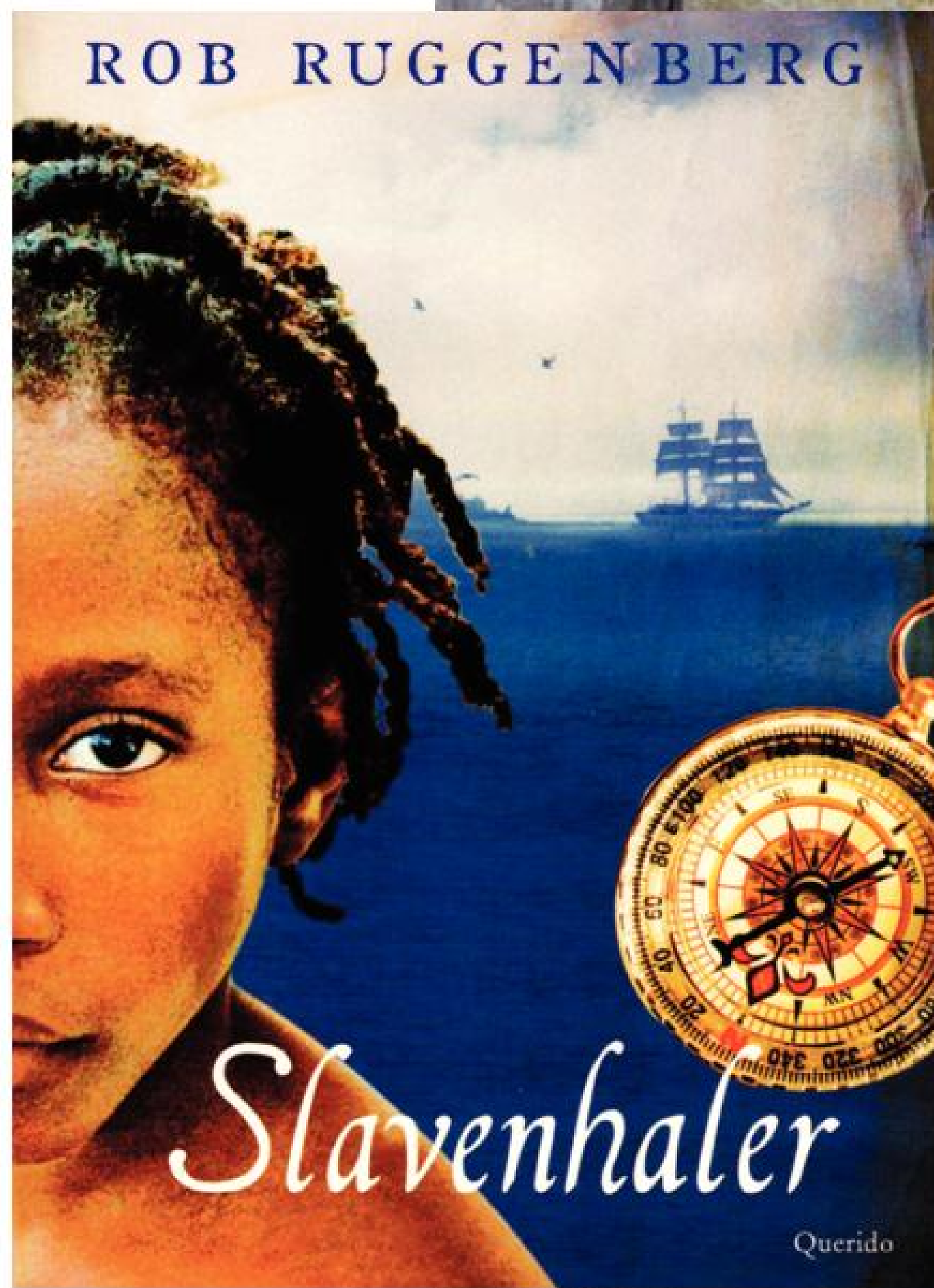
3 Tyn voelt even schaamte voor wat hij het gebrandmerkte meisje heeft aangedaan, maar herstelt zich snel. Hoe komt dat?

4 Vind je het terecht dat Tyn zijn schuldgevoel op deze manier opzijzet? Leg je antwoord uit.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 3 (niveau 2)

Slavenhaler

Het is 1637. Tyn heeft gehoord dat hij een Afrikaans halfzusje, Obaa, heeft en monstert aan op de Roode Cameel om haar te gaan zoeken. Als het schip voor de kust van Afrika ligt, ontdekt Tyn dat ze geen goederen gaan laden, maar slaven. Inmiddels heeft Tyn ook gehoord dat Obaa door de bewoners van haar eigen dorp gedood zou zijn.

De slaven van de koning zaten in een soort stal, een huis zonder dak erop, met hoge muren en een stevige deur waar een wachtpost voor stond. Buiten de deur brandde een flink vuur. De Vlissingse matroos pakte de ijzeren staaf die hij bij zich had en legde deze met het uiteinde in de vlammen. Hij trok zijn hemd uit en wreef zich in de handen, alsof hij zich alvast verheugde op een plezierig karweitje.
Tyn had geen idee wat er ging gebeuren. De deftige stadskapitein liep de stal binnen, gevolgd door een paar zwarte knechten en daarna de schipper en de bootsman. Binnen steeg meteen een gekrijs op. De meeste slaven hadden waarschijnlijk nog nooit blanken gezien. Ze dachten vast dat er langharige witte duivels binnenkwamen aan wie zij geofferd zouden worden.
Het duurde even voor de rust terugkeerde. Toen kwam de bootsman weer naar buiten en wees vier matrozen aan, onder wie ook Tyn, die mee naar binnen moesten. Tyn wist niet wat hij zag. De stal krioelde van de zwarte mensen, die allemaal spiernaakt waren, mannen en vrouwen. De meesten liepen gewoon los, maar anderen waren met kettingen vastgemaakt aan ijzeren ringen die in de muren zaten. Allemaal, niemand uitgezonderd, keken ze vol afgrijzen naar Tyn en de andere blanken.
De stadskapitein grauwde een bevel. Zijn knechten pakten de slaaf die zich het dichtst bij hen bevond en sleurden hem naar de schipper. De slaaf trilde als een riet, zo bang was hij. De schipper bekeek de man heel goed, hij voelde aan zijn armen en kneep eens flink in zijn benen en zijn buik. Daarna moest de slaaf zijn mond opendoen en keek de schipper of de man al zijn tanden nog had.
De schipper keurde de ene na de andere slaaf en slavin af. ‘Wat een zootje,’ mopperde hij. ‘Oud en ziek! Niks waard en veel te duur.’
Pas na de tiende slaaf ging het beter. Het was een man van een jaar of twintig, die stevig gebouwd was en brutaal uit zijn ogen keek. ‘Deze is goed,’ bromde de schipper. ‘Neem hem maar mee.’
Twee matrozen grepen de hevig tegenstribbelende man bij zijn armen en trokken hem mee de deur uit. Even later hoorde Tyn een verschrikkelijke kreet. Hij wilde naar de deur lopen om te zien wat daarbuiten gebeurde, maar de bootsman snauwde hem terug. ‘Hiér blijven, jij. Grijp die meid beet.’
De schipper had net een meisje goedgekeurd en Fried had haar al bij een arm vast. De bootsman gebaarde dat Tyn haar andere arm moest beetpakken. Hij greep haar, maar hij durfde haar niet aan te kijken omdat ze spiernaakt was. Hij keek alleen naar haar arm, die slanker en zwarter was dan hij ooit had gezien.
Zo sleepten ze het gillende meisje naar de deur - en toen naar buiten. Daar stond de Vlissingse matroos klaar met het ijzer dat Tyn in het vuur had zien liggen. Het uiteinde was roodgloeiend.
‘Hou haar vast,’ riep Fried, want het meisje probeerde zich wanhopig los te rukken. Tyn kon haar arm niet langer houden, ze trok zich los en daarom greep hij haar bij haar nek. Het meisje schreeuwde en spuugde en probeerde hem in zijn arm te bijten. De Vlissingse matroos vloekte. ‘Kunnen jullie zo’n grietje niet eens de baas? Moet ik soms komen helpen?’

© Noordhoff Uitgevers bv

Ten slotte had Tyn haar in zo'n wurgende houdgreep dat ze geen kant meer op kon. Fried wrong haar armen op de rug en toen zag de Vlissingse matroos zijn kans schoon. Hij zette het gloeiende brandijzer op haar rechterschouder. Tyn hoorde het sissen, hij voelde de hitte op zijn arm en een tel later rook hij het verbrande vlees. Het meisje gilde zo verschrikkelijk dat hij haar bijna losliet. Toen kneep hij zijn lippen op elkaar en greep het meisje weer stevig vast.
'Goed gedaan, jongen,' zei Fried. 'Altijd even moeilijk, de eerste keer, ja?'
Op de schouder van het meisje stonden, met roodgezwollen randen, de letters RC – de rest van haar leven zou ze aan het schip de Roode Cameel worden herinnerd, ook al kon ze niet lezen en wist ze niet wat die letters betekenden. Ze verzette zich niet langer en hing trillend en snikkend in de armen van de twee matrozen.
Even voelde Tyn schaamte over wat hij had gedaan. Maar toen dacht hij aan Obaa en herinnerde hij zich dat die negers zijn zusje hadden vermoord, alleen omdat ze lastig was – en toen kon hij weer verder.

Rob Ruggenberg, Slavenhaler. Querido, Amsterdam 2013

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Slavenhaler* verdergaat.

1. Yao vraagt negentien pond (acht en een halve kilo) boesjes (schelpen) voor een volwassen slaaf. Wat vind je van die prijs? Leg je antwoord uit.
2. Hoe denk je dat het verdergaat met Tyn en Obaa?
3. Nederland heeft een grote rol gespeeld in de slavenhandel. Vind je dat Nederlanders van nu zich daar nog steeds voor moeten schamen? Waarom?
4. Steeds meer mensen maken bezwaar tegen Zwarte Piet. Een van hun argumenten is dat Zwarte Piet en slavernij niet los van elkaar zijn te zien. Wat is jouw mening? Leg je antwoord uit.

Tekst 4 (niveau 2)

Slavenhaler

Als de gebrandmerkte slaven naar het schip zijn gebracht, probeert slavenhandelaar Yao op het strand nog een paar slaven aan de schipper te verkopen.

Omdat de schipper zo'n haast had lette hij niet goed op. Hij keek meer naar de lucht dan naar de slaven die hij moest keuren, en daarom glipte er af en toe eentje tussendoor die hij beter niet had kunnen nemen. Tyn, die hem hielp met vertalen, had er geen verstand van, en Yao, die het wel zag, hield wijselijk zijn mond.
Zo keurde de schipper met één blik een man goed die beslist ouder was dan vijfendertig jaar, de leeftijd die hij als bovengrens hanteerde. Misschien kwam het wel omdat de man goed gespierd was en er gezond uitzag. Hij had weliswaar een rare wond in zijn bovenarm, maar in zijn haast zag de schipper die over het hoofd.
Yao herkende de oude zwerver die ze ergens onderweg hadden opgeduikeld. Hij wreef in zijn handen. Hij kreeg toch nog mooi negentien pond boesjes voor zo'n ouwe kerel! Twee matrozen grepen de zwarte man beet en sleurden hem naar de Vlissinger, die bij het vuur alweer op de volgende stond te wachten. De slaaf verzette zich hevig en keek steeds achterom, alsof hij van iemand hulp verwachtte.

© Noordhoff Uitgevers bv

Het was vreselijk warm, de zon brandde op het strand en bij het vuur was het nog heter. De Vlissingse matroos, die zich met zijn brandijzer al stevig in het zweet had gewerkt, trok vloekend zijn hemd uit; hij had een grote, bleekroze buik met veel haar erop.
De oude man was geen partij voor de sterke matrozen. De Vlissinger nam een slok palmwijn en brandde toen het merk op de schouder van de man, die het uitschreeuwde van de pijn.
Tyn keek niet eens meer op. Hij was al gewend geraakt aan het schreeuwen en gillen. Hij keek naar het meisje dat voor de schipper stond. Hij zag alleen haar achterkant. Ze was niet zwart zoals de anderen, maar eerder bruin, en haar kortgeknipte haar leek eerder rossig. De schipper kneep in haar buik en gaf haar een duwtje, zodat ze zich half omdraaide.
Tyn kon haar gezicht niet zien, maar toch kwam ze hem vaag bekend voor. Er was iets vreemds aan haar. Maar wat?
‘Zeg tegen je baas dat deze duurder is,’ zei Yao tegen Tyn. ‘Deze vinden witte mannen mooi.’
‘Geen smoesjes,’ zei de schipper. ‘Negentien pond, of anders niet.’
‘Goed,’ zei Yao.
Boven het land waren donderslagen te horen. De lucht werd snel donkerder. De schipper wenkte de twee matrozen die al klaar stonden. Ze grepen het bruine meisje en trokken haar mee naar het brandvuur. Ze verzette zich niet.

De Vlissingse matroos likte zijn lippen toen hij haar zag aankomen. Dat was een lekkertje! Daar zou hij aan boord lol mee kunnen beleven. Hij legde het brandijzer nog even in het vuur, pakte de pot palmwijn en nam een flinke slok. Toen de matrozen met het meisje voor hem stonden deed hij een stap naar voren en kneep in haar borsten. Hij grinnikte en wilde een schunnige opmerking maken, maar zover kwam hij niet. Het meisje spuugde hem in zijn gezicht. Een klodder slijm droop van onder zijn oog over zijn wang naar beneden, naar zijn kaak.
De man was verbijsterd. Dit had hij nog nooit meegemaakt. Met de rug van zijn hand veegde hij zijn wang af en haalde toen uit om het meisje een harde klap te geven. Op dat moment flitste vlak boven hen een bliksemstraal door de lucht. Iedereen keek omhoog – behalve het meisje. Met een hevige ruk trok ze zich los van de twee matrozen die haar vasthielden. Ze deed twee stappen opzij en griste het brandijzer uit het vuur.
‘Hé,’ riep de Vlissinger geschrokken. ‘Leg neer dat ding.’
De matrozen probeerden haar te pakken, maar ze zwaaide zo wild met het brandijzer in het rond dat iedereen verschrikt achteruitstapte.
‘Geef hier, kreng,’ riep de Vlissinger en hij deed een stap naar voren.
Dat was niet erg slim van hem.
Het meisje duwde het roodgloeiende brandijzer zo hard ze kon tegen zijn roze buik. Het siste. De letters RC stonden op hun kop, maar ze waren goed leesbaar. Gillend van de pijn deinsde de man terug en struikelde achterwaarts het vuur in. Zijn broek vatte meteen vlam.
Iedereen staarde onthutst naar wat zich bij het vuur afspeelde. Niemand wist iets te doen. Brandend als een fakkel krabbelde de Vlissinger overeind, keek radeloos om zich heen en rende toen schreeuwend de zee in.
Terwijl iedereen naar de Vlissinger keek gooide het meisje het brandijzer van zich af en rende over het strand, zigzaggend tussen de rommel en het wrakhout.
Twee, drie matrozen gingen haar achterna. Het meisje struikelde een paar keer en ten slotte was het Fried die haar te pakken kreeg. Hij wrong een arm op haar rug en duwde haar ruw voor zich uit, naar de schipper, die het spektakel met gefronste wenkbrauwen stond aan te zien.

© Noordhoff Uitgevers bv

Toen ze langs Tyn kwamen, keek het meisje de jongen middenin zijn gezicht.
De adem stokte Tyn in zijn keel. Het was alsof zijn vader hem aankeek.
Op datzelfde moment wist Tyn ook wat dat vreemde was dat hem daarnet aan dit meisje was opgevallen.
Ze had geen oorlelletjes.
Ooba.

Rob Ruggenberg, Slavenhaler. Querido, Amsterdam 2013

Opdracht 6

Deze vragen gaan over alle teksten van de paragraaf.

1. Welke fragmenten spraken je het meest aan? Die uit *Kruistocht in spijkerbroek* of uit *Slavenhaler*? Waarom?
2. Boeken over geschiedenis gaan vaak over gebeurtenissen die echt hebben plaatsgevonden, maar meestal verzint de schrijver er ook veel bij. Vind je het belangrijk om te weten wat waargebeurd en wat verzonnen is? Waarom?

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht ‘Tijdreizen’. Je schrijft een verhaal over jouw eigen tijdreis.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een historisch boek. Je kunt een van de boeken kiezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht ‘Geschiedenis’.

Begrippen

Historische (jeugd)boeken Boeken over geschiedenis. In de bibliotheek herken je historische verhalen aan deze afbeelding:

Leestips

Rob Ruggenberg, *Manhatan*

Peye heeft zijn vader nooit gekend. Als hij hoort dat zijn vader gouverneur is van de Nederlandse kolonie Nieuw-Amsterdam, gaat hij naar hem op zoek.
(niveau 1)

Monica Furlong, *Heksenkind*

Als Leana’s ouders en grootouders zijn gestorven, komt ze terecht bij Juniper. Er wordt gezegd dat zij een heks is.
(niveau 1)

Top Naeff, *Schoolidyllen*

Op een keurige, negentiende-eeuwse meisjesschool zet een vriendinnenclubje de boel flink op stelten. De gevolgen kunnen niet uitblijven.
(niveau 2)

Joyce Pool, *De castraat*

1698. Angelo (12) mag een zangopleiding volgen in Florence. Maar daarvoor moet hij met zijn lichaam betalen.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

© Noordhoff Uitgevers bv

E Bang, boos, bedroefd

Opdracht 1

1 Welke angsten bestaan echt, denk je? Kies uit: *angst voor clowns – angst voor de kleur geel – angst voor hoogte – angst voor knoflook – angst voor vliegen – angst voor zuur*
2 Hoeveel soorten angsten bestaan er, denk je? Kies uit: *ongeveer 25 – ongeveer – 100 – meer dan 400.*
3 Waarvoor ben jij bang?
4 Wanneer was je voor het laatst bang?

Opdracht 2

Lees tekst 1.

Tekst 1

Willem Dythiel, in: Dingen die je niet kunt zeggen, Mechelen, Bakermat 2008

© Noordhoff Uitgevers bv

1 Waarmee wordt de ik-persoon in dit gedicht vergeleken?
2 Leg uit dat de regels ‘ik golf’ en ‘ik schuim van woede’ een figuurlijke betekenis hebben.
3 ‘Genadeloos’ betekent ‘keihard’ of ‘zonder medelijden’. Welke betekenis vind je het best passen in strofe 2? Leg je antwoord uit.
4 In strofe 1 is de ik-persoon heel boos. Is hij in strofe 3 nog bozer of juist minder boos? Leg je antwoord uit.
5 Leg in minimaal twee zinnen uit waarover dit gedicht volgens jou gaat.

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Waarmee wordt ‘verdriet’ vergeleken?
2 Wat is er zo treurig aan drie sokken?
3 Waarmee zou je verdriet nog meer kunnen vergelijken? Bedenk ten minste drie vergelijkingen.
4 Ruil je antwoord op vraag 3 met dat van een klasgenoot. Vind je de vergelijkingen van je klasgenoot geslaagd? Leg je antwoord uit.

Tekst 2

Verdriet is drie sokken

Verdriet is drie sokken,
een te weinig,
een te veel
en altijd ergens één
helemaal alleen.

Koos Meinderts, Verdriet is drie sokken. Lemniscaat, Rotterdam 2008

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1 Wat betekent ‘beproeving’? Je mag een (online) woordenboek gebruiken.
2 Welke woordspeling zit in de titel?
3 Vertel in je eigen woorden waarover dit gedicht gaat.
4 In het gedicht staat: ‘zuur mijn woorden’. Wat zijn ‘zure’ woorden, denk je? Bedenk een voorbeeld.
5 In het gedicht staat: ‘zoet die van jou’. Wat zijn ‘zoete’ woorden, denk je? Bedenk een voorbeeld.
6 In het gedicht lees je ‘zout mijn tranen’. Is dit letterlijk of figuurlijk taalgebruik? Leg je antwoord uit.
7 In het gedicht staat ook ‘bitter mijn verdriet’. Is dat letterlijk of figuurlijk taalgebruik? Leg je antwoord uit.
8 Welke woorden passen bij welke smaak? Neem het schema over en noteer de volgende woorden op de juiste plaats.
azijn – chagrijnig – chips – citroen – frustratie – gehoorzaam – gekwetst – gierig – haat – haring – honing – ijs – jaloezie – kersen – koffie – kus – lieflijk – nors – omhelzing – oorsmeer – oude kaas – paracetamol – pijn – salmiak – snot – suiker – teleurstelling – witlof – yoghurt – zuinig
9 Welke woorden vond je lastig te plaatsen? Waarom?
10 Noteer bij elke smaak ook zelf nog een woord.

© Noordhoff Uitgevers bv

11 Je docent bespreekt klassikaal het schema. Welke woorden vind je het lekkerst? Zoute, bittere, zure of zoete? Leg je antwoord uit.

zout	**bitter**	**zuur**	**zoet**
tranen	verdriet	azijn	honing

Tekst 3

beproeving

zout
mijn tranen

bitter
mijn verdriet

zuur
mijn woorden

zoet
die van jou

het komt
weer goed

dat
proeven wij

allebei

Annelies Vanherck, in: Dingen die je niet kunt zeggen.
Bakermat, Mechelen 2008

Opdracht 5 – Creatief schrijven

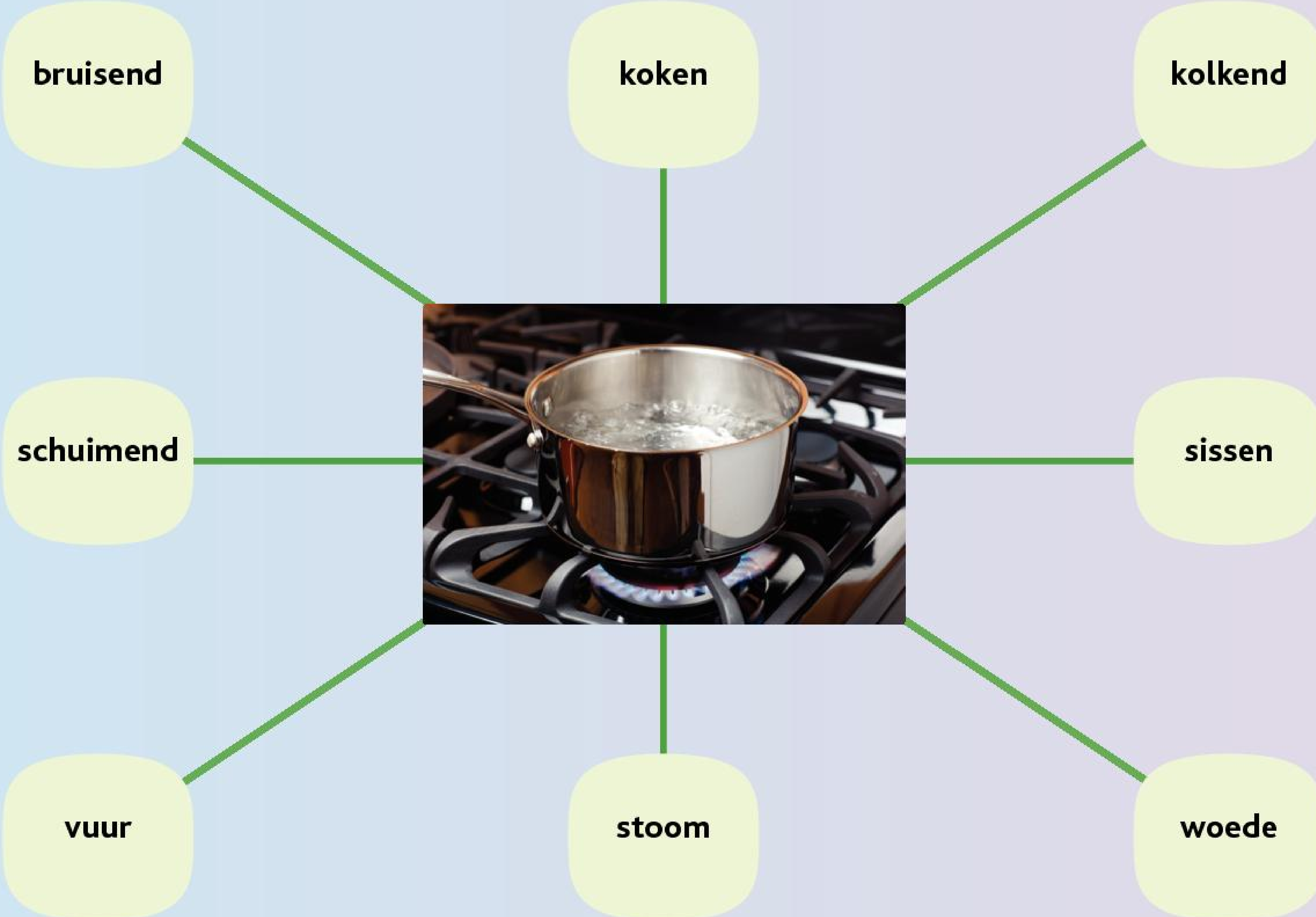
Lees dichters aan het woord.

1 Bekijk de foto's hieronder. Welke foto vind je het droevigst? Waarom?
2 Welke foto past bij boosheid? Waarom?
3 Noteer een angstaanjagende gedachte bij foto 1.
4 Maak zelf een foto die een metafoor is voor woede, angst of verdriet. Dus: als je woede kiest, fotografeer je bijvoorbeeld geen boze man, maar een pan met kokend water.
5 Maak aan de hand van je foto een gedicht. Doe het zo:
– Maak een woordveld rondom de foto. Bijvoorbeeld:

Begrippen

Beeldspraak Twee dingen worden met elkaar vergeleken. Een vorm van beeldspraak is de vergelijking. Bijvoorbeeld: *Hij* (object) *is zo bang als een wezel* (beeld).
In een metafoor wordt het object weggelaten. Bijvoorbeeld: *Die wezel is er alweer vandoor.*

© Noordhoff Uitgevers bv

- Begin je gedicht met *Woede/Angst/Verdriet is* + de beschrijving van het beeld. Bijvoorbeeld: *Woede is kokend water.*
- Gebruik de woorden uit het woordveld om ten minste nog vier regels aan je gedicht toe te voegen.
- Plaats je foto naast het gedicht.

Dichters aan het woord

Hoe gebruik je beeldspraak?

Glenn de Randamie (rapper Typhoon):
IJswater was eerst een gedicht over liefdesverdriet. Het beschreef de koele relatie die ik met mijn toenmalige vriendin had. Ik wilde met een straalkacheltje een wak in het ijs maken, waardoor ik nog een beetje toenadering kon zoeken. Uit dat beeld kwam het woord 'ijswater' naar voren.

Bron: Leesplein.nl, gelezen op 15 mei 2017

© Noordhoff Uitgevers bv

F Andere werelden

Opdracht 1

1. Welk(e) dystopisch(e) film, game of boek ken je?
2. Speelden in die film, in die game of in dat boek niet-bestaande technologieën een rol? Zo ja, welke?
3. Welke technologie zou honderd jaar geleden 'sciencefiction' zijn geweest?

Begrippen

Dystopie Verhaal dat zich afspeelt in een angstaanjagende, toekomstige wereld. De hoofdpersoon in een dystopie worstelt vaak met een of meer morele dilemma's: hij wil het goede doen, maar kiezen voor het goed heeft grote nadelen. In *De Hongerspelen* neemt Katniss bijvoorbeeld de plaats in van haar zusje, maar daardoor neemt ze zelf een groot risico.

Sciencefiction Een verhaal waarin een grote rol is weggelegd voor een (nog) niet-bestaande of gebruikte technologie.

Opdracht 2

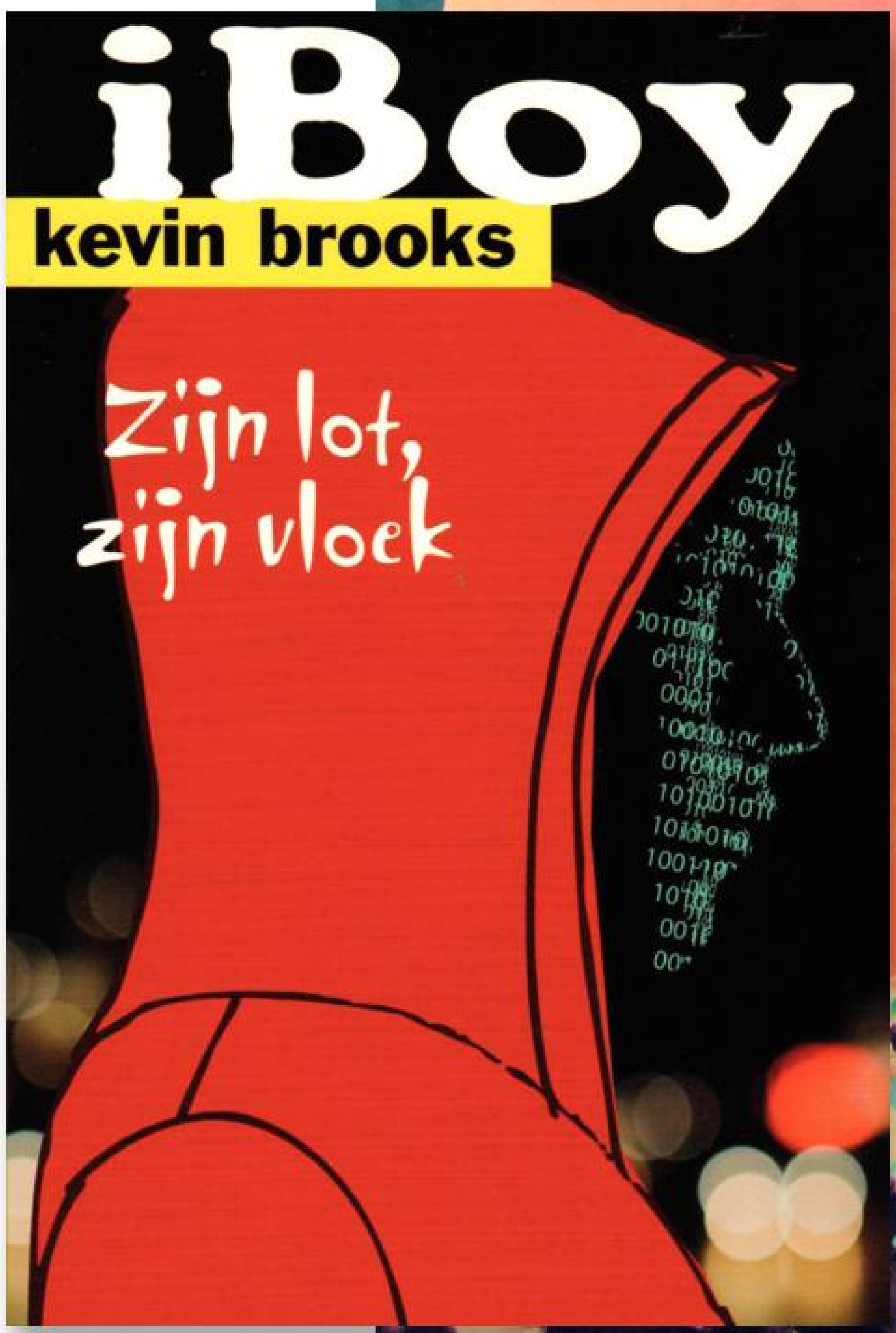
Lees tekst 1. Het is een fragment uit *iBoy* van de Engelse schrijver Kevin Brooks.

1. Met welk moreel dilemma worstelt Tom?
2. Waarom heeft Tom uiteindelijk geen slecht gevoel over zijn actie?
3. Vind jij het terecht dat Tom geen slecht gevoel heeft over zijn actie? Leg je antwoord uit.
4. *iBoy* is sciencefiction. Hoe vind je dat om te lezen? Leg je antwoord uit.

Tekst 1 (niveau 2)

iBoy

De zestienjarige Tom Harvey, de ik-persoon in dit fragment, groeit op bij zijn oma in een achterstandswijk in Engeland. Op weg naar zijn beste vriendin Lucy wordt hij geraakt door een iPhone die van een flatgebouw wordt gegooid. Tom overleeft het ongeluk, maar er blijken delen van de iPhone achtergebleven te zijn in zijn hersenen, waardoor hij nu iPowers heeft. Als Tom eenmaal gewend is aan zijn nieuwe mogelijkheden, wil hij ze gebruiken om problemen in zijn omgeving op te lossen. Om te beginnen de geldzorgen van zijn oma.

Maar goed, waar het om gaat is dat ik op den duur doorkreeg welke manier ik ook koos om omi's geldproblemen op te lossen – en met de groeiende potentie in mijn hoofd waren de mogelijkheden bijna eindeloos –, dat welke ik er ook uitpikte, het er altijd op neerkwam dat het geld ergens anders vandaan moest komen, geld dat niet van mij was. En hoe ik mezelf er ook van probeerde te overtuigen dat het oké was, in mijn hart wist ik dat het niet zo was.
Ik kon bijvoorbeeld makkelijk in de boekhouding en database van omi's verschillende uitgevers komen en het was een fluitje van een cent om iets aan de verkoopcijfers te veranderen, om het aantal verkochte boeken van omi te verhogen, om een vracht geld voor haar te creëren die er eigenlijk niet was. Of ik kon grofweg de bankrekening van een superrijk iemand kraken, iemand die een armzalige paar duizend pond niet zou missen – bijvoorbeeld Bill Gates, Bono of J.K. Rowling – en daar wat vanaf pakken.
Om kort te gaan, ik had de mogelijkheid om zoveel te stelen als ik wilde, van wie ook. Wat in het begin best opwindend was. Ik bedoel, ik kon een biljonair,

© Noordhoff Uitgevers bv

een triljonair, een oneindigiljonair zijn… maar al snel besefte ik dat het eigenlijk niet veel te betekenen had. Ik bedoel, wat moest ik met een triljoen pond? En, veel belangrijker, hoe ging ik uitleggen waar het vandaan kwam? Wat ik op het laatst deed… nou, om te beginnen zette ik een algoritmisch programma op.

> Bij <u>wiskunde</u>, <u>computers</u>, <u>linguïstiek</u>, en aanverwante onderwerpen, is een algoritme een reeks eindige instructies, dikwijls gebruikt voor het <u>berekenen</u> en <u>verwerken van gegevens</u>, waarbij een serie duidelijk omschreven instructies voor het uitvoeren van een taak, eenmaal in gang gezet, een duidelijk omschreven reeks opeenvolgende stadia zal doorlopen om uiteindelijk te resulteren in een eindstadium.

Ik programmeerde dat algoritme voornamelijk om alle bankrekeningen van de wereld te scannen, ze op basis van rijkdom te rangschikken, en om van de bovenste 15.000, £1 af te halen. Het totaal van £15.000 werd dan elektronisch (en volstrekt anoniem) op omi's bankrekening overgemaakt als een enkele storting. Hoe ik deze storting ging uitleggen – dat wil zeggen hoe ik een legitieme geldgever moest verzinnen – kon ik niet bedenken, maar ik besloot dat naar later te schuiven. Ondertussen vernietigde ik omi's dagvaarding voor het niet betalen van de gemeentebelasting en nam wat van de £15.000 om haar schulden af te betalen en de achterstallige huur over te maken.
Ja, het was verkeerd.
Het was stelen.
Het was fraude.
Het was verkeerd.
Maar ik had er geen slecht gevoel over.

Kevin Brooks, iBoy. De Harmonie, Amsterdam 2012

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *iBoy* verdergaat.

1. Over welke krachten beschikt Tom? Geef voorbeelden uit de tekst.
2. Eerst wil Lucy O'Neil vermoorden. Waarom is ze van gedachten veranderd, denk je?
3. iBoy begrijpt niet dat Lucy geen wraak wil nemen. Zou hij als Tom meer begrip hebben, denk je? Leg je antwoord uit.
4. Hoop jij dat Tom iBoy blijft of dat hij weer helemaal zichzelf wordt? Leg je antwoord uit.

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekst 2 (niveau 2)

iBoy

Tom wil zijn iPowers niet alleen gebruiken om zijn oma te helpen, maar ook om wraak te nemen op de bendeleden die zijn vriendin Lucy hebben verkracht en haar blijven lastigvallen. Onder zijn schuilnaam iBoy volgt Tom wat Lucy op haar blog schrijft – 'ik wil ze pijn doen, ze vermoorden… ze het laten voelen' – en als hij de bende voor Lucy's deur aantreft op de dertigste verdieping, grijpt hij zijn kans om

hun daden te wreken. De meeste jongens zijn direct gevlucht, maar O'Neil is de klos. Onherkenbaar voor zowel Lucy als O'Neil leert Tom hem een lesje.

'Lopen,' zei ik. 'Naar het eind van de galerij.'
Hij liep het hele eind achteruit, liet zijn ogen niet van me af en stopte aan het eind.
'Doe het raam open,' zei ik.
'Waarvoor?'
'Doe het gewoon.'
Hij draaide zich om naar het raam, haalde de grendel eraf en deed het zo ver mogelijk open, wat niet heel ver was omdat alle ramen in de torenflats veiligheidspinnen hadden. Die zitten erop zodat de ramen niet wijd open kunnen en mensen er niet uit kunnen springen… of er andere mensen uit kunnen gooien.
'Weg daar,' zei ik.
Terwijl hij een stap achteruit deed, greep ik beide veiligheidspinnen en liet er een stroomstoot op los. De stalen schroeven sprongen los en ik rukte de veiligheidspinnen eruit. Toen ik het raam lostrok ging het wijd open.
'Shit, man,' hoorde ik O'Neil fluisteren. 'Wat dóé je?'
Ik pakte hem vast voor hij weg kon rennen, greep hem met één hand bij zijn keel en gaf hem een lichte schok, net voldoende om hem niet te laten tegenstribbelen. En genoeg om ook zijn mond te snoeren. Terwijl ik zijn hoofd en vervolgens zijn bovenlijf door het open raam wrong, kon hij alleen nog 'Nng… ning… nng…' uitbrengen.
Ik weet niet hoever ik was gegaan als Lucy niet plotseling in haar deur was verschenen en schreeuwde dat ik moest stoppen. Ik geloof niet dat ik O'Neil het raam uit zou hebben geduwd… dat ik tot zoiets in staat was. Ik geloof dat ik hem alleen maar angst wilde aanjagen. Maar echt weten zal ik het nooit. Want toen ik Lucy's stem hoorde – 'Nee! Niet doen!' – zakte plotseling alle kille, gewelddadige woede uit me weg, en wist ik echt even niet wie of waar ik was.
Ik staarde door de galerij naar Lucy. Ze stond voor haar deur, met Ben achter haar in de deuropening en ik zag oprechte bezorgdheid in haar ogen. Ze wilde werkelijk niet dat ik O'Neil het raam uitduwde… en dat begreep ik niet. O'Neil had haar verkracht. Hij had haar het ergste aangedaan wat je je maar kon voorstellen. Hoe kon ze in vredesnaam niet willen dat ik hem vermoordde?
'Maar je zei…' hoorde ik mezelf zeggen.
Ze keek me verwonderd aan. 'Wat?'
'Je zei dat je ze pijn wilde doen, ze wilde vermoorden… ze het wilde laten voelen.'
Ze schudde nog steeds verwonderd haar hoofd en ik wist niet zeker of dat wilde zeggen dat ze me niet had verstaan, of wel, maar niet begreep wat ik zei.
Terwijl dit zich afspeelde, moet ik mijn greep op O'Neil hebben laten verslappen, want plotseling besefte ik dat ik hem niet langer beethad en dat hij met een hand aan zijn keel bij me vandaan wankelde in de richting van het trappenhuis.
Ik ging hem niet achterna.
Mijn woede was voorbij. Ik voelde me uitgewrongen, uitgeput, zo goed als dood en vroeg me af of ik te ver was gegaan, te veel kracht had verbruikt. Ik sloot even mijn ogen en haalde een paar keer diep adem. Ik hoorde O'Neil de trap af rennen. Toen ik mijn ogen weer opendeed en naar Lucy keek, stond ze me daar nog steeds aan te staren… en toen onze blikken elkaar kruisten en we elkaar door de galerij heen aankeken, zag ik een flits van plotseling besef in haar ogen. Ze had zich herinnerd waar mijn woorden vandaan kwamen: *Je zei*

© Noordhoff Uitgevers bv

dat je ze pijn wilde doen, ze wilde vermoorden… ze het laten voelen. Ze had zich gerealiseerd dat de woorden van haar Myspaceblog kwamen. En wie was de enige die haar blog gelezen had?
Ik zag haar ogen groter worden, haar mond opengaan en haar lippen bewegen toen ze bij zichzelf fluisterde: ‘iBoy’.
Dat moment koos ik om te vertrekken.
Terwijl ik de deur van het trappenhuis door ging en de trap af liep, hoorde ik de verre voetstappen van O’Neil beneden. Hij rende niet meer, maar liep nog steeds behoorlijk hard. Ik ging in mijn hoofd, selecteerde de video van de afgelopen paar minuten, leunde toen over de reling, keek omlaag in de duizelingwekkende diepte van het trappenhuis en richtte op O’Neils mobiele telefoon. Terwijl ik de video naar zijn nummer stuurde, riep ik zijn naam. ‘Hé, Eugene!’
Toen zijn voetstappen stilhielden hoorde ik de doffe echo van mijn stem rondzingen door het beton en staal van het trappenhuis en vervolgens het verre geluid van een ringtone (Fiddy’s ‘In da Club’).
‘Neem op!’ riep ik.
Het was even stil, toen stopte de ringtone. Ik gaf O’Neil even tijd om de video te openen en tot zich te laten doordringen wat die liet zien – dat wil zeggen dat hij me probeerde te steken wat hem niet lukte, dat ik hem bij zijn keel greep en bijna het raam uit duwde – en riep toen weer:
‘Heb je het gezien?’
Weer een stilte en toen: ‘Ja…’
Zijn stem klonk verward en ongerust.
‘Als je ooit nog bij Lucy in de buurt komt,’ riep ik naar beneden, ‘gaat die video op YouTube. Versta je dat?’
Niets. Stilte.
‘Heb je het VERSTAAN?’ schreeuwde ik.
‘Ja… ja, ik heb het verstaan. Hoe de fuck…’
‘Ik zet hem op YouTube en stuur hem naar iedereen die je kent. Naar alle Crows, FGH…iedereen. Heb je dat begrepen?’
‘Ja…maar…’
‘Geen vragen. Je krijgt drie seconden om weg te wezen en dan kom ik je achterna.’ Ik telde af: ‘Eén… twee…’
Hij begon te rennen.
Ik wachtte tot hij nog een paar trappen af was gedenderd, zette toen mijn iSkin uit en liep terug naar de drieëntwintigste verdieping.

Kevin Brooks, iBoy. De Harmonie, Amsterdam 2012

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Vrees me* van de Iraans-Amerikaanse schrijfster Tahereh Mafi. Dit is het eerste deel van de serie *Touching Juliette*.

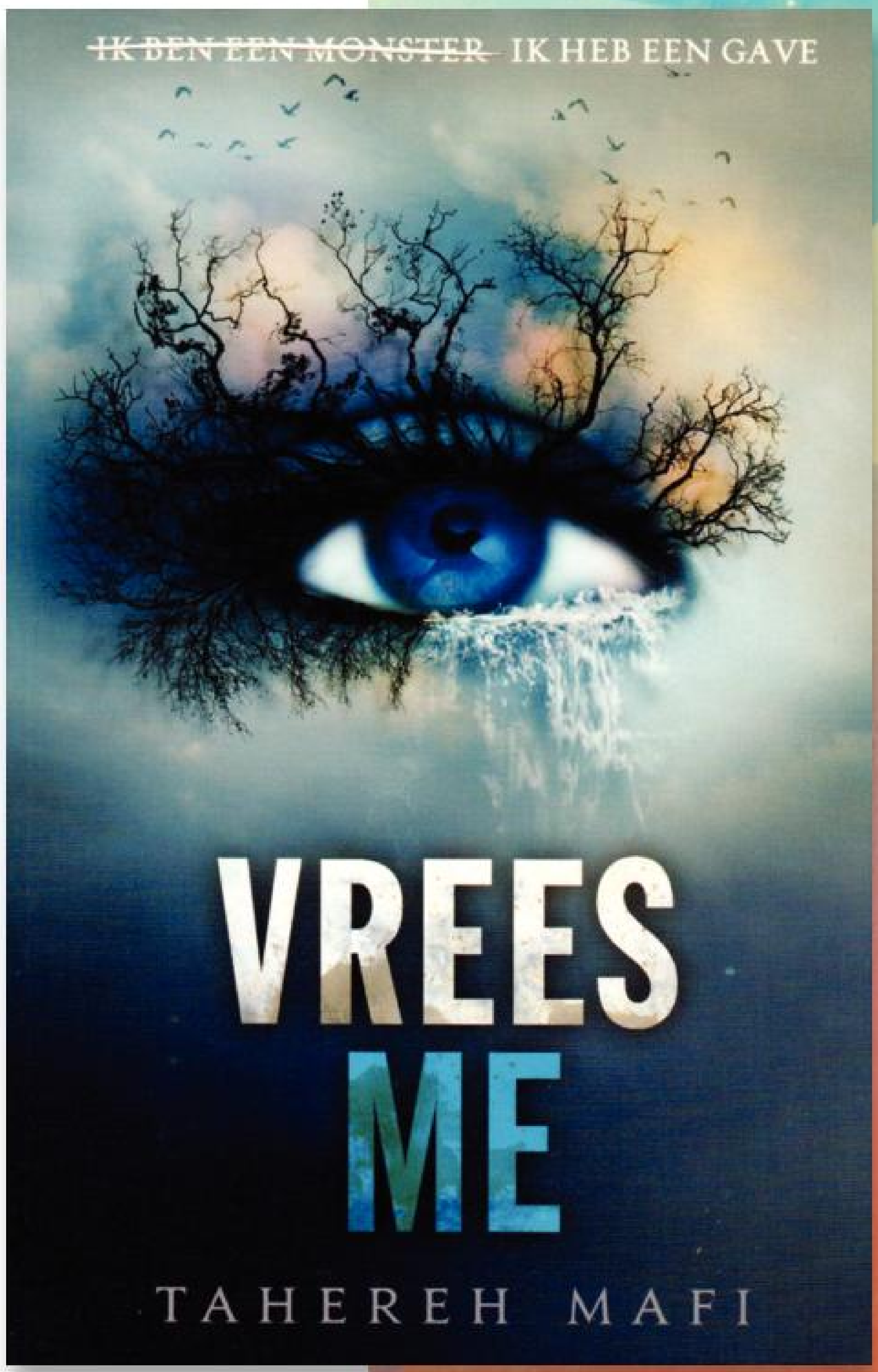
1. Waarom kan Warner Juliette aanraken?
2. Het Herstel wil alleenheerschappij. Leg met voorbeelden uit de tekst uit dat dit zal leiden tot een dystopische wereld.
3. Het Herstel wil de rebellen gevangennemen. Waarom, denk je?
4. Warner zegt tegen Juliette dat hij kan zorgen voor de acceptatie die ze zoekt. Leg uit dat hij haar met deze belofte probeert om te kopen.
5. In de tekst staat: ‘~~Ik wil niet tegen hem zeggen dat hij gelijk heeft~~.’ Ook op het omslag staat een doorgestreepte zin. Waarom zijn die zinnen doorgestreept, denk je?

© Noordhoff Uitgevers bv

6 Juliette staat voor een moreel dilemma. Het Herstel wil een beest van haar maken dat jaagt op zwakkeren en onschuldigen. Maar als ze weigert mee te werken, is ze niet veilig. Kiest Juliette de kant van de rebellen of Het Herstel, denk je? Leg je antwoord uit.
7 Zou jij je durven verzetten tegen een regime waarvan je vindt dat het slecht is? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 2)

Vrees me

Juliette heeft een even bijzondere als afschuwelijke gave: alles wat ze aanraakt, gaat dood. Daarom is ze opgesloten in een zwaarbewaakte psychiatrische inrichting. Dan blijkt Het Herstel, het dictatoriale regime, haar gave te willen benutten in zijn strijd om de alleenheerschappij. Warner, een van de dictators, probeert Juliette ervan te overtuigen om met hem samen te werken, maar Juliette wil niets met zijn regime te maken hebben.

‘We zullen een uitstekend team vormen.’
‘We zullen helemaal niets. Je betekent helemaal niets voor mij…’
‘Ik weet wat jij wilt.’ Hij leunt naar voren, dempt zijn stem. ‘Ik weet waar jouw hartje altijd naar heeft verlangd. Ik kan zorgen voor de acceptatie die je zoekt. Ik kan je vriend zijn.’
Ik verstijf. Verstrak. Vergeet te spreken.
‘Ik weet álles over jou, lieverd.’ Hij grijnst. ‘Ik wil je al heel lang. Ik heb een eeuwigheid gewacht tot je er klaar voor was. Ik laat je echt niet zo gemakkelijk gaan.’
‘Ik wil geen monster zijn,’ zeg ik, misschien meer tegen mezelf dan tegen hem.
‘Stop met vechten tegen je ware aard.’ Hij pakt me bij mijn schouders. ‘Laat anderen je niet langer vertellen wat goed en fout is. Eis je recht op! Je kruipt weg terwijl je zou kunnen zegevieren. Je hebt zoveel meer macht dan je in de gaten hebt, en om eerlijk te zijn ben ik…’ hij schudt zijn hoofd, ‘…gefascineerd.’
‘Ik ben geen circusact,’ snauw ik. ‘Ik ga geen kunstje voor je opvoeren.’
Hij verstevigt zijn greep om mijn armen en ik kan me niet los worstelen. Hij buigt zich gevaarlijk dicht naar mijn gezicht, en ik weet niet waarom, maar ik krijg geen lucht meer. ‘Ik ben niet bang voor je, lieverd,’ zegt hij zacht. ‘Ik ben absoluut betoverd door je.’
‘Of je zorgt dat die camera’s verdwijnen of ik zal ze allemaal vinden en een voor een kapotslaan.’ Ik ben een leugenaar. Ik lieg dat het gedrukt staat, maar ik ben kwaad en ik ben doodsbang. Warner wil me omvormen tot een beest dat jaagt op de zwakkeren. Op de onschuldigen.
Als hij wil dat ik voor hem vecht, zal hij eerst met mij moeten vechten.
Een trage grijns glijdt over zijn gezicht. Hij legt zijn in leer gehulde vingers tegen mijn wang en tilt mijn gezicht op, vangt mijn kin in zijn greep als ik mijn hoofd probeer weg te draaien. ‘Je bent ongelooflijk mooi als je kwaad bent.’
‘Jammer alleen dat ik veel te giftig voor je ben.’ Mijn hele lichaam beeft van walging.
‘Dat detail maakt dit spel zo veel aantrekkelijker.’
‘Jij bent ziek, jij bent zo ziek…’

© Noordhoff Uitgevers bv

Hij lacht en laat mijn kin los, om vervolgens een voor een alle onderdelen van mijn lichaam te keuren. Zijn ogen trekken een langzaam spoor omlaag langs mijn figuur en ik voel een plotselinge aandrang om zijn gezicht in tweeën te slaan. ‘Als ik zorg dat die camera’s verdwijnen, wat doe je dan voor mij?’ Zijn ogen zijn slecht.
‘Niets.’
Hij schudt zijn hoofd. ‘Dat zal niet gaan. Ik wil best op je voorstel ingaan, als jij een tegenprestatie levert.’
Ik klem mijn kiezen op elkaar. ‘Wat wil je?’
De grijns is nog breder dan daarnet. ‘Dat is een gevaarlijke vraag.’
‘Wat is de tegenprestatie?’ verduidelijk ik ongeduldig.
‘Raak me aan.’
‘Wat?’ Ik stoot de klank zo hard uit dat hij bijna in mijn keel blijft steken, maar dan vliegt hij toch door de kamer.
‘Ik wil precies weten waartoe je in staat bent.’ Zijn stem is rustig, zijn wenkbrauwen staan strak, gespannen.
‘Ik doe het niet nog een keer!’ barst ik uit. ‘Je hebt gezien wat je me Jenkins liet aandoen…’
‘Fuck Jenkins,’ sist hij. ‘Ik wil dat je míj aanraakt… Ik wil het zelf voelen…’
‘Nee…’ Ik schud zo hard met mijn hoofd dat ik er duizelig van word. ‘Nee. Nooit. Je bent gek… Ik zal nooit…’
‘Dat zul je wel.’
‘Ik zal je NIET…’
‘Je zult toch moeten… werken… op een gegeven moment,’ zegt hij en hij doet zijn best om zijn stem onder controle te houden. ‘Zelfs al weiger je deze tegenprestatie: je bent hier niet voor niets Juliette. Ik heb mijn vader ervan overtuigd dat je een waardevol bezit zou zijn voor Het Herstel. Dat je in staat zou zijn om alle rebellen die we te pakken krijgen te bedwingen…’
‘Te martelen, bedoel je.’
‘Ja.’ Hij glimlacht. ‘Vergeef me, ik bedoel martelen. Jij kunt ons helpen om iedereen die we gevangennemen te martelen.’ Een korte stilte. ‘Het toedienen van pijn, begrijp je, is een ongelooflijk efficiënte methode om informatie uit iemand te krijgen. En met jou?’ Hij werpt een blik op mijn handen. ‘Nou ja, met jou is het goedkoop. Snel. Effectief.’ Zijn glimlach wordt breder. ‘En als we erin slagen jou in leven te houden, doe je het zeker nog enkele tientallen jaren. Het is een geluk dat je niet op batterijen loopt.’
‘Jij… jij…’ stamel ik.
‘Je zou me moeten bedanken. Ik heb je gered uit dat afschuwelijke hol, dat gesticht. Ik heb je in een positie gebracht waarin je macht kunt uitoefenen. Ik heb je alles gegeven wat je voor een aangenaam leven maar nodig kunt hebben.’ Hij richt zijn blik weer op mijn gezicht. ‘Nu moet je je hoofd erbij houden. Je moet de hoop op een normaal leven opgeven. Jij bent niet normaal. Dat ben je nooit geweest en dat zul je nooit zijn. Stel je open voor wat je bent.’
‘Ik…’ Ik slik. ‘Ik ben geen… ik ben geen… ik ben…’
‘Een moordenaar?’
‘NEE…’
‘Een martelwerktuig?’
‘STOP…’
‘Je liegt tegen jezelf.’
Ik zou hem willen vernietigen.
Hij houdt zijn hoofd schuin en onderdrukt een glimlach. ‘Je verkeert al je hele leven op het randje van de waanzin, is het niet? Zo veel mensen hebben gezegd dat je krankzinnig bent, dat je het werkelijk bent gaan geloven. Je vroeg

© Noordhoff Uitgevers bv

je af of jij er iets aan kon doen. Je dacht dat wanneer je nou maar iets harder je best deed, wanneer je je iets beter, verstandiger, aardiger gedroeg… Je dacht dat de wereld dan misschien anders over je zou gaan denken. Je gaf jezelf de schuld van alles.'
Ik hap naar adem.
Mijn onderlip trilt zonder dat ik het wil. Ik kan de spanning in mijn kaken nauwelijks weerstaan.
~~Ik wil niet tegen hem zeggen dat hij gelijk heeft.~~
'Je hebt al je woede en wraakgevoelens onderdrukt omdat je wilde dat er van je gehouden werd.' Nu glimlacht hij niet meer. 'Misschien begrijp ik je wel, Juliette. Misschien zou je me moeten vertrouwen. Misschien zou je moeten accepteren dat je al die tijd hebt geprobeerd om iemand te zijn die je niet bent, en dat die klootzakken nooit tevreden waren, wat je ook deed. Ze vonden het nooit genoeg. Het kon ze nooit iets schelen, toch?' Hij kijkt me aan en heel even lijkt hij bijna menselijk. Heel even wil ik hem geloven. Heel even wil ik op de grond gaan zitten en de oceaan aan tranen die vastzitten in mijn keel eruit laten stromen.
'Het is tijd dat je stopt met doen alsof,' zegt hij, zo zacht. 'Juliette…' Hij pakt mijn gezicht in zijn gehandschoende vingers, zo onverwacht teder. 'Je hoeft niet meer aardig te doen. Je kunt ze allemaal vernietigen. Je kunt ze neerhalen en deze hele wereld bezitten en…'
Een locomotief dendert dwars over me heen.
'Ik wil niemand vernietigen,' zeg ik hem. 'Ik wil mensen geen pijn doen…'
'Maar ze verdienen het!' Hij duwt me weg, gefrustreerd. 'Hoe kan het dat je geen wraak wilt nemen? Hoe kan het dat je niet wilt terugvechten…'
Ik sta langzaam op, trillend van woede, en hoop dat mijn benen het niet begeven. 'Denk jij dat, omdat ik ongewenst ben, omdat ik verwaarloosd ben en… afgedankt…' Met elk woord klimt mijn stem hoger, de niet langer ingehouden emoties gieren door mijn longen. 'Denk jij dat ik daarom geen hart heb? Denk jij dat ik niets voel?! Denk jij, dat omdat ik mensen pijn kan doen, het ook móét doen? Je bent net als alle anderen. Je vindt me een monster, net als alle anderen. Je begrijpt me helemaal niet…'
'Juliette…'
'Nee.'
Ik wil dit niet. Ik wil dit leven niet.
Ik wil voor niemand iets zijn behalve voor mezelf. Ik wil mijn eigen keuzes maken en ik heb nooit een monster willen zijn. Wanneer ik weer spreek, zijn mijn woorden rustig en langzaam. 'Ik hecht veel meer waarde aan een mensenleven dan jij, Warner.'
Hij doet zijn mond open om iets te zeggen, maar bedenkt zich dan. Lacht luid en schudt zijn hoofd.
Glimlacht naar me.
'Wat?' vraag ik voor ik er erg in heb.
'Je zei mijn naam.' Zijn grijns wordt nog breder. 'Nooit eerder heb je me bij mijn naam genoemd. Dat moet wel betekenen dat ik vorderingen maak.'
'Ik heb je net gezegd dat ik niet…'
Hij kapt mijn woorden af. 'Jouw morele dilemma's interesseren me niet. Je bent gewoon tijd aan het rekken omdat je nog in de ontkenningsfase verkeert. Maak je geen zorgen,' zegt hij. 'Daar kom je wel overheen. Ik kan nog wel even wachten.'

Tahereh Mafi, Vrees me. Blossom Books, Alkmaar 2012

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 5

De volgende vragen gaan over alle teksten in deze paragraaf.

1 In hoeverre zijn de toekomstbeelden uit *iBoy* en *Vrees me* denkbaar volgens jou?

2 Zou je *iBoy* of *Vrees me* willen lezen? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Flaptekst'. Je schrijft de flaptekst voor een verhaal waarbij iemand door een ongeluk, een operatie of iets anders over buitengewone krachten beschikt.

Opdracht 7 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een dystopisch boek of een sciencefictionboek. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.

- Gaat het verhaal over een niet-bestaande wereld? Zo ja, hoe ziet die wereld eruit?
- Gaat het verhaal over een (nog) niet-bestaande technologie? Zo ja, hoe werkt die technologie?
- Over welk moreel dilemma zet dit boek je aan het denken?
- Vind je de beschreven wereld in het boek aantrekkelijk om in te leven? Leg je antwoord uit.

Leestips

Mirjam Mous, *Boy 7*

Een jongen die op een verlaten grasvlakte wakker wordt, lijdt aan geheugenverlies. Met de inhoud van een rugzak moet hij achterhalen wie hij is en wat er met hem gebeurd is.
(niveau 2)

Suzanne Collins, *De Hongerspelen*

Vierentwintig kinderen strijden op leven en dood ter vermaak van anderen. De zestienjarige Katniss probeert haar zusje Prim te redden van deze strijd door zelf mee te vechten.
(niveau 2)

Eva Moraal, *Overstroomd*

Na de Grote Overstromingen is het land verdeeld in droge en natte gebieden. Ook de bevolking leeft verdeeld: de elite zit lekker veilig op het droge en het werkvolk probeert te overleven in het natte gebied.
(niveau 2)

Meg Rosoff, *Hoe ik nu leef*

Daisy beleeft een droomzomer bij haar familie in Engeland. Helaas verandert de wereld plotseling in chaos als er een wereldoorlog uitbreekt. Haar droomwereld verandert in een nachtmerrie.
(niveau 3)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

© Noordhoff Uitgevers bv

Begrippenlijst

Beeldspraak Twee dingen worden met elkaar vergeleken. Een vorm van beeldspraak is de vergelijking. Bijvoorbeeld: *Hij* (object) *is zo bang als een wezel* (beeld).
In een metafoor wordt het object weggelaten. Bijvoorbeeld: *Die wezel is er alweer vandoor.*

Cliffhanger Wanneer een schrijver een hoofdstuk laat eindigen op een spannend moment, wil je als lezer graag weten hoe het verhaal verdergaat. Dit noem je een 'cliffhanger'.

Dystopie Verhaal dat zich afspeelt in een angstaanjagende, toekomstige wereld. De hoofdpersoon in een dystopie worstelt vaak met een of meer morele dilemma's: hij wil het goede doen, maar kiezen voor het goed heeft grote nadelen. In *De Hongerspelen* neemt Katniss bijvoorbeeld de plaats in van haar zusje, maar daardoor neemt ze zelf een groot risico.

Historische (jeugd)boeken Boeken over geschiedenis. In de bibliotheek herken je historische verhalen aan deze afbeelding:

Letterlijk en figuurlijk taalgebruik 'Het regent' is een voorbeeld van letterlijk taalgebruik: je zegt precies wat je bedoelt. 'De hemel huilt' is figuurlijk taalgebruik: je bedoelt iets anders dan je letterlijk zegt.

© Noordhoff Uitgevers bv

Ontwikkeling hoofdpersoon In de meeste boeken maakt de hoofdpersoon een ontwikkeling door. Vooral in probleemboeken zie je dat goed: de hoofdpersoon heeft een probleem en probeert dat op te lossen. Door dit proces verandert de hoofdpersoon.

Personificatie Dingen menselijke eigenschappen geven. Bijvoorbeeld: *Het huis slaapt*.

Sciencefiction Een verhaal waarin een grote rol is weggelegd voor een (nog) niet-bestaande of gebruikte technologie.

Tijd De tijd waarin het verhaal zich afspeelt. Historische boeken kunnen zich bijvoorbeeld afspelen in de tijd van de Grieken en Romeinen, ridders en monniken, ontdekkers en hervormers, pruiken en revoluties of burgers en stoommachines.

Wisseling van tijd, plaats, perspectief De schrijver kan een verhaal spannend maken door regelmatig van tijd, plaats en perspectief te wisselen. Hij kan je hiermee meer informatie geven, maar je ook een beetje misleiden.

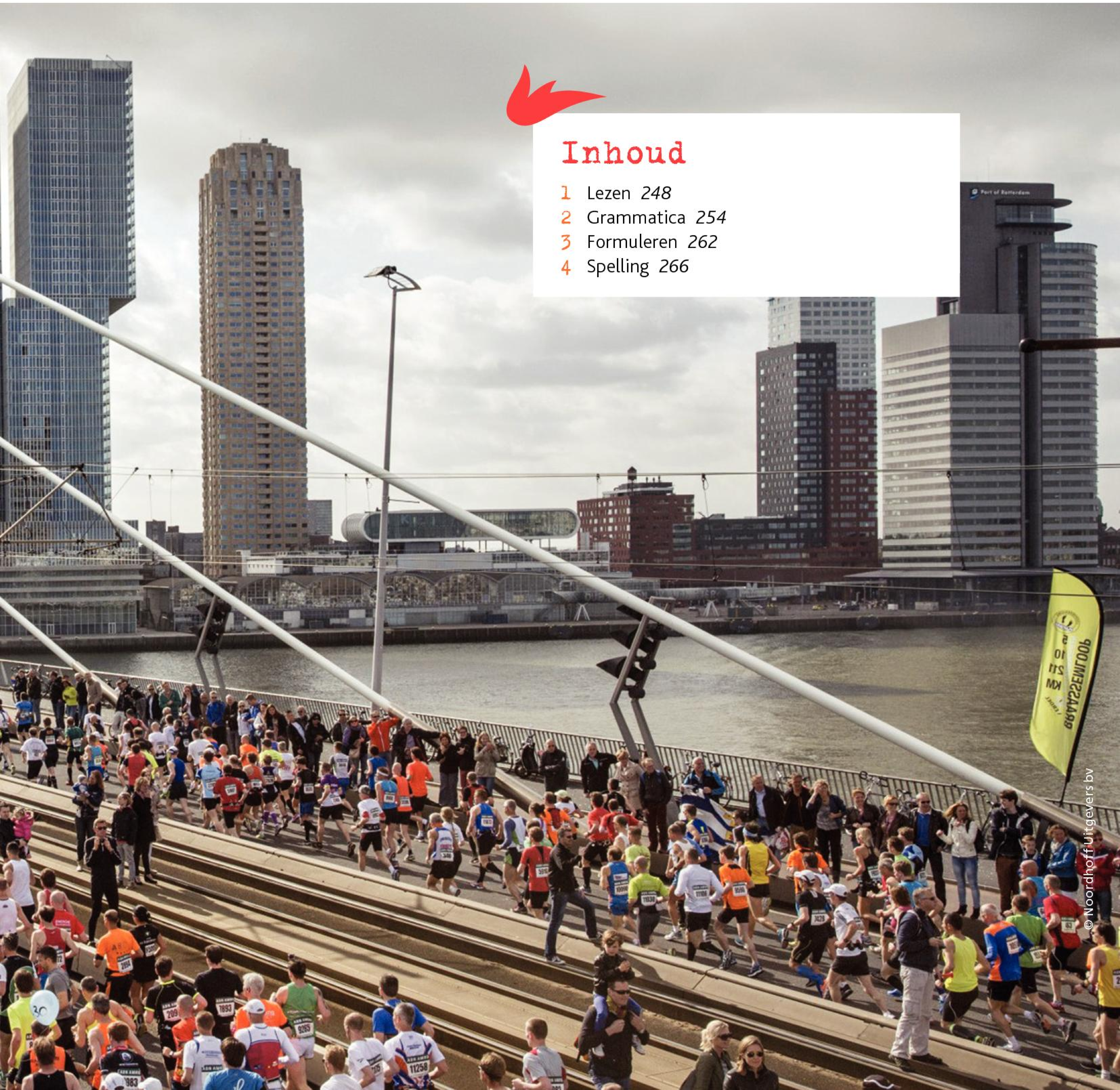
© Noordhoff Uitgevers bv

De

© Noordhoff Uitgevers bv

brug

Inhoud

© Noordhoff Uitgevers bv

Lezen

Theorie

Het onderwerp van een tekst

Waar een tekst over gaat, noem je het **onderwerp** van de tekst. Je kunt met een of een paar woorden zeggen wat het onderwerp is. Om het onderwerp te vinden, lees je de tekst **oriënterend**, dat wil zeggen:

1. **Bekijk** de tekst:
   - Kijk naar de **titel**.
   - Kijk naar de **illustraties** (plaatjes, foto's, lijstjes, rijtjes of schema's).
   - Kijk naar eventuele **tussenkopjes** (de 'titels' van tekstgedeeltes).
   - Let op anders gedrukte woorden (**vet**, *cursief,* GROOT of gekleurd).
2. Lees de eerste alinea; soms is die vetgedrukt.

Inleiding, middenstuk en slot van een tekst

In de **inleiding** wordt duidelijk gemaakt waar de tekst over gaat. Vaak gebeurt dat met een voorbeeld, een (grappig) verhaaltje (**anekdote**) of een bijzondere situatie. Daarmee wordt de lezer nieuwsgierig naar de rest van de tekst.

Het **middenstuk** (kern) is het grootste deel van de tekst. Het is vaak verdeeld in **deelonderwerpen**. Een deelonderwerp is een aspect (deel, kant) van het onderwerp. Het bestaat uit een of meer alinea's met soms een tussenkopje erboven. Lees de tekst **globaal** om een deelonderwerp te vinden: je leest dan vooral de eerste en laatste zinnen van alle alinea's.

Het laatste deel van een tekst is het **slot**. Daar vind je bijvoorbeeld een conclusie of een korte samenvatting. In het slot wordt ook wel naar de toekomst gekeken of er wordt aangesloten bij de inleiding, zodat het verhaal mooi 'rond' is. Bij nieuwsberichten ontbreekt vaak het slot, net als bij informatieve teksten in bijvoorbeeld naslagwerken en op internet.

Hoofdgedachte van een tekst

De **hoofdgedachte** van een tekst is één volledige zin, die het belangrijkste samenvat wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt. De hoofdgedachte staat meestal in de inleiding of in het slot. Het kan zijn dat je de hoofdgedachte daar letterlijk vindt, maar soms moet je zelf een zin formuleren. Om te bepalen wat de hoofdgedachte van een tekst is, moet je de tekst **precies** lezen: je leest de tekst nauwkeurig van het begin tot het eind.

Tekstverbanden en signaalwoorden

Een tekst is beter te begrijpen als je weet wat de delen met elkaar te maken hebben. Je herkent de samenhang (het verband) tussen woorden, zinnen en alinea's aan **signaalwoorden**. Er bestaan verschillende tekstverbanden.

→

© Noordhoff Uitgevers bv

Tekstverband	Signaalwoorden
Een **chronologisch** verband beschrijft gebeurtenissen in de juiste tijdsvolgorde.	vroeger, later, nu, eerst, daarna, vervolgens, nadat, terwijl, dadelijk, intussen, binnenkort; ook jaartallen en data
In een **opsommend** verband worden dingen achter elkaar opgenoemd.	ten eerste, ten tweede, om te beginnen, bovendien, ook (nog), verder, ten slotte, en, niet alleen … (maar) ook; ook liggende streepjes (–), getallen (1, 2, 3) of 'dots'(•)
In een **tegenstellend** verband worden tegenovergestelde dingen genoemd.	maar, tegenover, daarentegen, toch, echter, hoewel, ofschoon, ondanks, aan de ene kant … aan de andere kant
In een **toelichtend** verband wordt extra informatie gegeven bij een onderwerp, vaak in de vorm van een voorbeeld.	bijvoorbeeld, zo, als, zoals, denk aan

Het doel van een tekst

Elke schrijver heeft een doel met zijn tekst. Er zijn vier **tekstdoelen**: **amuseren, informeren, overtuigen** en **activeren.** Om het tekstdoel te bepalen, moet je vaststellen wat het belangrijkste is wat de schrijver met zijn tekst wil bereiken.

Tekstdoel	De schrijver wil	Voorbeelden van tekstsoorten
amuseren	dat je je vermaakt	roman, verhaal, strip, gedicht, mop, column, rap, cartoon
informeren	dat je iets te weten komt	gebruiksaanwijzing, instructie, verslag, studieboek, nieuwsbericht, (achtergrond-) artikel, tweet, folder
overtuigen	dat je zijn mening overneemt	betoog, recensie, ingezonden brief
activeren	je overhalen om iets te doen	reclametekst, uitnodiging, advertentie, affiche, flyer

Tekst en beeld

Vaak staan er **illustraties** bij een tekst, zoals foto's, tekeningen, schema's, (land) kaartjes, tabellen enzovoort. De schrijver kan met een illustratie verschillende doelen hebben. Hij wil:

- de tekst **verfraaien**. Hij kiest een illustratie die bij de tekst past.
- de **aandacht trekken**. Hij kiest voor een opvallende afbeelding bij de tekst.
- informatie uit de tekst **verduidelijken.** Hij zet bijvoorbeeld informatie uit de tekst overzichtelijk in een schema of tabel.
- informatie uit de tekst **aanvullen**. Hij laat bijvoorbeeld op een kaartje zien waar de plek ligt die in de tekst genoemd wordt.

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
A ☐ appels en paprika's
B ☐ groente of fruit
C ☐ planten telen

2 Het middenstuk bestaat uit drie deelonderwerpen. Bedenk voor elk deelonderwerp een passend kopje.

3 Het verband tussen de alinea's 2, 3 en 4 noem je …
A ☐ chronologisch verband, want de gezichtspunten die worden genoemd, staan in volgorde van tijd.
B ☐ opsommend verband, want de alinea's bevatten elk een ander gezichtspunt vanwaaruit naar groente en fruit gekeken wordt.
C ☐ tegenstellend verband, want de alinea's spreken elkaar tegen.
D ☐ toelichtend verband, want in alle alinea's staan voorbeelden van groente en fruit.

4 In alinea 3 staat een toelichting. Aan welk signaalwoord herken je deze toelichting?

5 Het signaalwoord 'daarentegen' geeft een tegenstelling aan. Wat wordt er tegenover elkaar gezet?

6 Aan welke twee voorwaarden moet een vrucht volgens de plantkunde voldoen?

7 Aan welk signaalwoord herken je de tweede voorwaarde?

8 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ Fruit groeit aan een meerjarige boom of struik, maar groente niet.
B ☐ Het hangt van je gezichtspunt af of je vruchten 'groente' of 'fruit' noemt.
C ☐ Sommige soorten groenten en fruit noem je in de plantkunde schijnvruchten.
D ☐ Tuinders kweken allerlei soorten groenten en fruit aan bomen en struiken.

9 Wat is het doel van de tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

10 Wat is het doel van de afbeelding? Kies een antwoord en vul het aan.
A ☐ de aandacht van de lezer trekken, want …
B ☐ de informatie uit de tekst aanvullen, want …
C ☐ de informatie uit de tekst verduidelijken, want …
D ☐ de tekst verfraaien, want …

Tekst 1

Pitjes, steeltjes en een bloem

[1] Paprika is groente en een appel is fruit, zul je zeggen. Toch hebben ze allebei pitjes, een steeltje en grofweg dezelfde vorm. Wanneer noem je een vrucht 'groente' en wanneer 'fruit'? Dat hangt ervan af aan wie je het vraagt, want echte groente- en fruitwetten bestaan niet.

[2] De kok kijkt meestal naar de plek op het menu. In een nagerecht stopt hij niet snel groente, in een voor- en hoofdgerecht wel. Tomaten, paprika's en olijven noemt hij daarom 'groente'. Aardbeien vindt hij een echte fruitsoort, want die serveert hij als toetje.

© Noordhoff Uitgevers bv

[3] De tuinder die planten teelt, maakt een ander onderscheid. Voor deze vakman is het type plant waaraan de vrucht groeit, belangrijk. Fruit groeit aan een meerjarige boom of struik, zoals appels aan een appelboom en bessen aan een struik. Meloen groeit daarentegen aan zachte stengels op de grond die in de winter afsterven, dus dat vindt de tuinder een groente. Aardbeien groeien weliswaar aan kleine struiken, maar de tuinder vervangt de planten vaak al na één jaar. Daarom rekent hij ook deze vruchten tot de groenten.

[4] Volgens de plantkunde is de aardbei wel fruit, maar het is geen echte vrucht. In de plantkunde is de definitie van een vrucht: datgene wat ontstaat als een bloem is uitgebloeid. Ook moet de vrucht pitjes hebben die zijn omringd door vruchtvlees. Dat geldt bijvoorbeeld voor meloenen, paprika's, tomaten en olijven. Hoewel een aardbei een soort pitjes heeft, wordt hij in de plantkunde toch geen 'vrucht' genoemd. De aardbei heeft zaadjes aan de buitenkant en heet daarom een 'schijnvrucht'.

[5] Er zijn dus geen vaste regels voor het indelen van vruchten: ze worden soms 'groente' genoemd en soms 'fruit'. Het hangt er maar net vanaf vanuit welk gezichtspunt je ernaar kijkt.

Naar: KIJK, november 2016

Opdracht 2

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Het signaalwoord 'maar' in alinea 1 geeft een tegenstelling aan. Wat wordt tegenover elkaar gezet? Vul aan: mensen die zweten ↔ ...

3 Het signaalwoord 'Toch' in alinea 1 geeft ook een tegenstelling aan. Wat wordt tegenover elkaar gezet? Vul aan: We zijn niet gewend aan een zwetende robot. ↔ ...

4 Zoek een voorbeeld van een chronologisch verband in de tekst. Noteer in welke alinea de zin staat en noteer het signaalwoord.

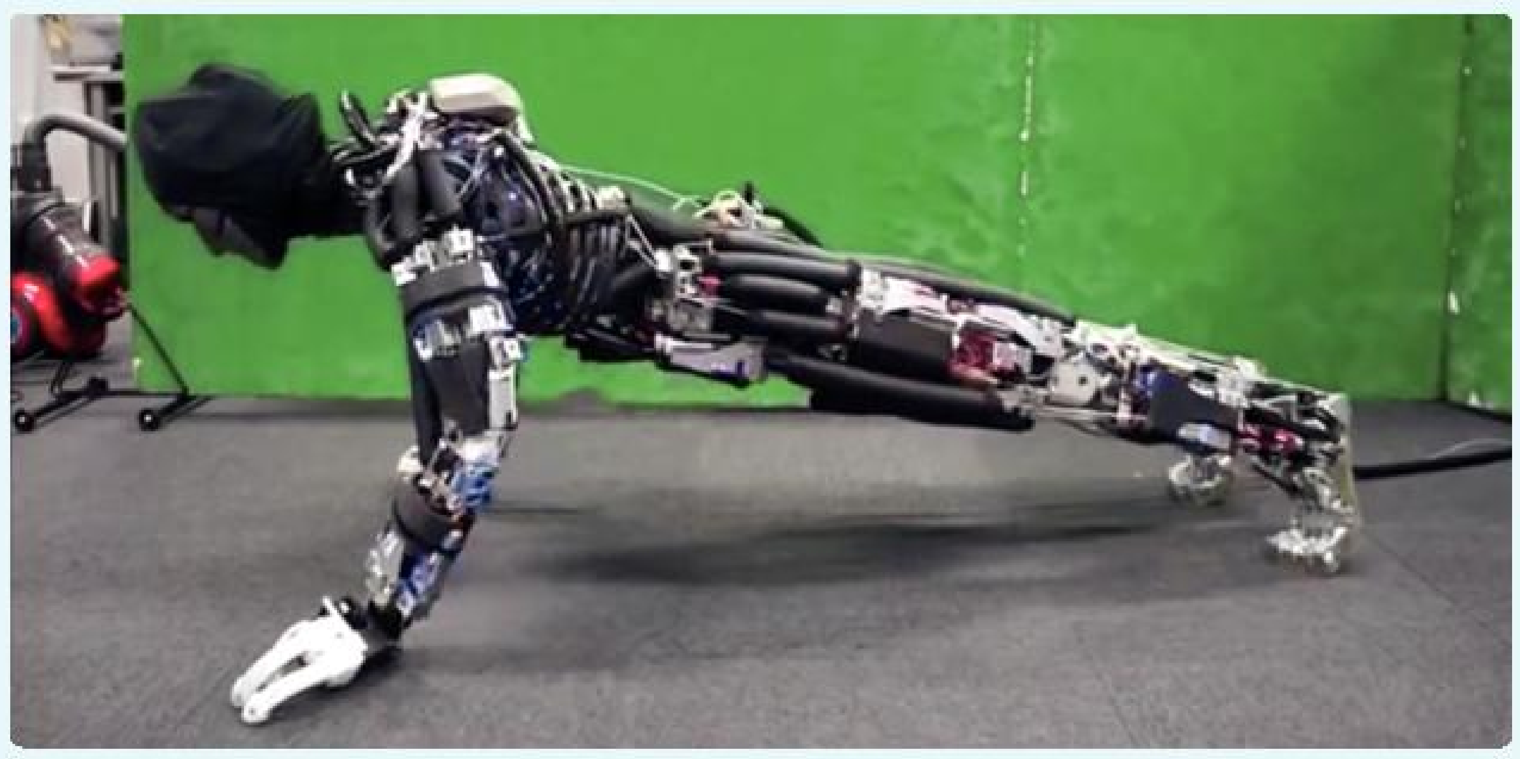
5 Wat is het verband tussen de laatste zin van alinea 2 en alinea 3 en 4 samen?

A ☐ Tegenstellend verband: in alinea 2 staat dat de robot op een mens lijkt en in alinea 3 en 4 staat dat er techniek in de robot zit.

B ☐ Toelichtend verband: in de laatste zin van alinea 2 staat dat er een nieuwe techniek is ontwikkeld en in alinea 3 en 4 wordt uitgelegd welke techniek dat is.

Tekst 2

Verkoeling voor robot

[1] Mensen gaan zweten als ze het erg warm hebben, maar van robots zijn we dat niet gewend. Toch is zweten precies de manier waarop de robot Kengoro zichzelf verkoeling brengt.

[2] Kengoro is een robot met de bouw van een mens. De robot is 1,70 meter lang en weegt 56 kilo. In zijn lichaam zitten 180 motoren, zodat er weinig ruimte overblijft voor een intern koelsysteem. Daarom besloten zijn Japanse makers een nieuwe techniek te ontwikkelen, waardoor Kengoro kan 'zweten'.

[3] De bedenkers maakten in het aluminium frame van de robot gaatjes en tunneltjes die water doorlaten. Onder het frame zit een extra laag waarin water ligt opgeslagen. Zodra de robot, of beter gezegd: de machinerie vanbinnen, warm begint te worden, komt dit water vrij. Vervolgens loopt het via de poriën naar buiten. Het water verdampt en koelt daarbij de bedrading, zodat de robot kan blijven functioneren. Hij raakt zo niet oververhit.

[4] Om te voorkomen dat Kengoro overal gaat lekken, hebben zijn scheppers goed naar de menselijke huid gekeken. Zo is het aluminium aan de binnenkant van het frame een stuk minder doorlaatbaar dan aan de buitenkant. Hierdoor verliest Kengoro niet onnodig veel water. Hij kan zichzelf met één kopje vloeistof goed op temperatuur houden.

Naar: KIJK, januari 2017

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 3

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Hoe zit het met jouw snackgedrag? Zou je minder willen snacken?
3 De woorden *a* tot en met *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek in de rechter rij de betekenis die elk woord in de tekst heeft.

a op den duur (al. 1)	– *doeltreffend; met goede uitwerking*
b effectief (al. 3)	– *gedachte die door iets wordt opgeroepen*
c associatie (al. 3)	– *geestelijke; wat je verstand betreft*
d prent het je in (al. 3)	– *grondige; vergaande*
e rigoureuze (al. 4)	– *ontevreden; geërgerd*
f gefrustreerd (al. 4)	– *op de lange termijn; als het lang duurt*
g mentale (al. 6)	– *zin om iets te doen omdat je denkt dat het nut heeft*
h motivatie (al. 6)	– *zorgt ervoor dat je het heel goed weet*

4 Het middenstuk van de tekst kan in drie opeenvolgende delen worden verdeeld. Boven deze drie delen passen de kopjes:
deel 1: Gewoontegedrag
deel 2: Gedrag veranderen
deel 3: Twee hulpmiddelen
Geef per deel aan bij welke alinea het begint.
5 In alinea 1 staan drie redenen om geen tussendoortjes te eten. Aan welk signaalwoord herken je de tweede reden?
6 Noteer twee voordelen van gewoontegedrag. (al. 2)
7 Waarom werken als-danplannen erg goed als je je gedrag wilt veranderen? (al. 3)
8 Leid uit de rest van de tekst af wat er met ‘uitlokkers’ (al. 4) bedoeld wordt.
9 Volgens Verhoeven moet je slechts één gewoonte per keer aanpakken (al. 4), omdat …
A ☐ afvallen anders te snel gaat.
B ☐ de methode anders niet vol te houden is.
C ☐ er anders geen effect optreedt.
D ☐ je anders snel gefrustreerd raakt.
10 ‘Lastig, omdat het een sterke mentale associatie is.’ (al. 6) Wat bedoelt Verhoeven hier met ‘het’?
11 Noteer twee signaalwoorden voor toelichtend verband uit alinea 6.
12 Is alinea 7 een goede slotalinea? Licht je antwoord toe.
13 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A ☐ Het is lastig om minder of helemaal niet te snacken, omdat snacken gewoontegedrag is.
B ☐ Omdat ingesleten gewoonten, zoals snacken, lastig te veranderen zijn, sluipen deze er na verloop van tijd toch weer in.
C ☐ Uit onderzoek blijkt dat als-danplannen heel effectief zijn, omdat hiermee een oude gewoonte wordt doorbroken.
D ☐ Wie minder wil snacken, kan zijn gedrag het beste veranderen met behulp van een eetdagboek en als-danplannen.
14 Wat is het doel van de tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.
15 Wat is het doel van de afbeelding bij de tekst? Kies een antwoord en vul het aan. Je kunt meer antwoorden kiezen.

© Noordhoff Uitgevers bv

A ☐ de aandacht van de lezer trekken, want …
B ☐ de informatie uit de tekst aanvullen, want …
C ☐ de informatie uit de tekst verduidelijken, want …
D ☐ de tekst verfraaien, want …

Tekst 3

Stapsgewijs minder snacken

[1] Een granenreep, een gebakje, een stukje kaas of worst, een paar handjes pinda's, een ijsje: Nederlanders snacken wat af. Tussendoortjes zijn lekker, maar je hebt ze niet echt nodig. Bovendien word je er dik van en zijn ze op den duur slecht voor de gezondheid. Waarom is het dan toch zo lastig om minder of helemaal niet te snacken?

[2] Omdat het gewoontegedrag is, zegt gezondheidspsycholoog en onderzoeker Aukje Verhoeven. 'Het gaat vaak automatisch. Veel gewoontegedrag is heel handig in het dagelijks leven. Je hoeft er niet bij na te denken. Zou je je bijvoorbeeld bij het traplopen of fietsen van elke handeling bewust zijn en je afvragen wat je vervolgens moet doen, dan word je doodmoe. Gewoonten maken je gedrag dus sneller en besparen veel energie. Ze zijn handig, totdat je doelen veranderen.'

[3] Veel mensen zouden graag minder willen snacken (lees: gezonder willen worden, afvallen). Maar omdat ingesleten gewoonten zo lastig te veranderen zijn, sluipen deze er na verloop van tijd toch weer in. Verhoeven onderzocht of bepaalde strategieën mensen kunnen helpen om minder te snoepen en te snacken. Daarbij keek zij onder meer naar waarom mensen snacken (vooral om 'iets te vieren') en wat het effect is van zogenaamde als-danplannen ('als ik tv-kijk, dan neem ik voortaan een appel'). 'Uit eerder onderzoek is bekend dat als-danplannen heel effectief zijn, omdat hiermee een oude gewoonte wordt doorbroken. Tegelijk maak je een nieuwe associatie aan, bijvoorbeeld: tv-kijken en appel eten. Je prent het je in, als het ware. Dat vergroot de kans op nieuw, gezonder gedrag. En omdat je die oude gewoonte hebt doorbroken, lukt het best snel om je een gezondere gewoonte eigen te maken, ook als je een ontzettende snacker bent.'

[4] Thuis en in het dagelijks leven zijn er natuurlijk heel veel invloeden en uitlokkers om te gaan snoepen: je hebt een feestje, verveelt je of voelt je naar. Daarom is het belangrijk om het overzichtelijk te houden, zegt Verhoeven. 'Zet kleine stappen en pak slechts één gewoonte per keer aan. Anders is het te veel tegelijk.' Een al te rigoureuze aanpak zou volgens Verhoeven weleens de oorzaak kunnen zijn van het feit dat diëten meestal niet helpen. 'Die zijn gebaseerd op: verander alles. Voor de gemiddelde afvallers is dat te veel om te overzien, waardoor ze gefrustreerd raken en afhaken. Uit onderzoeken komt ook naar voren dat je door diëten op lange termijn niet afvalt!'

[5] Bij de stap-voor-stapmethode die Verhoeven heeft onderzocht, hielden mensen het wel beter vol. 'Het bleek ook gemakkelijk aan te leren. Na twee maanden aten deelnemers gemiddeld 190 kilocalorieën per dag minder – vergelijkbaar met bijna acht handjes chips. Zo'n kleine dagelijkse verandering heeft dus al een enorm effect.'

[6] Om inzicht te krijgen in verleidelijke situaties om te gaan snacken – de uitlokkers – hielden deelnemers een eetdagboek bij. Het is belangrijk, aldus Verhoeven, om de link tussen de uitlokker (bijvoorbeeld tv-kijken of op de markt langs de friteskraam lopen) en het gedrag (snacken) te doorbreken. 'Lastig, omdat het een sterke mentale associatie is. Daartegenin gaan kost energie en motivatie.' Na het eetdagboek maakten de deelnemers een als-danplan (zoals: als ik heb gesport, dan eet ik een appel). 'Zo'n plan geeft je al een voorsprong. Vervolgens kun je leren om die aanpak in de toekomst ook op andere slechte gewoonten toe te passen.'

[7] Verhoeven vindt het bijzonder dat het bijhouden van een eetdagboek al op korte termijn een groot effect heeft. 'Je wordt je dan bewust van wat je eet en in welke situatie. Maar om daar daadwerkelijk iets aan te veranderen, heb je die als-danplanning echt nodig.'

Naar: Patricia van der Zalm, Noordhollands Dagblad, 12 mei 2015

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica > zinsdelen

Theorie

Persoonsvorm en zinsdelen

In elke zin staan werkwoorden. Een van die werkwoorden is de **persoonsvorm** (pv). De persoonsvorm geeft het *getal* aan en de *tijd*.

Voorbeeldzin:
– *De kok heeft vandaag een lekker toetje gemaakt.*

Er zijn drie manieren om te bepalen welk werkwoord de persoonsvorm is.
1 Maak van de zin *een vraag*. De persoonsvorm komt dan vooraan te staan.
– *Heeft de kok vandaag een lekker toetje gemaakt?*
2 Zet de zin in *een andere tijd*. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
– *De kok had vandaag een lekker toetje gemaakt.*
3 Verander *het getal* van de zin: enkelvoud wordt meervoud of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
– *De **koks** hebben vandaag een lekker toetje gemaakt.*

Zinnen bestaan uit **zinsdelen**. Een zinsdeel is één woord of een groepje woorden die bij elkaar horen. Voor de persoonsvorm staat meestal maar één zinsdeel.

Er zijn twee manieren om te zien welke woorden samen een zinsdeel vormen.
1 Kijk welke woorden altijd in dezelfde volgorde naast elkaar blijven staan als je de zin verandert. Die woorden zijn samen een zinsdeel.
2 Probeer welke woorden je samen voor de persoonsvorm kunt zetten. Die woorden zijn samen een zinsdeel.
– *De kok / heeft / vandaag / een lekker toetje / gemaakt.*
– *Vandaag / heeft / de kok / een lekker toetje / gemaakt.*
– *Een lekker toetje / heeft / de kok / vandaag / gemaakt.*
In deze voorbeeldzinnen zijn de zinsdelen: *de kok*, *vandaag* en *een lekker toetje*. De werkwoorden *heeft* en *gemaakt* vormen ook samen één zinsdeel, ook al staan ze niet bij elkaar.

Opdracht
1

Maak van de zinnen (in je hoofd) een vraagzin. Onderstreep daarna de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen.
1 Tegenwoordig kan geen mens zonder zijn mobieltje.
2 Desondanks hebben veel mensen een probleem met die telefoons.
3 Ze vinden een telefoongesprek in veel situaties ongepast.
4 Je mag bijvoorbeeld niet met anderen bellen tijdens een trouwplechtigheid.
5 Bij het huwelijk van haar broer had Ellen haar telefoon niet uitgezet.
6 Het apparaat rinkelde luid tijdens zijn jawoord.

© Noordhoff Uitgevers bv

Theorie

Onderwerp

Een van de zinsdelen in een zin is het **onderwerp** (ow). Dat zegt *wie* of *wat* iets doet. Het onderwerp en de persoonsvorm horen bij elkaar. Ze zijn allebei enkelvoud of allebei meervoud.
Dit is de gemakkelijkste manier om het onderwerp te vinden:

1 Zoek de persoonsvorm (pv) van de zin en zet streepjes tussen de zinsdelen.
2 Stel de vraag: *Wie/Wat + persoonsvorm?* Het antwoord op die vraag is het onderwerp:
– *In de brugklas / <u>moeten</u> / leerlingen / drie jeugdboeken / lezen.*
Wie moeten? Antwoord: ow = leerlingen

Opdracht
2

Neem de zinnen over, onderstreep de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen. Stel dan de vraag: *Wie/Wat + persoonsvorm?* **Noteer daarna het onderwerp.**

1 In Duitsland lette een boer laatst onvoldoende op.
2 Hij maakte met zijn tractor een verkeerde beweging.
3 De lading mest viel uit de kantelende aanhanger.
4 Precies naast de aanhanger reden een vader en zijn dochter in hun cabriolet.
5 Die twee kregen de hele lading over zich heen.
6 Een dag later verscheen een artikel over dit vervelende voorval in de plaatselijke krant.

Theorie

Werkwoordelijk gezegde

Zinnen bestaan uit zinsdelen. Het *onderwerp* (ow) ken je al. Een ander zinsdeel is het **werkwoordelijk gezegde** (wg), dat bestaat uit alle werkwoorden van de zin. Het werkwoordelijk gezegde zegt wat het onderwerp *doet*.
Het werkwoordelijk gezegde bestaat uit de persoonsvorm plus de andere werkwoorden, als die er zijn. In de voorbeeldzinnen is de persoonsvorm onderstreept.

– *Gülben (ow) / <u>wil</u> / voor haar verjaardag / al haar vriendinnen /* ***uitnodigen***.
wg = wil uitnodigen
– *Voor haar verjaardag / <u>nodigt</u> / Gülben (ow) / al haar vriendinnen /* ***uit***.
wg = nodigt uit (want het hele werkwoord is *uitnodigen*)

Als de woordjes *te* of *aan het* vóór een werkwoord staan, horen *te* en *aan het* bij het werkwoordelijk gezegde.

– *Mijn jongere broertjes (ow) / <u>zitten</u> / naar een film /* ***te kijken***.
wg = zitten te kijken
– *Op het grasveld / <u>zijn</u> / mijn klasgenoten (ow) /* ***aan het voetballen***.
wg = zijn aan het voetballen

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

Neem de zinnen over, onderstreep de pv en zet streepjes tussen de zinsdelen. Noteer daarna het ow en het wg.

1. Morgen wordt mijn nieuwe jas door PostNL bij mij thuis afgeleverd.
2. Isa vindt het nieuwe nummer van Shawn Mendes erg goed.
3. Vanavond maak ik eindelijk mijn werkstuk over vulkanisme af.
4. Zijn de taxichauffeurs bij Schiphol aan het protesteren voor hogere tarieven?
5. Dit weekend wil Frits met een paar vrienden Madurodam gaan bezoeken.
6. De ingang van onze school schijnt binnenkort opgeknapt te worden.

Theorie

Lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp

Het **lijdend voorwerp** (lv) komt voor in zinnen waarin iets/iemand wat ‘overkomt’ of ‘ondergaat’. Het lijdend voorwerp is de persoon die iets ‘overkomt’ of het voorwerp dat iets ‘ondergaat’. Tip: het lijdend voorwerp begint nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, voor* enzovoorts).

In zinnen met een lijdend voorwerp kan ook een **meewerkend voorwerp** (mv) voorkomen. Het meewerkend voorwerp geeft aan voor wie iets bestemd is. Het komt voor bij werkwoorden die iets te maken hebben met ‘vertellen’ (*meedelen, uitleggen, zeggen*) of met ‘geven’ (*overhandigen, lenen, toesturen*):
– *Daniëlle / mag /* ***deze bos bloemen*** *(lv) / overhandigen /* ***aan de koningin*** *(mv).*

Een meewerkend voorwerp kan beginnen met *aan* (of *voor*), maar dat hoeft niet. Als het niet met *aan* begint, kun je *aan* ervoor zetten. Als *aan* in de zin staat, moet je het weg kunnen laten. Soms moet je dan wel de woordvolgorde veranderen.

Zo vind je lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp
1. Noteer onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
2. Stel de vraag: *Wat/Wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp?* Het antwoord op die vraag is het lijdend voorwerp.
3. Stel de vraag: *Aan/Voor wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?* Het antwoord (als er een antwoord is) is het meewerkend voorwerp.
4. Controleer bij het meewerkend voorwerp of je *aan (voor)* kunt weglaten of toevoegen.

Voorbeeld:
– *Daniëlle / mag / deze bos bloemen / overhandigen / aan de koningin.*
1. ow = Daniëlle; wg = mag overhandigen
2. Stel de vraag: *Wat mag Daniëlle overhandigen?*
   Antwoord: lv = deze bos bloemen
3. Stel de vraag: *Aan wie mag Daniëlle deze bos bloemen overhandigen?*
   Antwoord: mv = de koningin
4. Controleer bij het meewerkend voorwerp of je *aan (voor)* kunt weglaten of toevoegen.
   – *Daniëlle / mag /* ***de koningin*** *(mv) / deze bos bloemen (lv) / overhandigen.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
4

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* pv, ow en wg. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.
2 Noteer de vraag die je moet stellen om het lijdend voorwerp te vinden. Zet het antwoord (het lijdend voorwerp) erachter.
3 Noteer de vraag die je moet stellen om het meewerkend voorwerp te vinden. Zet het antwoord (het meewerkend voorwerp) erachter. Let op: niet elke zin bevat een meewerkend voorwerp.
a Johannes de Jong heeft ons alweer zo'n superlange e-mail gestuurd.
b Vanmorgen legde de wiskundeleraar de opgaven aan zijn klas uit.
c Zulke IJslandse husky's kunnen moeiteloos dergelijke zwaarbeladen sleeën trekken.
d Heeft Adriaan jou dat vieze drankje ingeschonken?
e Waarom zou dit Roemeense orkest zulke ouderwetse liedjes spelen?
f Staat de burgemeester op het bordes snoep uit te delen aan de kinderen?

Theorie

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft antwoord op vragen als: *Hoe? Hoelang? Hoever? Waar? Waardoor? Waarheen? Waarom? Waarover? Waarvandaan? Waar…? Wanneer?*
– *Mijn vader gaat <u>elke dag</u> <u>met de auto</u> <u>naar zijn werk</u>.* (Wanneer? Hoe? Waarheen?)

Ook de vraagwoorden waarmee je bijwoordelijke bepalingen zoekt (*hoe, waar, waardoor, waarheen, waarom, wanneer* enzovoort), zijn in een zin bijwoordelijke bepaling.
Let op: niet alle bijwoordelijke bepalingen geven antwoord op een vraag. Ook woorden als *niet, wel, zeker, absoluut, eigenlijk, allicht, natuurlijk, misschien, vermoedelijk* en *waarschijnlijk* zijn bijwoordelijke bepaling.

Opdracht
5

Noteer van de zinnen ow, wg, lv, mv en bwb'en. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen. Let op: niet elke zin bevat alle zinsdelen.
1 Ik zal in de nabije toekomst ongetwijfeld een tijdje in een woonboot gaan wonen.
2 Wanneer biedt deze sportclub alle vrijwilligers een feestavond aan in de nieuwe kantine?
3 Na dit teleurstellende seizoen zal PSV vermoedelijk de trainer ontslaan.
4 Waarom vertellen agenten altijd zulke nare verhalen aan de verslaggevers?
5 Vanwege m'n verjaardag gaf ik vandaag iedereen in de klas een lekkere Mars.
6 Wat voor eng insect heeft de directeur eigenlijk gedood met dat scherpe nagelschaartje?

© Noordhoff Uitgevers bv

Grammatica › woordsoorten

Theorie

Woordsoorten

De woorden van een zin kun je indelen in **woordsoorten**. De zin *De hond blaft* bestaat uit drie woordsoorten: het lidwoord *de*, het zelfstandig naamwoord *hond* en het werkwoord *blaft*.

Zelfstandig naamwoord

- Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant, ding of gevoel: *kok*, *ratelslang*, *eik*, *tv, liefde*. Een **eigennaam** is ook een zelfstandig naamwoord: *Joanne, Excelsior, Drenthe, IJssel*.
- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud: *het kind – de kinderen; de egel – de egels*.
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken: *de stoel – het stoeltje*.
- Je kunt er meestal een lidwoord voor zetten: *het plan*, *een plan*, *de plannen*.

Bepaald en onbepaald lidwoord

Er zijn drie **lidwoorden** (lw): *de*, *het*, *een*. De woorden *de* en *het* zijn **bepaald lidwoord** (blw), *een* noem je **onbepaald lidwoord** (olw).

- Een lidwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord: *de muur*, *het blad*, *een dag*.
- Tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord kan een ander woord staan: *de hoge muur*, *het bijzondere verhaal, een groot huis*.

Opdracht
1

Neem het schema over en vul het in op basis van de zinnen 1 tot en met 6.

	zn	zn-eigennaam	blw	olw
1				
2				
3				
4				
5				
6				

1 Beide katten van Peter lagen op zijn bed te slapen.
2 Ik heb gisteren drie kapotte tuinstoelen bij het grofvuil gezet.
3 Mijn voorouders voeren op de Mayflower vanuit Plymouth naar Amerika.
4 Enkele jonge chimpansees waren in een hoge boom geklommen.
5 In de klas van mijn oudste zus zitten twee Engelse meisjes.
6 Bleven sommige Amsterdamse supporters na de finale nog in Stockholm?

© Noordhoff Uitgevers bv

Theorie

Bijvoeglijk naamwoord

- Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) vertelt iets over een zelfstandig naamwoord: *de nieuwe schoenen; een spannend boek; een dreigend geblaf.*
- Het heeft vaak een korte vorm (zonder -*e*) en een lange vorm (met een -*e*): *een spannend boek – spannende boeken; een dreigend geblaf – het dreigende geblaf.*
- Een bijvoeglijk naamwoord kent vaak de 'trappen van vergelijking': stellende trap (*spannend*) – vergrotende trap (*spannender*) – overtreffende trap (*spannendst*).
- Soms staat het bijvoeglijk naamwoord niet vóór het zelfstandig naamwoord, maar verderop in de zin: *Het T-shirt is goedkoop, Thea's hond is heel oud.*

Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt van welk materiaal iets gemaakt is: *een houten stoel, een plastic emmer.*

Sommige bijvoeglijke naamwoorden zijn gemaakt van een werkwoord. Voorbeelden: *het kussende paar, het gekuste meisje, een gebroken hart.*

Opdracht
2

Noteer de bijvoeglijke naamwoorden. Onderstreep de stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden.

1 De prachtige, antieke vaas viel in stukken op de betonnen museumvloer.
2 Met een vies gezicht gooide Henk de rotte tomaat in de plastic vuilnisbak.
3 Mijn wollen trui kan niet gewassen worden in onze oude wasmachine.
4 Het kleine jongetje dat de spellingsquiz won, was erg slim.
5 Onze tegenstanders speelden in gele shirts en zwarte broekjes.
6 De aluminium achterkant van die dure smartphone is prachtig!

Theorie

Zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord

Een **zelfstandig werkwoord** (zww) geeft aan wat het onderwerp 'doet', bijvoorbeeld: *slapen, zingen, voetballen, blaffen* of *struikelen.* Elke zin met meer dan één werkwoord bevat een of meer **hulpwerkwoorden** (hww). Een hulpwerkwoord 'helpt' om het gezegde te maken; denk aan: *hebben, zijn, worden, zullen, kunnen* en *mogen.*

Zo herken je het zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord
- In een zin staat altijd maar één zelfstandig werkwoord.
- Als in een zin slechts één werkwoord staat, is dat een **zelfstandig werkwoord**:
  - *In de voortuin* ***plant*** *(zww) de tuinman enkele rozenstruiken.*
- Als er meer werkwoorden in de zin staan, staat het zelfstandig werkwoord meestal achter in de zin. Alle overige werkwoorden, dus ook de persoonsvorm, zijn **hulpwerkwoord**:
  - *In de voortuin* ***wil*** *(hww) de tuinman enkele rozenstruiken* ***gaan*** *(hww)* ***planten*** *(zww).*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
3

Noteer de werkwoorden en zet de woordsoort erachter: zww of hww.

1. Het Rotterdamse bedrijf Dogtown produceert stijlproducten voor honden en hun baasjes.
2. In het spel *Myst V: End of Ages* ga je avonturen beleven in een sprookjeswereld.
3. Justitie moet dit BNN-programma over drugs wel nauwlettend gevolgd hebben.
4. Door wie zal de volgende editie van dit programma worden gepresenteerd?
5. De kinderen hadden voor Sint-Maarten op school een lampion gemaakt.
6. Met *Tripping* scoorde Robbie Williams zijn zoveelste nummer 1-hit.

Theorie

Aanwijzend en vragend voornaamwoord

Een **aanwijzend voornaamwoord** (aanw.vnw) wijst een mens, een dier of een ding aan. Dit zijn aanwijzende voornaamwoorden: *deze, die, dat, dit, zulk(e), zo'n, dergelijk(e), zelf, hetzelfde, dezelfde*.
Een aanwijzend voornaamwoord kan voor een zelfstandig naamwoord staan (*dit huis*, *die mooie poster*), maar het kan ook alleen staan: *Die poster vind ik mooi, maar deze niet*.
Let op:
- *Dat* en *die* zijn alleen aanwijzend voornaamwoord als je ze kunt vervangen door *dit* en *deze*.
- Woorden die een plaats of een richting aangeven (*daar, daarheen, daarover, daarlangs*) zijn geen aanwijzend voornaamwoord.

Er zijn vier **vragende voornaamwoorden** (vr.vnw): *wie, wat, welk(e), wat voor (een)*. Ze staan meestal aan het begin van een vraag of aan het begin van een zin die gemaakt is van een vraag:
– *Wat ga je zoal doen in de zomervakantie?*
– *Leslie vroeg me naar welke film we vanavond gaan.*
Let op:
- *Wie* en *wat* zijn geen vragend voornaamwoord als ze terugwijzen naar een eerdergenoemd woord: *Die leuke docent van wie ik Frans kreeg, gaat naar een andere school*.
- Woorden als *waar*, *waarheen*, *wanneer* en *hoe* zijn geen vragende voornaamwoorden.

Opdracht
4

Noteer de aanwijzende en de vragende voornaamwoorden en zet de woordsoort erachter: aanw.vnw of vr.vnw.

1. Hidde en Luuk hadden voor hun aardrijkskundetoets precies hetzelfde cijfer.
2. Wie zegt dat zo'n flatscreen minder lang meegaat dan deze ouderwetse monitor?
3. Wat zou men in Den Haag vinden van zulke brutale roofovervallen?
4. Dergelijke problemen kan ik echt niet voor jullie oplossen!
5. Ze zou zelf nooit op het idee gekomen zijn om in dit gebergte te gaan kamperen.
6. Van welke schrijver is dat boek over die blinde portier ook weer?

© Noordhoff Uitgevers bv

Theorie

Voorzetsel

Een **voorzetsel** (vz) is een kort woord dat vaak een plaats, een tijd of een reden aangeeft: *na* de les, *tijdens* het eerste uur, *op* de grond, *door* het raam, *wegens* vakantie. Als een voorzetsel áchter een zelfstandig naamwoord staat, geeft het vaak een richting aan: *de school in*, *de berg op*, *de garage uit*.
Let op: delen van scheidbare werkwoorden *(uitleggen, opschrijven)* noem je geen voorzetsel. Deze woordjes horen bij het werkwoord:
– *De wiskundelerares legde de som nog eens uit en de leerlingen schreven de uitleg op.*

Opdracht
5

Onderstreep **de voorzetsels.**
1 Veel meiden kijken in hun vrije tijd graag naar beautyblogs.
2 Ze treffen daar allerlei informatie aan over make-up en haartrends.
3 Jongens houden niet van zulke blogs, want die houden zich minder met hun uiterlijk bezig.
4 Na schooltijd spelen ze liever een computergame, of ze voetballen op een trapveldje.
5 Sommigen doen ook spelletjes tijdens de lessen, maar docenten keuren dat uiteraard af.
6 Overigens blijkt uit onderzoek dat gamen goed is voor je oog-handcoördinatie en volgens sommige wetenschappers maakt het je zelfs slimmer.

Theorie

Bijwoord

Als een bijwoordelijke bepaling uit één woord bestaat, is dit woord een **bijwoord** (bw). Een bijwoord kan van alles aangeven, bijvoorbeeld:
– tijd: *gisteren, morgen, straks, vroeger, tegenwoordig, wanneer;*
– plaats/richting: plaats: *er, daar, hier, nergens, overal;* richting: *waar, waarheen;*
– zekerheid: *absoluut, ongetwijfeld, vast, echt;*
– ontkenning: *niet, nooit, geenszins*.

Een bijwoord kan iets vertellen over:
– een werkwoord *(De auto / rijdt / hard.)*
– een bijvoeglijk naamwoord *(Deze ijscoman / heeft / bijzonder lekker softijs.)*
– een ander bijwoord *(Margje / schreef / de zinnen / heel netjes / in haar schrift.)*

Let op: een bijwoord lijkt soms op een bijvoeglijk naamwoord, maar een bijvoeglijk naamwoord zegt iets over een zelfstandig naamwoord en een bijwoord niet:
– Kruistocht in spijkerbroek *is een prachtig (bn) boek (zn).*
– *Junilde kan prachtig (bw) zingen (zww).*

Opdracht
6

Onderstreep **de bijwoorden.**
1 Deze band zal ongetwijfeld binnenkort een nieuwe cd uitbrengen.
2 Reginald moest lang nadenken over die uiterst lastige beslissing.
3 In de kelder van het museum mocht ik de zorgvuldig gerestaureerde handschriften bekijken.
4 Wanneer zal die nieuwe speelfilm hier worden vertoond?
5 Het KNMI voorspelde gisteravond zeer zware storm uit het noordwesten.
6 De zojuist aangekomen zending medicijnen is direct doorgestuurd naar Syrië.

© Noordhoff Uitgevers bv

Formuleren

Theorie

Zinnen correct begrenzen

Een tekst bestaat uit zinnen. Je maakt die zinnen beter leesbaar door leestekens te plaatsen.

Zo zet je de leestekens in een tekst
- Zet achter elke zin een punt:
  - *Max en Jip trekken veel samen op. Ze vinden dezelfde dingen leuk.*
- Zet achter een vragende zin een vraagteken:
  - *Trekken Max en Jip veel samen op?*
- Zet een komma tussen twee persoonsvormen:
  - *Omdat ze dezelfde dingen leuk **vinden**, **trekken** Max en Jip veel samen op.*
- Zet een komma voor: *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, want, voordat, zodat, zodra.* Zet geen komma voor *en*:
  - *Max en Jip trekken veel samen op, **omdat** ze dezelfde dingen leuk vinden.*

Opdracht
1

Schrijf de tekst over en zet hoofdletters en leestekens op de juiste plaats.

de fabel van de jonge krab en zijn moeder

een moederkrab vroeg aan haar zoon waarom hij toch altijd zo schuin liep hij antwoordde dat hij het niet anders kon maar het graag zou kunnen omdat ze het haar zoon graag wilde leren probeerde de moederkrab daarop rechtuit te lopen lukte het haar het lukte haar niet toen ze zelf haar poten uitstrekte struikelde ze en viel ze op haar neus

Theorie

Verwijzen naar *de*- en *het*-woorden

Zelfstandige naamwoorden hebben een woordgeslacht: **mannelijk** (m), **vrouwelijk** (v) of **onzijdig** (o). Dit kun je opzoeken in een (online)woordenboek. Mannelijke en vrouwelijke woorden zijn ***de*-woorden**; hiernaar verwijs je met *deze* en *die.* Onzijdige woorden zijn ***het*-woorden**; hierbij gebruik je *dit* en *dat*:
- *deze kano, die winkel, de kampioenswedstrijd die* …
- *dit bericht, dat terrein, het nieuwe zwembad dat* …

Dat wordt ook gebruikt om te verwijzen naar een hele zin.
- ***Lycurgus heeft de finale verloren** en <u>dat</u> vinden de supporters verschrikkelijk.*

Bij het lidwoord *een* kun je aan het bijvoeglijk naamwoord zien of je met een *de*-woord of een *het*-woord te maken hebt:
- *de stoer<u>e</u> held – een stoer<u>e</u> held* (*stoer* krijgt een *-e*);
- *het bekend<u>e</u> lied – een bekend lied* (*bekend* krijgt geen *-e*).

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
2

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze – die – dit – dat*.

1 Er is een wet aangenomen, … de verkoop van drones aan banden legt.
2 '… knoop hier,' sprak de gids, 'komt van de trouwjurk van prinses Beatrix.'
3 Mijn buurmeisje, … je daar in het klimrek ziet hangen, haalt altijd capriolen uit.
4 De gouden schaal, … de winnaar als trofee omhooghield, is helaas gebroken.
5 Ik heb mijn beste vriendin al weken niet gezien. … vind ik jammer.
6 Kijkend naar een oude foto sprak mijn opa: '… jongetje hier ben ik.'

Theorie

Verbanden tussen zinnen

Een duidelijke tekst bestaat uit zinnen die met elkaar verbonden zijn. Je kunt **verbanden** leggen door middel van **signaalwoorden**.

verband	signaalwoorden
opsomming	om te beginnen, ook, bovendien, en, daarnaast, vervolgens, verder, ten slotte
tegenstelling	maar, toch, echter, desondanks, aan de ene kant … aan de andere kant, daar staat tegenover,
tijd (chronologie)	eerst, daarna, dan, toen, eens, vroeger, nu, ooit, later, voordat, nadat, uiteindelijk
oorzaak-gevolg	daardoor, doordat, als gevolg van
reden	daarom, dus, omdat, want, namelijk, immers
voorbeeld	zo, bijvoorbeeld, neem nou, zoals
conclusie/samenvatting	kortom, dus, daarom, al met al, samengevat
voorwaarde	als (... dan), indien, tenzij, wanneer

Opdracht
3

Noteer het verband tussen de twee zinnen bij 1 tot en met 3. Vul zelf een passend signaalwoord in bij 4 tot en met 6.

1 Ik lig nu met buikpijn op de bank, omdat ik net tien pannenkoeken gegeten heb.
2 Jonnie is dol op peulvruchten, zoals bonen, erwten, linzen en kapucijners.
3 Mijn zus mag zaterdag niet uit, tenzij ze zich de hele week goed gedraagt.
4 ... maakt Sem zijn huiswerk, ... gaat hij sporten.
5 Direct na school heb ik geen zin om huiswerk te maken, … ik doe het toch.
6 … het koude voorjaarsweer was de fruitoogst in augustus slecht.

© Noordhoff Uitgevers bv

Theorie

Verwijswoorden

Om te voorkomen dat je in een tekst een zelfstandig naamwoord steeds herhaalt, gebruik je **verwijswoorden**.

Naar zelfstandige naamwoorden	**verwijs je met:**	**en:**
in het enkelvoud, mannelijk	*hij, hem, zijn*	*deze, die*
in het enkelvoud, vrouwelijk	*zij, ze, haar*	*deze, die*
in het enkelvoud, onzijdig	*het, zijn*	*dit, dat*
in het meervoud	*zij, ze, hen, hun*	*deze, die*

– *De bibliotheek (v) heeft al haar (→ bibliotheek) leden een brief gestuurd.*
– *Omdat dit gebouw (o) oud is, wordt het (→ gebouw) gerestaureerd.*

Opdracht
4

Onderstreep **het juiste verwijswoord.**

1 De huurcommissie heeft **haar / zijn** volgende vergadering aanstaande vrijdag.
2 Als je zijn gezeur slecht kunt hebben, moet je **die / het** negeren.
3 Het museum opent in de avonduren **zijn / haar** deuren voor scholieren.
4 De leden van deze sportclub trainen iedere dag. **Ze / Hun** zijn nogal fanatiek.
5 Waar is je nieuwe sportfiets? – Ik heb **hem / het** in de garage gezet.
6 Omdat de vereniging krimpt, moet **hij / ze** het lidmaatschapsgeld verhogen.

Theorie

Trappen van vergelijking

Er zijn drie trappen van vergelijking: de stellende trap (*hard*), de vergrotende trap (op -*er*: *harder*) en de overtreffende trap (op -*st(e)*: *hardst(e)*).

Let op:
- Een woord dat op -*r* eindigt, krijgt in de vergrotende trap -*der*: *verder*.
- Een woord dat op -*s* eindigt, krijgt in de overtreffende trap alleen een -*t*: *boost*.
- Een woord dat op -*st* eindigt, krijgt in de overtreffende trap geen -*st*, maar *meest* ervoor: *meest woest*.
- Deze woorden hebben een afwijkende vergrotende en overtreffende trap: *goed – beter – best; graag – liever – liefst; veel – meer – meest; weinig – minder – minst.*

'... als mij' of '... dan ik'?
- Je gebruikt *als* na de stellende trap en *dan* na de vergrotende trap.
- Of je na *als/dan ik* gebruikt of *mij, jij* of *jou, hij* of *hem, zij* of *haar, wij* of *ons, zij* of *hen* of *hun*, bepaal je door de zin langer te maken: vul de zin (in je hoofd) aan met de persoonsvorm.

– *Niels is net zo aardig als* ***zij*** *(is), maar aardiger dan* ***ik*** *(ben).*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
5

Geef de vergrotende en overtreffende trap bij 1 tot en met 3. Onderstreep de juiste vorm bij 4 tot en met 6.

1 schoon

2 lief

3 raar

4 Ga je liever op de fiets **als / dan** met die overvolle bus?

5 Om te winnen moet je meer trainen **als / dan** je nu doet.

6 Is jouw zus even lang **als jij / als jou**?

Theorie

Lastige verwijswoorden: *hen/hun, dat/wat, waarmee/met wie*

Je gebruikt het verwijswoord *hen* als lijdend voorwerp en na een voorzetsel. Het verwijswoord *hun* gebruik je als meewerkend voorwerp zonder voorzetsel.
– *Ik heb* ***hun*** *extra uitleg gegeven, maar dit was de laatste keer dat ik* ***hen*** *hielp!*

Je gebruikt het verwijswoord *wat* om te verwijzen naar *dat/datgene*, *alles*, *iets*, *niets*, *het enige*, een overtreffende trap en naar een hele zin:
– ***Dat*** *wat je nu eet, lijkt mij niet erg gezond.*
– ***Alles*** *wat de kok hem voorzette, schrokte Obelix naar binnen.*
– *Deze superfoods zijn* ***het gezondste*** *wat ik ooit gegeten heb.*
– ***Jari sport vrijwel nooit****, wat slecht is voor zijn conditie.*

Naar dieren en dingen verwijs je met *daar / waar+voorzetsel* (*waarmee, waarvan*), naar mensen met *voorzetsel + wie* (*met wie, van wie*):
– ***Het boek*** *waarover je laatst vertelde, heb ik inmiddels ook gelezen.*
– ***De klasgenote*** *met wie ik het liefst samenwerk, heet Anouk.*

Opdracht
6

Vul het juiste verwijswoord in.

1 De valentijnskaart van Kim was iets … mijn broer heel verlegen maakte.
2 Kees' ouders kijken de hele avond televisie, … hij erg ongezellig vindt.
3 Het mooiste … ik ooit gezien heb, is het vuurwerk tijdens Sail.
4 De agent … ik geholpen ben, kwam uit mijn oude buurt.
5 Het mes … ik de kip gesneden heb, moet grondig worden afgewassen.
6 Mijn nieuwe klasgenoten lijken me aardig. Met … wil ik best samenwerken.

© Noordhoff Uitgevers bv

Spelling

Theorie

Hoofdletters en leestekens

Je gebruikt hoofdletters en leestekens om een tekst beter leesbaar te maken.

Je schrijft een **hoofdletter**:
- aan het begin van een zin: *Op de snelweg staat een lange file*.
- bij namen: *Klaas van Boven*, *Greenpeace*, *Hoofdstraat*, *Urk*, *België, Noordzee*. Let op: tussenvoegsels, zoals *de*, *van* of *van de* schrijf je zonder hoofdletter als de voornaam of voorletter ervoor staat. Als de voornaam of voorletter ontbreekt, krijgt het eerste tussenvoegsel een hoofdletter: *Jet van der Valk, mevrouw J.B. van der Valk-de Lange, mevrouw Van der Valk-de Lange*.
- bij woorden die van aardrijkskundige namen zijn afgeleid: *Duits*, *West-Friese*.

Géén hoofdletter krijgen de namen van dagen, maanden, seizoenen en windstreken: *vrijdag, oktober, herfst, westen*.

Zo gebruik je **leestekens**:
- Je eindigt een zin met een **punt**, een **vraagteken** of een **uitroepteken**:
- Een punt komt aan het einde van een gewone zin: *Jesse houdt van games*.
- Een vraagteken komt na een vraag: *Hoe laat vertrekken we?*
- Met een uitroepteken geef je een zin extra nadruk: *Kijk uit voor die auto!*
- Je zet een komma:
  - tussen twee persoonsvormen: *Als jij de jassen haalt, ga ik betalen*.
  - tussen de delen van een opsomming (maar niet voor *en*): *Lea spreekt Nederlands, Frans, Engels en Duits*.
  - tussen een naam of een uitroep en de rest van de zin: *Heb jij je huiswerk al af, Ewoud? Stop eens, ik heb een lekke band!*
  - voor verbindingswoorden als *doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, want, voordat, zodat, zodra*.

  Zet in het algemeen geen komma voor *en* en *of*.
- Je schrijft een **dubbele punt** als je iets aankondigt, bijvoorbeeld:
  - een opsomming: *Lea spreekt vier talen: Nederlands, Frans, Engels en Duits*.
  - een toelichting: *Ik sport drie keer per week: dat is goed voor de conditie.*
  - een citaat: *Merel vroeg: 'Ga je vanavond mee naar de film?'*

Je gebruikt **aanhalingstekens** als je de **directe rede** gebruikt. Je geeft dan iemands woorden letterlijk weer. Dat heet ook wel 'citeren'. Om het **citaat** zelf zet je aanhalingstekens. Je kondigt het citaat aan met een dubbele punt.
– *Vlad zei: 'Ik word later profvoetballer.'*
Als het citaat voorop staat, gebruik je geen dubbele punt:
– *'Ik word later profvoetballer', zei Vlad.*
Je kunt iemands woorden ook weergeven in de **indirecte rede**. Dan gebruik je geen aanhalingstekens.
– *Vlad zei dat hij later profvoetballer wordt.*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
1

Neem de zinnen over. Plaats hoofdletters en leestekens waar dat nodig is.

1 bijna iedere toerist heeft de trevifontein in rome weleens bezocht
2 laatst zwom er een naakte man in de door bernini ontworpen fontein
3 doordat er veel bezoekers komen ontstaan er opstoppingen op het piazza di trevi
4 zou de italiaanse minister dario franceschini een oplossing kunnen bedenken
5 burgemeester raggi wel want hij gaat stilstaan bij het monument verbieden
6 mara en sofie uit voorburg gaan binnenkort naar italië omdat ze het beeld van de zeegod oceanus willen bekijken
7 zullen ze dan nog tussen de romeinen over het magische plein kunnen slenteren
8 misschien wordt dat lastig maar de dames zijn vast van plan om een paar muntjes in de fontein te gooien

Opdracht
2

Neem de zinnen over. Plaats hoofdletters en leestekens waar dat nodig is.

1 de wedstrijd tegen luxemburg zullen we moeten winnen zei de bondscoach
2 mevrouw de waal beweert dat joost ten berge elk hotel googelt voordat hij er ook maar één nacht doorbrengt
3 de musicalster antwoordde op de vraag van de journalist inderdaad ik heb een relatie met chantal meneer
4 mijn zus erica vroeg me of mijn nieuwe vriend joannis rood haar had
5 els vroeg zeg astrid wat vindt je moeder van die opvallende kleren van jou
6 nadia riep vertwijfeld geef me mijn sokken terug

Theorie

Verkleinwoorden

Van een zelfstandig naamwoord kun je een **verkleinwoord** maken door er *-je, -kje, -pje, -tje of -etje* achter te zetten: *boot – bootje; koning – koninkje; worm – wormpje; tafel – tafeltje; ding – dingetje.* Let op bij afkortingen (*cd – cd'tje*) en bij woorden die op een klinker eindigen: *piano – pianootje; lama – lamaatje; paraplu – parapluutje; baby – baby'tje; bikini – bikinietje.*
Korte klanken worden soms lang: *wandelpad – wandelpaadje.*

Opdracht
3

Maak van de volgende woorden het verkleinwoord.

1 A4
2 buggy
3 colbert
4 film
5 glas
6 tang
7 karbonade
8 logé
9 opa
10 pudding
11 slang
12 taxi

Theorie

Meervoud

Het **meervoud** van zelfstandige naamwoorden maak je meestal met *-en* of *-s*.
Zo maak je een meervoud op *-en*:
- Zet *-en* achter het woord: *tocht – tochten*; *woord – woorden*.
- Als je het woord anders verkeerd uitspreekt, verdubbel je een medeklinker of haal je een klinker weg: *klok – klokken; naam – namen*; *tros – trossen*.
- Een *-s* wordt soms *-z-: kies – kiezen*, een *-f* wordt soms *-v*: *duif – duiven*.

© Noordhoff Uitgevers bv

Het meervoud van een woord dat eindigt op *-ee* maak je met *-ën: idee – ideeën*.
Bij het meervoud van een woord dat eindigt op *-ie* kijk je naar de klemtoon:
– klemtoon op *-ie* → voeg *-ën* toe: *knie – knieën;*
– klemtoon niet op *-ie* → zet een trema op de laatste *e* en voeg *-n* toe: *olie – oliën*.

Zo maak je een meervoud op *-s:*
- Zet *-s* achter het woord: *bezem – bezems*; *koekje – koekjes*; *film – films*.
- Zet een apostrof (') voor de *-s* als je het woord anders verkeerd uitspreekt: *taxi's*, *menu's*, *hobby's* en bij afkortingen: *tv's*, *pc's*.

Opdracht
4

Noteer het meervoud.

1 baby
2 bangerik
3 bureau
4 collega
5 display
6 dreumes
7 erker
8 etalage
9 kopie
10 krans
11 paraplu
12 poes
13 porie
14 prinses
15 sofa
16 slof
17 vakantie
18 vloedgolf

Theorie

Bijvoeglijk naamwoord

De meeste **bijvoeglijke naamwoorden** hebben een korte (*aardig, knap*) en een lange vorm (*aardig<u>e</u>, knap<u>pe</u>*).
Zo maak je de lange vorm van een bijvoeglijk naamwoord:
- Zet een *-e* achter het woord: *mooi – mooie*; *steil – steile*.
- Als je het woord anders verkeerd uitspreekt:
  – verdubbel je een medeklinker: *glad – gladde; los – losse.*
  – haal je een klinker weg: *groot – grote*.
  – zet je een trema op de klinker: *officieel – officiële*.
- Een *-s* wordt soms een *-z-: vies – vieze*; een *-f* wordt soms een *-v-*: *lief – lieve*.

Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** zegt van welk materiaal iets gemaakt is. Het eindigt meestal op *-en* (*een <u>zilveren</u> armband*, *de <u>houten</u> stoel*), maar niet altijd (*een <u>plastic</u> tas*).

Opdracht
5

Maak van de woorden de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord.

1 Vanwege haar … (uitstekend) schoolprestaties kreeg Gudrun van haar vader een … (massief), … (zilver) slavenarmband.
2 Tijdens de … (industrieel) revolutie verrichtten veel … (braaf) arbeiders onder … (erbarmelijk) omstandigheden … (zwaar) werk in … (somber) fabrieken.
3 De … (agressief) houding van sommige … (religieus) groeperingen vormt een … (heus) bedreiging voor de rust in de … (westers) wereld.
4 Op veel … (middelbaar) scholen vind je … (smerig), … (onhygiënisch) toiletten.
5 Een … (nylon) jas beschermt je goed tegen … (fel) regenbuien, maar veroorzaakt wel snel een … (zweterig) huid.
6 De … (bot) opmerkingen van de cabaretier over … (doof) en … (blind) mensen veroorzaakten op internet veel … (boos) reacties.

© Noordhoff Uitgevers bv

Spelling > werkwoorden

Theorie

Werkwoordspelling: persoonsvorm

Een van de werkwoorden in de zin is de persoonsvorm. De persoonsvorm staat in de tegenwoordige tijd of in de verleden tijd. Voor de spelling ervan gelden de volgende regels (zie ook het schema op blz. 272).

Tegenwoordige tijd (pvtt)

- *Ik* erbij of *jij/je* erachter: alleen de ik-vorm:
  – *ik klim, klim ik, klim jij/je; ik raad, raad ik, raad jij/je.*
- In alle andere gevallen in het enkelvoud: ik-vorm + *t*
  – *jij klimt, hij klimt, zij klimt; jij raadt, hij raadt, zij raadt.*
- In het meervoud: het hele werkwoord:
  – *wij klimmen*, *jullie klimmen*, *zij klimmen*; *wij raden*, *jullie raden*, *zij raden.*

Verleden tijd (pvvt): **zwakke werkwoorden**
Er zijn sterke en zwakke werkwoorden. De meeste werkwoorden zijn zwak. In de verleden tijd veranderen **zwakke werkwoorden** niet van klank: *stap – stapte; betaal – betaalde*.

De verleden tijd van zwakke werkwoorden spel je als *ik-vorm tt + de(n)* of als *ik-vorm tt + te(n).* Om te bepalen of je -*te(n)* of -*de(n)* schrijft, kijk je naar de laatste letter voor de uitgang -*en* van een werkwoord. Als dat een medeklinker uit **'t (e)x-f(o)ksch(aa)p** is, dan schrijf je -*te(n).* Anders schrijf je -*de(n).*

Voorbeeld:
– *lusten → ik lustte*; *keffen → het hondje kefte*; *morsen → de kleuters morsten;*
– *branden → de kaars brandde*; *plagen → zij plaagden*; *huren → wij huurden*.

Verleden tijd (pvvt): **sterke werkwoorden**
Sterke werkwoorden veranderen in de verleden tijd wel van klank: *drijf – dreef; vind – vond*.

- Bepaal met de verlengproef of een woord op een -*d* of een -*t* eindigt:
  – *bijten → (ik) beet (*want: *wij beten)*
  – *vinden → (hij) vond (*want: *zij vonden)*

Let op: een persoonsvorm verleden tijd eindigt nooit op -*dt*.
- Schrijf het woord zo kort en eenvoudig mogelijk. Gebruik nooit twee dezelfde klinkers of medeklinkers achter elkaar (dus ook geen -*dd*- of -*tt*-), behalve als dat voor de uitspraak nodig is: *schrokken, begonnen*.

Opdracht 1

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 In de open haard … (branden) altijd een heerlijk vuurtje.
2 Straks … (verven) je broer zijn haar nog paars.
3 Waarom … (zenden) je dat te strakke truitje niet terug naar Wehkamp?
4 Je … (onthouden) deze belangrijke regels toch wel?
5 Wat … (gebeuren) daar in het park?
6 Als je iets … (beloven), is het normaal dat je die belofte … (nakomen).

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
2

Noteer de persoonsvorm van de zwakke werkwoorden in de verleden tijd.

1 Toen Renzo hard op de deur van het lokaal … (bonzen), … (fronsen) de docent zijn wenkbrauwen.
2 Vader … (schrappen) de aardappels en vervolgens … (koken) hij ze.
3 … (mengen) de schilder geel en blauw om groen te maken?
4 De kogels … (suizen) de oorlogsjournalisten om de oren.
5 Veel Palestijnse gevangenen … (vasten) vorig jaar een maand, omdat ze een betere bezoekregeling … (eisen).
6 De monteurs … (verkleden) zich voor de bruiloft van hun collega en … (spelden) elkaar een corsage op.

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm van de sterke werkwoorden in de verleden tijd.

1 Jos … (snijden) zijn boterham in stukjes en daarna … (eten) hij hem op.
2 De regenbui … (overvallen) Mary, zodat het water uit haar kleren … (druipen), toen ze op school … (aankomen).
3 Op de vraag van de rechter waarom hij de misdaad gepleegd … (hebben), … (blijven) de verdachte het antwoord schuldig.
4 Doordat de uren … (voorbijvliegen), … (vergeten) Suzy en Phil op tijd naar huis te gaan.
5 Omdat Jelina in de supermarkt snoepjes … (stelen), … (geven) de bedrijfsleider haar aan bij de politie.
6 In zijn cabriolet … (rijden) de acteur naar Zuid-Europa, waar hij zijn vakantie … (doorbrengen).

Theorie

Voltooid deelwoord en onvoltooid deelwoord

Een vorm van het werkwoord is het **voltooid deelwoord** (vd). Bij een voltooid deelwoord staat altijd een vorm van de werkwoorden *hebben*, *zijn* of *worden*. Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt meestal op -*en*: *kijken – gekeken*; *stelen – gestolen*.

- Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden eindigt op -*d* of -*t*. De juiste letter bepaal je net als in de verleden tijd met **'t (e)x-fokschaa)p**. Kijk naar de letter die in de infinitief voor de uitgang -*en* staat:
  - *kussen → pvvt: kuste → Max heeft vrijdagavond Joëlle gekust.*
  - *lozen → pvvt: loosde → De fabriek heeft het afval illegaal geloosd.*
- Het **onvoltooid deelwoord** (od) spel je als infinitief + *d*:
  - *zingen + d → zingend.*

Van voltooide en onvoltooide deelwoorden kun je een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) maken: *een gelopen race; een lopend vuurtje.*

- Soms moet je een -*e* achter het woord zetten. Spel het bijvoeglijk naamwoord zo kort en eenvoudig mogelijk:
  - *verbranden – verbrand → de verbrande (bn) hand (niet: verbrandde)*
  - *vergroten – vergroot → de vergrote (bn) kamer (niet: vergrootte)*
- Soms moet je voor de uitspraak -*tt*- of -*dd*- schrijven:
  - *bekladden – beklad → het bekladde (bn) behang (niet: beklade)*
- Voltooide deelwoorden die op -*en* eindigen, veranderen niet als je ze als bijvoeglijk naamwoord gebruikt. De -*n* blijft dus staan:
  - *verliezen – verloren (vd) → de verloren (bn) zoon*

© Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht
4

Spel het voltooid deelwoord, het onvoltooid deelwoord of het bijvoeglijk naamwoord correct. Noteer ook de werkwoordsvorm: vd, od of bn.

1 Het … (verven) hek is nog niet helemaal … (opdrogen).
2 Heeft het … (winnen) team de … (veroveren) beker in de vitrine … (tentoonstellen)?
3 Hebben de … (ontslaan) werknemers nog … (demonstreren)?
4 … (dromen) van haar vriendje heeft Eline haar schoolboeken … (kaften).
5 Heeft je vader die … (barsten) vaas … (glimlachen) … (lijmen)?
6 De luid … (knorren) varkens werden naar de vleesfabriek … (transporteren).

Theorie

Werkwoordstijden

Je hebt gezien dat er verschillende **werkwoordstijden** zijn. De volledige namen van die werkwoordstijden zijn:

– onvoltooid tegenwoordige tijd (ott): *Guus maakt een tekening.*
Rosa komt op bezoek.
– onvoltooid verleden tijd (ovt): *Guus maakte een tekening.*
Rosa kwam op bezoek.
– voltooid tegenwoordige tijd (vtt): *Guus heeft een tekening gemaakt.*
Rosa is op bezoek gekomen.
– voltooid verleden tijd (vvt): *Guus had een tekening gemaakt.*
Rosa was op bezoek gekomen.

Zo stel je de werkwoordstijd vast

1 Staat er een vorm van het *hulp*werkwoord *hebben* of *zijn* in de zin?
- Ja — Dan is de zin voltooid: schrijf een v op plaats 1 van de afkorting.
- Nee — Dan is de zin onvoltooid: schrijf een o op plaats 1.

2 Staat de persoonsvorm in de *tegenwoordige tijd (tt)* of in de *verleden tijd (vt)*?
- tt — Schrijf de t van tegenwoordige tijd op plaats 2 van de afkorting.
- vt — Schrijf de v van verleden tijd op plaats 2.

3 Schrijf op plaats 1 de t van tijd.

Opdracht
5

Noteer van alle zinnen de werkwoordstijd.

1 Hoeveel jaar heeft je vriendin in Groningen gewerkt?
2 De aannemer moest het huis opleveren met een ingebouwde keuken.
3 Had je broer die boeken al gelezen?
4 Hebben je ooms vroeger in een straatorkest gespeeld?
5 In de strip is Jason uitgegleden over een bananenschil.
6 We gaan even een lekker ijsje eten in de binnenstad.

© Noordhoff Uitgevers bv

Schema werkwoordspelling

Is het werkwoord de persoonsvorm (pv)?

Gebruik een van de volgende manieren:
1 Maak van de zin een vraag. Het werkwoord dat vooraan komt te staan, is de pv.
2 Zet de zin in een andere tijd. Het werkwoord dat verandert, is de pv.
3 Verander het getal (enkelvoud/meervoud) van de zin. Het werkwoord dat verandert, is de pv.

ja

Tegenwoordige tijd (tt)

1 Enkelvoud:
- *ik* erbij of *jij/je* erachter: alleen de ik-vorm
- anders → ik-vorm + *t*

2 Meervoud:
- hele werkwoord

Verleden tijd (vt)

1 Zwak werkwoord:
- enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*
- meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*

Twijfel? Gebruik
't (e) **x** - **f** (o) **k s ch** (aa) **p**.
Kijk naar de laatste letter voor *de* *-en* van *de* infinitief:
- laatste letter in 't (e)x-f(o)ksch(aa)p → ik-vorm tt + *te*
- anders → ik-vorm tt + *de*

2 Sterk werkwoord:
- klankverandering
- zo kort en eenvoudig mogelijk
- laatste letter *-d* of *-t*? Gebruik de verlengproef.

nee

Geen persoonsvorm

1 Voltooid deelwoord (vd):
- zwak werkwoord: laatste letter *-d* of *-t*? Gebruik de verleden tijd (vt):
  - vt op *-de* → vd met een *-d*
  - vt op *-te* → vd met een *-t*
- sterk werkwoord: laatste letters *-en*

2 Onvoltooid deelwoord (od):
- infinitief + *d*

3 Deelwoord bijvoeglijk gebruikt:
- zwak werkwoord:
  - deelwoord + *e*
  - zo kort en eenvoudig mogelijk, tenzij dat niet kan in verband met de uitspraak
- sterk werkwoord
  - deelwoord (onveranderd)

4 Infinitief

© Noordhoff Uitgevers bv

Register

© Noordhoff Uitgevers bv

© Noordhoff Uitgevers bv

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Foto's:
Bert Beelen / HH, Den Haag: p. 5, 83
Beeld & Geluid, Hilversum: p. 8-9
Pim Ras / HH, Den Haag: p. 10-11
Koen Suyk / ANP, Rijswijk: p. 11r, 197
Shutterstock, New York: p. 12, 74-75, 106-107, 160, p. 214r, 204-211, 212-213, 216-222, 232-234, 235(4)
iStock, Calgary: p. 14, 65, 95, 122, 125, 140, 143, 159, 164, 177, 183, 234b, p. 234(2,3,5), 236-242, 250
Robin Utrecht / HH, Den Haag: p. 16, 97
Alamy / Image Select, Wassenaar: p. 25, 226l
Stadsarchief Amsterdam: p. 26
Videostill SBS6, Amsterdam: p. 32
Boston Globe / Getty Images, Amsterdam: p. 33
Childfocus / EU, Brussel: p. 34
Raymond van Olphen / Bullet-ray Photography: p. 38
Berlinda van Dam / HH, Den Haag: p. 42-43, 59
Stichting RiLaX, Harderwijk: p. 43r
ewazzup.com: p. 45
Gemeente Aalsmeer: p. 46
Merlijn Doomernik: p. 48
NASA: p. 57
Port Authority NY&NJ, New York: p. 63
Evening Standard / HH, Den Haag: p. 72
Weetwaarjekoopt, Amsterdam: p. 79
Laura Ponticorvo, Brasschaat: p. 81
Novum RegioFoto / ANP, Rijswijk: p. 85
Ben van Meerendonk / Algemeen Hollands Fotopersbureau: p. 89
7Days / Uitgeverij Young & Connected B.V: p. 102
Collectie Lineair: p. 105r, 147
Luis Eduardo Noriega / ANP, Rijswijk: p. 102
Picture Alliance / Lineair, Arnhem: p. 107, 137-138
Rob de Wind / Staatsbosbeheer: p. 110
Andrea Morales / HH, Den Haag: p. 112
AFP / ANP, Rijswijk: p. 126
Steve Casino / stevecasino.com: p. 129
Paul van Riel / HH, Den Haag: p. 136
Ray van Hoorn / www.Fotograafie.nl: p. 139r
Retailnews.nl: p. 145
Openbaar Ministerie, Den Haag: p. 147
RMIT University, Melbourne: p. 165
Jaco Klamer / HH, Den Haag: p. 170-171
Heyninck Filip / V.U. Fevlado-Diversus vzw, Gent (BE): p. 171r
Beachmasters, Rotterdam: p. 173
Inge Yspeert / HH, Den Haag: p. 175
Felix Kalkman / HH, Den Haag: p. 193
Frans Lemmens / HH, Den Haag: p. 195, 246-247
Joost van den Broek / HH, Den Haag: p. 198

© Noordhoff Uitgevers bv

Roen Kiewik / Revolver, Amsterdam: p. 212-213
Jurjen Drenth / HH, Den Haag: p. 226-233
Martin Parr / HH, Den Haag: p. 235(1)
JSK Lab / University of Tokyo: p. 251

Literaire teksten:
p. 204-205: Lieneke Dijkzeul, *Kortsluiting*. Lemniscaat, Rotterdam 2015, pag. 10
p. 205-206: Lieneke Dijkzeul, *Kortsluiting*. Lemniscaat, Rotterdam 2015, pag. 11-12
p. 206-208: Lieneke Dijkzeul, *Kortsluiting*. Lemniscaat, Rotterdam 2015, pag. 113-116
p. 209-211: Anna Woltz, *Honderd uur nacht*. Querido, Amsterdam 2014, pag. 7-11
p. 212: Ted van Lieshout, in: *Hou van mij*. Leopold, Amsterdam 2009, pag. 165
p. 213: Jos van Hest, in: Ted van Lieshout (red.), *Vijf draken verslagen*. Querido, Amsterdam 2011
p. 214: Ted van Lieshout, *Hou van mij*. Leopold, Amsterdam 2009, pag. 179
p. 216-217: Mirjam Mous, *2C*. Van Holkema & Warendorf, Houten 2016, pag. 14-16
p. 218-219: Mirjam Mous, *2C*. Van Holkema & Warendorf, Houten 2016, pag. 17-20
p. 220: Helen Vreeswijk, *Bloedbroeders*. Van Goor, Houten 2015, pag. 223-225
p. 221-222: Helen Vreeswijk, *Bloedbroeders*. Van Goor, Houten 2015, pag. 292-294)
p. 224-226: Thea Beckman, *Kruistocht in spijkerbroek*. Lemniscaat, Rotterdam 1973, pag. 88e druk, 2001, pag. 101-104
p. 226-227: Thea Beckman, *Kruistocht in spijkerbroek*. Lemniscaat, Rotterdam 1973, pag. 88e druk, 2001, pag. 111-112
p. 228-229: Rob Ruggenberg, *Slavenhaler*. Querido, Amsterdam 2013, pag. 145-147
p. 229-231: Rob Ruggenberg, *Slavenhaler*. Querido, Amsterdam 2013, pag. 152-153
p. 232: Willem Dythiel, Donkeren Zee, in: *Dingen die je niet kunt zeggen*. Bakermat, Mechelen 2008
p. 233: Koos Meinderts, *Verdriet is drie sokken*. Lemniscaat, Rotterdam 2008
p. 234: Annelies Vanherck, Beproeving, in: *Dingen die je niet kunt zeggen*. Bakermat, Mechelen 2008
p. 236-237: Kevin Brooks, *iBoy*. De Harmonie, Amsterdam 2012, pag. 98-100
p. 237-239: Kevin Brooks, *iBoy*. De Harmonie, Amsterdam 2012, pag. 104-108
p. 240-241: Tahereh Mafi, *Vrees me*. Blossom Books, Alkmaar 2012, pag. 138-143

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

We have done our utmost to find the addresses of copyright holders from whose work we have borrowed extracts. Despite our efforts we do not always succeed. We kindly invite all those concerned to contact us.

© Noordhoff Uitgevers bv

NEDERLANDS | 6E EDITIE | 2 HAVO/VWO

GEPERSONALISEERD LEREN

Dit boek is en blijft van jou. In dit boek mag je schrijven en aantekeningen maken. Aan het eind van het schooljaar mag je het houden.
Je kunt ook online werken. Als je de opdrachten online maakt, krijg je direct feedback. Als dat nodig is, kun je het nog een keer proberen.
Ook vind je onlineopdrachten op jouw eigen niveau, oefentoetsen, uitlegvideo's en nog veel meer!

Noordhoff Uitgevers

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88974-6